

SVATÝ ROBERT BELLARMINO

UČITEL CÍRKVE

ÚPĚNÍ HOLUBICE

ČILI

O UŽITEČNOSTI SLZ

PŘELOŽIL
A ÚVODEM I POZNÁMKAMI OPATŘIL
TIMOTHEUS VODIČKA

1948

DOMINIKÁNSKÁ EDICE KRYSTAL

V OLOMOUCI

ŽIVOT A DÍLO SV. ROBERTA BELLARMINA

I.

Svatý Robert Bellarmin je jedním z těch světců, jichž pravé pochopení je nesnadnou věcí nikoli proto, že by vnější obraz jejich života oslňoval náš slabý zrak přílišným bohatstvím neobyčejných gest, nýbrž naopak právě proto, že v něm převládá nedostatek těch nápadnějších rysů, jež bývají spojovány s obecnou představou světce.

Pozorován z vnějšku, jeví se život svatého Roberta jako kariéra pozoruhodného theologa, vynikajícího představitele katolické kontroverze z doby těsně po koncilu tridentském, stejně jako vzorného biskupa a zkušeného kardinála, zasahujícího činně do všech významných církevně-politických záležitostí své doby; a je třeba proniknouti za tento vnější šat života, do hlubin pohnutek, jež jej utvářely, abychom pochopili, že v tom všem je třeba viděti při díle neklamnou osobnost světce.

Svatý Robert (Robertus Franciscus Romulus) se narodil v toskánském Montepulcianu 4. října 1542 jako třetí z dvanácti dětí Vincence Bellarmina, příslušníka nižší toskánské šlechty. Jeho matka, Cinzia z rodu Cervini, sestra papeže Marcela II., vynikala zbožností a její pečlivá výchova dala jejímu synovi už v ranném věku ten základ mravní výchovy, který má tak veliký význam pro celý život. Prvních základů vzdělání se dostalo Bellarminovi v místní latinské škole; ve dvanácti letech poslouchal přednášky z logiky. Projevoval už tehdy nadání pro vědy a

vytrvalou pílí ve studiu, třebaže byl v té době slabého zdraví a často churavěl; také již tehdy projevoval zálibu v hudbě a zpěvu, která ho neopustila po celý život. Když vstoupil v patnácti letech do jezuitské školy, která byla právě tehdy v Montepulcianu založena, přistoupila k tomu záliba i v činném pěstování klasické poesie.

Studium u jezuitů znamenalo pro něho prohloubení naukového vzdělání i zvroucnění duchovního života; nejvýznamnější účinek však byl ten, že pojal úmysl vstoupiti do Tovaryšstva (roku 1558). Pohnutky, které ho vedly k tomu, jsou svrchovaně charakteristické právě svým paradoxním vztahem k pozdější jeho životní dráze. „Jednou“, píše o tom ve své autobiografii, „přemýšlel vážně o tom, jak by mohl dojiti k pravému pokoji srdce. Když o tom dlouho uvažoval, napadla ho vážná myšlenka na pomíjivost těch největších pozemských statků, a vnukla mu velikou nechuť k nim. Proto se rozhodl vstoupiti do takového řádu, v němž by bylo vyloučeno každé nebezpečí, že dosáhne církevní hodnosti. Věděl však, že nikde nebude míti o tom takovou jistotu jako v Tovaryšstvu Ježíšovu, a proto se rozhodl, že vstoupí do něho.“

Provedení tohoto úmyslu nebylo snadné; jeho otec očekával, že si zvolí světské povolání, z něhož by bylo lze doufati povznesení rodinného jména i jmění, a nechtěl z počátku dáti svolení. Poněvadž představení jezuitů nepřijímali novice bez svolení rodičů, nezbylo Robertovi než čekat, až otec znenáhla změní své smýšlení a dá mu svůj souhlas; to se stalo definitivně až roku 1560. Po zkráceném noviciátě složil Bellarmin roku 1561 sliby a zahájil obvyklý běh studií na římské jezuitské koleji. Po tříletém studiu filosofie, v němž osvědčil opět své nadání mimořádným způsobem, získal hodnost magistra filosofie a podle zvyku Tovaryšstva byl poslán na nějakou dobu jako učitel nejprve do Florencie, potom do Mondovi. Ve Florencii nebezpečně onemocněl a byl pokládán za ztraceného; na vroucí modlitby o uzdravení se vyléčil a od té doby již nikdy netrpěl nebezpečnější chorobou. Na podzim 1567 zahájil svá theologická studia v Padově. Po dvou letech byl poslán do Lovaně jako kazatel pro posluchače university a zároveň mu bylo svěřeno přednášení theologie v tamní jezuitské koleji.

Působení v Lovani bylo významné tím, že tu Bellarmin položil základy k své apologetické činnosti. Postavení lovaňské university na rozhraní katolického a protestantského světa k tomu dávalo přirozený podnět a Bellarmin začal již tehdy pilně studovati protestantské nauky a polemizovati s nimi ve svých přednáškách. Zároveň však musil již tehdy potírati i bludné nauky profesora lovaňské university Michala Baia, jenž ve snaze přizpůsobiti se protestantskému způsobu argumentace upadl do bludů v otázce poměru milosti a přirozenosti. Když musil r. 1575 pro zhoršené zdraví opustit Lovaně, byl již dobře připraven na přednášky z křesťanské kontroverze, jež zahájil následujícího roku na římské koleji a jež konal nepřetržitě po jedenáct let. Pozornost, kterou vzbudily tyto přednášky, brzy proslulé v celé Evropě, daly podnět k tomu, aby je Bellarmin zpracoval i pro knižní vydání; tak vzniklo jeho největší a theologicky nejvýznamnější dílo, Kontroverze křesťanské víry proti bludařům (*Controversiae christianae fidei adversus huius temporis haereticos*), jichž první svazek vyšel roku 1586 a jež měly nesmírný význam v boji proti šíření protestantských nauk jak svou vnitřní hodnotou, tak skutečností, že vyšly právě v době, kdy se protestantství ve všech svých odrůdách chystalo k rozhodujícímu boji naukovému i mocenskému. Protestantské nauky byly v tomto díle po prvé soustavně a přesně vyloženy ve svých hlavních principech, konfrontovány s katolickou naukou a vyvráceny na základě pozitivních důkazů z Písma, rozhodnutí koncilů, Otců, církevní praxe a souhlasných názorů theologů. To vše bylo provedeno s takovou důkladností, názorností a erudicí, že se Bellarminovo dílo stalo nejproslulejším apologetickým dílem nejen své doby, ale i pozdějších věků. Účinek této knihy na tehdejší myslí nejlépe prozrazuje povzdech protestantského theologa Bezy: *Hic liber nos perdidit* — tato kniha nás zahubila. Kontroverze vyvolaly v zápětí spoustu polemických spisů a pamfletů; v Heidelbergu byla dokonce založena speciální

protibellarminovská kolej (Collegium Anti-Bellarminianum). Kladný účinek se projevil četnými konversemi, zejména v Německu; také svatému Františku Saleskému byly Kontroverse účinnou pomůckou v boji proti chablaiským protestantům.

V té době se účastní Bellarmin významným způsobem i jiných oborů činnosti; zde sluší uvést zejména jeho práce v biblické komisi v souvislosti s novým vydáním Vulgáty (edice sixtoklementinská). Roku 1590 vydal papež Sixtus V. své vydání Vulgáty, jež mělo podati zlepšený text, ale nevyhovovalo svému účelu jak pro některé nedostatky textové — ostatně nepatrné — tak pro množství tiskových chyb. Bylo třeba se obávat, že se to stane vítanou záminkou protestantům k tomu, aby obviňovali papeže, že „zfalšoval Písmo svaté“; proto se členové biblické komise stavěli proti tomu, aby nová edice vešla v obecné užívání. Papež sám začal chystati opravené vydání své bible, ale ještě téhož roku zemřel. Bylo třeba řešiti otázku dalšího postupu. Členové biblické komise, papežem při práci silně opomíjené, navrhovali dáti sixtinské vydání na Index; avšak Bellarmin, který byl požádán o radu, rozřešil věc způsobem, který dává výrazné svědectví o tom podivuhodném spojení šetrnosti, lásky a jasného rozeznávání situace, jež je tak charakteristické pro jeho osobnost. Navrhl, aby bylo co nejdříve uspořádáno nové vydání, a to pod jménem Sixta V., aby byla zachována čest papežova. Přitom mělo býti v předmluvě uvedeno, že papež sám zjistil ve svém vydání tiskové chyby i jiné nedostatky a zamýšlel je opravit. Jeho návrh byl přijat a Bellarmin byl pověřen sestavením textu nové předmluvy. Toto nové definitivní vydání, jehož dodnes užíváme, vyšlo roku 1592.¹

Když se roku 1587 vzdal profesorské činnosti, byl svatý Robert ustanoven duchovním rádcem studentů na římské jezuitské koleji a zastával tuto novou činnost se stejným zdarem jako svůj profesorský úřad; byla to příležitost, aby se uplatnily zjevněji a bohatěji hlubší rysy Bellarminovy morální osobnosti. Skromnost a prostota života, přesné zachovávání řehole, skromnost v chování k podřízeným, upřímná opravdovost, veselá družnost — toť byly rysy, které vyznačují jeho činnost a které tvoří také vlastně základ jeho výchovných metod. Roku 1589 vykonal cestu do Francie jako theologický poradce papežského poselstva, jež mělo vyjednávat ve věci nástupnictví Jindřicha Navarského na francouzský trůn; po návratu z Paříže (1590) se ujal opět svého úřadu duchovního rádce; o dvě léta později byl jmenován rektorem římské koleje a roku 1594 provinciálem v Neapoli; v obou těchto úřadech osvědčoval tutéž pokoru, mírnost a dobrotivost jako v době, kdy byl duchovním rádcem studujících. To však byly jen přede hry k důležitějším hodnostem. Roku 1597 ho povolal papež Klement VIII. do Říma jako papežského theologa a konsultora sv. Officia a 1599 byl konečně jmenován přes své zdráhání kardinálem, když mu byl papež pod poslušností nařídil, aby se nezpěchoval přijmouti tuto hodnost. Bylo to zajisté s hlediska časného ironické vyvrcholení dráhy pro muže, který se stal jesuitou, aby ušel církevním hodnostem; pro Bellarmina to však bylo jen svědectví o tom, že lidské záměry nejsou ničím proti vůli Boží, a proto se pokorně podrobil, připomínaje si, že „nejhlubší pokoj a nejpravdivější jistota spásy je v dokonalé oddanosti do vůle Boží“.

Nová hodnost také nezměnila mnoho na jeho způsobu života; pokud nemusil vystupovati s oficiální důstojností, žil skromně a prostě jako dříve, věnuje se jinak co nejsvědomitěji povinnostem, jež mu přinášelo zasedání v kongregacích sv. Officia, Indexu, Obřadů, Šíření víry a v četných papežských komisích. Zde se uplatnily významným způsobem všechny jeho dosavadní zkušenosti i morální vlastnosti. Jeho theologické vědomosti, jeho přísná věcnost v posuzování fakt, prostá osobních vlivů, i jeho nezištná horlivost pro reformu církevního života — to vše způsobilo, že jeho úsudek mívá rozhodující váhu, a záležitost, ke které se postavil zamítavě, obyčejně se už za jeho života nikdy znovu neprojednávávala. Zvláště mu leželo na srdci provádění

¹ O výtkách, činěných sv. Robertu Bellarminovi pro domnělé zamlčování chyb sixtinského vydání, bude ještě zmínka.

usnesení koncilu tridentského o nápravě kněžského života; zde mu poskytoval jeho nový úřad tu výhodu, že se mohl zasazovati o tyto reformy přímo u papeže, kardinálů a biskupů a že mohl právě jim připomínati jejich povinnosti účinněji než kdokoli jiný. Je charakteristické pro svatého Roberta, že neváhal přes potíže, jež mu působila přitom jeho citlivá a jemná povaha, plniti tuto svou povinnost otevřeně a bez váhání, ale že to činil svrchovaně jemným a šetrným způsobem. Nicméně, jak se zdá, nemohly ani tyto vlastnosti zabrániti aspoň dočasnému přerušení jeho kuriální činnosti. Roku 1602 byl Bellarmin jmenován arcibiskupem v Kapui; a jak se zdá, byla podnětem k tomu rozdílná stanoviska, jež zaujímali papež a Bellarmin ve sporu tomistů a molinistů o predestinaci a o poměru mezi milostí a přirozeností. Papež byl z počátku nakloněn stanovisku jesuitů, ale později se přidal k dominikánům. Bellarminovo hledisko (kongruismus) bylo bližší molinismu než tomismu, třebaže se plně s ním nekrylo; podle jeho názoru zacházely obě školy příliš daleko. Proto navrhoval, aby byly buď oba názory uznány za dovolené nebo aby byla věc rozhodnuta na základě dobrozdání sněmu biskupů či theologů. Dokud však nebyla věc tak či onak rozhodnuta, žádal Bellarmin, aby papež neprojevoval svůj souhlas s tou či onou stranou; a neváhal to papeži také přímo připomenouti. Brzy poté následovalo jeho jmenování arcibiskupem.

Zde se tedy dostalo světcům opět nového pole činnosti — což znamenalo zase jen novou příležitost k osvědčení starých vlastností. I zde předcházely příkladem života; sám kázal a zpovídal, účastnil se chóru, navštěvoval nemocné kněze, podporoval chudé kleriky, rozdával chudým tolik, že často dával zastavit nějaký cenný předmět z vlastní domácnosti, aby měl peníze na almužnu; pečoval o kázeň v kněžstvu, konal provinciální i diecéšní synody, staral se o kněžský dorost, o řádné konání bohoslužeb, o udržování kostelů, o církevní hudbu — takže když roku 1605 zemřel Klement VIII. a Bellarmin se odebral do Říma k volbě nového papeže — předvídaje, že se již nevrátí — zanechal po sobě krásnou památku přes krátkou dobu svého působení.

Nový papež, Pavel V., si vskutku podržel Bellarmina jako svého rádce; a brzy se svatému Robertovi naskytla příležitost znovu zasáhnouti na poli kontroverze, nejprve v tak zvané kontroverzi benátské. Právě v té době, kdy se Pavel V. stal papežem, vydal benátský dožď některá nařízení o církevních ústavech a zbožných nadacích, jež porušovala práva svaté Stolice. Papež hrozil interdiktem, a když Benátčané uveřejnili polemický spis, který popíral oprávněnost hrozících trestů, byl Bellarmin pověřen, aby naň odpověděl. Učinil to ve čtyřech polemických spisech, vydaných italsky vesměs v Římě roku 1606 (*Risposta del Cardinal Bellarmino ad un libretto intitolato: Risposta di un dottore di teologia ad una lettera scrit-tagli... sopra il breve di censura della Santità di Paolo V., atd.*). Záležitost byla smírně urovnána následujícího roku za zprostředkování francouzského krále.

Významnější byly polemiky Bellarminovy s anglickým králem Jakubem I. Pravděpodobně už roku 1605 — kdy se ještě doufalo, že nový král bude moci býti získán pro jednotu s Církví — napsal Bellarmin spis „Hieratikon doron“ (Dar kněžský) jako odpověď na „Basilikon doron“ (Královský dar), v němž chtěl Jakub I. podati svému synu obraz pravého křesťanského panovníka. Téhož roku však počalo v Anglii po pověstném „prachovém spiknutí“ Guy Fawkesa nové pronásledování katolíků; král vynucoval na svých poddaných přísahu věrnosti (Oath of Allegiance), jež zahrnovala i uznání královské svrchovanosti v církevních záležitostech, a pronásledoval těžkými tresty katolíky, kteří se jí vzpírali složití. Pavel V. prohlásil přísahu za neplatnou a také Bellarmin proti ní vystoupil v dopise arciknězi Blackwellovi, hlavě anglických katolíků, který se dal pohnouti k složení přísahy. Jakub I. na to odpověděl anonymní obranou přísahy, nazvanou „Triplici nodo triplex cuneus“ (Trojí klín na trojitý uzel) a vydanou roku 1608. Obracel se v ní hlavně proti Bellarminovi, a ten na ni odpověděl téhož roku pod pseudonymem

(Responsio Matthaei Torti... ad librum inscriptum: Triplici nodo triplex cuneus). Na novou polemiku královu, tentokrát vydanou pod plným jménem, odpověděl zase obranou své odpovědi (Apologia Roberti... Bellarmini pro responsione sua ad librum Jacobi, Magnae Britanniae regis... in qua refellitur praefatio monitoria regis ejusdem, 1609). Tato obrana byla příznačně věnována císaři Rudolfo II. a „všem knížatům a králům, kteří uznávají Boha jako svého Otce a Církev jako svou matku". Po theologické stránce je to hlavně obrana nauky o primátu a neomylnosti papežově, o transsubstanciaci, o kultu světců a o očistci.

Konečně zasáhl Bellarmin roku 1610 i do sporu o tak zvané „galikánské výsady" spisem „O papežově moci ve světských věcech" (Tractatus de potestate summi pontificis in rébus temporalibus), namířeným proti spisu Williama Barclaye a vůbec pokusům ve jménu „svobod francouzské církve" omeziti nebo úplně vyloučiti práva svaté Stolice ze správy francouzských církevních záležitostí; jako v Kontroversích, i zde zastává Bellarmin právo nepřímého zásahu — to jest právo papeže zasahovati církevními tresty i proti světské vrchnosti tam, „kde je věčná spása ohrožena poslušností v časných věcech".

Na přání papežovo se Bellarmin ujal také správy biskupství montepulciánského a začal v něm prováděti podobné reformy jako v Kapui, ale roku 1611 resignoval pro překážky, které mu v tom kladlo tamní kněžstvo.

Z jiných prací třeba zmínit Bellarminovu účast v Galileově procesu (zastával zde názor, že teorie j o pohybu země je přípustná jako vědecká domněnka, ale dokud není dokázána, má platit starý tradiční výklad) a jeho dobrozdání o nauce o Neposkvrněném početí Panny Marie, jež měla býti podle něho uznána jako „zbožná a svatá nauka". Roku 1607 vydal opravy a doplňky k svým dílům (Recognitio librorum omnium); roku 1611 vyšel jeho výklad žalmů (In omnes Psalmos dilucida expositio), dílo psané pro praktickou potřebu asketickou a vynikající znaleckým porozuměním textu neméně než zbožností. Roku 1613 napsal svůj životopis. Potom následovaly rychle za sebou jeho pozoruhodné spisy asketické: 1615 O výstupu mysli k Bohu po stupních stvoření (De ascensione mentis in Deum per scalas rerum creatarum), 1616 O věčné blaženosti svatých (De aeterna felicitate sanctorum), 1617 Úpění holubice (De gemitu columbae), 1618 O sedmi slovech Kristových na kříži (De septem verbis a Christo in cruce prolatis), 1620 O umění dobré smrti (De arte bene moriendi).

To už jsou díla, jež možno souhrnně označiti jako ovoce dobré přípravy k smrti; psal je už jako stařec více než sedmdesátiletý, který naplnil činnou část svého života a pohlíží již na smrt jako na něco důvěrně blízkého v pokoji a naději, jakou dává neúnavná věrnost a láska, osvědčovaná vytrvale po celou dobu života. V těchto dílech je shrnuta celá duchovní zkušenost světcova pod zorným úhlem dobrého a plného života mravního; a jsou to tedy opravdu vzácná díla.

Roku 1621 požádal Bellarmin pro rostoucí slabost a obtíže stáří, aby byl zproštěn svých úřadů, a uchýlil se v srpnu do ústraní noviciátu. Brzy potom onemocněl horečkou a dne 17. září zemřel pokojně, vyzýváje jméno Ježíšovo.

Byl pohřben nejprve v kostele profesního domu, pak v kostele al Gesu; po blahořečení roku 1923 byly jeho ostatky přeneseny do kostela svatého Ignáce; 29. června 1930 byl svatořečen; roku 1931 byl prohlášen za Učitele Církve a roku 1932 byl se sv. Karlem Borromejským prohlášen patronem katechetické výuky.

II.

K tomuto stručnému přehledu nejvýznamnějších životních dat je třeba připojit aspoň několik poznámek o osobnosti a díle svatého Roberta Bellarmina.

Nejvýznačnější rys jeho charakteru je zřejmý na první pohled; je to něco, s čím se setkáváme všude, co se vrací neměnně v každém novém gestu, v každé proměně životní situace. Je to podivuhodná, ničím nenarušená, neochvějná rovnováha myšlenky i činu, jež vychází z hlubokého pokoje srdce a dokonalé kázně ducha, vylučující zcela jakýkoli prvek osobního zájmu a osobního uspokojení z posuzování věcí i z přípravy k činu. Tento prvek kázně je třeba zvláště zdůrazniti. Vyrovnanost a uměřenost nejsou u Bellarmina pouhými vrozenými dispozicemi temperamentu, nýbrž jsou to výsledky záměrného spolupůsobení rozumu a vůle s milostí, jímž jsou přirozené vlastnosti formovány ve služebnost nadosobnímu cíli. Jinak bychom měli stěží před sebou obraz tak výrazné osobnosti. Je jisto, že náklonnost k tichému, pokojně radostnému pohledu na věci i užívání věcí byla dána v samém základu Bellarminova temperamentu; tento prvek byl ještě více zdůrazněn jistou přirozenou citovou nechutí k jakémukoli zásahu, který by porušil tento soulad radostného životního klidu u někoho jiného—citlivost, která vynesla Bellarminovi u jeho představených nejednu výtku přílišné mírnosti vůči podřízeným. Ale tento přirozený základ — který byl sám o sobě schopen přinésti podle okolností dobré i špatné výsledky a který by se byl u člověka smyslového a citového snadno zvrhl v sobecké uspokojení sebe sama — se mohl státi jádrem skutečné, vyhraněné mravní osobnosti teprve vytrvalým úsilím duchovním, zaměřeným k nadosobnímu objektivnímu cíli, k objektivnímu dílu. A tak vidíme vskutku také Bellarmina ne jako pouhého milovníka pokoje, ať už ve vnějším nebo vnitřním smyslu, nýbrž jako velikého strážce, uchovatele a obnovitele pravé, rovnováhy y, poměru člověka k řádu věcí — rovnováhy, kterou hájí a upevňuje vskutku celým svým dílem i celým svým životem s naprostým zaujetím, jež bychom nazvali vášní, kdyby toto slovo mělo poctivější zvuk v dnešní řeči.

Tomuto cíli podřizuje Bellarmin vše — to, co v jeho povaze k němu přirozeně směřuje, i to, co se mu vzpírá. Dává tomuto cíli do služeb své rozumové nadání, svůj pronikavý smysl pro soulad věcí i pro každé porušení jejich pravé míry, svou pokojnou a radostnou lásku k lidem; ale jemu podřizuje i svou přirozenou citlivost, svou nechuť k rozepři, k posuzování a jakémukoli omezování bližních, svou nechuť k veřejnosti a okázalosti úředních hodností.

Vyplývá ze samé povahy věci, že máme málo přímých subjektivních svědectví o velikosti úsilí, jehož si taková věc vyžadovala. Jestliže je cílem osobního úsilí dokonalé podřízení vši individuální zvláštnosti objektivnímu cíli — je-li duchovním ideálem Bellarminovým snaha „býti všem vším" v takové míře, aby se vlastní individualita dokonale přizpůsobila dílu — jde-li o to, aby se věci učinily výraznými tím, že se učiní nepozorovatelnou vlastní osobnost, pak je jen samozřejmé, že logickým výrazem toho bude právě nedostatek výrazných subjektivních projevů individuality, třebaže to nebude vycházeti z nedostatku nebo potlačení osobitosti. Je však jisto, že dosáhnouti takové věci nebylo možno bez úsilí, jež daleko přesahovalo obvyklou míru. Naplnění takového ideálu předpokládalo dokonalé přemáhání sebe — to jest takové, které nejen potlačuje špatné sklony a posiluje svobodné uplatnění dobrých, nýbrž které i dobré sklony podrobuje nadosobní službě — které je nenechává se utvářet k podobě, k níž samy směřují, nýbrž záměrně je utváří tak, jak to vyžaduje služba bližnímu.

Dovedeme si představit, jak zcela rozdílně by se byl utvářel obraz Bellarminova života, kdyby byl býval řízen jen přirozenými popudy. Byl by to asi jeden z těch úsměvných, idylicky jímavých obrazů kněžského života, jež okouzlují svým přirozeným půvabem i lidi světské. Byl by to obraz odříkavého, skromného kněze, který rozdává stejně ochotně almužnu duchovní jako

almužnu hmotnou a který nemá nepřátel, protože nemá žádných zájmů a libůstek, jež by mohly někomu křížiti cestu; snad také obraz vlídného, všemi milovaného učitele theologie, který se ve volných chvílích oddává hudbě a poesii. Jak jiný je skutečný obraz — rozdílný právě tím, co je zdánlivě podobné! Pravda, i v něm je jádrem podivuhodná tichost, mírnost, vyváženost — ale podivně paradoxním způsobem se zdá, jako by právě ta skrytost a pokojnost ducha přivolávala své protiklady — zjevnost a proměnlivost; a jako by ta tichost a vyrovnanost kolem sebe vyvolávala nejprudší bouři.

Co se týče toho prvního, nikde se to neprojevuje tak názorně jako v tom prostém faktu, že Bellarmin se stal jesuitou, aby unikl církevním hodnostem, ale ve skutečnosti celá jeho dráha je nepřetržitým sledem stále významnějších duchovních úřadů. Sotva skončí filosofická studia, stává se kolejním kazatelem; pak universitním kazatelem a profesorem theologie; pak proslulým profesorem kontroverse, duchovním rádcem studujících, poradcem papežského legáta, rektorem koleje, provinciálem, pak papežským theologem a konsultorem kongregací, arcibiskupem a kardinálem, zúčastněným ve všech významnějších pracích kuriálních a uplatňujícím značný vliv v nejrůznějších záležitostech. Co se týče druhého paradoxu, ten je ilustrován už faktem, že Bellarmin, milovník pokoje a člověk tak citlivý, že mu činí bolest dotknouti se čímkoli bližního byť seboprávněněji, je zároveň největším polemikem své doby a nejhorším postrachem všech učitelů bludu, nenáviděným pro oslňující zjevnost a jistotu, s jakou vede hraniční čáru mezi pravdou a lží. Ale ještě ostřeji to vystupuje ze skutečnosti, že odpor a hněv vznikají zároveň na obou stranách, což se zdá na první pohled nepochopitelné. Že němečtí protestanté zakládají protibellarminovskou kolej a že anglický král zuří nad jeho obranou papežských práv, to není nic zvláštního; je však jakýsi paradox v tom, že sám papež, jehož práv Bellarmin brání, chce dát jeho knihu na Index, protože se mu zdá, že mu těch práv ujímá (což nebrání, aby pozdější theologové zase neměli za to, že přiznával papeži příliš velkou pravomoc).²

Podobně je nápadné, že Bellarmin je současně obviňován z chyb zcela protichůdných. Protestanté se domnívají, že jim ubližuje; partyzánská duchová mezi katolíky mají za to, že je k protestantům příliš mírný. Jeho generálovi se zdá, že je příliš skromný a váhavý tam, kde jde o uplatnění jeho úřadu; jiní současníci mu však vytýkají, že je příliš sebevědomý a zakládá si přespříliš na svých úspěších a hodnostech. Víme, že se nebál otevřeně a upřímně napomenouti i samého papeže, když to pokládal za svou povinnost, nedbaje následků; a přece byl obviňován, že se dopustil i lživého zamlčování, aby „kryl“ papeže.³ Konečně celý jeho život vydává svědectví o duchu pravé pokory; a přece mu byl vytýkán nedostatek pokory (kardinál Passionei v beatifikačním procese). Všechny tyto zdánlivé nesrovnalosti, jež povrchnímu pozorovateli tak snadno zastrou pravý výhled, jsou ve skutečnosti svědectvím Bellarminovy velikosti. Neboť pravda je ta, že právě člověk skrytého života může býti nejlepším soudcem lidských věcí a že právě člověk pokoje duchovního je tím, co může vyvolati nejprudší bouře v světě posedlém časností už pouhou svou přítomností — pouhou skutečností, že je tu někdo, kdo odpírá zneuctívati se svorně s ním. A pravda je také ta, že největší hněv světa nevzbudí člověk, který zastává urputně nějaký partikulární názor — neboť takový člověk má vždy za sebou aspoň jednu stranu — nýbrž člověk, který odmítá být partyzánem stran a sleduje přesně stezku pravdy tam,

² Sixtus V., kterému byly věnovány Bellarminovy Kontroverse a který pozdravil vydání prvního svazku nemalou pochvalou, chtěl později dáti toto dílo na Index, dokud by Bellarmin nepřiznal papeži větší moc v časných věcech. Zemřel však dříve, než mohl nový seznam nabytí platnosti.

³ Jednou z hlavních námitek, uváděných proti Bellarminově svatosti, bylo, že v předmluvě k sixtokle-mentinskému vydání Vulgáty zamlčel, že Sixtovo vydání mělo i jiné nedostatky než tiskové chyby. V původním Bellarminově návrhu je řeč o obojím; kdo je odpovědný za definitivní redakci předmluvy, jež jistě byla podrobena revizi papeže a kardinálů, lze těžko zjistit. Ale tak či onak je uvedena námitka naskrz nicotná. Bellarmin uvádí pouhá fakta, pravili, že Sixtus V. „animadvertens non pauca in sacra Biblia praeli vitio irrepsisse, quae iterata diligentia indigere viderentur, totum opus sub incudem revocandum censuit atque decrevit“. „Vitia praeli“ byla zajisté i Sixtovi V. nepochybnou skutečností, jež byla dostatečným důvodem k nové revizi a kterou tedy stačilo uvést jako povšechné vysvětlení.

kde ostatní se spokojují obyčejně v nejlepším případě jen pravděpodobným směrem; neboť takový člověk má pravidelně nejméně přívrženců a různí se od největšího počtu lidí. A takovým člověkem byl právě Bellarmin. Všechny zdánlivé rozpory jsou prostě důkazem, že byl opravdu tím, čím chtěl být — člověkem, který uprostřed zmatků a omylů spolu zápasících sleduje věrně úzkou stezku pravdy, stavěje na jedné straně hráz zjevným a chtěným bludům, ale nečině na druhé straně nejmenšího ústupku omylům, vznikajícím z dobře míněné, ale neukázněné obrany pravdy; a který právě proto, že tak jedná, že je nejukáznějším vojákem pravdy a nejvěrnějším učedníkem Moudrosti — že se nespokojuje toliko s rozumovým uchopením pravdy, nýbrž žádá, aby se poznávající celou bytostí činně přizpůsobil kázni pravdy, kterou poznává, aby byl takový, jaká je pravda, bez ohledu na nároky sebelásky — právě proto budí bouři na obou stranách. A tak není ve skutečnosti ani mírný ani přísný, nýbrž jen přísně věcný a naprosto poctivý k pravdě, a vidí jádro věci tam, kde se ostatní méně ukázněni duchové ztrácejí v neplodných okrajových šarvátkách. Podobně je zdánlivý nedostatek pokory ve skutečnosti pravým opakem — mocným projevem pravé síly a pravé podstaty pokory. Je vskutku třeba být velmi bezpečně zakotven v pokoře, aby člověk mohl být nestranný sám k sobě — aby mohl mluvit o tom dobrém, co bylo skrze něho učiněno, stejně prostě a se stejným zájmem jako o každé jiné dobré věci; a nic jiného nečiní ani Bellarmin ve své autobiografii.⁴ Duchu, který teprve o pokoru zápasí, může ovšem být něco takového nebezpečným pokušením — ale právě podle účinku se zde rozeznává pravost počínání.

A také ovšem míra síly, které k tomu bylo potřebí. Tím se dostáváme k vlastnímu jádru Bellarminovy svatosti. Ve zdoluhavé historii Bellarminova beatifikačního procesu se neustále vrací jeden charakteristický rys: neustálé poukazování odpůrců na to, že jeho život jeví naprostý nedostatek těch vnějších projevů svatosti, jež jsou jejím nejnápadnějším rysem pro duchy prostřední. Bellarmin se neumrtvoval nápadným způsobem, nekonal žádných nápadných zázraků, nezanechal svědectví žádných výjimečných extatických stavů; ale pokládati něco takového za nutnou podmínku svatosti, nebo přesněji za nutnou podmínku hrdinského stupně ctnosti, je zcela pochybené. Usuzovati takto znamená zapomínati, že mravní hrdinství světce nezáleží nutně v dosažení nad-obyčejného stupně v jednotlivé ctnosti, nýbrž že zrovna tak dobře může záležeti v dokonalém zachování celého řádu mravního života. Tak tomu bylo právě u Bellarmina: to dokonalé a trvalé ukáznění osobnosti ve prospěch díla, jež bylo jeho duchovním ideálem — to bylo vskutku něco, co nebylo možno uskutečnit v takové míře bez nad-obyčejného mravního úsilí. To byla také konečná formulace, kterou zdůraznil v Bellarminově procesu Benedikt XIV.: je třeba se ptáti, zdali nestačí ke zjištění hrdinského stupně ctnosti už fakt, že za tak dlouhou dobu života se Bellarmin neprohřešil v ničem, co se týká mravních zásad stavu řeholníka, biskupa a kardinála, a že po tak dlouhou dobu pracoval neúnavně pro katolickou víru.

Svatý Robert Bellarmin však nebyl jen kanonizován, nýbrž i zařazen mezi Učitele Církve; a i zde, kde jde o otázku jeho theologického významu, najdeme uplatněn též princip. Hlavní těžisko Bellarminovy činnosti ve vlastním smyslu je zajisté v jeho Kontroversích; právě pro ně si zasloužil být nazván od Benedikta XV. „knížetem apologetů“. Víme-li, že to bylo — jako jiná jeho díla kontroverzní — dílo psané pro potřebu chvíle, dílo časové v plném smyslu toho slova, a uvědomíme-li si, jak snadno zastarají právě taková díla, je nám jasné, že už tato skutečnost je svědectvím mimořádné hodnoty, jejíž základ je třeba hledat hlouběji než v theologické erudici, v dokonalé systematice nebo obsáhlé znalosti látky. To všechno tu zajisté najdeme v bohaté míře; co však z toho činí dílo opravdu královské, je něco, co se týká celku díla — základní způsob, jakým je dílo pojato a provedeno; a to je v přímé souvislosti s celým základem Bellarminovy

⁴ Sv. Robert napsal svou autobiografii jen na naléhání svých přátel, kteří zdůrazňovali potřebnost takového dokumentu pro dějepisce řádu.

osobnosti. Geniální rys Kontroversí je v tom, že jejich autor dovede proniknout matoucí spleť časových aspektů svého předmětu k jeho duchovní podstatě; že je obrácen k době a promlouvá k svým vrstevníkům, ale činí to v jednotě řádu, posuzuje vše nikoli podle dojmu proměnlivé situace, nýbrž podle toho, jakou hodnotu mají věci ve vztahu k neproměnnému duchovnímu řádu bytí. Proto dosahuje takového účinku; a proto může být jeho dílo trvalým příkladem všem věkům — i našemu věku, v němž zmatek partikulárních aspektů více než kdy jindy zastírá obecnou podstatu věcí.

K tomu však bylo potřebí jistě právě takových mravních vlastností, jakými vynikal Bellarmin: dokonalé duchovní kázně, oproštěné všech prvků sebelásky, jež tak znesnadňují poznání pravdy, a plnosti duchovní lásky, která je nejlepší cestou k podstatě věcí.

III.

Právě pro tuto podivuhodnou jednotu života a díla však nelze pominouti ani asketické spisy Bellarminovy, jež si zaslouží větší pozornosti, než jaká jim bývá věnována. A to nejen proto, že takové knihy jako „Výstup myslí k Bohu“, „Úpění holubice“ nebo „Umění dobré smrti“ jsou organickou částí jeho díla a podávají samy o sobě věrný obraz jeho mravní osobnosti, nýbrž i proto, že bez zřetele k tomu všemu jsou to knihy znamenitého duchovního užítku pro každého. Nejsou to systematické teoretické výklady o zásadách duchovního života; jsou to díla po výtce rozjímavá. V každé z nich si ovšem autor vybírá nějaké závažné téma duchovního života, kolem něhož řadí systematicky své úvahy, opřené o bohatou znalost Písma, Otců i theologické literatury; nejde mu však o diskursivní vyčerpání látky, o to, aby si čtenář osvojil znalost jednotlivostí, nýbrž o to, aby byl předmět uchopen tím rozjímavým způsobem, jehož cílem je rozmnožení duchovní lásky. Předmět je prostředkem nebo stupněm — a každá z těch knížek je tím, co označuje titul jedné z nich: výstupem duše k Bohu po stupních stvoření.

Tak je tomu i s knihou, které si tu všimneme zvláště na místě všech ostatních. Úpění holubice, čili O užitečnosti slz — není takový titul na první pohled poněkud preciosní? A přece je ve skutečnosti zcela přiměřený účelu knihy a způsobu, jakým ho má být dosaženo. Není to holé označení předmětu jako v nějakém teoretickém pojednání, nýbrž spíše jakési udání motivu nebo refrénu, něčeho, co není výlučným tématem, nýbrž orientačním bodem, kolem něhož se soustřeďuje bohatství úvah a pohledů, tvořících celek dokonale vyvážené rozmanitosti. Motiv o nezbytnosti a prospěšnosti slz v duchovním životě se opakuje v každé kapitole; jeho rozvíjení je však podnětem k duchovní pouti všemi krajinami života, a tak se dostává čtenáři nikoli jednostranně omezeného rozjímání jedné věci, nýbrž souhrnného pohledu na celek skrze věc jedinou.

A nic by také nebylo mylnějšího než očekávat podle titulu jakýsi žalozpěv v próze. I zde se projevuje týž rys překvapivosti, s nímž se setkáváme v Bellarminově životě: základním motivem knihy je smutek z porušenosti věcí, *lacrimae rerum* — ale cílem je duchovní radost; to je ta hlavní věc, k níž "jest zaměřeno všechno a jíž slouží i pláč. „Lkáni a nárek nevyklučují duchovní radost, ba spíše cílem svatých slz jest pokoj a radost v Duchu svatém (I, 9) — tato slova jsou vlastním smyslem celé knihy. Ba pláč náleží podle něho přímo k samé radosti, není jen výrazem zármutku nad zlem, nýbrž i prostředkem k rozmnožení dobra: „Pláč náleží neméně k veselí a plesání než k prosbě a modlitbě; a může se vztahovati neméně na obdržení věcí dobrých než na prosbu o odvrácení věcí zlých. Pláč je totiž jakoby kořením tužeb a žádostí a jakýmsi živým řečnickým prostředkem, nejvíce schopným dojímání mysli a vymáhání věcí." (I, 1.)

Tyto dva citáty podávají dostatečné svědectví o kladném rázu jeho pojetí duchovního života. Jeho pohled zahrnuje člověka a svět v celém rozsahu jejich protikladů dobrého i zlého; a jeho rozjímání provádí duši údolím slz, ale cílem pouti je radost. A dovede-li pronikavě ukázat duchovnímu zraku všechnu bídu padlé přirozenosti i všechny nedostatky duchovního života, propadlého všednosti a vlažnosti, dovede také připomenouti člověku třeba úctu a odpovědnost, jimiž je povinován věcem stvořeným, slovy, jež nám zní velmi přítomně: „A neuráží hříšník jen samého Boha, nýbrž uráží všechna stvoření Boží a přivolává na sebe jejich hněv. Neboť první hřích jediného člověka urazil všechny lidi, jež navádí svým příkladem ke zlému. Potom uráží jiné věci tělesné, jež odvrací od jejich pravého a vlastního cíle, jímž jest Bůh, a zavádí je k cíli Bohu se protivícímu. Neboť Bůh stvořil živly, rostliny, živočichy i sama světla nebeská, aby sloužila člověku a poslušností člověku prokazovanou sloužila samému Bohu; když však člověk se hříchem odvrací od Boha, všechna ostatní stvoření, pokud slouží člověku, také se jakýmsi způsobem odvracejí od Boha." (II., 1.)

To je zajisté velmi reálné a úplné vymezení špatnosti hříchu v souvislosti s celým řádem bytí; a zároveň je to svědectví, že Bellarmin má živý smysl právě pro to, co v praxi bývá tak nesnadným problémem askese — to jest pro spravedlivé oceňování stvořených věcí. Je v tom zase ta podivuhodná rovnováha jeho ducha, ta láskyplná snaha zachovati integritu věcí, dáti každé věci, co jí náleží, a právě tím dát vyniknout podivuhodné jednotě řádu, jehož je částí.

To je také důvod, abychom viděli ve svatém Robertu Bellarminovi světce zvláště významného pro tuto dobu, tak zdůrazňující věci časné. Není nic náhodného v tom, že právě ve dvacátém století byl Bellarmin kanonizován a prohlášen za Učitele Církve. Neboť není Učitelem snad jen jako svědek nauky Církve; je také učitelem praktického duchovního života, u něhož si může každý dnešní člověk osvojit zcela přirozeným způsobem dobré základy duchovní kázně.

Timotheus Vodička.

PŘEDMLUVA

Napsal jsem loni pojednání O věčné blaženosti svatých, abych se já, který jsem již stařec a blízek smrti, podnítil k tomu, abych si žádal celou duší tak veliké věci a abych si vyprošoval naléhavě a vytrvale milosti Boží. Když pak jsem letos⁵ při svých obvyklých duchovních cvičeních uvažoval, co by bylo třeba činiti, abych našel pravou cestu k životu věčnému, napadla mne ona slova Žalmistova: Kdo mi dá křídla jako holubici, a poletím a odpočinu? (Ž. 54; 7.) Všiml jsem si, že prorok nejmenuje holubici raději než jiné ptáky jen pro její rychlost; neboť víme, že nechybí ptáků, kteří holubici v rychlosti předstihují nebo se jí vyrovnávají. A tak jsem uvažoval, že holubice je tvor prostý, čistý, plodný, bez žluči, a co je pro ni příznačné, neustále lkající. A proto nebylo řečeno: Kdo mi dá křídla jako vlaštovce nebo jestřábu nebo orlu, nýbrž: jako holubici; neboť let kontem-place nám pomůže dosáhnouti pravého pokoje tehdy, když budeme prostí, beze zloby, prosti provinění, plodni dobrými skutky, jestliže se budeme hněvati na hříšníky bez žluči nenávisti a chyby podřízených budeme trestáti v dobrotě; a hlavně, jestliže budeme kráčet tímto údolím slz za neustálého lkání, bez šprýmů a žertů, bez smíchu a světského zpěvu a jiných tělesných požitků a světských radostí.

Proto jsem si umínil, že budu o těchto duchovních cvičeních zkoumat modlitbou a rozjímáním, která kniha Boží nám připomíná spasitelné lkání a jaký je obsah lkání holubičoho, a konečně, jaký užitek přináší to lkání. A jakkoli by se zdálo, že rozhovor o lkání a slzách bude

⁵ t. j. roku 1616.

truchlivý a nepříjemný, přece bude tato truchlivost vyvážena tak nesmírnou radostí, že by ji bylo možno nazvat šťastnou truchlivostí. Neboť, jak praví Apoštol v druhém listě ke Korintským, zármutek, který jest podle Boha, působí spasení; ale zármutek světa způsobuje smrt. (II. Kor. 7; 10.)

Avšak dříve než začnu vysvětlovati nutnost, předmět a užitek slz, bude třeba krátce uvést, o jakých slzách jsme si předsevzali mluvit. Jsou totiž tři druhy slz, ježto jedny jsou přirozené a ani samy o sobě dobré, ani samy o sobě špatné, jiné špatné a záhubné, jiné dobré a spasitelné. Přirozené slzy jsou ty, jež vyvolávají obvyklé světské trampoty — ztráta majetku, smrt milovaných osob, rozličné nemoci, utrpená příkoří a jiné věci toho druhu. Zhoubné slzy jsou ty, jež vyvolávají neřesti, lest, pokrytectví, předstírání; takové jsou slzy nevěstek, jež jsou slzami krokodýlími; a takové prolévá někdy i sám ďábel. Všechny tyto slzy tedy, jak přirozené, tak ďábelské, zamýšlíme zde pominouti. Zbývají jen spasitelné slzy, jež vycházejí z Ducha svatého jako z pramene, jak praví Apoštol v listu k Římanům: Sám Duch prosí za nás vzdechy nevypravitelnými. (Řím. 8; 26.) Neboť praví se, že Duch za nás prosí, protože způsobuje, že my prosíme, a to nikoli nářky přirozenými ani obyčejnými, nýbrž takovými, jež lidský jazyk není s to vyjádřiti. To je ten déšť dobrovolný, jež Bůh udělil dědictví svému. (Z. 37; 10.) Neboť slzy lidské je třeba přirovnávati ne tak k dešti jako k vodám jezer a bažin. Déšť sestupuje s nebe a zúrodnuje pole a zahrady, což nemohou činiti jezera a bažiny.

Jsou pak dva druhy zbožných slz: jedny jsou znamením nenávisti, druhé znamením lásky, jedny znamením bolesti, druhé znamením radosti. Slzy zkroušenosti jsou znamením nenávisti k hříchům; slzy touhy viděti Boha jsou znamením lásky, a ty první jsou též znamením bolesti a ty druhé znamením náklonnosti. A to je příčina, proč jsou tyto slzy způsobovány od Boha, protože dosvědčují nenávist k hříchu a lásku k Bohu — jinak co jsou slzy než trochu vody, vytékající z hlavy a vyvrhované jako výměty žlabem očí? To ukazuje svatý Basilius v řeči o díkůvzdání, kde vykládá původ slz po lékařsku. Tyto dva druhy slz jsou ta dvě svlažená pole, jež žádala Axa v knize Josue (Jos. 15; 19),⁶ o kterémžto podobenství krásně pojednává sv. Řehoř⁷ v třetí knize Rozmluv a v listu k Theotistě (kn. 6. list 23). Odtud někteří přirovnávají spasitelné slzy k potopě Noemově, jež byla celá od Boha, ale částečně byla způsobena prameny propastí, částečně deštěm s nebe. Jestliže totiž slzy znamenající nenávist a bolest prýští z pramenů propastí a slzy lásky a radosti sestupují s nebe, přece pocházejí všechny od Boha.

Ačkoli pak ty slzy jsou darem Božím, nesmíme -očekávati, že by nám byly dány, když budeme spát a nic nedělat. Neboť i moudrost jest jeden ze sedmi darů Ducha svatého, a to hlavní, a přece svatý Jakub praví: Potřebuje-li někdo z vás moudrosti, žádej ji od Boha, jenž dává všem v hojnosti. (Jak. 1; 5.) Jest však žádati těchto nejlepších a dokonalých darů tak, jak náleží; proto týž apoštol připojuje: Žádej pak s důvěrou, nic nepochybuje. A dále: Nemáte, protože neprosíte; prosíte a nedostáváte, protože špatně prosíte. (Jak. 4; 2—3.) Proto je třeba žádati daru slz s velikou důvěrou a s nemenší touhou, podle napomenutí svatého Řehoře v třetí knize Rozmluv: Je třeba prositi našeho Stvořitele o milost slz s velikou touhou. (Kn. 3, kap. 34.) A to jsou slzy, o nichž jediných začneme teď s pomocí Boží psáti v tomto dílku.

⁶ Srv. Josue 15; 16—19: „I řekl Káleb: kdo by dobyl Kariathsefer, a vzal je, dám mu Axu, dceru svou, za manželku. I dobyl ho Othoniel, syn Cénezův, bratr Kálebův mladší; i dal mu Axu, dceru svou za manželku. Kteráž, když spolu šli, nabádána jest od muže svého, aby prosila otce svého za pole, i vzdychala, jakž seděla na oslu. Jízto řekl Káleb: Co jest? A ona odpověděla: Dej mi požehnání; zemi polední a suchou dal jsi mi, přidej i vlahnou. Dal jí tedy Káleb vlahnou horní a dolní.“

⁷ Svatý Řehoř Veliký, první papež toho jména (zemřel 604) a Učitel Církve, sebral ve svých Čtyřech knihách rozmluv o životě a zázracích Otců italských italské hagiografické tradice i zprávy soudobé, opírající se často o přímá svědectví. Zvláště významná je kniha druhá, věnovaná životu svatého Benedikta z Nursie. Ostatní spisy svatého Řehoře jsou: Moralia (komentář ke knize Job s morálními a asketickými aplikacemi), Čtyřicet homilií na evangelia, Dvaadvacet homilií na Ezechiele a Kniha o řádu pastýřském (Liber regulae pastoralis), kromě dochovaných listů.

KNIHA PRVNÍ

KAPITOLA I.

O nezbytnosti lkání: z žalmů

Hodlají ukázat nezbytnost lkání ze svatých Písem obojího zákona a pak z příkladů a nauky svatých, začnu svědectvím Davidovým, když právě žalmy Davidovy jsou plné nářku a slz. Ježto však David nejčastěji mluví o svých vlastních slzách, budeme se zabývat jen třemi verši, v nichž David vybízí všechny k slzám jakožto k pravému úkolu svatých, kteří náležejí k holubici. Jeden verš je v žalmu třiaosmdesátém, kde čteme: Blahoslavený muž, který má pomoc od tebe: vystupování v srdci svém spořádal údolím slz, na místo, jež uložil (v. 6—7). Druhý verš je v žalmu čtyřidevadesátém a zní takto: Pojd'te, klanějte se a padejte před Bohem; plačte před Pánem, který nás učinil (v. 6). Třetí verš je v žalmu stopěťadvacátém: Ti, kteří se slzami rozsévali, s plesáním žiti budou (v. 5).

První verš žádá tři věci na tom, kdo touží dojít na vrchol blaženosti. Za prvé, aby nedůvěřuje své ctnosti mocně důvěřoval v pomoc Boží. Tak totiž praví: Blahoslavený muž, který má pomoc od tebe. To jest, blahoslavený je v naději a bude blahoslavený ve skutečnosti ten, kdo nespolehá na svou ctnost, nýbrž na pomoc Páně; a proto má pomoc ne od sebe, nýbrž od tebe. Nic totiž nemá Všemohoucí více v nenávisti než pýchu člověka, který, jsa zaslepen nadutostí, neuvědomuje si svou křehkost. Za druhé, aby se nespolehal na pomoc Nejvyššího tak, že by se domníval, že sám od sebe už nemusí nic učiniti — vždyť je potřebí, aby svobodná vůle spolupůsobila s milostí, jak to praví Apoštol v prvním listě ke Korintským: Avšak ne já, ale milost Boží se mnou. (I. Kor. 15; 10.) Tam neříká Apoštol: Ne já, ale milost Boží, aby se snad někdo nedomníval, že od nás se nic nežádá, leč abychom dovolili Bohu v nás působiti skrze milost — nýbrž dodává: se mnou, aby naznačil, že my musíme býti spolupracovníky a pomocníky Božími v díle naší spásy, jak to též Apoštol učí v prvním listě ke Korintským, když praví: Jsme Boží pomocníci. (3; 9.) Proto Prorok připojuje: Vystupování v srdci svém spořádal — to jest, nečekal, až by ho ležícího a spícího vynesla vzhůru pomoc milosti Boží, nýbrž on sám, předcházen a podporován milostí Boží, spořádal vystupování v srdci svém, totiž předsevzal si ne tak tělem jako srdcem stoupati od ctnosti k ctnosti, až by dosáhl vrcholu dokonalosti. Za třetí, aby se tento výstup dál údolím slz, místem, jež si sám položil. Bůh totiž postavil člověka v ráji, kde nebylo třeba při vystupování námahy, avšak člověk si sám stanovil zásluhou své viny místo v údolí slz, odkud je třeba vystupovati s nářkem a slzami ne bez veliké námahy a únavy. Slově pak údolím slz místo, odkud jest uspořádati výstup, protože nikdo nemůže vydržeti tak namáhavý pochod, jestliže neustále neupí k Bohu o další pomoc a neobčerstvuje se chlebem slz podle slova téhož proroka: Byly mi mé slzy chlebem dnem i nocí. (Ž. 41, 4.) Z toho pak arci můžeme pochopit, jak velice se vzdalují cesty, vedoucí k hoře Boží, ti, kdož se snaží uhnouti z údolí slz a raději by běželi po lučinách plných kvítí podle slov Moudrosti: Nebudiž louky, kterou by nepřešla naše bujnost. (Moudr. 2; 8.) Ti potom nadarmo bědují a říkají: Zbloudili jsme tedy s cesty pravdy a světlo spravedlnosti nám nezasvitlo. (Moudr. 5; 6.) Neméně bloudí, kdo si troufají vystoupiti údolím slz bez slz a úpění. K nim pak náležejí ti, kdož s vyprahlým srdcem, bez pozornosti a pobožnosti i bez oprostění mysli se modlí, zpívají žalmy nebo čtou knihy Boží spíše zvědavě než nábožně.

Přistupme však k druhému verši žalmu: Pojd'te, klanějte se a padněme, plačte před Pánem, který nás stvořil. Ono pojd'te jest hlas zvoucího a vybízejícího. Zve totiž- král David a

vybízí lid Boží, aby se shromáždil uctívati Boha a chváliti jej srdcem, hlasem i dílem. V Písmě se totiž často vyskytuje toto zvaní slovem Pojd'te nejen k dobrým, nýbrž i ke špatným dílům. Pojd'te, vystavme si město a věž, jejíž vrchol by sahal až k nebi, pravili v Genesi (11; 4) babylonští obři. Pojd'te, sestupme a zmaťme jejich jazyk, pravil tamtéž Bůh andělům, služebníkům svého hněvu, nebo Bůh Otec Synovi a Duchu svatému, proti babylonským obrům. Klanějme se. Toto slovo náleží k duchu. Neboť Bůh jest duch, a ti, kdož ho vzývají, mají ho vzývati v duchu a v pravdě. (Jan 4; 24.) To proto, že vnější vzývání pokleknutím nebo prostrací bývá prokazováno jak samému Bohu, tak i lidem. Neboť Abraham, jak je psáno v Genesi, se klaněl lidu země (Gen. 23; 1) a prorok Nathan v třetí knize Králů se klaní králi Davidovi, padnuv k zemi, což nedlouho poté činí také Bethsabé, choť králova (3. Král. 1; 23, 31.) Avšak vzývání skrze vnitřní uctívání Stvořitele, skrze pokoru a úctu, jež náleží prvnímu principu a poslednímu cíli všech věcí, přísluší podstatně jedinému Bohu. A padněme. To se vztahuje na tělesnou poctu, jež přísluší Bohu jakožto svrchovanému a nejvyššímu Králi a Pánu všech věcí. Neboť čím vznešenější jest osoba, již prokazujeme úctu, tím hlubší musí býti poddání a pokora. Praví se tedy: Klanějme se a padněme, abychom prokazovali božskému majestátu povinnou poslušnost zároveň tělem i duchem. A plačme před Pánem, který nás učinil. Toto poslední slovo, jak se zdá, se vztahuje zároveň na ducha i na tělo. Neboť pláč jakožto zvuk úst je tělesný; pokud pak tlumočí duševní cit, je rozeznáván jako něco duchovního. K jakému cíli se však připojuje ke klanění a prostraci ještě pláč? Zdaž by nebyl měl onu poctu doprovázeti spíše jásot nebo veselí? Začátek žalmu přece zní: Pojd'te, veselme se Pánu, plesejme Bohu, Spasiteli našemu. Avšak svrchovaně moudrý a svatý prorok raději uvedl pláč, poněvadž pláč náleží neméně k veselí a plesání než k prosbě a modlitbě; a může se vztáhnouti neméně na obdržení věcí dobrých jako na prosbu o odvrácení věcí zlých. Pláč je totiž jakoby kořením tužeb a žádostí a jakýmsi živým řečnickým prostředkem, nejvíce schopným dojmati mysli a vymáhati věci. Proto praví prorok: Plačme před Pánem, který nás učinil; jako by byl chtěl říci: Plačme z radosti, poněvadž ten, jenž nás učinil, je náš svrchovaně dobrý a láskyplný otec. Plačme ze zármutku, poněvadž jsme svrchovaně dobrého a spravedlivého otce dohnali k hněvu. Plačme z radosti a lásky, poněvadž Pán, jenž nás učinil, je líbezný a tichý, a mnohého milosrdenství. (Ž. 85; 5.) Plačme ze zármutku a bázně, neboť spravedlivý jest Pán, jenž nás učinil, a miluje spravedlnost; na spravedlnost patří obličej jeho. (2. 10; 8.) Plačme z radosti a veselí, neboť Pán, jenž nás učinil, nechce smrt hříšníka, nýbrž spíše, aby se obrátil a živ byl. Plačme ze starosti a strachu, neboť Pán, jenž nás učinil, již luk svůj napjal a namířil jej (Ž. 7; 13), a naostřil meč svůj jako blesk. (Deut. 32; 41.)

A tak nás tento verš stejně jako předešlý poučuje, že je velmi potřebné vzdychati k Bohu. A když i Církev, naše matka, nám káže denně pronášeti tento verš k matutinu, ať už veřejně v kostele nebo soukromě v příbytcích, a říkati: Plačme před Pánem, jenž nás učinil, je to velice podivné, že tak mnozí z nás buď neslyší Ducha svatého, volajícího skrze svého proroka, a matku Církev, napomínající, abychom každodenně plakali před Pánem, nebo nedbají, aby splnili to, co slyší. Vskutku je se obávati, aby se na nás nesplnilo to, co kdysi prohlásil Izaiáš o Židech: Ztučnělo srdce lidu tohoto, a ušima těžce slyšeli a oči své zavřeli, aby snad očima neviděli a ušima neslyšeli a srdcem nesrozuměli, a neobrátili se, abych je uzdravil. (Mt. 12; 15, Is. 6; 10.) Neboť kdybychom každodenně holubičím nářkem plakali před Pánem, jenž nás učinil, to jest před všemohoucím a svrchovaně milujícím Otcem naším, čeho bychom nedosáhli? Jak bychom se nezměnili v jiné lidi? Či bychom snad nestoupali denně od ctnosti ke ctnosti? Není lakomým rozdílečem svých darů Bůh, který dává všem hojně a bez prodlení, jak praví svatý Jakub (Jak. 1; 5); že však si nevážíme darů Božích, proto také se nám nedostává ani milosti odpuštění hříchů ani samého života věčného. Neboť kdybychom si jich vážili, žádali bychom si jich mocným voláním, v nářku a slzách. Vždyť tak se dožadují časných statků občané tohoto světa, kteří je velice milují;

a tak také žádají a dostávají dary nebeské praví služebníci Boží, kteří poznali jejich cenu, ale těch je málo a oněch je nekonečný počet.

Poslední verš poučuje co nejzjevněji o nezbytnosti slz. Nemůžeme býti spaseni, jestliže nezaséváme dobré skutky. Neboť Bůh chtěl, aby věčná spása byla mzdou dobrých skutků. Kdož však zasévají dobré skutky, beze vší pochyby zasévají v slzách, aby sklízeli s veselím. Neboť opravdu dobré skutky jsou namáhavé a nesnadné; a jako zasetá pšenice potřebuje deště a slunce, tak potřebují dobré skutky deště slz, jimiž by se vyprosila milost Boží, která je jako sluneční teplo. Proto totiž připojuje prorok: Jdouce šli a plakali, metajíce semena svá. Přijdouce pak přijdou s plesáním, nesouce snopy své. (Z. 125; 6.) Kdo tedy touží sklízeti v budoucím životě s plesáním, nechť nešetří námahy ani nářků v tomto údolí slz.

KAPITOLA II.

O nezbytnosti lkání: Z Písně písní

Po Davidovi následuje jeho syn Šalomoun, který přirovnává v Písní písní, kde líčí lásku Krista a Církve, Kristovu choť k holubici z žádné jiné příčiny, než že holubice nevydává jiný hlas kromě lkajícího a žalujícího, zatím co většina ptáků buď sladce zpívá, jako slavíci, nebo slabě cvrliká, jako vlaštovky; nebo krákají jako havrani, či vydávají nesouladné zvuky jako čápi, jeřábi a jiní. Ze lkání je vlastní holubicím, dosvědčuje dále Izaiáš, když praví: Jako holubice lkajíce úpěti budeme. (Iz. 59, 11.) A Nahum: Služky jeho byly hnány lkající jako holubice. (Nahum 2; 7.) V Písní písní není nazývána choť mystického Šalomouna ničím častěji než holubicí. Aj, praví, ty krásná jsi, přítelkyně má, oči tvé jsou holubičí. (Píseň 1; 14.) A o něco dále: Vstaň, přítelkyně má, krásná má, a pojd': holubičko má, v rozsedlinách skalních, ve skulině zdi, ukaž mi tvář svou (Píseň 2; 13—14.) A opět: Vstaň, pospěš, přítelkyně má, holubice má, krásná má, a pojd'. (T. v. 10.) A zase: Otevři mi, sestro má, přítelkyně má, holubice má, neposkvrněná má. (Píseň 5; 2.) A konečně: Jediná jest holubice má, dokonalá má. (6; 8.) Ta choť v Písní lásky pak jest podle naprostého souhlasu vykladačů Církve, snoubenec Kristus, podle výroku Apoštola v listě k Efeským: Muž jest hlava ženy, jakož i Kristus jest hlava Církve; on jakožto Spasitel těla svého. Ale jako Církev poddána jest Kris-stu, tak i ženy mužům svým ve všem. Muži, milujte své manželky, jakož i Kristus miloval Církev a vydal sebe sama za ni, aby ji posvětil, očistě ji koupelí vodní při slově, aby sám sobě představil Církev jako slavnou, jako která by neměla poskvrny ani vrásky. (5; 23—27.)

Jakkoli pak je Církev choť Kristova, přece k choti náleží všichni ti, a jen ti, kdož jsou nejen pravé, ale též živé údy Církve. A poněvadž hlavním a nejznamenitějším údem Církve jest přeblahoslavená Panna Maria, vpravdě neposkvrněná a dokonalá a milovaná, je nazývána sama nejsvětější Panna ze všech údů Církve antonomasticky⁸ chotí a přítelkyní a holubicí. Rekl jsem, že snoubenkami Kristovými a holubicemi mohou býti nazváni ti, kdož jsou nejen pravými, nýbrž i živými údy Církve, protože ti křesťané, kteří mají víru bez lásky, kdož vyznávají, že znají Boha, ale činy to popírají, a kteří nemají ani čistotu srdce ani plodnost skutků ani lkání holubičí — ti nenáleží k holubici leč jako údy uschlé a mrtvé. Nebo, jako praví svatý Augustin, náleží k Církvi počtem, ne zásluhou. Nuže, nejbezpečnějším znamením těch, kdož náleží k holubici, jest lkání. Tak totiž praví svatý Augustin:⁹ Nic není tak spřáteleno lkání jako holubice: lká ve dne v noci.

⁸ „antonomasticky“: Antonomasie je slovní figura, již se dosazuje místo jména jeho epitheton.

⁹ Svatý Augustin (Aurelius Augustinus, 354—430), biskup hipponský, Učitel Církve, největší filosof i theolog doby patristické, napsal řadu spisů dogmatických (O víře a vyznání víry, Rukověť pro Vavřince o víře, naději a lásce, O Trojici a j.), apologetických (O pravém náboženství, O městě Božím, O svobodné vůli, O přirozenosti a milosti, O milosti a svobodné vůli a j.), i exegetických (O Kristově nauce, O kázání na hoře, Pojednání o evangeliu Janově a j.) nesmírného významu v dějinách theologie; vedle toho proslulé Vyznání. Výkladem žalmů, jež cituje svatý Robert

(Výklad k žalmům kap. 54.) A týž svatý Augustin praví ve třetí knize o křtu proti donatistům, že lupiči a lakomci nenáleží k holubici, nýbrž k jestřábům; neboť holubice lká, avšak neloupí.

A jestliže již jest vlastností holubice, že nezpívá, nešvitoří, nýbrž lká, a lká velmi často, téměř neustále — kam připočteme ty, kdož nikdy ne-lkají v modlitbě k Bohu, ba spíše se tohoto lkání hrozí a prchají před ním; a čtou-li žalmy, pějí jen hlasem, nikoli duchem, jestliže se modlí, modlí se jazykem, nikoli srdcem, vždy však zpívají nebo švitoří, to jest, jsouce oddáni časným rozkošem, zcela se věnují jen radovánkám, hrám a žertům, hostinám, lovům a divadlům? Co mají společného s holubicí, chotí Kristovou? Spíše přece mají něco společného s krkavci. Avšak k útěše těch, kdož nemají milost hojných slz, nebudiž zde opominuto, že holubice nezavlažuje zemi hojným pláčem, nýbrž že lká. Tak také v Církvi, jež jest symbolisována holubicí, nechybí těch, kdož nejsou s to prolévati hojné slzy, jak učí svatý Athanáš¹⁰ v knize o panenství a jak to potvrzuje zkušenost věřících.

A tak tedy všichni, kdož jsme Kristovi, toužíme-li náležeti k holubici nejen počtem, nýbrž zásluhou, úpějme často s holubicí, neboť nebudeme-li úpěti s holubicí, nebudeme náležeti k holubici; a nebudeme-li náležeti k holubici, nebudeme náležeti ani ke Kristu; a nebudeme-li náležeti ke Kristu, hrozím se říci, ke komu budeme náležeti. Kéž Bůh odvrátí takové zlo od svých služebníků a dá jim raději strádati až do smrti v jejich lkání; a nechť jim udělí, aby se jejich oči obrátily k pramenům slz, aby jsouce přidružení k holubici na zemi, zasloužili dojíti k snoubenci holubice v nebesích.

KAPITOLA III.

O nezbytnosti lkání: z naučení Kazatele

Týž Šalomoun, který složil Píseň písní pro dokonalé lidi, kteří se stále oddávají s chotí lásce nebeského snoubence, napsal také knihu, nadepsanou Kazatel, pro lidi nedokonalé, aby je odvrátil od lásky k světu a veškeré marnosti. A aby je přesvědčil o pravdě toho, co psal, připojil v poslední knize tato slova: A poněvadž nejmoudřejší byl Kazatel, vyučoval lid a vypravoval, co učinil; a zkoumaje složil mnohá přísloví. Hledal slova užitečná a sepsal řeči nejpravější a plné pravdy. (Kaz. 12; 9—10.) Ačkoliv se tedy budou zdát slova, jež teď uvedeme, hloupým lidem neuvěřitelná, jsou přece podle svědectví Ducha svatého nejpravější a plná pravdy. Takto tedy promlouvá vele-moudrý Kazatel: Já jsem řekl v srdci mém: Půjdu a oplývati budu rozkošemi a požívati budu dobrých věcí. A viděl jsem, že i toto je marnost. Smích jsem měl za blud a radosti jsem řekl: Proč se darmo klameš? (2; 1—2.) A dále: Lépe jest jiti do domu pláče než do domu hodování: neboť v onom se připomíná konec všech lidí, a kdo živ jest, uvažuje o tom, co bude. (7; 3.) A jinde: Srdce moudrých bývá tam, kde je zármutek, a srdce pošetilých tam, kde je veselí. (7; 5.) Taková jsou slova člověka, který mluví nejen z pouhého rozjímání a přemýšlení, nýbrž z dlouhé zkušenosti, neboť oplýval všemi těmi věcmi, jež se obecně nejvíce cení — bohatstvím, rozkošemi, poctami, panovnickou vznešeností. Pročež, jako právem nevěříme nezkušeným a neznalým lidem, tak svrchovaně právem musíme věřiti velemoudrému Šalomounovi, který

Bellarmin, je míněno dílo *Enarrationes in psalmos*; na jiném místě citovaný spis *O křtu proti donatistům* náleží do řady Augustinových spisů apologeticko-polemických. Sem náleží též několikrát citovaný spis *O mravech Církve, namířený proti manichejcům* (*De moribus Ecclesiae et de moribus Manichaeorum*).

¹⁰ Svatý Athanáš Veliký, patriarcha Alexandrijský a Učitel Církve, žil v letech 295—373; jeho díla jsou, tak jako jeho činný život, charakterisována bojem za dogmatická ustanovení nicejského koncilu a potíráním hereze ariánské. Jeho literární činnost zahrnuje spisy apologetické a dogmatické (*Tři řeči proti ariánům*, *O vtělení Slova Božího*), historické (*Obrana proti ariánům*, *Obrana k císaři Konstantiovi a j.*), exegetické (zachovány jen ve zlomcích) i prakticko-asketické (*O panenství*, *Život svatého Antonína Poustevníka*).

poznal ze zkušenosti všechny věci. Práví tedy, že je marností oplývá ti rozkošemi a požíva ti dobrých věcí časných. A třebaže by se o tom sotva dali přesvědčiti lidé tohoto světa, kteří neznají lkání holubice, přece je to svrchovaně pravdivá věc. Oplývání rozkošemi sice přináší tělu krátký a nepatrný požitek, ale mysl naplňuje velikou a dlouho trvající starostí; často také způsobuje vážné a dlouhé choroby, a co je hlavní, je příčinou velikých zločinů a provinění, jež musejí být buď odpykána v tomto životě velikou a dlouho trvající strastí pokání nebo potrestána na onom světě věčnými tresty. Právem tedy píše Kazatel, že oplývání rozkošemi je marnost, to jest dobro zdánlivé, nikoli pravé, prchavé, nikoli stálé; něco, co se zdá něčím, zatím co není ničím.

Z tohoto výroku vyplývá ten, jenž následuje: Smích jsem měl za blud a radosti jsem řekl: Proč se darmo klameš? Smích je opakem pláče a radost smutku; vpravdě pak chybuji, kdož se smějí, když mají plakat a darmo se klamou, kdož se radují, když by se jim slušelo truchliti. Ne bez příčiny se dodává to slovo darmo, protože bez příčiny nebo užitku se nechají šalit ti, kdož se smějí a radují, když je čas k nářku a pláči. Jsme ve vyhnanství, dlíme uprostřed nepřátel, putujeme údolím slz; pro co jiného se nám tedy chce spíše smát než lkát a radovat se než plakat, leč proto, že chybujeme a klameme se?

Dále pak z této druhé Šalomounovy myšlenky správným pořádkem vyplývá třetí: Lépe jest jítí do domu pláče než do domu hodování. To jest: je užitečnější jítí do domu, kde leží mrtvý člověk uprostřed truchlení přítomných, a plakati s plačícími, truchliti s truchlícími, než jítí do domu hodování, kde se s veselím pije víno a s rozkoší pojídají vybrané pokrmy, a tak se radovati s radujícími a plesati s plesajícími. Kdo by tomu věřil, kdyby to nebylo řečeno nejmoudřejším ze všech lidí, ba samým Duchem svatým, který je duchem pravdy? A přece se to stalo věrohodným pro ty, kdož jsou stejného ducha, a jen těm, kdož nenáleží ke lkající holubici a nemají tohoto ducha, se to zdá nejen neuvěřitelné, nýbrž i falešné a směšné. Až však nastane smrt člověka a soud Boží, dokáží, že je pravda to, co napsal Šalomoun, nikoli to, co si usmyslili milovníci světa. Právě to naznačil Šalomoun slovy: V onom (totiž v domě pláče) se připomíná konec všech lidí, a kdo živ jest, uvažuje o tom, co bude. To jest, v domě pláče, kde leží mrtvý, jsou přítomní napomínání, že i oni v krátké době zemřou, i začnou uvažovati, co je třeba učiniti, aby je nepřekvapila smrt znenadání a aby nebyli uchvázeni dříve, než by usmířili Soudce všech Boha povinným dostiučiněním.

Zbývá poslední výrok téhož Kazatele, který vyplývá z toho předchozího třetího: Srdce moudrých — praví — bývá tam, kde je zármutek, a srdce pošetilých tam, kde je veselí. Nepochybně jsou totiž moudří, kdož si volí lepší věci, a pošetili, kdož si vybírají horší, zejména jestliže moudří volí ne slovem a jazykem, nýbrž srdcem a úmyslem, to jest po pečlivém a zralém uvážení celé věci, lkáti a truchliti v tomto čase, jenž pomíjí jako stín a v němž není nic bezpečného, nic stálého, nic, co by bylo prosto nebezpečí a pokušení. A naproti tomu se mohou nazvat opravdovými pošetilci ti, kteří se oddávají veselí ne z nějakého náhlého popudu, nýbrž celým srdcem a s rozvahou, a kteří z pevného úmyslu si volí zcela utonouti v radosti, jako by časná dobra nezanikala s časem a věci pomíjivé nikdy neměly pominouti.

Znamenitě praví svatý Augustin: Komu jest dobře v tomto čase, nebo spíše, kdo se domnívá, že se mu dobře vede, kdo se pyšní radostí věcí tělesných, hojností věcí časných a prázdnu blažeností, má hlas krkavce; neboť hlas krkavce je křiklavý, nikoli naříkavý. Kdo však ví, že je pod tíží této smrtelnosti, že je vzdálen od Pána a že se mu ještě nedostává té věčné blaženosti, která nám byla slíbena — kdo toto ví, lká, a pokud pro tuto věc lká, dobře lká. (Tract. 6. in Joan.) To praví svatý Augustin, jenž nápodobě Šalomouna, velmi správně po slovech Komu je dobře v tomto čase dodává jakoby na opravu: Či spíše, kdo se domnívá, že se mu dobře vede. Ve skutečnosti se totiž nevede dobře tomu, kdo se pyšní radostí věcí tělesných, hojností časných věcí a prázdnu blažeností, nýbrž sni se mu, že se mu vede dobře, a omámen tímto svým snem

nevidí svou skutečnou chudobu a nepozoruje skutečná nebezpečí, v nichž vězí; a proto, ošálen falešným obrazem štěstí, ne-lká jako moudrá holubice k tomu, kdo může vy-trhnouti z každého nebezpečí a zasypati pravým bohatstvím, nýbrž (jak praví prorok Oseáš o Efraimovi) jako holubice svedená, nemající srdce. (Os. 7; 11) vzdaluje se lkání a upadá do osidel lovců.

KAPITOLA IV.

O nezbytnosti lkání: z proroka Izaiáše

Předvídaje veliká zla, jež hrozila městu Jerusalemu, oplakává je prorok Izaiáš takto: Odstupte ode mne, hořce plakati budu: neusilujte, abyste mne utěšili nad zpustošením dcery lidu mého. (Izai. 22; 4.) A dále: I povolá Pán Bůh zástupů v ten den k pláči a ke kvílení, k lysině a k pásu zíněnému. A aj, radost a veselí, zabíjení telat a bití skopců, pojídání masa a pití vína. Jezme a pijme; neboť zítra zemřeme. A zjevil se v uších mých hlas Pána zástupů: Nebude vám odpuštěna tato nepravost do smrti, praví Pán zástupů, (t. v. 12—14.)

Těmito slovy oplakává Izaiáš zkázu svého národa přímo týmž způsobem, jakým Pán při pohledu na to město nad ním plakal, jak vypravuje svatý Lukáš. (19; 41.) A byly to posvátné slzy, neboť vycházely z bratrské či spíše otcovské lásky. A jakož Izaiáš ukazuje, že má Pán zalíbení v kajících slzách, předvádí samého Pána, jak vyzývá lid k pláči a nářku, k lysině, to jest k vyholení vlasů, a k zíněnému pásu, což byla znamení kajícího. Protože však lid pohrdl božskou výzvou k pláči a nářku a naopak se raději oddal radosti a veselí, hostinám a pitkám, říká po způsobu nevěřících: Jezme a pijme, neboť zítra zemřeme: přísahá rozhněvaný Bůh, že jim tato nepravost nebude odpuštěna, nýbrž že všichni tito pohrdači Bohem a jeho prorokem prabídně zahynou. Z toho zřejmě vyplývá nezbytnost slz. Neboť kdyby byl chtěl lid napodobit tí proroka Božího a oplakávat vlastní hříchy, jako Izaiáš oplakával cizí; a kdyby byl vyslyšel napomínání Boží, vyzývající ke kajícím nářkům, aby je nebyl nucen potrestat — jistě by se mu bylo dostalo shovívavosti, neboť Bůh nechce smrti hříšníkovi, nýbrž spíše, aby se obrátil a živ byl. Poněvadž však národ pohrdl příkladem prorokovým a příkázáním Božím činiti pokání v slzách, byl onen zatvrzelý národ odveden v zajetí a město bylo vyvráceno a zničeno. Kéž by křesťané byli poučeni příkladem Židů a začali k neustálému volání kazatelů si oblibovati kající slzy, zejména v době velikého postu! Snad by potom jednotlivci i celky unikli mnoha božským trestům. Vidíme však s bolestí, že většina lidí, ne-li slovy, jistě činy jakoby říkala: Jezme a pijme, neboť zítra zemřeme. A co sami k sobě promlouvají, tím jsou také postiženi — ne že by snad s tělem hynuly i duše, aniž by přetrval jaký smysl, což atheisté obyčejně vyjadřují těmi slovy, nýbrž, že ti, kdož se věnují rozkoši z jídla a pití a s radostí i veselím dychtí oplývati časnými statky a trávit své dny v dobrých věcech, když doba přikazuje tělo trápit postem a slzami pokání — ti, pravím, vpravdě zítra zemřou, ježto zaskočení nenadálou smrtí sestoupí do pekel, což je druhá smrt, jež nebude mít žádného konce.

Svatý Jeroným ukazuje v komentáři k tomuto místu proroka Izaiáše, vypustiv slovný smysl, že slova Izaiášova se vztahují k pronásledování od heretiků. A opravdu není pronásledování, na něž by se lépe hodila ta slova: Odstupte ode mne, hořce plakati budu; neusilujte, abyste mne utěšili nad zpustošením dcery lidu mého. Vždyť herese neničí jen střechu a zdi budovy, nýbrž téměř vyvrací základy Církve.

Svatý Antonín kdysi předvídal heresi ariánskou a tak oplakával ono pronásledování, že by se zdálo nemožno přidati něco k prudkosti té bolesti. Svatý Athanáš totiž popisuje takto celou věc

v svém Životě svatého Antonína:¹¹ Následuje, praví, žalostné vidění, hodné, aby bylo oplakáváno veškerým pramenem slz. Když totiž s bratřími kolem něho sedícími konal modlitby, upřel pozorně oči k nebi, sténaje a vzdychaje, a po nějaké chvíli od začátku zjevení se přemírou bolesti zachvěl a ihned padnuv na kolena před tváří Boží, modlil se, aby svou dobrotou odvrátil příští zločin. Po modlitbě následují slzy; nesmírný strach se zmocnil přítomných, naléhavě prosí, aby vyložil vidění tak velké pohromy. Vzlyky přerývají hlas, pláč brání jazyku a sotva se pokusí promluvit, je řeč přerušena sténáním; stěží je s to hlasitě promluvit: Lépe bylo, ó synáčkové, rychlou smrtí získati odčinění. Začav takto, je znovu přemožen slzami; a uprostřed bolestných vzdechů nicméně propůjčiv hlas srdci, praví: Hrozí jakási veliká a všem věkům neslychaná hanebnost: katolická víra bude podvrácena velikou vichřicí a lidé dobytku podobní poplení svaté věci Kristovy. Viděl jsem totiž oltář Páně obklopený množstvím mezků, kteří častými úderý kopyt všechno rozbíjeli. Po vidění následovalo splnění; neboť po dvou letech propuklo lité šílenství ariánů,¹² Tolik svatý Athanáš. Nemenší pronásledování heretiky způsobené zakusil náš věk. A kéž by nám nějaký Izaiáš nebo Antonín získal slzy, jimiž bychom mohli náležitě oplakati takové pronásledování!

KAPITOLA V.

O nezbytnosti lkání: z Jeremiáše

Prorok Jeremiáš v Pláči takto oslovuje a napomíná národ izraelský: Vyved' jako potok slzy dnem i nocí; nedopřej si odpočinku, aniž umlkní zřítelnice oka tvého. Povstaň, chval v noci, na počátku bdění; vylévej jako vodu své srdce před obličejem Páně; pozdvihuj k němu ruce své za duši svých maličkých, kteří hynou hladem na pokrajích všech křižovatek. (Pláč 2; 18—19.) To pravil Jeremiáš, když napomínal národ k opravdovému pokání, protože velmi těžce urazil Boha, a již bylo pro hříchy národa dobyt a vyvráceno město Jerusalem a zbývalo ještě sedmdesát let nejbědnějšího zajetí. Aby pak ukázal, že k opravdovému pokání je třeba i hodných modliteb, hojných slz a častých vzdechů, mluvil takovým způsobem, že se zdá nemožno k tomu něco přidávati. Svatý prorok není spokojen několika kapkami slz, nýbrž požaduje tak velikou míru, v jaké prudká a rychlá bystřina přinášívá spoustu vod. Neboť vodní toky přinášejí tím větší množství vody, čím rychleji tekou; bystřiny pak tekou nejrychleji ze všech vodních toků. A nejsa ani teď ještě spokojen, přidává prorok: Dnem i nocí, aby ukázal, že slzy musejí být časté a vytrvalé. Bystřiny totiž tekou s velkou prudkostí, ale brzy vysychají. Proto naznačuje prorok těmito připojenými slovy, že požaduje na slzách rychlý tok bystřiny, ale ne krátkost doby, po kterou bystřina plyne. A co to znamená dnem i nocí vylévati hojnost slz, ne-li vytrvávati v slzách po celý čas? A jako by tím ještě dosti nevystihl nezbytnost slz, dodává Jeremiáš: Nedopřej si

¹¹ Svatý Antonín Poustevník (zvaný též Veliký, nar. k. 252, zemřel k. 357) má v dějinách mnišství základní význam jako první, kdo uskutečnil, třebaž v omezené míře, myšlenku řeholní pospolitosti; zavedl totiž pro egyptské poustevníky, kteří se sdružili kolem něho, jistá pevná společná pravidla na místě dosavadního volného osobního vedení.

¹² „lité šílenství ariánů“: Arius (n. k. 280, zemř. 336) vystoupil se svým učením, popírajícím božskou přirozenost Kristovu, po prvé okolo roku 318; toto učení bylo odsouzeno koncilem nicejským roku 325 a Arius sám byl vypovězen, ale roku 328 mu byl dovolen návrat, když jeho přívrženci získali vliv na samém císařském dvoře. Po smrti Konstantina Velikého se dostala východní část říše pod správu ariánsky smýšlejícího Konstantia, který vystoupil již přímo jako odpůrce koncilu nicejského a pronásledovatel pravověrných biskupů. To byl počátek onoho pronásledování ariánského, o němž mluví svatý Robert. Když dosáhl Konstantius vlády nad celou říší, nabylo pronásledování ještě větších rozměrů; císař si vynutil mocí na synodách v Arles a v Miláně odsouzení nicejského vyznání a sám papež Liberius byl nucen odejiti do vyhnanství. Lstí nebo násilím se podařilo ariánům přiměti většinu biskupů k přijetí obojetné 4. formule sirmijské; roku 361 však zemřel Konstantius a po jeho smrti došlo zásluhou svatého Athanáše k smíru mezi biskupy a k přijetí nicejských usnesení. Po smrti císaře Valense (378) ariánství pozbývá bez podpory státní moci rychle vlivu i významu; udrželo se déle toliko u germánských Gotů, Vandalů a Langobardů (u těch až do 7. století).

odpočinku, aniž umlkni zřítelnice oka tvého. Ať se tě nezmocní spánek, praví, není teď čas k odpočinku, dokud Pán mává mečem svého hněvu; ať neumlká zřítelnice oka tvého, volej ustavičně k Bohu ne jazykem, nýbrž očima; ne slovy, nýbrž slzami; to jest totiž modlitba, která usmírjuje Boha. A poněvadž prorok věděl, že lidská křehkost není schopna přetrvati celé dny a noci bez odpočinku, napomíná nás, abychom aspoň velkou část noci, která je příhodnější k modlení a pláči, ztrávili v prosbách a lkání. Povstaň, praví, a chval v noci. To jest, když sis mezitím trochu odpočinul, vstaň v noci, abys chválil a vzýval Pána. Nevstávej však, až již noc pokročila, nýbrž na počátku bdění, to jest hned na počátku noci. Podle táborového obyčeje se totiž noc dělí na čtyři hlídky a jednotlivé hlídky trvají tři hodiny. Tak poznamenává svatý Jeroným v Komentáři ke čtrnácté kapitole svatého Matouše: Stráže a hlídky vojenské se počítají po třech hodinách. Když tedy praví, že Pán k nim přišel o čtvrté hlídce noční, ukazuje tím, že byli v nebezpečí po celou noc. Co pak mají činiti ti, kdož bdí v chválách a lkání, připojuje prorok, když praví: Vylévej jako vodu své srdce před obličejem Páně. Vylévej otevřeným a upřímným vyznáním všechny hříchy, jež jsou skryty v tvém srdci, s onou snadností, s níž se voda všechna vylévá z nádoby, aby v ní nic nezbylo — neboť nyní jest čas milosrdenství, jestliže s opravdovou bolestí a pláčem vyznáváme své hříchy. Tak vykládá svatý Ambrož ono slovo žalmu jedenašedesátého: Vylévejte před ním svá srdce.

A nemáme jen v noci vyznávatí své hříchy a plakati před Pánem, aby nám je odpustil, nýbrž máme se též modliti a lkati pro bližní, kteří hynou hladem. Tak totiž uzavírá Jeremiáš: Pozdvihuj k němu ruce své za duši svých maličkých, kteří hynou hladem na pokraji všech křížovatek. Nezdá se, že by se mohla tato závěrečná slova vztahovati na tělesnou smrt maličkých, kteří zahynuli při obležení Jerusalema, neboť ti nepotřebovali pomoci modliteb, a přece zde jde zřejmě o modlitbu, kdyžto se praví: Pozdvihuj k němu ruce své za duši maličkých, kteří hynou hladem. V Písmě totiž se zvedání rukou vztahuje k modlitbě. Neboť když Mojžíš zvedal ruce, Izrael vítězil; jestliže však ustal, nabýval vrchu Amalech. A v žalmech se praví: V noci pozdvihujte ruce své k svatyni a dobrořečte Pánu (2. 133; 2) a jinde: Pozdvížení rukou mých obět' večerní. (Z. 140;2.) A Apoštol praví v prvním listě k Timotheovi: Zvedajíce čisté ruce. (I. Tim. 2; 8.)

Správně tedy svatý Jeroným,¹³ nebo kdokoli jest autorem komentářů k Pláči, pod jménem svatého Jeronýma, rozumí maličkými na tomto místě nevědomé lidi, kteří umírali hladem po slovu Božím na pokrajích všech křížovatek. Neboť nikdy nebyla větší nouze o chléb nebeský v národě Božím než za času vyvrácení Jerusalema a zajetí babylonského. Vždyť tehdy byli i králové bezbožní, i kněží převrácení a tak nevzdělaní, že se tehdy stěží našla kniha zákonů; a lid byl tak zaslepený, že zabíjel proroky, kteří jediní jim kázali. Zabíli přece v této době i Jeremiáše i Ezechiela. Právem tedy napomíná Jeremiáš národ Boží, aby se zvednutýma rukama prosil v noci Boha za maličké, kteří hladem po slově Božím všude na pokrajích křížovatek, to jest zjevně a veřejně umírali.

Kdybychom pak již chtěli vztáhnouti tento text na naši dobu, patrně bychom shledali i zde nemenší nutnost slz. Ještě teď je totiž taková spousta těch, kdož hynou hladem po slově Božím,

¹³ Svatý Jeroným (Sophronius Eusebius Hieronymus) Učitel Církve (n. k. 342, z. 420), jehož hlavní význam jest v jeho pracích o překladu a revisi biblických textů, pojatých do Vulgáty, napsal vedle toho komentáře k četným knihám Starého i Nového Zákona; mezi nimi i komentář k Izaiáši a Jeremiášovi. Z ostatních spisů svatého Jeronýma jsou nejvýznamnější: dogmaticko-polemický Dialog proti pelagiánům, Homilie na žalmy, Životy svatých Pavla, Hilariona a Malcha a důležitý pramen patrologický O slavných mužích. Velmi pozoruhodné jsou také jeho listy, obsahující četná menší pojednání a určená většinou širšímu čtenářstvu.

že je to až neuvěřitelné.¹⁴Vždyť kromě katolických států, kde je hojnost slova Božího, je v ostatním světě buď rozdáván chléb zkažený, jako u heretiků, nebo není rozdělen žádný, jako u přemnohých pohanů.

KAPITOLA VI.

O nezbytnosti lkání: z proroka Ezechiela

Prorok Ezechiel líčí jedno své velmi hrozné vidění, takové, že není-li s to pohnouti lidi k nářku a pláči, nevím opravdu, co by je k tomu mohlo pohnouti. I řekl, praví, jemu Hospodin: Jdi prostředkem města uprostřed Jerusalema; a znamenej Tau na čelech mužů lkajících a žalost majících nade všemi ohavnostmi, které se dějí uprostřed něho. A těm (sluhům hněvu Božího) řekl: Jděte skrze město a bijte; neodpouštěj oko vaše, aniž se slitujete. Starce, mládence a pannu, maličkého i ženu zabíjejte až do vyhlazení: avšak nikoho, na kom uzříte Tau, nezabíjejte, a začněte od mé svatyně. (Ezech. 9; 4—6.) Toto vidění zjevně naznačuje, že z lidu Božího jediní a všichni ti budou spaseni, kdož nesou na čele znamení Tau; znamení Tau pak že nesou jen ti, kdož lkají a mají žalost nad ohavnostmi, jež jsou v lidu Božím. Znamení Tau pak není nic jiného než znamení kříže. Neboť, jak praví svatý Jeroným při výkladu tohoto místa z Ezechiela, písmeno Tau, jež je poslední v hebrejské abecedě, mělo kdysi ve starém písmě podobu kříže; potom však Ezdráš změnil písmena a to je příčina, proč se znamení kříže nenalézá v hebrejských písmenách, jak je dnes máme. Nalézalo se však za časů svatého Jeronýma, jak sám dosvědčuje, v písmu, jehož užívali Samaritáni, u nichž zůstalo staré písmo. Proto Tau, o němž mluví Ezechiel, jež předcházela Ezdráše, mělo beze vsí pochyby podobu kříže. A co to znamená, nésti na čele znamení kříže, ne-li nestyděti se za kříž Kristův? Za kříž Kristův se pak nestydí ti, kdož milují pokoru, trpělivost, mírnost; kdo se nemstí za příkoří, nýbrž oplácejí zlé dobrým, kdož pohrdají bohatstvím, pěstují chudobu, kdož se usazují na posledním místě, konečně, kdož nejsou z tohoto světa, jako Kristus nebyl z tohoto světa. Ti pak, protože jsou holubice, nikoli havrani, neustále lkají, nikdy však nekřičí. Avšak ti, kdo nejsou označeni na čele, a proto jsou počítáni mezi zavržené, sice lkají a truchlí, ale nikoli nad urážkami a hříchy proti Bohu, nýbrž nad urážkami a škodami, jež jsou nuceni sami snášeti. Nezáleží jim na tom, zdali někdo před nimi se rouhá Bohu; jestliže však někdo po nich hodí nadávkou, nad tím se mrzí a nad tím lkají, to nemohou strávit, a neustanou, dokud za pohanu nevrátí políček nebo ránu. Co tedy divného, že se nenacházejí mezi křížem označenými a že zasažení vyhladitelem hynou na věky?

A abychom pochopili, že toto vidění se vztahuje nejen na synagogu Židů, nýbrž i na Církev křesťanů, píše svatý Jan ve Zjevení, že viděl Anděla vystupujícího od východu slunce, majícího pečeť Boha živého, a ten zvolal hlasem velikým ke čtyřem andělům, jimž bylo dáno škoditi zemi a moři, řka: Neškodte zemi ani moři, ani stromům, dokud nepoznamenáme služebníky Boha našeho na čele jejich. A slyšel jsem počet poznamenaných, sto čtyřicet čtyři tisíce poznamenaných ze všeho pokolení synů Izraelových. A o něco dále dodává: Potom jsem

¹⁴ „Je taková spousta těch, kdož hynou hladem po slově Božím, že je to až neuvěřitelné.“ Je třeba mít na mysli dobu, v níž jsou tato slova pronášena, abychom mohli ocenit jejich pravý dosah. Větší část života svatého Roberta Bellarmina náleží druhé . polovině 16. století, tedy době, která následuje bezprostředně po dokonání velikých zeměpisných objevů a politicko-obchodních výbojů portugalských a španělských. Je to doba, kdy se začíná v plné míře projevovat a uvědomovat jejich hospodářský, politický i morální účinek na křesťanskou evropskou společnost; a pochopíme, že pro ducha, zakotveného ještě pevně v neporušené, celistvé tradici integrálního křesťanství, uskutečňovaného ve všech rovinách společenského i duchovního řádu — tedy právě pro ducha, jakým byl svatý Robert — musilo to býti cosi ohromujícího a otfásajícího, být takto postaven před skutečnost, že mimo křesťanskou jednotu existují tak nesmírné masy lidstva, kterému je evangelium, základ křesťanské společnosti, něčím zcela neznámým. — V tomto otfásajícím vědomí je nepochybně třeba hledati aspoň částečné vysvětlení tak velikého vnitřního i vnějšího rozmachu barokních katolických misii.

uviděl zástup veliký, jež nikdo nemohl spočítati, ze všech národů a pokolení i kmenů a jazyků, ani stojí před trůnem a před Beránkem oděni v roucha bílá a palmy v rukou; a volali hlasem velikým, řkouce: Sláva Bohu našemu, jenž sedí na trůně, a Beránkovi. (Zjev. 7; 2—4 a 9—10.) To jsou totiž vyvolení Boží a poznamenání znamením Tau na svých čelech, zčásti z Židů, zčásti z pohanů. Vyvolených z Židů je však málo ve srovnání s vyvolenými z pohanů; proto se vyvolených z Židů počítá sto čtyřiačtyřicet tisíc, o vyvolených z pohanů se praví, že jsou bez počtu — ne proto, že by snad opravdu byli bez počtu, když i vlasy jejich jsou u Boha spočítány, jak praví Pán u svatého Matouše (srv. Mt. 10; 30), nýbrž proto, že je jich o tolik více, než oněch, že pro nepatrný počet oněch se tito zdají nespočetní.

A nikdo ať se nedomnívá z toho, že se praví, že vyvolení z pohanů nemohou býti spočtení, jakoby počet vyvolených byl větší než počet zavržených. Neboť počet vyvolených z pohanů sice bude mnohem větší než z Židů, ale celkový počet vyvolených, ať z Židů, ať z pohanů, bude menší než počet zavržených.¹⁵ To se může vyzrozuměti i přímo z tohoto místa. Neboť vyvolených z Židů se na tomto místě počítá sto čtyřiačtyřicet tisíc, kterýžto počet je téměř nekonečně menší než počet zavržených ze židovstva. Neboť v knize Exodus, když synové Izraele odcházeli z Egypta, bylo jich napočteno téměř šest set tisíc pěších bez dětí, ale k tomu ještě nespočet rozličného lidu. (Srv. Exod. 12; 5.) A tak, přidáme-li k šesti stům tisícům pěších ženy a děti a nespočetný zástup sluhů a služek, vzroste počet nejméně na milion lidí. Potom nařídil David spočítati všechny bojovníky, kteří byli za jeho času v království izraelském, a bylo jich nalezeno milion tři sta tisíc vojínů (srv. 2. Král. 24; 5); připočteš-li k nim děti a ženy, bude jich nesrovnatelně více. Přidáš-li k nim Židy, kolik jich bylo od časů Abrahamových a kolik jich bude až do skonání světa, dostaneš tak nesmírné množství, že počet sto čtyřiačtyřiceti tisíc vyvolených, který je uveden ve Zjevení, není ani tisícina množství zavržených. A co jsme řekli o počtu Židů, můžeme při zachování poměru říci i o počtu křesťanů. To, co říká Pán u Matouše a Lukáše o úzké bráně, jež vede k životu, jíž vcházejí jen nečetní, a o cestě a bráně široké, jež vede k zatracení, a jíž vcházejí mnozí — to platí o Židech i křesťanech. Neboť ten, jenž se tázal Pána: „Jest málo těch, kteří budou spaseni?“ (Lk. 13; 23) nepravil, zdali jich bude málo z Židů, nýbrž prostě, zdali je málo těch, kdož budou spaseni; a Pán neodpověděl: Těsná je cesta, jež vede k životu, a nemnozí z Židů jí vcházejí, nýbrž prostě: a nemnozí jí vcházejí. To může býti doloženo z Izaiáše, jenž při líčení nepatrného počtu těch, kdož při skonání světa dojdou spásy, užívá dvou podobností: vinice po vinobraní a očesaného olivovníku, jež vůbec vzbuzují nesmírnou hrůzu. Tak totiž mluví Izaiáš o skonání světa: Ejhle, Pán rozptýlí zemi a obnaží ji. (Iz. 24; 1.) A dále: Tak bude uprostřed země, uprostřed národů: Jako kdyby nečetné olivy, jež pozůstaly, střeseny byly s olivovníku; a hrozny, když bylo skončeno vinobraní. Ti pozdvihnou hlasu svého a budou chváliti; když bude oslaven Pán. (T. v. 13—14.) A tak bude počet zavržených podoben množství oliv, jež padají na zem, když se po prvé zatřese olivovníkem; skrovnost vyvolených pak bude podobna skrovnosti oliv, jež unikly rukám česajících a zůstaly na vršcích větví a jež jsou pak česány zvlášť. Tak také je množství zavržených přirovnáváno k vinobraní, při němž je mnoho džberů naplněno hrozny, jež mnoho rolníků shromáždí; nepočtenost vyvolených se přirovnává nečetnosti hroznů, jež se po skončeném vinobraní náhodně naleznou ve vinici. Proto oni nečetní vyvolení pozvednou s neuvěřitelnou radostí hlasu a budou chváliti, až bude Pán oslaven odsouzením všech bezbožných. To jsou jistě věci takového druhu, že není divu, jestliže vyvolení a Křížem na čele poznamenání neustále lkají a truchlí, když tě vidí zločiny na zemi páchané a uvažují o trestech, jež bezbožníky očekávají v pekle.

¹⁵ Počet zavržených. Je třeba zde mítí na zřeteli, že Církev nevyřkla žádné rozhodnutí o otázce, zdali počet zavržených bude převyšovati počet vyvolených.

Nechci však pominouti, co praví Ezechiel nebo spíše Bůh skrze Ezechiela o kněžích: Od svatyně mé začněte. Poroučí totiž Bůh, aby ti, kdož mají trestat bezbožníky, začali od špatných kněží. Nikdo totiž nebude při posledním soudu tížeji trestán než církevní představení, kteří byli povinni všechny ostatní předcházeti slovem i příkladem. O tom slyš, co praví svatý Řehoř v sedmnácté homilii: Mám za to, bratří nejmilejší, že od nikoho nemusí Bůh snášeti větší újmu než od kněží, když vidí, že ti, jež ustanovil k nápravě jiných, sami dávají příklad nepravosti: když my, kteří jsme měli hříchy kárati, sami hřešíme... nehledáme zisku duší, denně myslíme jen na své vlastní zájmy, toužíme po pozemském, usilovně se pachtíme za lidskou slávou. Necht' si čtenář promyslí celou homilii a zároveň se poradí s listem svatého Augustina na jeho biskupa Valeria a řečí svatého Bernarda na slova: Hle, my jsme opustili vše; a pochopí, v jak velikém nebezpečí jsou špatní kněží. Jestliže však slova svatých lidí, jakkoli učených, nemají toho účinku, slyšme, co praví Duch svatý skrze Malachiáše, káraje kněze: Rty kněze budou ostříhati vědění a z úst jeho budou hledati zákona: nebo anděl Pána zástupů jest. Vy pak jste sešli s cesty a pohoršili jste přemnohé v zákoně: zrušili jste smlouvu Levi, praví Pán zástupů. Pročež i já učinil jsem vás opovržené a ponížené u všech národů, jako jste nezachovali cest mých a přijímali jste tvář v zákoně. (Malach. 7; 7—9.) A jestliže Pán tak těžce snášel nedbalost a špatné mravy kněží Starého Zákona, zajisté se bude mnohem více hněvati a rozhořčovati nad špatnými kněžími Nového Zákona, který je nade všechno srovnání posvátnější než Starý Zákon.

KAPITOLA VII.

O nezbytnosti lkáni: z proroka Joela

Svatý prorok Joel, předvídaje a předpovídaje mnohá zla, jež nastávala celému národu izraelskému, jako strašná polnice zvučí a volá, aby jak kněží, tak národy spěchaly usmířiti Boha slzami a nářky. K národu mluví takto: Naříkej jako panna opásaná žíní nad mužem dospělosti své. Zmizela suchá i mokrá oběť z domu Páně. (Joel 1; 8—9.) Kněžím pak praví: Opásejte se a lkejte, kněží, úpějte služebníci oltáře: vejděte, léhejte v žíní, služebníci Boha mého; nebo zmizela z domu Boha vašeho suchá i mokrá oběť. (T. v. 13.) A zase ke všem: Trubte trubou na Siónu, úpějte na hoře mé svaté, zkormoucení buďte všichni obyvatelé země; neboť přichází den Páně, neboť blízký jest den temnot, den oblaku a bouře. (Joel 2; 1.) Potom uvádí Boha, napomínajícího: Obrat'te se ke mně celým srdcem svým, v postu a pláči a kvílení. (Tt. v. 12.) A dále: Mezi síní a oltářem plakati budou kněží, služebníci Páně; a budou říkati: Odpust, Pane, odpust lidu svému. (Tt. v. 17.) Tato pobídka k slzám, tak důrazná, je zajisté velikým důkazem pro to, že k usmíření Boha, odvrácení velikého zla a dosažení věčné spásy nestačí pouhé a studené prosby; nýbrž že se k tomu žádá žíní a postu, a hlavně vřelých slz, lkáni srdce a mocného pláče.

Nesmí se pak zlehka přecházet na tomto místě ta věc, že sice národu izraelskému hrozila mnohá nebezpečí duchovní i hmotná, že však hlavní starostí nejen kněží, nýbrž i národa bylo odvrácení škod duchovních, totiž nezachovávaní obětí Božích, jimiž bývá Bůh ctěn a usmiřován. Neboť, když v první větě praví Joel k národu izraelskému: Naříkej jako panna opásaná nad mužem dospělosti své, uváděje důvod, praví: Neboť zmizela suchá i mokrá oběť z domu Páně. Tak také ve druhé větě, když byl řekl ke kněžím: Opásejte se a lkejte, kněží, úpějte, služebníci oltáře, udává týž důvod, řka: Neboť zmizela z domu Boha vašeho suchá i mokrá oběť. Z toho vyrozumíváme, že naše časné škody nejsou hodny mnoha slz, ježto to jsou věci malé ceny, jež mají vbrzku pominouti; avšak škody duchovní že jest právem oplakávati veškerým zdrojem slz, zejména hříchy, jimiž je přiváděn v nebezpečí život věčný. Také toho je třeba si všimnouti v

Joelových slovech, že zároveň se slzami chce, aby bylo užito ke smíření Boha nástrojů a skutků pokání, žíní a postu. Je totiž ku podivu, jak velice žíně a půst plačících nalézají zalíbení v očích Božích, poněvadž to jsou znamení pravé kajcnosti. To je možno dokázat už z jediného příkladu Ninivetských. Tak totiž čteme v knize Jonáše proroka: I volal a řekl v Ninive z úst krále a knízat jeho, řka: Lidé a hovada, a skot a brav ať ničeho neokusí; ať se ani nepasou, ani nepijí vody; a lidé ať se odějí žíněmi, i hovada, a ať volají k Pánu v síle, ať se obrátí muž od své cesty špatné a od nepravosti, jež jest v rukou jejich. Kdo ví, neobráti-li se a neodpustí Bůh, a neupustí-li od prchlivosti hněvu svého, i nezahyneme? A viděl Bůh skutky jejich, že se odvrátili od své cesty zlé; a smiloval se Bůh nad zlým, kteréž byl mluvil, aby jim učinil, a neučinil. (Jon. 3; 7—10.) Konečně pozoruji ve slovech Joelových, že se v nich požaduje na kajících nikoli pláč jakýkoli, nýbrž prudký a hořký, jako bývá pláč snoubenky, když vidí svého snoubence, nejmilovanějšího a nade všechny věci drahého, před sebou mrtvého. Ten význam totiž mají ta slova: Plač jako panna žíní oděná nad mužem dospělosti své. A přece mnozí z nás se suchýma očima vyznávají těžké hříchy a na žíně a půst ani nepomyslí. Bůh však nebude vysmíván a na Posledním soude povstanou Ninivetští a pohané a beze vší pochyby odsoudí mnoho křesťanů. Tolik tedy ze svědectví Starého Zákona.

KAPITOLA VIII.

O nezbytnosti lkání: z evangelia svatého Matouše, Lukáše a Jana

V knihách Evangelii nalézáme uvedeno mezi blahoslavenstvími: Blahoslavení lkající, neboť oni utěšeni budou. (Mt. 5; 5.) A: Blahoslavení, kdož nyní pláčete; neboť se budete smáti. (Lk. 6; 22.)

A abychom se nedomnívali, že tato slova se vztahují k radě, dodává svatý Lukáš: Běda vám, kdož se nyní smějete; neboť lkáte a plakati budete. (Tt. v. 25.) Pročž jako je nutno nyní se nesmáti, abychom později nelkali, tak je nezbytno lkáte, abychom se později smáli a těšili. Neboť je psáno ve Zjevení: Setře Bůh všelikou slzu s očí jejich. (Zjev. 21; 4.) As čímž očí setře Bůh slzy, ne-li těch, kdož plakali a lkali v tomto údolí slz? A kdo jsou ti, o nichž se praví v témž Zjevení: Nakolik se chlubil a v rozkoších byl, tolik mu dejte muk a zármutku (Zjev 18; 7), ne-li ti, kdož opominuvše zármutek pokání celí se oddali rozkoším a příjemnostem tohoto života? A tak je nezbytno v tomto vyhnanství lkáte, chceme-li se ve vlasti radovati.

Vyložme však slova Evangelia: Blahoslavení lkající. Svatý Augustin vykládá tato slova v první knize o kázání Páně na hoře o zármutku, jež pocítují ti, kdož se obrátili, nad ztrátou svých drahých. Nemohou totiž ti, kdož ještě nejsou dokonalí, bez jistého pocitu bolesti snést odloučení od rodičů, bratří a přátel. Avšak jiní svatí Otcové, svatý Jeroným, svatý Jan Zlatoústý v Komentáři k páté kapitole Matouše a svatý Ambrož ve výkladu šesté kapitoly Lukáše se značnou shodou uvádějí, že Kristus Pán tu mluví o zármutku buď nad svými nebo nad cizími hříchy. A toto tvrzení se pokládá za pravdivější; ani tvrzení sv. Augustina však není třeba zavrhnouti, jestliže se správně pochopí. Neboť svatý Augustin nechce říci, že blahoslavenými nazývá Kristus ty, kdož truchlí nad nepřítomností drahých, jen z toho důvodu, že cítí bolest z odloučení od drahých a blízkých; nýbrž že raději chtějí býti v zármutku odloučení od drahých osob než od družiny Kristovy; takže blahoslavenství záleželo v tom, že raději chtěli truchliti nad ztrátou drahých než nenásledovati Krista nebo býti zdržováni od dokonalosti života.

Ten druhý výklad však, jak je obecnější, tak je i jasnější a snazší. Blahoslavení jsou tedy ti, kdo v tomto věku lkají nad znevažováním zločinů a urážkami Boha, našeho Stvořitele a

láskyplného Otce, nebo z touhy po životě věčném či z jiných příčin vztahujících se k lásce nebo bázni Boží; neboť přijde čas, kdy budou v nebeské vlasti naplněni převelikými a přečistými útechami. A běda těm, kdož se nyní smějí, neboť budou plakati později, až budou uvrženi do temnot zevnějších, kde bude pláč a skřípění zubů. Nejsme však přitom tak přísní, abychom se domnívali, že se na sluhy Boží nesluší nebo že jim není k užítku skromný a krátký smích. Co však pravíme, následující v tom Písma, jest, že se na křesťany nesluší ani jim není k užítku, aby se oddával smíchu a potěše tak, že by nepamatovali, že jsou v údolí slz, a neoddávali se v svůj čas vážně lkání, pláči a nářku; neboť doba jásání a radosti nastane ve vlasti, čas kvílení a pláče však jest nyní, kdy jsme ve vyhnanství a meškáme mezi přečetnými a přeukrutnými nepřáteli.

Apoštol Jan uvádí krátký výrok Krista Spasitele o nezbytnosti lkání, ten však vydá za dlouhou řeč; Tak totiž promlouvá: Amen, amen, pravím vám, že budete plakati, ale svět se bude radovati; vy pak se budete rmoutiti, ale váš zármutek se obrátí v radost. Když žena rodí, rmoutí se, neboť přišla její hodina; když však porodila hochu, již nepamatuje na bolest pro radost, že se narodil člověk na svět. Proto i vy nyní sice máte zármutek, ale užijím vás opět, a zaraduje se vaše srdce; a vaši radost vám nikdo neodejme. (Jan 16; 20—22.) Zajisté, kdyby všichni pronikli smysl tohoto výroku a kdyby sestoupil hluboko do srdce všech, nebylo by nikoho, kdo by neměl potěšení v tom, že by opustiv všechny radovánky po celý čas tohoto putování plakal a kvílel, a jako holubice dnem i nocí lkal.

Na počátku rozlišuje Pán své učedníky od světa tím, že učedníci v tomto přítomném věku pláči, svět se raduje. A rozdíl mezi učedníky a světem je týž jako mezi vyvolenými a zavrženými. Neboť Pán také praví: Za ně prosím, nikoli za svět. (Jan 17; 9.) A Apoštol praví ke Korintským: Abychom nebyli s tímto světem zavrženi. (I. Kor. 11; 32.) Co tedy z toho plyne, ne-li, že kdo pláče s učedníky, náleží k údělu vyvolených, jestliže ovšem setrvá v pláči a lkání; a kdo, odvrhnuv od sebe pláč, má potěšení v tom, že se raduje se světem, je s tímto světem zavržen, nevyjde-li ze světa dříve než z těla? Potom Pán dodává: Vy pak se budete rmoutiti, ale váš zármutek se obrátí v radost. Slíbiv odměnu, chce totiž učedníky napomenouti k vytrvalosti v pláči, pokud trvá přítomný život tím, že jim oznamuje příští nevyslovitelnou a věčnou radost, kterou jim, jak o něco dále řekl, nikdo nemůže odejmouti. A aby jim ukázal, že čas pláče bude velmi krátký, čas radosti trvalý, uvádí podobenství s rodičkou, jež se rmoutí, když přišla její hodina; když však porodila hochu, již nepamatuje na bolest pro radost, že se narodil člověk na svět. Čas zármutku a pláče se přirovnává k hodině pro krátkost; neboť přišla, praví, její hodina; čas radosti se přirovnává k celým rokům, neboť žena se raduje dotud, dokud žije potomstvo.

Že pak je toto podobenství to nejvhodnější, může se poznati z toho, že stav apoštolů, jakož i jiných církevních představených, je stavem ženy v bolestech rodící, podle onoho slova apoštolova: Synáčekové moji, kteréž opět rodím, až by Kristus utvořen byl ve vás. (Gal. 4; 19.) A toto rození představených je těžší než rození žen; ony rodí jednou, oni jsou nuceni častěji roditi téhož syna. S jakým lkáním pak dobří představení rodí, ukazuje ona žena ve Zjevení, znamenající podobenství Církve, jež křičela pracujíc k porodu a trápila se, aby porodila. (Zjev. 12; 2.)

Ostatně pak dosvědčují, že je to vše svrchovaná pravda a že to Pán praví naprosto vážně, slova: Amen, amen pravím vám. Uvažoval totiž Pán, že mnoho lidí nesnadno uvěří a že tudíž bude nutno, aby vyvolení neustále lkali; a že je užitečnější plakati s učedníky než se radovati se světem; že ti, kdož do času pláči s učedníky, budou zahrnuti věčnými radostmi, zatím co ti, kdož do času se radují se světem, budou trápeni věčnými tresty; a proto chtěl připojití přísahu, řka: Amen, amen, pravím vám. To jest: Vpravdě, vpravdě, pravím vám, což svatý Augustin nazývá jakoby přísahou Kristovou. (Promluva 41. o ev. sv. Jana.) Kéž by to lidé pečlivě uvážili a nedopouštěli, aby jim z rukou unikal veleužitečný čas, v němž si mohou získati za nemnohé slzy nesmírné radosti!

KAPITOLA IX.

O nezbytnosti lkání: z apoštolů Pavla a Jakuba

Apoštol Pavel káže v první epistoletě ke Korintským neobyčejně důrazně celou církev korintskou, že netruchlila nad krvesmilstvím jednoho Korint'ana: Jest slyšeti o smilství mezi vámi, a o takovém smilství, jaké není ani u pohanů, aby totiž měl někdo manželku svého otce. A vy jste nadutí a nermoutili jste se raději, aby byl z prostřed vás vyvržen ten, kdo spáchal tento čin. (I. Kor. 5; 1—2.) Taková byla v oné první rodící se církvi péče o čistotu, že neřesti, zejména ty, jež se týkaly prostopášnosti, neměly býti mezi křesťany ani jmenovány. Tak totiž praví týž apoštol, když píše Efeským: Smilství a všeliká nečistota neb lakota ne-budiž ani jmenována mezi vámi, jak se sluší na svatě. (Efes. 5; 3.) Když tedy jeden z Korintských upadl do krvesmilství se švegruší a vešlo to ve známost u ostatních křesťanů, přál si Apoštol, aby celá církev veřejně truchlila nad tím hříchem. A protože to zanedbali učiniti, ostře je kárá, a jak sám vypráví v druhé epistoletě, nejen je důrazně napomenul listem, nýbrž prolil též mnoho slz, když jim posílal ono pokárání. Z mnohé tísně, praví, a úzkosti srdce jsem vám psal s mnohými slzami.

(II. Kor. 2; 4.) Praví tedy: Jest slyšeti o smilství mezi vámi. Jakoby pravil: Mnoho je mezi vámi věcí, jež si zaslouží nejméně výtky; a pivní z toho jest, že jest mezi vámi jmenováno smilství, a to smilství již v místě spáchané, zatím co by bylo spravedlivé, abyste byli této nečistoty tak vzdáleni, že byste neznali ani její jméno. A to o smilství takovém, jakého není ani u pohanů, totiž aby měl někdo manželku svého otce. To jest druhý hřích — že smilství tam spáchané nebylo prosté smilství, nýbrž krvesmilství, neslýchané i u samých pohanů. Jakkoli totiž kdysi u různých národů nebylo krvesmilství trestáno, přece pohané pozvolna začali chápati, že ono spojení odporuje přírodě, a již za časů Apoštolových bylo o něm i u pohanů sotva slyšeti. A vy jste nadutí a nermoutili jste se raději. Toť třetí hřích Korint'anů — že nadmuti pýchou se tolik mezi sebou nesvářili, že jsouce zaměstnání svými rozmíškami, nepomýšleli na lék, jehož by použili na takové provinění. Byli totiž povinni, jakmile se dověděli o tak veliké mrzkosti, shromáždit se ve sboru, zanechavše všech ostatních záležitostí, naříditi veřejný smutek a společnými slzami se dovolávati milosrdenství Božího, onoho pak zlotřilce vyvrhnouti ze své pospolitosti, jestliže by se ihned nekál. Ó, jak daleko jsme se vzdálili od apoštolské kázně a jak vzácná je teď milost slz, jež byla kdysi neobyčejně častá! Tehdy jeden zhřešil, a celý národ na rozkaz Apoštolův byl pohnut k pláči a nářkům; teď při množství hřešících stěží se nalezne někdo, kdo by z horlivosti o čest Boží a ze starosti nad záhubou duší proléval slzy.

Posledním svědkem z božského písma pro nezbytnost slz bude svatý Jakub. Jeho jsou ona slova: Bědujte, kvilte a plačte; váš smích ať se obrátí v nárek a vaše radost v žal. (Jak. 4, 9.) Mluví pak ke všem lidem, kteří náleží k Církvi, neboť, jak sám o něco dříve praví: V mnohém klesáme všichni. (3; 2.) S tím se shoduje jeho spoluapoštol Jan:

Jestliže bychom řekli, že nemáme hříchu, sami sebe klameme. (I. Jan. 1; 8.) Nás všechny tedy napomíná tento přesvatý Učitel, abychom bědovali, to jest, abychom si byli vědomi, že potřebujeme milosrdenství Božího. A abychom na sebe svolali milosrdenství Boží, nevolejme jen k Bohu slovem a jazykem, nýbrž kvilme a plačme; a nejen kvilme a plačme, nýbrž proměňme smích v nárek a radost v žal; neboť málo pomůže kvíletí a plakati, jestliže za chvíli, když slza zkroušenosti uschla, začneme se smáti a oddáme se světské radosti. O, jak velice jsme vzdáleni nauky Ducha svatého! Neboť hle, jak mnohé jsme slyšeli o nezbytnosti slz pro toho, kdo chce dojiti k věčným radostem, z knih diktovaných samým Bohem a sepsaných sv. proroky a apoštoly pečlivě a věrně; a přece přemnozí z nás mají uši a neslyší, mají oči a nevidí, srdce mají a nechápou. Oplakávají sice neutěšenými slzami smrt drahých nebo ztrátu peněz či jakékoli jiné

časné škody, jež jsou ve srovnání s duchovními naprosto bezvýznamné. Vždyť co je divného na tom, když pomíjivé pomíjí nebo když časné zaniká s časem a když smrtelníci umírají? Avšak smrt duše, jež bude žiti věčně, a ztrátu Království nebeského, jež je největší a věčně trvajícím, neoplakávat, ba ani to nepokládati za vážnou věc a nedbatí toho — zdali to není zjevný důkaz tuposti nebo pomatenosti? A přece je nekonečný počet takových tupců a pomatenců, ba i slepců a hluchých. Jestliže však nás nepohnou slova Písma, zkusme, zdali nás nepohnou aspoň jeho příklady.

KAPITOLA X.

O nezbytnosti lkání: z příkladů Písma

Ve svatých knihách je mnoho příkladů těch, kdož užívali k usmíření Boha hlavně pláče. A nejprve se naskytá příklad celé obce židovské v Knize Soudců. Když Anděl Páně káral hříchy národa, pozvedli všichni synové izraelští zároveň hlasu a plakali: A nazváno jest jméno toho místa: Místo plačících, anebo slz. (Soude. 2; 5.) Že pak ty slzy byly prolévány ze srdce a že dosáhly milosti Boží, o tom poučuje výsledek. Neboť po onom pláči sloužili synové izraelští Pánu po všechny dny Josue i starších, kteří byli živi dlouhý čas po něm. (T. v. 7.)

Ty slzy jsou tedy pravé a spasitelné, po nichž následuje trvalá proměna života.

Jiné místo, podobné tomuto, je v téže Knize Soudců, kde čteme takto: Všichni synové izraelští přišli do domu Božího a sedíce plakali před Pánem; a postili se ten den až do večera a obětovali jemu zápalné i pokojné oběti. (Soude. 20; 26.) Hle, jak starobylý je zvyk Církve usmířovati Boha slzami, posty a oběťmi.

Potom máme v první knize Králů příklad svatého proroka Samuele, který dlouho plakal nad králem Saulem, porušivším rozkazy Páně a zavrženým od samého Pána, oplakáváje zároveň urážku proti Bohu i Saulovo ohrožení. (Srv. I. Král. 15.)

Na třetím místě máme příklad krále Davida, který přehojně oplýval všemi druhy zbožných slz. Nejprve oplakával přehojnými a přetrpkými slzami hřích cizoložství a vraždy, jichž se dopustil. Neboť tak mluví sám o sobě v žalmu šestém: Ustávám v úpění svém, smývám každé noci lože své; slzami svými smáčím postel svou. (Ž. 6; 7.) Abychom pochopili velikost Davidova pokání, musíme uvážiti každé slovo. Ustávám v úpění svém. To znamená, že David oplakával svůj hřích tak dlouhou dobu a s takovým nářkem, že pláčem a lkáním až zemdlel. A přece, nespokojen dosavadním pláčem, umiňuje si ještě dále pokračovati, řka: Smývati budu každé noci lůžko své. Noc je totiž vhodnější k prolévání slz před Pánem, protože je všude klid a činnost ustala. Já, praví, namísto spánku a odpočinku budu hojně každé noci oplakávat hříchy. Je třeba si pak všimnouti síly užitého slova: Smývati budu. Nenazývá se totiž smytým něco, co je pokropeno jednou nebo dvěma kapkami, nýbrž co je zalito takovou hojností vody, že je to omyto od nečistoty. Připoj ještě správný překlad svatého Jeronýma z hebrejského: Dám plouti loži svému, kterýmžto slovem se naznačuje svrchovaná hojnost slz. Totéž znamenají následující slova: Slzami svými smočím postel svou. Smáčeti slzami postel neznámá nic jiného než zaliti lože hojností slz, valících se jako řeky. Je tedy naprosto zjevno, že Davidovi nechybělo slz prvního druhu, totiž slz pokání. David však neoplakával jen své hříchy, nýbrž i hříchy jiných. Tak totiž sám praví: Toky vod vydaly oči mé, že neostříhali tvého zákona (Ž. 118; 136.) — totiž hříšníci, jak vykládají Theodoretus a Euthymius. O těch také o něco dále praví: Zvadl jsem já pro horlení své: že zapomněli moji nepřátelé slova tvá. (V. 139.) Že pak mu nechybělo ani slz druhého stupně, to jest slz lásky a touhy, dosvědčuje žalm třicátý sedmý, kde mluví David takto:

Pane, před Tebou všechna má žádost; a lkání mé není před Tebou skryto. (2. 37; 10.) A zjevněji to dosvědčuje žalm jedenačtyřicátý, kde se čtou tato slova: Žíznila duše má po Bohu silném, živém: když přijdu a ukáži se před tváří Boží? Byly mi slzy chlebem dnem i nocí; zatím co mi říkají každého dne: Kde jest tvůj Bůh? (Ž. 41; 3—4.) Smysl těchto slov je, jak se zdá, tento: Živil jsem se slzami touhy jako chlebem, neustále lkaje a pláče dnem i nocí. Tento příklad Davidův by zajisté měl být vzorem celému pokolení lidskému. Neboť tento muž byl velmi učeným a moudrým člověkem, takže mohl svobodně říci: Nad starce rozuměl jsem, a: Nade všechny své učitele jsem rozuměl. (Ž. 118; 100 a 99.) Pročež nikdo nemůže jeho slzy přičítati prostomyslnosti nebo nezkušenosti. Byl to muž podle srdce Božího, jak čteme ve Skutcích apoštolských v kázání Pavlově. (Sk. 13; 22.) Pročež se nikdo nemůže domnívati, že se jeho slzy nelíbily Bohu. Konečně byl mužem velmi zaměstnaným správou království, vedením válek i řízením vlastní rodiny, plné synů a služebníků, manželek a služek. Na taková zaměstnání se obyčejně vymlouvají přemnozí lidé, kteří žijí ve světě a domnívají se, že v tom mají dostatečnou omluvu, aby se nevěnovali modlitbě a zkroušenosti a aby nežádali od Boha dar slz. V den soudu však ty všechny odsoudí svatý David, jenž, přitom mnohem více zaměstnan, neopomíjel sedmkrát za den a o půlnoci vstávat, aby chválil Boha a modlil se k němu; a to nikoli chladně a vyprahle, jak mnozí z nás to činíme, nýbrž se lkáním a slzami, ve žhavé touze sloužit Bohu. A jestliže odsoudí krále a knížata světská, zajisté větším právem odsoudí biskupy a kněze, mnichy a řeholníky.

Po Davidovi následuje prorok Jeremiáš; když ten oplýval svatými slzami a přece se jich nemohl nasytit, říkal: Kdo dá mé hlavě vody a mým očím pramen slz, abych dnem i nocí plakal? (Jer. 9; 1.) A o něco dále: Necht' vyroní naše oči slzy a naše víčka ať tekou vodami (v. 18). Těch několik příkladů uvádíme ze Starého Zákona.

V Novém Zákoně jest knížetem lkajících a plačících Král náš Kristus; a kdyžto jest o něm psáno, že jest sama moc a moudrost Boží (I. Kor. 1; 24), a že bude umět zavrhovati zlé a voliti dobré (Iz. 7; 15), je div, jestliže se ještě najde někdo, kdo se odváží tvrdit, že je lépe se smáti než plakati. Čteme přece o něm často, že plakal, nikdy však, že se smál. Někdy ovšem se radoval v duchu proniknut duchovní radostí nad pokrokem učedníků, neboť lkání a nárek nevylučují duchovní radost, ba spíše cílem svatých slz jest pokoj a radost v Duchu svatém; a proto David po slzách pokání mluví s velikou důvěrou, řka: Sluchu mému dáš radost a veselí, a zplesají kosti ponížené. (Z. 50; 10.) Plakal tedy Kristus nad časným zánikem Jerusalema a věčnou záhubou mnoha tisíc Židů, když vida v den ratolestí město, plakal nad ním, jak píše svatý Lukáš (19; 41.) Oplakával i smrt Lazara, svého přítele, když viděl plačící Marii Magdalenu a plačící Židy, jak píše svatý Jan (11; 35) — leč by snad, jak tvrdí někteří zbožní rozjímatelé, byl oplakával spíše jeho smrtelný život, podrobený rozmanitým útrapám a bolestem, k němuž se měl vrátiti skrze vzkříšení z limbu svatých Otců,¹⁶ kdež odpočíval v pokoji, podle onoho Simeonova: Nyní propouštíš služebníka svého v pokoji. (Lk. 2; 29.) Po třetí plakal Pán v zahradě, když prosil Otce, aby byl od něho odňat, je-li možno, kalich utrpení. Jakkoli totiž se evangelisté nezmiňují o slzách, přece krvavý pot, tak hojně vylitý, dostatečně ukazuje, že nechybělo ani slz. Za čtvrté plakal na kříži, jak dosvědčují ona slova apoštola Pavla v listě k Židům: On obětoval za času pozemského života svého s křikem silným a se slzami prosby a modlitby tomu, jenž ho mohl vysvoboditi ze smrti, a byl vyslyšen pro svou uctivost. (Žid. 5; 7.) Mluví totiž Apoštol o oné Kristově modlitbě: Otče, v ruce tvé poručím ducha svého. V této modlitbě si žádal býti osvobozen od smrti, to jest, býti vyrván z jícnu smrti a navrácen k životu brzkým vzkříšením. A v této prosbě byl vyslyšen pro svou uctivost, s níž ctil on sám Otce, nebo již byl sám hoden, aby

¹⁶ „z limbu svatých Otců“: Limbus Patrūm, též „před-peklí“, jest místo nebo stav, v němž dlely duše spravedlivých věřících starozákonních i ospravedlněných pohanů, očekávající bez bolesti příchod Spasitele, s jehož nanebevstoupením se i jim otevřely brány ráje.

mu byla ode všech vzdávána. Ačkoli pak se v evangeliu svatého Lukáše nic neříká o slzách spojených s křikem, přece jest popřátí víry apoštolu Pavlovi, který se naučil celému evangeliu ze zjevení Kristova.

Je však svrchovaně hodno víry, že i tehdy, když Pán pobýval čtyřicet dní na poušti, nepochybně se neustále modle; a když velmi často bdíval v noci modle se, jak svědčí Lukáš, když praví: Vyšel na horu se modlit a přes noc trval na modlitbě k Bohu (Lk. 6; 12) a opět na jiném místě: Býval pak ty dny v chrámu a učil, v noci však vycházel a nocoval na hoře, jež sluje Olivová (21; 37) — jest hodno víry, pravím, že spojoval ony modlitby s nevypravitelným lkáním. Jestliže totiž sám Duch svatý dává se nám modliti se vzdechy nevýslovnými, jak svědčí Apoštol v listě k Římanům (8; 26) — čím více Kristus, jenž přijal Ducha bez míry (Jan 3; 34) a z jehož plnosti my všichni jsme obdrželi (1; 16), na něhož i Duch sestoupil v podobě holubice a zůstal na něm (1; 32) — modlil se na poušti a na horách lkáním nevýslovným? Když tedy nás Kristus, Učitel a Pán náš, zjevně učil: Blahoslavení lkající (Mt. 5; 5) a: Běda vám, kteří se smějete (Lk. 6; 25) a sám konal, co učil, a plnil, co přikázal: jest na nás, jsme-li poslušnými učedníky a věrnými služebníky, abychom si ošklivili smích a žerty i půvaby a rozkoše světa, a naopak abychom milovali v tomto údolí slz zbožné slzy, abychom si v nich libovali a oddávali se jim i žádali si jich od Boha ne bez vnitřního lkání.

Krista následovala především svatá Maria Magdalena (vynechávám totiž blahoslavenou Pannu Bohorodičku, ne že bych se domníval, že neustále nelkala, nýbrž že o jejích slzách není z Písma nic známo); ta totiž, jakmile se vzpamatovala, omyla nohy Kristovy slzami pokání a osušila svými vlasy; a to při veřejné hostině a v přítomnosti mnoha lidí. Nemusila se totiž stydět veřejně se kát ta, jež se nestyděla veřejně hřešit. Vskutku byla síla oněch slz taková, že si zasloužila v zápětí slyšeti: Odpouštějí se ti hříchy. (Lk. 7; 48.) A nejen že jí byly odpuštěny hříchy, nýbrž byla tak v lásce utvrzena, nebo, jak praví Apoštol, založena a zakořeněna (srv. Efes. 3; 17), že později znovu témuž Kristovi omyla nohy slzami a osušila svými vlasy (Jan 12; 3) — ne již slzami trpké zkroušenosti a bolesti, nýbrž slzami lásky, plnými sladkosti a líbeznoti duchovní; a opět u hrobu živého Krista tak dlouho plakala slzami touhy, že si zasloužila první uviděti a uslyšeti svého miláčka. Ó, šťastné slzy, jež mohly proměnit nenadále hříšnici ve svatou a téměř nevinnou! Odtud totiž potom lnula ke Kristovi, Beránkovi neposkvřnému, k Mariinej čistší Panně a Janovi pro cudnost nad ostatní milovanému jako nerozlučná průvodkyně. Následuje svatý Petr, který při utrpení Páně zhřešil velikým hříchem, ne však ze zloby jako zrádce Jidáš, nýbrž částečně z přílišné křehkosti, částečně z přílišné důvěry ve vlastní síly. Byl totiž řekl: I kdybych měl s tebou umřít, nezapřu tebe (Mt. 26; 35) — a přece na slova služky, řkoucí: I ty jsi byl s Ježíšem Galilejským, on přede všemi zapřel, řka: Nevím, co pravíš. A když jiná služka řekla o něco později: Také tento byl s Ježíšem Nazaretským, po druhé zapřel s přísahou: Neznám toho člověka (v. 69—72). Smysl však tento hřích takovým deštěm slz, že nenajdeme zmínky, že by byl třeba jediným slovem potom pokárán od Pána. Neboť (jak píše evangelisté) ihned se vzpamatoval plakal hořce (v. 75).

K svatému Petrovi jest připojiti jeho spoluapoštola Pavla, který též zhřešil velikým hříchem. Neboť pronásledoval církev Boží, a jak sám vyznává, nebyl jen pronásledovatelem, nýbrž i rouhačem a tupitelem. (I. Tím. 1; 13.) Po obrácení však tam, kde dříve oplývala vina pronásledování, tam teď oplývala milost slz. Tak totiž svědčí sám o sobě ve Skutcích apoštolů: Vy víte, kterak jsem byl s vámi po všecken čas od prvního dne, kdy jsem přišel do Asie, slouže Pánu s veškerou pokorou a se slzami. A dále: Po tři roky jsem nepřestával ve dne v noci se slzami napomínati jednoho každého z vás. (Sk. ap. 20; 18—19, 31.) A v druhém listě ke Korintským: Psal jsem vám s mnoha slzami. (II. Kor. 2; 4.) A tak tento svatý apoštol buď mluvě k Bohu užíval slz, aby byl uslyšen, buď mluvě k lidem při kázání snažil se přesvědčiti spíše slzami než slovy;

věděl totiž, a přesvědčil se o tom vlastní zkušeností, že jak u Boha, tak u lidí největší moc mají slzy.

A to, co čteme v Písmě o slzách předních apoštolů, beze vší pochyby bychom četli i o ostatních apoštolech, kdyby svatý Lukáš ve Skutcích nebo nějaký jiný spolehlivý autor byl zanechal vylíčení skutků všech apoštolů. Když však měli učedníci téhož Mistra Krista a též Duch, který se přimlouvá za svaté vzdechy nevypravitelnými, obývá srdce všech, a všichni apoštolé byli hlavními údy oné holubice, jež neustále lká: nemůžeme pochybovat!, že všichni apoštolé a všichni učedníci, konečně pak všichni svatí, kteří náleží k holubici, byli obdařeni darem slz.

KAPITOLA XI.

Onezbytnosti lkání: z nauky a příkladů svatých

Nyní jest třeba připojit svědectví nebo příklady svatých Otců, kteří uchovali nauku Písma o nezbytnosti lkání pro pozdější pokolení ve svých knihách nebo svými příklady. Co se tedy týče slz kajících, máme především svědectví sv. Cypriána, biskupa a mučedníka,¹⁷ který mluví v řeči o poklescích takto: Jak velice jsme se provinili, tak mocně i oplakávejme. Je třeba naléhavěji se modliti a prositi; dokonávati den v smutku; trávití noci v bdění a pláči; všechn čas zaplňovati slzami a nářky, natažení na zemi ležeti v popelu, haliti se v žíní a smuteční šat. Jaký je to hlasatel Boží! Jaký kazatel pravé kajivosti! Co by řekl dnes, kdyby viděl, že lidé hříšníci, spokojeni pouhou zpovědí, téměř ani neznají nauku o lkání?

Svatý Basilius¹⁸ praví v promluvě k Iulittě o díkůčinění: Když uvidíš bratra truchlícího pro hříchy, i ty, pohnut milosrdenstvím, zároveň s ním truchli. A dále: Pro hřích necht tekou hojně slzy, a necht nechybí vzlyků z nehlubšího srdce vycházejících. Plakal Pavel nad nepřáteli Kříže Kristova; i Jeremiáš plakal nad hříchy hynoucího národa; a ten dokonce, protože mu nestačily slzy přirozené, žádal si pramene slz; takové tedy slzy, takový smutek schvaluje ono slovo (to jest slovo Boží).

Svatý Ambrož¹⁹ praví v knize k padlé panně, kterou vybízí k pokání: Necht' roní slzy oči, jež nepohlédly na muže poctivě.

V té době dal celé Církvi vynikající příklad pokání císař Theodosius, jež sám sv. Ambrož pro spáchaný zločin vyloučil z chrámu. Když totiž uváděl na omluvu svého provinění Davida, který jsa králem připojil k cizoložství vraždu, uslyšel od svatého Ambrože: Následoval jsi bloudícího, následuj kajícího. A onen vpravě křesťanský císař, zapomenuv žezla a purpuru, když byl mnoho měsíců oplakával svůj zločin doma, přišel k chrámu přede vším lidem, a ne stoje, ani na kolenou, ale leže na zemi svlažoval půdu slzami, rval si vlasy, bil se do prsou, všemi způsoby,

¹⁷ Svatý Cyprián (Caecilius Cyprianus Thascius, z. 258), mučedník a biskup karthaginský, náleží mezi západní Otce církve; je významnou postavou v církevních dějinách křesťanské Afriky, zejména ve sporu o přísnejší či mírnější postup vůči kajícím odpadlíkům a kacířům. Jeho spisy jsou nesené praktickým zřetelem pastoračním; kromě listů, jež jsou samy vlastně malými traktáty ve formě listů, má zvláštní význam pojednání O jednotě Církve.

¹⁸ Svatý Basilius Veliký, Učitel Církve (n. k. 330, z. 379) náleží mezi největší Otce východní a je právem zván patriarchou východního mnišstva, jemuž dal proslulá řeholní pravidla, významná i pro pozdější rozvoj západního mnišství. Spisy: Tři knihy proti Eunomiovi (namířené proti ariánské nauce o Kristu a Duchu svatém); O Duchu svatém; devět homilií o stvoření světa a patnáct homilií na žalmy, dále asi 21 řečí; konečně dvě sbírky řeholních pravidel a tak zv. Moralia, sbírka asketických pravidel, určených pro laiky.

¹⁹ Svatý Ambrož, biskup milánský (n. k. 340, z. k. 397), Učitel Církve, vynikl jako duchovní pastýř neméně než jako spisovatel. Největší část jeho spisů zaujímá dvacet pojednání exegeticko-morálních (Exameron, komentář k evangeliu svatého Lukáše a j.); ze spisů dogmatických jsou nejvýznamnější O víře, O Duchu svatém a O svátosti Vtělení Páně, namířené proti ariánům. — Theodosiovým zločinem, na nějž zde autor naráží, je krveprolití, jež císař Theodosius Veliký (345—395) nařídil v Soluni jako trest za povstání; na napomenutí sv. Ambrože se za to podrobil církevnímu pokání.

jakými jen mohl, dával zadostučinění Bohu a Církvi. Lze se toho dočísti u Theodoret²⁰ v Dějinách Církve. Tento Theodoretus také píše ve Výtahu božských naučení o důvodech pokání takto: Také ty rány, jež se utrží po křtu, jsou vyléčitelné; dají se pak vyléčiti ne jako dříve (ve křtu) odpuštěním pro samu víru, nýbrž mnohými slzami, pláčem, žalem, postem, modlitbou a námahou přiměřenou mnohosti spáchaného hříchu; kdo totiž nejsou v takovém stavu, ty jsme se naučili ani nepřipouštěn. A má Církev tyto zákony o pokání. Tolik Theodoretus, s nímž se srovnává svatý Řehoř Nazianský v druhé promluvě o křtu, kde praví: Přijmu kající, ale uvidím-li je zalité slzami. Ó, jak málo kajících by Nazianský přijal v této naší době!

Svatý Řehoř Nysský²¹ praví v knize O životě Mojžíšově: A nesluší se šetřiti slz. Neboť slza jest věrným strážcem toho, jenž založil život na ctnosti.

Svatý Athanáš poznamenává v knize O panenství čili O rozjímání ke konci: Veliká jest moc slz a dějí se skrze ně veliké věci. A dále praví: Pláče a nařiká, aby byl zproštěn krutých trestů; a zase pláče, aby se stal hodným darů nebeských statků. V téže době žil svatý Antonín, jehož život napsal též svatý Athanáš; v něm ukazuje, že kromě ostatních svých darů byl i mužem slz, jak jsem pravil shora v kapitole čtvrté a jak dále o tom budeme mluvit v poslední třetí knize.

Svatý Jeroným v listě k Rustikovi pobízí mnohými příklady z Písma k slzám. A v listě k Sabinianovi praví, že onoho napomenul, aby hojnými slzami se dožadoval milosrdenství Božího. A sám o sobě mluví v listě k Eustochium o zachovávání panenství takto: Po mnohých slzách, když jsem byl upíral oči k nebi, zdálo se mi, že jsem mezi šiky andělů. V Epitafu svaté Pavly Římské praví, líče její život: Řekl bys, že v ní byly studnice slz. Tak oplakávala lehké hříchy, že bys ji byl pokládal za vinnou nejtěžšími zločiny. Konečně v Epitafu Fabioly, když byl vylíčil její veřejné pokání, promlouvá takto: Jaké hříchy nesmyje onen pláč? Jaké zastaralé skvrny neshladí ony nářky?

Svatý Augustin píše sám o sobě v osmé knize Vyznání: Když pak potají hluboké rozvažování od základů shromáždilo a soustředilo veškerou mou bídu před zrakem mého srdce, propukla nesmírná bouře, přinášející nesmírný déšť slzí. A o něco dále: Ulehl jsem pod jakýmsi říčkem a povolil uzdu slzám, a vyhrnuly se řeky mých očí, oběť tobě příjemná. A dále: Takto jsem mluvil, a plakali jsme v nejtrpčí zkroušenosti svého srdce. (Kap. 12.) A přece tento přesvatý muž ještě nebyl pokřtěn, když už takto oplakával své hříchy. Co by, jářku, byl učinil, kdyby se byl po svatém obmytí provinil nějakou špatností? Jak mnoho pokřtěných křesťanů odsoudí tento katechumen? Běda nám, kteří pácháme nejtěžší hříchy po milosti křtu a neproléváme jediné slzy. Possidius píše v jeho životě, že ve smrtelné nemoci chtěl, aby mu položili před oči Davidovy žalmy, jež mají vztah k pokání, a že je čítával, pláče mezitím hojně a neustále, ačkoli byl vedl přesvatý život. To je skutečná moudrost; to znamená vskutku pozná-vati velikost vin a užívati pro nemoc náležitého léku.

Svatý Jan Zlatoústý²² líčí v šesté homilii na evangelium svatého Matouše život počestného člověka, jakými byli prvotní křesťané, a praví: Takový člověk pohrdá vším, co vzbuzuje zdání, trvá neustále v zkroušenosti, vylévaje neustále mocný pramen slz a maje v tom mnohé potěšení.

²⁰ Theodoret, biskup cyrský, východní církevní spisovatel (n. k. 393, z. k. 458), sepsal kromě četných exegetických, apologetických a dogmatických spisů důležité Dějiny Církve, jež jsou pokračováním Dějin Eusebiovy (zachycují dobu ariánských bojů) a v nichž je uchováno mnoho listinného materiálu, důležitého pro studium pramenů. Mimo to napsal Dějiny mnišství (východního) a Dějiny kacířství v pěti knihách; poslední knihu tohoto díla právě tvoří onen Výtah božských naučení (Theiön dogmatön epitomé), jež na tomto místě cituje autor.

²¹ Svatý Řehoř, biskup nysský (z. k. 394), jeden ze tří „Otců kappadockých“, náleží mezi nejvýznamnější východní Otce a je všestranný spisovatel theologický i filosofický (Dvanáct knih proti Eunomiiovi; Velká řeč katechetická; dvojí pojednání o stvoření světa a člověka; vynikající asketické pojednání O panenství a četné řeči, homilie a listy.)

²² Svatý Jan Zlatoústý (Joannes Chrysostomus), patriarcha cařihradský (n. k. 354, z. 407), náleží mezi významné Otce východní. Vedle asketicko-morálních pojednání (Proti nepřítelům mnišství, O panenství, O jediném manželství, O zkroušenosti srdce, O kněžství) mají zvláštní význam jeho kázání a homileticko-exegetické spisy.

Vždyť nic tak nepoutá k Bohu a nespojuje s ním jako ty slzy, jež vylévá i bolest nad hříchem i láska ke ctnostem. Týž autor poznamenává v první knize O zkroušenosti srdce ke konci textu: A proto je třeba truchliti, a proto je třeba plakat i a po celý život naříkati, aby aspoň takto žalem a slzami zaměstnaná duše se styděla někdy zhřešiti. Ostatně jest tento ctihodný Učitel ve všech svých dílech, jichž je velmi mnoho, pln chvalozpěvů na slzy.

Svatý Řehoř praví ve třetí knize Dialogů: Je třeba žádati od našeho Stvořitele s velikým lkáním milost slz. (Kap. 34.) Týž přesvatý velekněz vypráví ve třicáté sedmé homilii příklad svatého Kassia, biskupa narnijského,²³ jenž, dospívaje k chvíli, kdy bylo obětovati svatou obět, jakoby tonul celý v slzách, sám sebe přinášel v obět s velikou zkroušeností srdce. Proto uzavíraje homilii, praví: Smyjte tedy, bratři nejmilejší, slzami skvrny hříchů, almužnami je setřete, oběťmi vykupte.

Svatý Bernard²⁴ líčí v třicáté páté řeči z menších řečí „dni“, nutné k tomu, aby se kráčelo v zákoně Páně; a na první den klade lkání srdce. Jest si všimnouti, praví, že tato cesta zákona Páně se dokonává v šesti dnech. A první ten den sluje lkání srdce; druhý ústní zpověď; třetí rozdání vlastního majetku; čtvrtý tělesná práce; pátý odřeknutí vlastní vůle; šestý pohrdání světem. A tak nezačne-li kdo od lkání srdce, to jest od pravého obrácení a zkroušenosti, marně usiluje o ty vyšší věci. V šestnácté řeči na Píseň písní praví, oplakávaje tresty pekelné: Kdo dá mé hlavě vody a mým očím studnici slz, abych pláčem předešel pláč a skřípění zubů? A na témž místě, napomínaje své mnichy k pláči, praví: I ty v svém nářku uvažuj o Bohu, svém tvůrci. Uvažuj o dobrodinci, uvažuj o otci, uvažuj o Pánu. Ve všem jsi vinen, oplakávej jednotlivě. Tolik svatý Bernard; těm podobné výroky bychom našli u všech duchovních spisovatelů, a neméně se naleznou i u všech svatých příklady lkání a slz.

KAPITOLA XII.

O nezbytnosti lkání: z autority Církve

Uzavřu tuto první knihu autoritou Církve obecné. Neboť Církev katolická, matka naše, často napomíná v posvátných hymnech, jež ustanovila zpívati při posvátném officiu, abychom Boha vzývali pláčem a lkáním.

V úterním officiu čteme V laudách takto: Ježíše zpěvy volejme,
v pláči a prosbách, střízliví, etc.

Ve středu ve všednodenním officiu k matutinu: Lkajíce, prosby vyléváme, nám odpusť, čím jsme
zhřešili.

Ve středu k laudám:

Zpěvem a pláčem prosíme, bys naše smysly posílil.

V sobotu ve všednodenním officiu k matutinu: Náš zbožný pláč a chvalozpěv,
ty přijmi laskavě.

V neděli k nešporám de tempore: Ohydný chaos valí se,
slyš prosby s pláčem sdružené.

V úterý k nešporám všedního dne: Milosti svěží zelení,

²³ Svatý Cassius, biskup v Narni v Umbrii (z. 558), je uveden v Římském Martyrologiu ke dni 29. června.

²⁴ Sv. Bernard z Clairvaux, Učitel Církve (1090-1153), je jednou z těch podivuhodných osobností, u nichž se vynikajícím způsobem spojují rysy řádu kontem-plativního i řádu činného. Jsa duchem zaměřený vysloveně mystického, dovedl účinně zasahovati do církevních záležitostí své doby (zásluhy o rozkvět cisterciáckého řádu, vystoupení proti Abaelardovi a novomanichejcům, odstranění papežského schismatu, uspořádání druhé křížové výpravy). Z jeho spisů uvedme kázání o Panně Marii a výklad Písně písní, dále asketicko-mystická pojednání O stupních pokory a pýchy, O lásce k Bohu a j.

at' smyje pláčem přečiny.

V Adventě k laudám:

O shovívavost modleme se všichni v slzách úsilně.

V postní době k nešporám: Slyš, Stvořiteli laskavý, modlitby naše s úpěním.

V postě k matutinu:

Před Soudce v slzách vstupujme, hněv trestající mírněme.

V oné slavné antifoně, která se zpívá po laudách a po kompletáři, a která začíná: Zdrávas Královno, čteme: K Tobě voláme, vyhnání synové Evy. K Tobě vzdycháme, lkající a plačící v tomto údolí slz. Víme, že to jsou věci nepatrné a každému známé: přece však jsem je chtěl předložit k uvážení a na zvláštním místě vy značit, neboť většina je čte tak, že se zdá, jako by nechápali nebo neuvažovali, co čtou; a zatím co se domnívají, že si chválou Boha zaslouží odměny, svolávají lhaním na sebe hněv Boží. Neboť vyznáváme-li slovy, že lkáme nebo pláčeme, a přitom pronášíme ona svatá slova s vyprahlým srdcem, nebo snad dokonce, čehož Bůh uchovej, se smějeme nebo myslíme na pošetilosti — zdali pak nejsme vinni před Bohem lží? A čeho můžeme doufat, že dosáhneme od Boha, jestliže smýšlení se neshoduje se slovy? Právem káže prorok, nebo spíše Pán skrze proroka ty, kdož rty ctí Boha, ale jichž srdce je Boha daleko. (Srv. Iz. 29; 13.) Ještě oprávněněji však jsme my hodni nejpřísnějšího pokárání, jestliže nečiníme, co říkáme, že činíme, a co pronášíme povýšeným hlasem — jako by Bůh nebyl přítomen či neslyšel, nebo jako by mohl býti vysmíván. A jak to bude nésti as jakou vlídností nás vyslyší sama nejblahoslavenější Panna Bohorodička, když budeme říkat: K Tobě voláme, vyhnání synové Evy, k Tobě vzdycháme, lkající a plačící v tomto údolí slz, jestliže pronášejíce to ani nepamatujeme na to, že jsme nešťastní synové Evy, ani nevzdycháme k matce milosrdenství, ani nelkáme a nepláčeme, nýbrž hbitě a vesele prozpěvujeme; ani netoužíme vystoupiti z údolí slz na horu Boží, ba ani nepoznáváme údolí slz a nemáme za to, že jsme ve vyhnanství, a kdybychom mohli na věky žiti na zemi, snad bychom nikdy ani nepomyslili na nebeskou vlast.

Ty tedy, Pane, líbezný a tichý, a mnohého milosrdenství všechněm, kdož Tě vzývají (2. 85; 5), vzpomeň, že jsme prach, uzdravuj neduhy naše; nechť začne vanouti tvůj Duch a plynou vody. Sešli nám svého svatého Ducha, jenž by se nám dal modliti vzdechy nevyslovitelnými. Nebo aspoň, jestliže z tvého spravedlivého soudu nám chybí slzy očí, nechť nám nechybí vzdechů srdce. A jestliže nejsme hodni ani tohoto tvého dobrodiní, nechť nám aspoň nechybí lásky ke lkání a touhy po slzách.

KNIHA DRUHÁ

KAPITOLA I.

O prvním prameni slz, jímž jest uvažování o hříchu

Pojednávali jsme v první knize o nezbytnosti slz; nyní pojednáme krátce o látce, z níž vznikají, nebo o pramenech, z nichž se řinou spasitelné slzy. Obecné prameny jsou dva, jak jsme shora ukázali, totiž zlo a dobro; buď smutek a radost, z nichž se vylévají slzy hořké a slzy radosti; nebo slzy bolesti a slzy lásky, jež jsou vyjádřeny studnicemi propastí a vodopády nebes, z nichž vyšla za dnů Noemových obecná potopa, a zavlaženou zemí horní a dolní, kterou žádala Axa na svém otci v knize Josue. Avšak tyto dva obecné prameny se dělí na dvanáct, jež jsou, zdá se, znázorněny v knize Exodus dvanácti prameny vod, jež našli v poušti synové izraelští, jakmile

vyšli přes Rudé moře z Egypta, aby táhli k zemi zaslíbené. Tak totiž i křesťané, putující po Křtu pouští světa k nebeské vlasti, mají potřebí oněch dvanácti pramenů, aby nebyli docela zdoláni vyprahlostí pouště.

Prvním pramenem je tedy uvažování o nestvůrnosti hříchu. Jest pak uvážiti jakoby tři hlavní body, aby se nestvůrnost hříchu zevrubně poznala; nejprve sám hřích, potom množství hříchů, konečně, kdo jest ten, kdo hřeší, a kdo ten, proti němuž se hřeší.

Co se týče prvního, jest hřích urážkou Boha a všech věcí, jež Bůh stvořil; proto každý, kdo hřeší, vstupuje v nepřítelství s Bohem a se všemi stvořenými věcmi. Typem takového nepřítelství byl Izmael, jehož ruce byly proti všem, a ruce všech proti němu. (I. Mojž. 16; 12), jak praví Mojžiš v knize Genesis. Kdyby se už jen toto pozorně rozvážilo, jistě by to mělo stačit, aby člověk hříšník byl uchvácen hrůzou a neodvážil se připustiti hřích, ať už si od něho sliboval jakýkoli prospěch. A že je každý smrtelný hřích (o takovém totiž zde mluvíme) urážkou Boha, vyplývá z definice. Tak totiž definuje hřích svatý Augustin, jehož se přidržují všichni theologové: Něco vysloveného, učiněného nebo požádaného proti věčnému zákonu. (Proti Faustovi, kniha II., kap. 27.) Věčný zákon pak jest sám svrchovaný a věčný rozum Boží, který jest Bůh sám; jakkoli totiž se mluví o mnohých zákonech²⁵ — přirozených, pozitivních, božských, lidských, církevních, politických — přece všechny závisí na jediném věčném zákoně Božím. Neboť jakýkoli zákon je spravedlivý z toho důvodu, že se srovnává se zákonem věčným a že je z něho odvozen a je jakýmsi jeho odleskem. A proto je hříchem, jestliže syn neposlouchá otce nebo sluha pána, občan úřadu nebo národ vladaře, ať církevního či politického; neboť věčný zákon Boží rozhodl, že je spravedlivé, aby děti poslouchaly rodičů, sluhové pánů, občané úřadů a národ vladaře. Tak tedy každý, kdo hřeší, uráží Boha a přestává Boha poslouchati, svrhuje jeho jho, počíná si vůči němu nepřátelsky a podléhá jeho vele-spravedlivé odvetě. To dosvědčuje sám Bůh, promlouvaje skrze Jeremiáše takto k člověku hříšnému: Od věků jsi zlámal jho mé, roztrhal jsi svazky mé, a řekl jsi: Nebudu sloužiti. (Jer. 2; 20.) A skrze Izaiáše: Přestoupili zákony, změnili právo, rozptýlili smlouvou věčnou. Proto zlořečení šíře zemi. (Iz. 24; 5—6.) Totéž dosvědčují tresty, jimiž Bůh od počátku stihl zpronevěřilé anděly a prarodiče a později jejich potomky skrze obecnou potopu, a jiné takové pohromy. A konečně totéž dosvědčují věčné tresty, jimiž hrozí Bůh skrze proroky a apoštoly v Písmě svatém hříšníkům.

A neuráží hříšník jen samého Boha, nýbrž uráží i všechna stvoření Boží a přivolává na sebe jejich hněv. Neboť první hřích jediného člověka urazil jiné lidi, jež navádí svým příkladem ke zlému a často je i skutečně svádí — abych pominul jednotlivé zvláštní hříchy, jimiž jeden člověk kazí druhého a jež jsou nespočetné. Potom uráží jiné věci tělesné, jež odvrací od jejich pravého a vlastního cíle, jímž jest Bůh, a zavádí je k cíli Bohu se protivícímu. Neboť Bůh stvořil živly, rostliny, živočichy i sama světla nebeská, aby sloužila člověku a poslušností, člověku prokázanou, sloužila samému Bohu; když však se člověk hříchem odvrací od Boha, všechna ostatní stvoření, pokud slouží člověku, také se jakýmsi způsobem odvracejí od Boha. A o tom právě píše Apoštol v listě k Římanům, když praví: Stvoření očekává s toužebností zjevení synů Božích. Neboť marnosti bylo poddáno stvoření, nikoli dobrovolně, nýbrž pro toho, jenž je poddal v naději, že i samo stvoření bude osvobozeno od poroby porušení ve svobodu slávy synů Božích. Víme zajisté, že veškeré tvorstvo spolu sténá a trpí bolest až dosud. (Řím 8; 19—22.) To vše

²⁵ „jakkoli se totiž mluví o mnohých zákonech“: V theologickém smyslu rozlišujeme čtyřerý zákon: 1. Zákon věčný (lex aeterna), idea Boží jako zdroj veškerého zákona; 2. zákon mravní (lex moralis), stanovící řád lidského jednání; 3. zákon přírodní (lex naturae), stanovící nutné přírodní pochody; 4. zákon lidský (lex humana), vyplývající z autority, dané lidem od Boha. Mravní zákon je dvojitý: přirozený mravní zákon, jež poznává člověk svým rozumem v řádu přirozeném, a pozitivní zákon božský (lex divina positiva), t. j. mravní řád daný pozitivním zjevením Božím. Lidský zákon je buď zákon církevní (lex ecclesiastica), určující pravidla církevní kázně, nebo zákon občanský (lex civilis), určující pravidla společenských vztahů sekulárních.

dokazuje s dostatečnou zřejmostí, že všechny stvořené věci jakýmsi způsobem bolestně nesou a strádají tím, že jsou nuceny sloužit ti hříšníkovi. A proto není divu, jestliže při skonání věků bude bojovat s ním okrsek země proti nesmyslným (Moudr. 5; 21), jsa k tomu Bohem uschopněn. Mimo to uráží duše, jež meškají v očistci, protože je zbavuje přímluv, jimiž by mohli býti obcerstveni, kdyby člověk byl spravedlivý. Rovněž uráží svaté anděly a duše blažené, jimž se neprotiví méně nový hřích, než se jim líbí nové obrácení hříšníků. Neboť jest v nebi radost nad jediným hříšníkem, pokání činícím. (Lk. 15; 7.) Uráží též (podivuhodná věc!) i samo peklo. Čím více totiž roste množství bezbožných, tím více roste též jejich trýzeň. To je důvod, proč bohatý hodovnik prosil Abrahama, aby poslal Lazara k jeho bratřím, aby jim vydal svědectví a aby i oni nesešli na místo muk; neboť člověk zavržený to nemohl žádati z lásky k bližnímu, nýbrž žádal to ze sebelásky, aby jeho vlastní bolest nevzrostla přítomností bratří. Konečně každý, kdo hřeší, uráží sám sebe, protože olupuje svou duši o milost Boží, bez níž zůstává slepým a nahým a chudým a bídým, i když se pro vnitřní slepotu zdá sám sobě bohatým a hojně obdařeným a ničeho nepotřebujícím, jak se praví ve Zjevení. Hle, jak veliká a jak bědná jest ohyznost, krutost a jedovatá zloba hříchu.

Správně píše svatý Jan Zlatoústý, že nikdo netrpí leč sám od sebe. Neboť všechno zlo, jež přichází zvenčí, ať od nepřátel, ať od živlů, ať od nemocí, ať od d'ábla — to vše spolupůsobí k dobrému, jestliže při tom není hříchu. Neboť když není hříchu, je přítomen Bůh, a je-li Bůh pro nás, kdo proti nám? (Řím. 8; 31.) Když však někdo svou duši usmrcuje jedem hříchu, zároveň hynou všechna dobra a řítí se na člověka nespočetná spousta zlého. Pročež kdyby to vše hříšník uvážil, sotva by se mohlo státi, aby se celý neproměnil v slzy. Protože však člověk může sám sebe zabiti hříchem, ale nemůže se sám oživit milostí, ať volá často, dokud žije: Osvět, Pane, oči mé, abych snad neusnul v smrti; aby snad neřekl nepřítel můj: Zvítězil jsem nad ním. (Z. 12; 4—5.) A kdyby snad byl již usnul v smrti a z velikého milosrdenství Božího zaslechl ducha, volajícího uvnitř: Probuď se, jenž spíš, a vstaň z mrtvých, a osvíti tě Kristus (Efes. 5; 14); ať se má na pozoru, aby nedopustil srdci svému se zatvrditi, nýbrž ať slyší volajícího od smrti k životu; neboť by nebyl udělil milost volání, kdyby neustanovil dáti i život. Necht' tedy následuje předcházejícího, necht' jde s provázejícím, necht' umdlévá v úpění svém, necht' skrápí každé noci lože své; neboť tak nakonec oddechne v milosrdenství Pána a bude zpívati na jeho cestách: Neboť veliká jest sláva Páně. (Ž. 137; 5.)

Přístupme teď k množství hříchů, což bylo druhé oddělení. Kdyby někdo obrátil mysl k množství hříchů, jež každý z nás denně páchá, zajisté by užasl a zděsil se. Prorok David volá a praví: Provinění kdo pochopí? Od tajných mých vin mne očist, Pane. (Ž. 18; 13.) Jako by chtěl říci, že našich provinění je tolik, že je nelze spočítati, zejména, když mnoho jich je nám skryto, jež neuniknou očím Božím, i když unikají našim zrakům. Odtud také volá Apoštol: Ničeho si nejsem vědom, ale tím nejsem ospravedlněn; ten však, jenž mne soudí, jest Pán (I. Kor. 4; 4), který možná postřehne a pokáře ve mně mnohé, co nekárám, protože to nepostřehuji. Který moudrý člověk by mocně neoplakával tak velikou bídu? Avšak prorok David směřuje výše, neboť jsa božským světlem osvícen viděl mnohé věci, jež se našim temnotám zdají příliš nepatrnými nebo vůbec nijakými. Neboť mluví v jiném žalmu takto. Mé nepravosti vystoupily nad mou hlavu a jako těžké břímě na mne dolehly. (Ž. 37; 5.) Tato slova, jak se zdá, mají tento smysl: Mé nepravosti jsou četné a veliké, a to tak četné, že mne celého zavalují a stoupají mi až nad hlavu — jako když někdo, pohroužen do vody, je odevšad zaplavován vodou. A nejen že mne odevšad mé nepravosti zaplavují svým množstvím, nýbrž také mne zatěžují svou tíhou, že se mi zdají nesnesitelné. To viděl David a proto smácel noc po noci své lože; my nepoznáváme ani nejmenší část svých hříchů a proto vyznáváme s vyprahlým srdcem své hříchy jak Bohu, tak kněžím. A

příčina toho je, že je málo těch, kdož odvažují množství a tíhu hříchů na vážkách opravdového uvažování.

Slyšme však, co praví apoštolé o množství hříchů. Svatý Jan praví ve své epistoletě: Rekne-li, že hříchů nemáme, sami sebe klameme. (I. Jan. 1; 8.) A neříká: neměli jsme, nýbrž nemáme, aby ukázal i v oné svrchované dokonalosti, že v sobě poznává hřích. A svatý Jakub praví ještě jasněji: V mnohém se provinujeme všichni. (Jak. 3; 2.) O, my opravdoví slepci a ubožáci! Kdo spočte naše provinění, jestliže apoštolé, byvše obdařeni Duchem svatým a očištěni oním hojným deštěm, nelhou, když praví: V mnohém se provinujeme všichni. A jestliže sedmkrát za den klesá spravedlivý, jak praví Mudrc (Přisl. 24; 16), kolikrát klesnou nespravedliví a nedokonalí? Zda nikoli aspoň sedmasedmdesátkrát?

Tato úvaha mne zajisté tak děsí a mate, že se mi zdá, jako bych se neustále válel v blátě a špíně, nebo rozhodně aspoň krácel tak mezi trním a bodláky, že nejsem s to se vyhnouti častým bodnutím. Proto soudím, že se na mne a mně podobné dobře hodí ono slovo Izaiášovo: Od chodidla nohy až k temeni hlavy není na něm zdraví. (Iz. 1; 6.) A bylo by možné, aby někdo pozorně uvážil tyto nečistoty, tato nesčetná provinění slov, činů, myšlenek, opominutí, a hořce nezaplakal? Přiznávám se, že se mi Panna Bohorodička zdá kromě jiných darů zejména proto obdivuhodnou, že kráčela blátivou cestou tohoto života vždycky neposkvřena a trním této pouště nezraněna; a tato její sláva je první z těch velikých věcí, o nichž sama zpívala: Učinil mi veliké věci ten, který jest mocný. (Lk. 1; 49.) Jestliže však jest výsadou Bohorodičky býti prosta všeho hřichu a nepotřebovati slz k smytí vin, my se musíme vynasnažiti, abychom se co nejtěsněji přiblížili k její čistotě. To pak činíme tehdy, když z milosti Boží a z přimluvy téže Panny se varujeme hříchů a dopuštěné viny spěcháme co nejdříve smýti slzami.

Zbývá poslední oddíl o srovnání člověka s Bohem; neboť kdyby toto srovnání bylo provedeno tak, jak to náleží, mohlo by býti dosti účinné, aby vyvolalo pramen slz z té nejtvrší skály lidského srdce. Čím jest tedy Bůh, jež člověk hříchem uráží? Bůh jest věc sama ze sebe dostatečná a ničeho nepotřebující, podle prorokova slova: Bůh můj jsi ty, neboť dobrých mých věcí nepotřebuješ. (Z. 15; 2.) Člověk je věc ze sebe nic nemající a všech dobrých věcí potřebná. Jaká je to tedy obludnost, jestliže to, co není ze sebe ničím a co je nuceno žebroti na Bohu, zdroji všech dobrých věcí, o všechny své potřeby, vztáhne ruce, aby bojovalo proti témuž Bohu? Co je Bůh, a co je člověk? Bůh je Král věků, který vždycky byl a vždycky bude, a který je vždy týž a let jeho neubývá; člověk jest pára, která se nakrátko objevuje (Jak. 4; 15), která před chvílkou ještě nebyla a za chvíli zase nebude, a nyní má býti okamžikové. Jak se tedy člověk, tak křehký, odvažuje popouzeti k hněvu Boha, který jediný má nesmrtelnost? Co je Bůh, a co je člověk? Bůh jest všemohoucí, nic u něho není nemožného a nikdo mu nemůže odporovati; člověk je červíček pozemský pod šlépějí Boží, a stačí malé přitlačení, aby zahynul. A odkud tedy tak nesmírná pýcha tohoto červíka, že se nebojí Boha urážeti? Co jest Bůh, a co jest člověk? Bůh jest jediný moudrý, jemuž není skryto žádné myšlení a jenž zkoumá ledví a srdce. (Ž. 7; 10.) Myšlenky lidí však jsou bázlivé a péče naše nejistá. Proč tedy člověk tolik důvěřuje ve svou chytrost, že doufá, že bude moci oklamati vše vidoucího a vše zkoumajícího Boha? A abych pomínil mnoho jiného, co jest Bůh, a co jest člověk? Bůh jest svrchovaně milující a dobro činící otec, a kdyby vzal zpět všechno, co člověku dal, zůstal by člověk docela nahý a byl by uveden téměř v niveč. A může se státi, že by se našel tak špatný syn tak dobrého otce, aby, kdyby to bylo možno, zabil tohoto otce? A přece se opravdu najdou rouhači a zuřivci, kteří by Boha stáhli s nebe a pošlapali, a kdyby to bylo možno, docela zničili. Konečně, co jest Bůh, a co jest člověk? Bůh jest pravý a přirozený Pán všeho stvoření; člověk je pravý a přirozený sluha svého Stvořitele; a přece se najdou tak vzpurní sluhové tak spravedlivého Pána, že usilují se od něho odloučiti proti všemu řádu přírody a povýšiti na jeho místo stvoření. Chci však uzavřítí celé toto místo slovy svatého Bernarda:

Pomysli, praví, na Otce, pomysli na Pána, ve všem jsi vinen; oplakávej jednotlivé. On se mi osvědčil otcem; ne však já navzájem jemu synem. S jakou tváří zvednu zraky k obličejí tak dobrého otce já, tak špatný syn? Stydím se, že jsem jednal nehodně vzhledem k svému původu; stydím se, že jsem žil jako nezdárný syn tak velikého otce. Tok slz vyroňte oči mé, přikryj hanba tvář mou. Necht' zemdlí v bolesti duše má a roky mé v úpění. A dále praví: Dejme tomu, že Otec si toho nebude všímati; ne tak Pán a Stvořitel. A kdo šetří syna, neušetří výtvoru, neušetří ničemného sluhy. Pomysli, jak strašlivá a hrůzná to věc pohrdnutí tvůrcem tvým i všech lidí, urazití Pána svrchovanosti. Je třeba se báti svrchovanosti, je třeba se báti i Pána; a zejména této svrchovanosti a tohoto Pána. Neboť jestliže lidské zákony ustanovily, že provinilec proti královské svrchovanosti, byť lidské, má býti trestán smrtí, jaký bude konec těch, kdož pohrdají božskou všemohoucností? Dotkne se hor a dýmají; a tak nesmírnou svrchovanost se odvažuje popouzetí nepatrný prášek, který je rozptýlen jediným lehkým závanem a už jej nelze zase shromáždit? Toho, toho jest se báti, jenž zabiv tělo má moc poslati do pekla. Tolik svatý Bernard, k němuž budiž přidružen svatý Jan Zlatoústý, jenž napomíná v druhé knize o zkroušenosti srdce všechny věřící, aby se nespokojili s tím, že jednou oplakali hříchy, nýbrž aby nosili v srdci jako v nějaké knize zapsány všechny své prohřešky, veliké i malé; a aby je častěji pročítali a snažili se je smýti slzami zkroušenosti, napodobující onoho svatého krále, který říkával: Připomínati budu tobě všechna léta svá v hořkosti duše své. (Izai. 38; 15.)

KAPITOLA II.

O druhém prameni slz, jímž jest úvaha o pekle

Uvažovali jsme o zlu viny; teď přistoupíme k úvaze o zlu trestu, poněvadž tato úvaha se může nazvatí druhým pramenem slz. A třebaže strach a bolest z trestu jsou méně dokonalé než strach a bolest z viny, přece je to obojí dobré a svrchovaně užitečné, a jedno se stává stupněm k druhému. Praví zajisté Pán a Mistr náš Kristus zřetelnými slovy: Nebojte se těch, kdož zabíjejí tělo, a potom nemají více, co by učinili. Ukáži vám, koho se máte báti: bojte se toho, jenž, když usmrtí, má moc uvrhnouti do pekla. Ano, pravím, toho se bojte. (Lk. 12; 4—5.) A opět praví o pláči k zbožným ženám, jež ho následovaly v slzách k hoře Kalvárii, kde měl býti ukřižován: Dcery jeruzalemské, neplačte nade mnou, nýbrž samy nad sebou a nad dětmi svými. Neboť hle, přijdou dnové, v nichž řeknou: Blahoslaveny neplodné a životy, které nenosily, a prsy, které nekojily. Tehdy počnou říkati horám: Padněte na nás, a pahrbkům: Přikryjte nás; neboť činí-li se toto na stromě zeleném, co se bude dítí na suchém? (Lk. 23; 28—31.) Nemrzel se Pán ani nezakázal úkon zbožnosti, jímž ony ženy oplakávaly jeho utrpení; chtěl však na-značiti, že mají větší příčinu k žalu ony, jež zrodily syny nepravé, jakými byli přemnozí z těch, kteří veřejně křičeli: Pryč s ním, pryč s ním, ukřižuj ho! (Jan 19; 15.) a: Krev jeho na nás a na naše syny. (Mt. 27; 25.) To oni řeknou v den soudu horám: Padněte na nás, a pahorkům: Přikryjte nás. Neboť jestliže proti stromu zelenému, to jest proti Kristu, zelenajícimu se a kvetoucimu všemi druhy ctností, pro hříchy jiných tak vzplanul oheň utrpení — co se bude dítí na suchém, to jest na lidech nepravých, v nichž vyschla všechna míza lásky?

K těmto dvěma místům z Písma, na nichž Kristus chválí nebo přikazuje bázeň a pláč jako prostředek k úniku před tresty pekelnými, připojme dvě místa z Otců. V kázání na žalm 33. praví svatý Basilius, vykládaje onen verš: Bázní Páně vás budu učiti: Pomysli na hlubokou propast, nepřekonatelné temnoty, oheň bez lesku, mající sice schopnost páliť, ale zbavený lesku; dále na červy, vypouštějící jed a šířající tělo, požívající bez ukojení a nikdy nepocit'ující sytosti a

způsobující nesnesitelné bolesti již samým hlodáním. Konečně, co je ze všeho nejhorší, pomysli na věčnou hanbu a zneuctění. Toho se boj, a tímto strachem uchvácen, zdržuj duši od žádosti hříchu jako nějakou uzdou. Takové bázní Páně že bude učití, slibuje Prorok. Tolik svatý Basilius. Poslyšme teď svatého Bernarda; ten promlouvá v šestnáctém kázání na Píseň písní takto: Bojím se pekla, třesu se před zuby pekelné šelmy, před útrubami pekla, před řvoucími, připravenými k pozření; hrozím se červa šířajícího a ohně palčivého; kouře a páry a síry a dechu bouře; hrozím se temnot zevnějších. Kdo dá mé hlavě vláhy a očím mým pramene slz, abych pláčem předešel pláč a skřípění zubů? A jistě přece Basilius a Bernardus, jeden Řek, druhý Latiník, nebyli hříšníci; ani nebyli začátečníci, kteří jen ze strachu zanechali hříchů; nýbrž byli to mužové dokonalí, učení, vážní, kteří mohli učití jiné a vskutku také vyučovali nejen lid, nýbrž i kleriky a mnichy a vzdělávali je podle pravidla dokonalosti; a přece nejen že připouštějí nebo dovolují bázeň a pláč kvůli peklu, nýbrž je i chválí a napomínají všechny k pojetí bázně a k prolévání slz.

Položivše tedy tento základ, uvažme krátce, které a jaké jsou tresty pekelné. A poněvadž se nechceme náhodně zabývatí věcmi pochybnými nebo nejistými, aby se nezdálo, že vyhledáváme prázdné postrachy, abychom jimi vynutili slzy z očí prost'áčků, předložíme jenom to, co nám zřetelně a hojně dokládá Písmo svaté. Čtete tedy v knize Boží o osmi druhích muk, jež náleží k peklu: Zbavení věčné blaženosti, jež theologové nazývají trestem ztráty (poena damni); temnoty, oheň, červ, nepohnutost, společnost démonů, z čehož povstává u odsouzených pláč a skřípění zubů; těm se říká tresty smyslů; a konečně jakoby nesmírně trpké koření toho všeho, věčné trvání.

První je tedy trest ztráty, odchýlení od posledního cíle, ztráta patření na Boha, věčné vyhnání z nebeské vlasti, pozbytí dědičného práva na království nebeské, konečně ztráta všech dober na věky věků. Zdali by neměly postačiti už všechny tyto názvy k vyvolání slz z kamenných srdcí? Kde však čtete v knize Boží o těchto věcech? Slyš Krále nebes, jak pronáší rozsudek v den Posledního soudu: Odstupte, zlořečení; pojďte, požehnaní. (Mt. 25; 41, 34.) To první je řečeno k zavrženým, to druhé k vyvoleným. Slyš ho opět: Snažte se vejiti branou těsnou, neboť mnozí, pravím vám, budou hleděti vejiti a nebudou moci. Když hospodář vstane a zavře dveře, vy počnete venku státi a na dveře tlouci, řkouce: Pane, otevři nám, tu on odpovídá řekne vám: Neznám vás, odkud jste. Odejděte ode mne všichni pachatelé nepravosti. (Lk. 13; 25, 27.) Slyš proroka Izaiáše: Smilujme se nad bezbožným, a nenaučí se spravedlnosti; v zemi nepravost činil, a neuvidí slávu Páně. (Is. 26; 10.) Konečně, jestliže se patření na Boha slibuje jen lidem čistého srdce, podle slov Páně: Blahoslavení čistého srdce, neboť oni Boha viděti budou (Mt. 5; 8), zajisté lidé nečistého srdce, jakými budou všichni zavržení, Boha nikdy neužijí. A nejen neuvidí samého Boha, ale ani město Boží, jež jest nebeský Jerusalems, kde jsou všichni dobří a všechna dobra, nikdy nespátí, jak praví svatý Jan ve Zjevení: Nevejde do něho nic poskvrněného, ani kdo páše ohavnost a lež. (21; 27.) A opět: Blažení, kdo umývají roucha svá v krvi Beránkově, aby měli právo ke stromu života a vešli branami do města. Vně budou psi a čarodějníci a vrahové i modláři a každý, kdo miluje a činí lež. (Tt 22; 14—15.) Nuže, tento trest ztráty podceňují ti, kdož spoutání láskou k časným věcem neokusili dobra nebeského; avšak ti, kdož mají oči ducha zvednuté a čisté, a kteří aspoň maličko okusili věci nebeských, ti nepochybují, že trest ztráty je daleko těžší a trpčí než všechny tresty a muka tělesná. Slyš svatého Jana Zlatoústého: Kdo, praví, hoří v pekle, ztrácí také úplně království nebeské, kterýžto trest je zajisté větší než ona trýzeň plamenů. Víť pak, že mnozí lidé se bojí pekla; já však pravím, že ona ztráta slávy je mnohem trpčí než sama muka pekelná. Jestliže však to nejsem schopen řeči ukázati, není se čemu diviti. Nepoznali jsme přece blaženost oněch odměn, abychom mohli poznati i neštěstí z jejich ztráty. A není pochyby, že o tom budeme poučeni, až to začneme poznávati ze zkušenosti. Tehdy se otevrou oči, tehdy se odhalí rouška, tehdy bezbožní s nesmírnou bolestí uzří, jaký je rozdíl mezi

věčným a svrchovaným dobrem a těmito dobry chatrnými a pomíjivými. (Hom. 24. na ev. sv. Matouše.) Tolik svatý Jan. A tak, dokud nemůžeme poznati ze zkušenosti, jak daleko převyšuje ztráta blaženosti tělesná muka, věrme svědectví tak velikého muže, a když jsme se bezpečnou zkušeností přesvědčili, že pálení těla je věc téměř nesnesitelná, rozumně usuzujeme, že ztráta věčného štěstí je věc, možno-li tak mluvit, více než nesnesitelná. A proto, dokud lhůta trvá a dokud může býti ta ztráta vykoupena cenou slz, nešetřeme užitečnými slzami, abychom potom neoplakávali onu ztrátu neužitečně.

Druhým pekelným trestem jsou temnoty zevnější. Tak totiž čteme v Evangelii: Synové pak království budou vyvrženi do temnot zevnějších. (Mt. 8; 12.) A zase, o muži, který byl nalezen bez šatu svatebního, to jest bez pravé lásky: Uvržte jej do temnot zevnějších. (Tt. 22; 13.) A o služebníkově, který nerozmnožil hřivny: Služebníka neužitečného uvržte do temnot zevnějších. (Tt. 25; 30.) Totéž, jak se zdá, chtěl vyjádřiti Job, když nazval místo odsouzených zemí bídy a temnot, kdež stín smrti a žádný řád, nýbrž věčná hrůza přebývá. (Job. 10; 22.) A rozum sám se může přesvědčit o témž, když místo zavržených jest ve středu země,²⁶ totiž v místě nejvíce vzdáleném od sídel blažených, jež se nazývá v Písmě hlubinou nejhlubší, srdcem země a propastí. To místo totiž, jsouc pod povrchem země několik tisíc mil, nepochybně není ozařováno sluncem, ani nepřipouští jakékoli světlo měsíce nebo hvězd. A ačkoli je tam oheň, a to oheň hmotný, jak za chvíli uslyšíme, přece podle výroku svatého Basilia shora citovaného, onen pekelný oheň sice dovede pálit, ne však svítit; a jestliže snad má v sobě něco sirného a mráкотného světla, bude jen k tomu, aby nešťastníci v něm spatřili část svých útrap, jako syny nebo bratry, nebo jiné své drahé, jejich vinou stížené stejným odsouzením; nebo strašlivé tváře démonů, jichž by se velmi rádi zbavili, kdyby mohli.

Dále se nazývají ony temnoty zevnějšími, aby se odlišily od vnitřních, jimiž trpí bezbožníci v tomto životě. Nyní totiž mají bezbožní a všichni milovníci tohoto světa otevřeny oči srdce a těla pro štěstí tohoto života. Proto nic nepokládají za krásné a nic nemilují leč to, co je zjevno smyslům tohoto těla; a naopak zase nic nemají v nenávisti a ničemu se neprotiví leč pohromám a útrapám tohoto života, a jen o jejich odvrácení usilují. Ale jak jsou bystří k vnějšímu a tělesnému, tak jsou slepí k vnitřnímu a duchovnímu, jak o nich praví Apoštol v listě k Římanům: Zatemnilo se nemoudré srdce jejich. (1; 21.) A v listě k Efeským: Abyste již nežili tak, jako i pohané žijí v marnosti mysli své, majíce rozum zatmělý temnotami, odcizení životu Božímu pro nevědomost, která jest v nich pro zatvrzení srdce jejich. (4; 17.) Jako tedy zavržení mají v tomto čase vnitřní temnoty a vnější světlo, tak budou v budoucnu trpět temnotami vnějšími a světlem vnitřním, ovšem ne vnitřním světlem co do poznání Boha, nýbrž co do poznání svých béd, aby jim tak ono světlo působilo větší muka. Poznají totiž, že časné věci zmizely s časem, a budou činiti neplodné pokání. O těch praví Mudřec: Litujíce a pro úzkost ducha lkajíce budou říkati sami u sebe: Zbloudili jsme tedy s cesty pravdy a světlo spravedlnosti nám nesvítilo. (Moudr. 5; 3, 6.) Budou tedy míti světlo vnitřní natolik, aby mohli poznati své omyly; budou však trpět temnotami vnějšími, aby nespatrii vůbec nic, co by jim mohlo dáti útěchu nebo zmenšiti neštěstí.

Jaká je to trýzeň, zejména pro ty, kdo uvykli rozkošim zraku, může dosvědčiti starší Tobiáš. Když mu anděl řekl: Radost budiž tobě vždycky, odpověděl: Jaká je mi radost, kdyžž se sedím v temnotách a nevidím světla nebeského? (5; 11—12.) Jestliže se onomu dobrému Tobiášovi zdálo nemožným podílet se v nějaké radosti, dokud byl slepý, co třeba souditi o těch, kdo budou po všechny věky meškati v temnotách? Budou očekávati světlo a neuzří je, ani úsvit jitřenky?

²⁶ „Místo zavržených je ve středu země“: Zde se B. přidružuje názoru středověkých scholastiků, kteří kladli peklo do nitra země.

Když někdo z nás leží sám ve tmě noční, zatím co ho nějaká pronikavá bolest zbavuje spánku, jak dlouhou a strastiplnou noc prožívá! A jak úzkostlivě počítá hodiny a čeká na konec noci! Jak tedy budou trpěti ti nešťastníci, kteří jsou jisti, že budou povždy bděti ve věčných temnotách a bolestech a že se jim nikdy nedostane žádné útěchy?

Co bych již řekl o mukách ohně, jež jsou v pekle třetím trestem? Že bude v pekle strašlivá trýzeň věčného ohně, to učí Evangelium na mnoha místech a tak zřetelně, že se to nedá zvrátit žádným přemýšlováním. U svatého Matouše mluví svatý Jan Křtitel o Kristovi těmito slovy: Jeho vějička je v ruce jeho, i vyčistí mlat svůj a shromáždí svou pšenici do obilnice, plevy však bude páliť ohněm neuhasitelným. (3; 12.) A Kristus sám praví o koukolu, to jest o hříšnicích: A uvrhnou je do pece ohnivé. (Mt. 13; 42.) A opět: Odejďte ode mne, zlořečení, do ohně věčného, který je připraven ďáblu a jeho andělům. (Mt. 25; 41.) Rovněž u Marka Pán praví: Lépe je ti vejiti do života věčného chromému, než abys, maje obě nohy, byl uvržen do pekla ohně neuhasitelného. (Mk. 9; 44.) A u Lukáše: Každý strom, který nenese ovoce dobrého, bude vyňat a uvržen do ohně. (Lk. 3; 9.) Konečně u Jana: Jestliže kdo ve mně nezůstane, ven bude vyvržen jako ratolest, i uschne a seberou ji a vrhnou do ohně, a bude hořeti. (Jan 15; 6.) A ve Zjevení: A kdo nebyl nalezen zapsán v knize života, byl uvržen do jezera ohně. (Zjev. 20; 15.) A o něco dále: Bázlivci však a nevěrci a ohavníci a vrahové, smilníci a čarodějníci a modláři, a všichni lháři budou míti díl v jezeře hořícím ohněm a sírou; to bude smrt druhá. (Tt. 21; 8.) Nemůže tedy býti nejmenší pochybnosti o trestu ohněm. A nemá se také mysliti, že je myšlen metaforicky nebo duchovně onen pekelný oheň, který je připraven ďáblu a jeho andělům, jak čteme u Matouše. (Srv. kap. 25.) Neboť svatý Řehoř výmluvnými slovy dotvrzuje v knize Rozmluv, že onen oheň jest tělesný a že bude páliť těla s duchy (Rozmluvy kn. IV. kap. 29); a jeho se přidružuje celá řada theologů. Jak je však možno, aby tělesným ohněm mohli býti trýzněni duchové, to vyžaduje dlouhého výkladu. Svatý Augustin vyjádřil celou věc jednou větou, když píše, že se to děje způsobem mimořádným, ale pravdivým. (O státě Božím, kn. 21, kap. 10.) Totéž by bylo možno odpovědět, jestliže se někdo zeptá, odkud se bude věčnému ohni dostávat paliva a jakým způsobem těla zavržených stále hoří a přece navěky nebudou spálena. Neboť Církev věří, že se to děje mimořádným, ale pravdivým způsobem, a věří to bezpečně, neboť i ten, kdo tak činí, je všemohoucí, i ten, kdo to zjevil, je nekonečná moudrost a první pravda. Necháme to však stranou, spíše nám přísluší, abychom co nejpozorněji uvažovali, jaká to jsou muka, když tělo lidské, obdařené smyslem hmatovým, je spalováno za pronikavé bolesti sirným ohněm a nikdy není ztráveno — aby nikdy nepřestala muka v duši a těle toho, v jehož vůli nikdy nepřestal hřích.

Lidé vymysleli mnohé trýzně, ale žádná není pronikavější, žádná prudší, žádná palčivější než oheň. Ale jako nic pronikavěji netrýzní, tak také nic se rychleji neztravuje a nepřestává trýzniti. V jakém stavu jsou tedy ti nešťastníci, kteří jsou páleni ohněm, jenž trýzní nejpronikavěji a přitom nikdy neustává trýzniti! Kdyby se zajisté o tom pozorně uvažovalo a svědomitě věřilo, nemohl by se zdržeti lkání a slz žádný člověk, který je si vědom smrtelných hříchů. Kéž by aspoň ti, kdo jsou obtíženi vědomím zločinů, znovu a znovu uvažovali o oněch slovech Izaiášových, jako o něčem, co jim říká sám Duch svatý: Kdo z vás bude moci bydliti s ohněm šírajícím? Kdo z vás bude bydliti s žáry věčnými? (Iz. 33; 14.) Jako by chtěl říci hříšníkům: Neberte na sebe břímě, jež nemůžete unést. Učiňte pokus, zdali byste mohli bydliti s ohněm šírajícím: natáhněte ruku nad oheň a zkuste, jak dlouho snesete jeho palčivost; jestliže nedovedete ani hodinu snášet tu bolest, jak budete meškati ve věčných zárech? vzdalujte tedy srdce zlých žádostí, zdržujte jazyk od zlých slov, zdržujte ruku od zlého díla; a jestliže jste již v čem zhřešili srdcem, slovem nebo činem, smyjte to slzami, zpovědí, posty a almužnami. Neboť to jest cesta k úniku před ohněm šírajícím a k vyvarování věčných žárů.

Následuje čtvrtý trest pekelný, červ hlodající, jež vypočítává mezi pekelnými tresty Izaiáš prorok a Marek evangelista. Izaiáš praví na konci své knihy o hříšnicích: Červ jejich neumře a oheň jejich neuhasne. (Iz. 66; 24.) Týž výrok opakuje Pán, když promlouvá u Marka o třetím trestu pekelném: Kde červ jejich neumírá a jejich oheň neuhasíná. (Mk. 9; 47.) A svatý Basilius naznačuje ve výkladu žalmu třiatřicátého, že ten červ bude tělesný, totiž druh červů, kteří vypouštějí jed a požírají tělo, požírajíce bez naplnění a nepociťující sytosti; a již samým hlodáním způsobující nesnesitelné bolesti. Avšak svatý Augustin pokládá v knihách O státě Božím za pravděpodobnější, že oheň, jež neuhasíná, se vztahuje na tělo, červ pak, jež neumírá, na duši. (Kn. 21. kap. 9.) A tohoto soudu se přidržují theologové. Ten červ tedy, jež nikdy neumírá, jest vědomí hříchu, jež neustále štěká jako vzteklý pes a neustále hlodá jako jedovatý červ. Připomíná totiž, jak nemoudře si počínal, když za přenepatrnou cenu pozemské rozkoše ztratil království nebeské a koupil si špinavé a prchavé tělesné rozkoše za cenu neodhadnutelného zla muk. A v tomto životě sice zeslabujeme a mírníme takovou výčitku hlodajícího a úpějího svědomí různými prostředky — buď že spíme nebo čteme, nebo něco konáme; ale v podsvětí, kde nebude žádného odpočinutí v spánku, žádné četby, žádné práce, bude onen červ svědomí dnem i nocí bez ustání rozežírat útroby duše, a duše sama se bude na sebe hněvati a soužití se, a nenalezne odpočinku. Neboť takto budou bezbožní mluvit sami k sobě: Ó, ten zlatý čas, který již pomínil a už se nikdy nevrátí! Ó, my slepci a pošetilci! Kdo nás zbavil rozumu, kdo nám zavřel oči? Kdo nám zacpal uši, že jsme nikdy nepomyslili na tato muka? A přece nechybělo těch, kdož nás napomínali veřejnými i soukromými promluvami. Co nám teď prospějí ty věci, jež nám nabízely klamný svět, abychom popudili k hněvu tak hrozného Boha? A i kdyby nám byl nabídl všechna království a říše se vším bohatstvím a všemi rozkošemi, a kdyby nám byl dopřál jich užívání po mnohá tisíciletí — co by bylo to všechno ve srovnání s těmito tresty a mukami, jež mají trvati na věky? A když nám tedy ani nenabídl království a říše, jež trvají po velmi dlouhý čas, nýbrž pouhý stín přetrpké rozkoše, kdo nás tak ukrutně omámil, že jsme nepamatovali na tuto dobu a neposlušali těch, kteří nás dobře napomínali? Tato a podobná slova budou vždy znova beze všeho užitku opakovati oni nešťastníci, jichž červ nezemře a oheň neuhasne.

Pátým trestem pekelným jsou ona pouta, jimiž jsouce spoutáni nebudou se zatracenci moci pohybovati. Tak totiž podle Evangelia řekl o onom člověku, který byl nalezen bez šatu svatebního: Spoutajíce mu ruce a nohy, uvrzte jej do temnosti zevnější. (Mt. 22; 13.) A totéž píše apoštol Juda o zlých andělech v své epistoletě, když praví: Anděly, kteří neuchovali svého knížectví... uchoval věčnými vazbami pod temností (v. 6). Toto spoutání rukou a nohou neznamena nic jiného, než že zatracenci nebudou mít v pekle možnost choditi, kam by chtěli, nýbrž že budou věčně zůstávati na jednom místě; a nejen že nebudou moci choditi, ale ani se pohybovati. To totiž znamená svázání nejen nohou, nýbrž i rukou. A kdyby bylo popřáno obyvatelům pekla odpočinouti, snad by i bylo snesitelné stále vězeti na jednom místě: ježto však budou se všech stran trýznění hryzením červů a plameny ohně, bude naprosto nesnesitelné nemoci se pohnouti. Jaká muka trpí nemocní, když jsou rozpalováni horečkou a nemohou se pohnout s místa? Jak ukrutné mučení vymyslila bezbožnost pohanů, když mučedníka Marka Aretusia přepevně spoutaného vystavili nahého a jen medem pomazaného bodání vos a much, jež nemohl odehnat ani tím, že by uhnul s místa, ani pohybem rukou? Vypráví o tom svatý Řehoř Nazianský v první řeči o Julianovi, aby ukázal, kam až zašla lstivost ďáblova při týrání mučedníků. Mučedníka však utěšovala krátkost času, po který byl nucen snášeti ono trýznění, a věčnost radosti, již měl požívati v nebi; a snad při tom uvažoval v sobě ono slovo Apoštolovo: Nynější souzení naše, které je pomíjivé a lehké, získává nám všechno převyšující váhu slávy věčné. (II. Kor. 4; 17.) Ubozí však a vším pramenem slz oplakávání hodni jsou ti, jež jejich špatné skutky lstivě zavedly do pekla; spoutáni na rukou a na nohou a vystaveni hryzení červů,

pochodním planoucího ohně, nemohou se zbaviti červů ani uhnouti žáru, ani nemohou očekávati na věky nějakou úlevu, neřku-li radost.

Šestým trestem pekelným bude společnost d'ábla a jeho andělů. Neboť tak praví Pán v Evangelii: Odejděte ode mne, zlořeční, do ohně věčného, který je přichystán d'áblu a jeho andělům. (Mt. 25; 41.) To čteme také ve Zjevení, kde se to praví těmito slovy: A d'ábel, jenž je sváděl, byl uvržen do jezera ohnivého a sirnatého, kde i šelma i prorok nepravý budou trápeni dnem i nocí na věky věků. (Zjev. 20; 10.) A o něco dále se dodává, že do téhož jezera ohně a síry budou uvrženi všichni, kdo nejsou zapsáni v knize života.

A nejen Písmo svaté, jež by samo stačilo, nýbrž i svatí Otcové, svatý Basilius ve výkladu žalmu třiatřicátého, svatý Augustin v Rukověti (kap. 26) a svatý Bernard v Kázáních na Píseň písní a jiní porůznu tak učí. Jaký pak trest to je, přebývati na věky s nekrutějšími nepřáteli, kteří pronásledují lidské pokolení nejtěžším záštíím a kteří jsou v Písmě přirovnáváni ke lvům a drakům, lze snadno posouditi. Velkou částí štěstí světců jest, že přebývají s anděly svatými, jichž je přemnoho a kteří jsou všichni přátelé a okrášleni leskem veškeré moudrosti a ctností. Proto také velká část neštěstí bezbožných bude v tom, že budou věčně přebývati s nečistými duchy, jichž je přemnoho a kteří jsou všichni nepřátelé pokolení lidského, nejohyznější a nejstrašlivější. Proto není divu, jestliže zavržení lidé v hlubokém pekle neustále pláčí a skřípějí zuby, což jsou poslední dva tresty prokletých, podle slova Páně: Synové královští pak budou vyvrženi do temnot zevnějších; tam bude pláč a skřípění zubů. (Mt. 8; 12.) A opět: Odejděte ode mne všichni pachatelé nepravosti. Tam bude pláč a skřípění zubů. (Lk. 13; 27—28.) A zase: Ty, kteří činí nepravost, uvrhnou do pece ohnivé; tam bude pláč a skřípění zubů. (Mt. 13; 41—42.) A zase: Svázíce mu ruce a nohy, uvrhněte jej do temnot zevnějších; tam bude pláč a skřípění zubů. (Mt. 22; 13.) A konečně: Služebníka neuzitečného uvrzte do temnot zevnějších. Tam bude pláč a skřípění zubů. (Mt. 25; 30.) Ne bez příčiny opakoval Pán tak často tuto větu, zajisté proto, aby se tato spasitelná pravda vtiskla do srdce lidí. Vždyť pláč a skřípění zubů ustavičné a věčné jakoby zahrnovalo v závěru a úhrnku všechna muka pekelná. Pláč naznačuje bolest, skřípění zubů hrůzu, jež se rodí ze ztráty blaženosti, z ohně šířajícího, z červa hlodajícího, z temného žaláře, konečně ze soužití pekelných šelem. A tak všichni zavržení, poněvadž nechtěli zde na zemi kratičko oplakávati své hříchy, budou bezútěšně je oplakávati na věčné časy; a protože se nechtěli děsiti zde na zemi, jak se slušelo, urážky Stvořitele, budou se v pekle věčnou hrůzou děsiti neuvěřitelné pronikavosti svých trestů. Vždyť volal Apoštol: Hrozné jest upadnouti do rukou Boha živého. (Žid. 10; 31.) Oni však byli hluší k tomuto hlasu, nyní pak dosvědčují jeho pravdivost skřípěním svých zubů.

To vše pak bylo psáno pro nás, kteří ještě jsme na rozcestí. Neboť ti, kdož jsou u cíle, nemohou míti naději na spásu, i kdyby slzami kajícími převýšili vody oceánu. Pročež, duše křesťanská, uživej nyní hodnoty slz, dokud hodně platí, dokud jsou přijatelné Pánu Bohu našemu. Nečekej na čas, když čas nečeká na tebe. Pohleď, jak mnozí jsou náhlou smrtí uchvacováni do pekla, kteří, kdyby byli chtěli oplakávat hříchy a děsiti se pekla, dokud byl čas, nebyli by nyní na onom místě, kde přebývá pláč a skřípění zubů, to jest věčná hrůza.

KAPITOLA III.

O třetím prameni slz, jímž jest uvažování o utrpení Kristově

Třetí pramen slz jest Utrpení Pána našeho Ježíše Krista. Než však otevřeme tento pramen a načerpáme vod ze studnice Spasitelovy, je třeba odstraniti příklop, který se zdá zabraňovati

otevření studnice. Mohla by se totiž někomu vynořit v mysli pochybnost, proč by se mělo oplakávat utrpení, jež pominulo, a nejen pominulo, nýbrž bylo též obráceno v největší slávu? Spoluutrpení nemá totiž přesahovati utrpení; utrpení Kristovo již před mnoha lety pominulo, proč tedy zároveň nepominulo i spoluutrpení? Zajisté, když žena rodí — což jest příklad, uvedený naším Spasitelem u svatého Jana (16; 21) — má smutek, neboť přišla hodina její bolesti; a jsou-li přítomni nějací příbuzní nebo přátelé, mají smutek spolu s ní, neboť spolu trpí s trpící; když však porodila syna a bolest přešla, tu se raduje ona i přátelé a příbuzní se radují. A totéž zachovává i Církev při utrpení mučedníků; dokud totiž mučedníci trpěli, věřící, kteří byli přítomni, prožívali utrpení s nimi; avšak teď, po dokonání utrpení, Církev zpívá a praví: Radujme se v Pánu, slavíce sváteční den ke cti blaženého mučedníka, nad jehož utrpením se radují Andělé. A svatý Lev papež²⁷ praví v desátém kázání o utrpení Páně: Nastává nám, nejmilejší, vytoužená a celému světu žádoucí slavnost utrpení Páně, jež nám nedovoluje ustati uprostřed jásotu duchovních radostí. A o něco dále: Co tak těší a překonává rozjímání mysli mezi všemi díly Božími, v nichž umdlévá úsilí lidského obdivu, jako utrpení Spasitele? Svatý Lev tedy nalézá v utrpení Páně sváteční radosti, duchovní jásot a rozjímání mysli blažící ducha, nikoli jej ubíjející smutkem a slzami. Avšak tento příklop, zakrývající pramen slz, snadno odstraníme, uvážíme-li, že v utrpení Páně nalézáme obojí: radost i žal, jásot i pláč. Neboť utrpení Páně může býti uvažováno třemi způsoby: jak jest samo v sobě, jako příčina a jako účinek. Jestliže se uvažuje utrpení Páně tak, jak jest samo v sobě, a zejména jestliže se představuje rozjímajícímu duchu jakožto přítomné, nepochybně dá vytrysknouti pramenům slz i ze srdce kamenného. Uvažuje-li se jako příčina vykoupení pokolení lidského, jakož i jako klíč, otvírající věřícím království nebeské, a jako triumf nad Knížetem tohoto světa, pak zajisté v srdcích rozjímajících nikoli žal a slzy, nýbrž radost a jásot. Je-li konečně uvažováno jakožto účinek našich hříchů, znovu dá vyřinouti hojné pravé bolesti a slzám. Co se tedy na počátku pravilo o spoluutrpení, jež není delší než utrpení, je správné, pokud se utrpení uvažuje jakožto minulé a jako příčina slávy. A poněvadž utrpení světců se připomínají jen jakožto minulé, pokud byla příčinou zásluh a vítězství: proto tedy se připomínají s radostí a jásotem, nikoli s žalem a slzami. U Krista pak Církev odděleně slaví žalost utrpení v triduu před Božím hodem velikonočním a slávu vzkříšeného v třídenní po Božím hodu. A v prvním čase uvažuje utrpení samo v sobě a jakoby přítomné; v druhém období je uvažuje jakožto příčinu triumfu a také jakožto opravdu minulé. Přítomné utrpení se totiž nedá spojití se vzkříšením. A také nejde u Krista o totéž jako u svatých mučedníků. Neboť Kristus nezasloužil jen sobě slávu povýšení, nýbrž i nám zasloužil spásu; nyní pak jest slaveno utrpení Kristovo jakožto přítomné ve svátostech²⁸ a proto bylo třeba slaviti jeho utrpení jako přítomné i jako minulé, utrpení svatých mučedníků však ve vlastním smyslu získalo korunu jen jim samým. Tak totiž mluví svatý Lev ve dvanáctém kázání o utrpení Páně: Spravedliví přijali korunu, nikoli dali; a ze statečnosti věřících povstaly příklady trpělivosti, nikoli dary spravedlivosti. Jednotlivě umírali každý zvláště a žádný neshladil svou smrtí dluh někoho jiného, kdyžť mezi syny lidskými povstal jediný Ježíš Kristus, v němž všichni byli ukřižováni, všichni zemřeli, všichni byli pohřbeni, všichni také byli vzkříšeni. Tolik svatý Lev, jenž, naznačuje v jiném kázání, že utrpení Páně jest slaviti s jásotem a že jeho rozjímání blaží mysl, mluví o jásotu a potěšení, jež

²⁷ Tj. svatý Lev Veliký, první papež toho jména (440—461), Učitel Církve a neohrožený obránce pravověrnosti i zachránce říše (452 pohnul Attilu k zastavení výbojů a k míru s říší římskou). Jeho kázání se vyznačují krásou stylu i výrazností myšlenek.

²⁸ „Nunc operatur passio Christi ut praesens in Sacra-mentis“: Podle definicí koncilu tridentského je Eucharistie připomínkou, zpřítomněním a znázorněním oběti Kalvarie, přitom však je to právě a skutečně přinášení oběti, „numericky a specificky“ odlišné od Oběti na Kříži.

přinášejí svaté slzy. Neboť i sám svatý Bonaventura,²⁹ jenž porůznu napomíná lidi k slzám při rozjímání utrpení Páně, spojuje s podobnými slzami velikou radost; tak totiž praví v Ostnu božské lásky: Pohlížeje na Krista Ukřižovaného, je hojně zaplavován slzami zbožnosti a spoluutrpení, proléváním slz pak jest nejlíbezněji oblažován. (Část. I., kap. 1.) To tedy pominouce, vyložíme krátce dvě věci: nejprve o tom, že jest oplakávati Kristovo utrpení, když se představuje duchu rozjímajícího jakožto přítomné; a za druhé, že utrpení Kristovo má býti rovněž oplakáváno, když jest opravdově uvažováno jakožto účinek našich hříchů.

Pro první článek se nám naskytá příklad serafického Otce, svatého Františka, jenž podle svědectví svatého Bonaventury v jeho Životě (kap. 10) často se uchýloval do lesů nebo na jiná opuštěná místa, nejraději v noční době, a tam velikým hlasem oplakával utrpení Boží, jako by je měl před očima; a týž svatý Bonaventura učí v první části, druhé kapitole Ostnu božské lásky, že totéž máme činiti i my; k tomu napomíná důrazně v Meditacích o životě a utrpení Kristově, dodávaje též, že k tomuto úkolu máme přinášeti hojnou zásobu slz. A totéž učí všichni, kdož nám zůstavili buď knihy nebo psané meditace o tom, jak užitečně rozjímati o utrpení Kristově. A ptá-li se kdo po odůvodnění této věci, nechť čte nebo poslouchá, co následuje. Nade všechny věci jest nám usilovati o lásku k Bohu, jak proto, že to Bůh žádá v prvním a největším svém přikázání: Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého (Mt. 22; 37), tak proto, že láska k Bohu jest královna ctností; když ta je přítomna, žijeme Bohu, když odchází, umíráme. Ona sama u sebe nestrpí smrtelného hříchu, ona plodí zásluhy, ona nás spojuje s Bohem tak, že jsme s Bohem jeden duch. Konečně v ní jest dáno naplnění křesťanského života. Nuže, láska se v tomto čase nejnáze rozněcuje uvážením dobrodiní; nejvyšší dobrodiní pak lidem od Boha prokázané jest utrpení Kristovo, jak praví sám Pán: Tak Bůh miloval svět, že dal Syna svého jednorozeného. (Jan 3; 16.) To také dosvědčuje Apoštol, jenž píše Římanům: Bůh však ukazuje svou lásku k nám tím, že Kristus zemřel za nás, když jsme byli ještě hříšníky. (Řím. 5; 8.)

Jakým způsobem je však možno, abychom z tohoto tak zvláštního dobrodiní Božího pojali prudkou a vroucí lásku k Bohu, když bychom rozjímalí utrpení Páně jako prostý děj věci minulé, jež již přestala býti? Proto je nutno, chce-li kdo nalézt poklad lásky k Bohu v poli utrpení Páně, aby co nejpozornějším uvažováním viděl před sebou Pána jakoby přítomného: teď trpícího v zahradě a zápasícího se smutkem a žalostí, a prolévajícího nejen slzy, nýbrž i krvavý pot po celém těle; teď právě políčkovaného v radě kněží a farizeů a potupně potřísněného slinami do tváře vrženými; teď spoutaného a hanebně vlečeného k Pilátovi, od něho poslaného k Herodovi a zase od Heroda zpět k Pilátovi poslaného, ale potupeného a na posměch oděného bílým rouchem; teď přivázaného k sloupu a jako trestaný otrok bičovaného a o něco později ukazovaného lidu s trnovou korunou, purpurovým pláštěm a třtinovým žezlem jako podvodný král; teď odsouzeného k smrti a s křížem na ramenou jdoucího v průvodu lotrů; teď konečně napjatého na kříž a v nejpronikavější bolesti hojně vylévajícího krev z rukou a nohou, a umírajícího s velikým výkřikem a slzami. Nechť nevěnuje těmto jednotlivým výjevům jen krátkou dobu, nýbrž nechť pečlivě zkoumá, kdo jest ten, jenž trpí, co trpí, proč trpí, kým trpí; a ihned se mu také otevrou čtyři prameny k načerpání vody slz z ran Spasitelových.

Avšak kromě oněch pozorování, jež porůznu vykládají ti, kdož spisují knihy o rozjímání utrpení Páně, napadá mne onen výrok svatého apoštola Pavla, jenž přikazuje uvažovati při rozjímání božských tajemství délku, šířku, výšku a hloubku (srv. Efes. 3; 18). Podle těchto druhů velikosti jsme již vyložili v jiné své knížce podle své schopnosti přívlastky božské bytosti. Ježto však ona

²⁹ Svatý Bonaventura (1221—1274), Učitel Církve, současník a přítel svatého Tomáše Akvinského, jehož teoreticko-systematické dílo doplňuje zřetelem k individuálně-praktické stránce duchovního života. Spisy: Komentář k Sentencím, vynikající kompendium dogmatické, Komentář k evangeliu svatého Lukáše, Pout ducha k Bohu, Požár lásky a j. v.

slova dosti zjevně naznačují kříž, nebude to nic zvláštního, jestliže těmi slovy budeme rozuměti čtyři přednosti, jimiž utrpení Kristovo převyšuje všechna utrpení mučedníků; a čtyři hlavní ctnosti, jež podivuhodně září v utrpení Kristově. Bylo tedy utrpení Kristovo dlouhé, široké, vysoké a hluboké; a jeho délky, šířky, výšky a hloubky nemohlo dosáhnouti žádné utrpení mučedníků. Neboť co jest v utrpení délka, ne-li trvání; a šířka, ne-li rozmanitost; a výška, ne-li velikost; a hloubka, ne-li čistota? Vyložme to jednotlivě, a nejprve promluvme o délce.

Hlavní tedy utrpení Kristovo, za něž může býti označen trest kříže, trvalo tři hodiny, totiž od hodiny šesté až do hodiny deváté. A tak byla smrt Kristova velmi zdoluhavá; neskončila totiž jedním rázem, jak se stává u těch, kdož jsou popraveni mečem, ani se nedostavila za malou chvíli, jako u těch, kdož umírají pověšením, ohněm, ponořením do vody nebo zuby šelem či jinými obvyklými popravami. Avšak utrpení Kristovo nezáleželo v pouhém přibití na kříž, nýbrž začalo již v zahradě Gethsemanské, kde nejprve z nesmírné úzkosti a truchlivosti srdce vydal přehojný pot krvavý; a trvalo až do deváté hodiny následujícího dne. A tak utrpení Kristovo vpravdě vyplnilo bez přerušení osmáct hodin; to jest, devět hodin od třetí hodiny noční až do dvanácté a devět hodin od první hodiny denní až do deváté. Ale ani těmito devíti hodinami nočními a devíti denními nebylo zahrnuto celé utrpení Kristovo. Neboť celý jeho život může býti nazván neustálým utrpením, ba utrpením kříže. Vždyť věděl od samé hodiny početí, že jest pro něho přichystán kříž; a přijal jej přechoťně ke cti Otcově a k spáse lidí; a tak jej vždycky měl před duchovním zrakem, že se vpravdě může říci, že po celý svůj život visel na kříži. Proto také tak často mluvil o svém kříži nebo o kalichu utrpení, jako u Matouše: Kdo nebere kříž svůj a nenásleduje mne, není mne hoden. (10; 38.) A opět: Chce-li kdo přijít za mnou, zapři sám sebe, vezmi kříž svůj a následuj mne. (16; 24.) A opět -.Můžete pít kalich, který já budu pít? (20; 22.) A u Lukáše: Kdo nese kříž svůj a nejde za mnou, nemůže býti mým učedníkem. (14; 27.) Pochop tedy, duše křesťanská, z tak vytrvalého nesení kříže, že tvůj Pán neměl jediné hodiny klidu, nýbrž že neustále dnem i nocí byl zaměstnán působením tvé spásy. A mohl bys bez slz pomyslet na to, že ty sám, zapomenuv na svou spásu, často jsi ztrávil mnoho hodin prázdňím hovorem nebo hrou, zatím co Pán tvůj neustále pracoval o zajištění tvé spásy? Ale přistupme k ostatnímu.

Utrpení Kristovo nebylo jen nejdelší, nýbrž i nejširší, ježto přece nebylo vyčerpáno tím nebo oním druhem muk, nýbrž obsáhlo svým přerosáhlým klínem nesčetná muka. Neboť, abychom pominuli pouta, jimiž byl co nejtěsněji spoután, hned když byl zajat, a políčky, plivání, bičování, trny, kletby a falešná svědectví, posměšky a žerty, jež se nedají shrnouti žádným číslem: uvaž jen, jak mnohé kříže snášel Pán tvůj v kříži jediném. Prvním byla nejpronikavější bolest z hřebů, zaražených do rukou a do nohou. Potom následovalo vztyčení kříže, jež způsobilo, že rány, roztažené tíhou celého těla, vyronily proudy svaté krve a stále více byly namáhány držením těla. K tomu přistoupila za třetí obnaženost těla, vyčerpaného vzdechy a krví, v chladném vzduchu a při slunci po celou tu dobu zakrytém nezvyklým zatměním a nevysílajícím své paprsky. Na čtvrtém místě se dostavila neuvěřitelná únava. Vždyť od skončení poslední večere až do ukřížování vykonal Pán mnoho cest, a dosti dlouhých, pěšky a bez pokrmu. Neboť nejprve se odebral po večeři do zahrady Gethsemanské, ležící za městem na hoře Olivetské; potom byl z oné zahrady odveden spoután zpět do Jerusalema až do domu Annášova; odtud do domu Kaifášova; potom k pretoriu Pilátovu, dosti vzdálenému; pak zase z domu Pilátova do domu Herodova a z domu Herodova znovu do domu Piláta; konečně byl veden, obtížen křížem, za město k hoře Kalvarii. Všechny tyto cesty činí mnoho mil. O dobrý Ježíši, ty jsi kdysi seděl unaven u pramene, hledaje jedinou duši; nyní pak, hledaje mne s ostatními mými spoluslužebníky, unaven delší cestou a přeukrutným bičováním i nesením vlastního kříže, usedl jsi ne již u pramene, nýbrž na dřevě, jež nemohlo zmenšiti únavu, nýbrž jen zvětšiti. Zdali by

nebylo spravedlivě, abych i já se znával, usiluje tebe býti poslušen, nebo se lopotil v nářku svém, až bych si odnesl plod tvé únavy skrze pravý dar pokání a odpuštění? Ještě však není dokonán počet muk. Za páté tedy jest třeba jmenovati žízeň, jež Pána na kříži mocně trýznila. Ne bez příčiny Pán, pomínuv tolik jiných útrap, o jediné žízni řekl, byv jí přemožen: Žízním. Trápila zajisté Pána nejpálčivější žízeň jak z dlouhé únavy, tak z přehojného vylití krve. Neboť ti, kdož ztratí mnoho krve, tak vyprahnou, že žádná trýzeň není pro ně tak veliká jako žízeň. Ty však, duše má, jsi-li k čemu, nepodáš Pánu octa, nýbrž slz, ze srdce vyřinulých pro bolest nad hříchy a lásku k snoubenci. Neboť to jest ta voda, po níž Pán prudce žízní. Dále pak bylo šestou trýzní ukřižovaného Pána, že nemohl užívati rukou a nohou, pročež byl nucen setrvávati na kříži nehybně, takže ani nemohl změnití polohu, ani nemohl setřítí krev nebo zabránití jejímu vylévání. Jak veliká je to trýzeň, jež se snad bude zdát menší těm, kdož jí nikdy nezakusili, mohou dosvědčit ti, kdož byli někdy stíženi ochrnutím nebo podagrou i chiragrou zároveň a nemohli se hýbatí. Jako sedmou trýzeň možno jmenovati pohled na Pannu matku a učedníka, ježž miloval; jejich bolest a slzy působily Pánu nemenší bolest. Osmá trýzeň vznikla z potupných a rouhavých slov, jež proti němu volali farizeové a zákoníci i kněží; tato trýzeň totiž bývá pro jemné lidi větší než trýzeň tělesná, neboť tato trýzní tělo, ona ducha. Poslední byla hořká smrt, již chtěl náš Pán okusiti jako poslední hrůzy, aby ji v těle svém usmrtil a nás všechny osvobodil od její vlády. A když je tomu tak, nemůže nikdo pochybovati, že utrpení Páně obsáhlo velikou šíři trýzní a muk.

Avšak délka a šířka kříže Páně není větší než jeho výška a hloubka. Abych promluvil nejdříve o výšce: to utrpení se může nazvat vysokým, které převyšuje ostatní utrpení tak, aby bylo větší, mocnější, pronikavější, trpčí než ostatní. Že pak takové bylo utrpení Páně, může se snadno vyrozumět z toho, že utrpení nenastalo Pánu nenadále, nýbrž že bylo dlouho předvídáno a očekáváno. Neboť pořekadlo: Předvídané rány škodí méně, platí o těch úderech, jež lze odvrátiti buď vůbec nebo aspoň zčásti; ne však o těch, jež se nedají zameziti žádným opatřením, jako jsou blesky nebeské. Jistě totiž, je-li kdo znenadání zasažen bleskem, cítí menší bolest než ten, komu by bylo předpověděno, že v tu a tu hodinu zahyne bleskem, takže by s velkým strachem a hrůzou očekával úder blesku. Poněvadž tedy náš Pán po celý čas svého života s naprostou jistotou znal svůj kříž i jednotlivá muka i jejich pronikavost, dosáhly u něho beze vší pochyby nejvyššího stupně pronikavosti a prudkosti. Konečně zvyšovaly tíhu bolestí dokonalé zdraví a soulad jeho těla, jež bylo utvářeno a v soulad uvedeno prací Ducha sv. Čím jest totiž lepší tělesné složení, tím jsou také všechny smysly živější a proto také vnímají nejen větší rozkoš z libých předmětů, nýbrž i pronikavější bolest z předmětů nelibých. Konečně k tomu přistupuje, že Kristus, milovník lidí, aby vykopení bylo hojné, nechtěl, aby jeho síly a odolnost k trýzni se postupně tak umenšovaly, aby na konci života z nich již nic nezbylo, nýbrž že až do vypuštění ducha podržel tolik síly, aby bolest byla plně cítěna od začátku utrpení až do jeho konce. Pravdivost toho dosvědčuje onen veliký výkřik, po němž vydechl naposled. Neboť tak praví svatý Lukáš: A Ježíš zvolal velikým hlasem: Otče, v ruce tvé poroučím ducha svého. A povědv to, vypustil duši. (Lk. 23; 46.) Umírající obyčejně nevydávají výkřiky; neboť ztrácejí pozvolna síly i hlas. Kristus pak, aby ukázal, že má v moci zemřítí a nezemřítí, zemřítí, kdy chce, a nezemřítí, když nechce, vykřiknuv velikým hlasem vypustil duši. A protože si této neobvyklé věci povšiml setník, praví evangelista: Vida, že takto zvolav vypustil duši, pravil: Vpravdě byl tento člověk Syn Boží. (Mk. 15; 39.) Dílo tvé tedy bylo dokonalé, Pane Ježíši, a oběť tučnou a vybranou jsi přinesl Bohu Otci, ježto jsi chtěl vyčerpati kalich utrpení až do konce nedotčenými smysly a silami, aby ti neušla ani částka trpkosti. Kéž bychom se i my, tvoji služebníci, na takovém příklade naučili plně a dokonale konati díla, jež se týkají tvé cti nebo spásy duší; nebo aspoň kéž bychom svou nedokonalost před

tebou oplakávali velikými a hojnými slzami, aby to, co chybí dílu, doplnila pravá kajíc-nost a aby nedostatek zbožnosti nahradila pokora.

Zbývá hloubka utrpení, jež záleží v tom, že utrpení Kristovo bylo plné a celistvé, to jest, že to bylo celé a čiré utrpení, nepromíšené žádnými útěchami. Zřídka najdeme zde na zemi útěchu, jež by nebyla přimíšena k neútěšnosti, nebo žal, k němuž by nebyla přimíšena útěcha. Avšak utrpení Páně bylo čirým utrpením; a proto bylo hluboké a celistvé. Je jedna veliká útěcha v protivenství, společnost přátel; Krista opustili již na počátku utrpení všichni jeho učedníci a přátelé. Neboť tak jest psáno: Tu všichni učedníci opustivše ho utekli. (Mt. 26; 56.) Našel se mezi nimi jeden zrádce; jiný s přísahou zapřel, že ho znal; a když byl v mnoha věcech křivě obviňován, nenašel se v takovém zástupu učedníků a přátel nikdo, kdo by se byl odvážil promluvit slovo na jeho obranu. A tak si právem stýská skrze proroka, říká: Hleděl jsem vůkol, a nebylo pomocníka; hledal jsem, a nebyl, kdo by pomohl. (Iz. 63; 5.) Byl sice s ním v zahradě anděl Páně, který ho posiloval, ale ono objevení anděla se událo před utrpením, aby mu šel pevněji vstříc. Avšak ve vlastním utrpení neměl žádného, kdo by ho utěšoval nebo mu jakkoli pomáhal. A proto je pravda, co sám volal na kříži: Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil? (Mt 27; 46.) Kdo ho neopustil, když i sám Otec ho opustil? To opuštění však zdaleka neznámá, že by Syn byl býval od Otce opuštěn co do přítomnosti nebo dobrotivosti. Jen v tom tedy opustil Otec Syna, že dopustil, aby trpěl nesnesitelné bolesti bez jakékoli útěchy. Chtěl pak to Pán v té chvíli vyslovit, aby se nemyslílo, že snáší ona muka zbaven smyslů. Neboť ti, kdož byli přítomni, viděli předtím, že všechno snáší s takovou vyrovnaností ducha a s takovým klidem, že nevydal ani zaúpění nebo vzdech. Abychom tedy pochopili, že opravdu trpěl, a že trpěl nekrutější bolesti, vydal onen hlas plný bolesti a údivu, jako by byl chtěl říci: Může-li býti, Bože můj, že bys byl dopustil, aby se tvůj Syn dostal do této propasti bolestí? Vzdáváme ti díky, Pane, ne takové, jaké jsme povinni, nýbrž takové, jaké dovedeme, za to, že jsi nám chtěl s takovou námahou a bolestí při-praviti odpočinek a radost věčnou. Rozmnož však svá dobrodiní, abys nám dal osvícené oči srdce, jimiž bychom poznávali onu milost a tak si jí vážili a co nejpečlivěji ostříhali. Vštěp do našich duší neustálou paměť svých bolestí, aby nám byly nejsilnější uzdou všeho zlého a nejostřejším ostnem k všemu dobrému.

Přistupme již však k druhé úvaze o rozměrech kříže. Délka kříže jest trpělivost, šířka láska, výška poslušnost, hloubka pokora; a to jsou ctnosti, které jako nejjasnější hvězdy zazářily v utrpení Kristově.

Délka jest trpělivost; neboť k trpělivosti náleží shovívavost. Zaskvěla se pak trpělivost v utrpení Kristově, poněvadž v tolika potupách, jimiž byl zahrnován po celou noc a téměř po celý den od Jidáše, od Židů, od Piláta, od Heroda, od vojínů, nezaslechli od něho jediného slova hněvu, hrozby nebo spílání, nýbrž zjevně jako nevinný beránek, který jest přinášěn k oběti, neotevřel úst svých. Velmi pravdivě dí svatý Petr: Kristus trpěl za vás, zůstává vám příklad, abyste šli v jeho šlépějích; když mu spílali, nespílal, když trpěl, nehrozil, nýbrž odevzdával se tomu, jenž soudí spravedlivě. (I. Petr. 2; 21—23.)

jest láska, neboť široké jest přikázání jeho velmi (Z. 118; 96), jak zpívá prorok, a vpravdě nejširší to přikázání, jež se vztahuje i na nepřátele. Jakým leskem se pak zaskvěla v utrpení Kristově, dosvědčují ona slova: Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí. (Lk. 23; 34.) Jakou větší lásku je možno si myslit, než když se nejen odpouští nepřítelům, když ještě je jejich zločin čerstvý, nýbrž když se i omlouvají a doporučují Otci, Soudci nejvyššímu, a vyprošuje se jim shovívavost? Kdo kdy slyšel o takovém výstřelku lásky? Ukřižovaný, zatím co ještě jsou jeho rány čerstvé, ještě zuří nejpronikavější bolest, jakoby zapomínal na sebe, vzpomíná nepřátele; a snaží se jim nakloniti Soudce, zatím co oni před samým ukřižovaným Pánem si rozdělují jeho

roucho. Tot' zajisté skutek takový, že by byl div, aby všichni, kdož utrpěli příkoří od nepřátel, podle příkladu svého Pána se ihned neumírnili a vážně si neumínili utrpěné příkoří prominouti.

Dále, výška jest poslušnost; neboť poslušnost se vždycky vztahuje k Bohu nejvyššímu, jemuž vlastně přísluší rozkazovati a z jehož moci všichni vladaři poroučejí svým poddaným. Tato ctnost pak vydala v utrpení Páně nejskvělejší záři o nic méně než ostatní ctnosti. Poslechl totiž Syn Otce ve věci ze všech nejtěžší, jak praví Apoštol: Ponižil sebe sama, stav se poslušným až k smrti, a to k smrti kříže. (Fil. 2; 8.) A třebaže v zahradě Gethsemanské zachvátila Kristovo lidství hrůza před nejkrutějším utrpením tak>že prosil Otce a pravil: Otče, chceš-li, odejmi tento kalich ode mne, přece pamětliv poslušnosti ihned připojil: avšak ne má, nýbrž tvá vůle se staň. (Lk. 22; 42.) O, jak obzvláštní příklad poslušnosti dal Pán těmito slovy! Neboť to jest opravdu zapřítí sebe sama, to jest umrtviti vlastní vůli, to jest obětovati Bohu obět' ze všech nejvznešenější a nejmilejší.

Konečně hloubka jest pokora; ta vždy sídlí v hlubině a zasedá na poslední místo a všem ustupuje, nikoho ze své vůle nepředchází. Tato ctnost pak byla Kristu vždy tak drahá, že chtěl býti výslovně jmín za učitele pokory. Učte se ode mne, praví, neboť jsem tichý a pokorný srdcem. (Mt. 11; 29.) V utrpení pak nejen neměl za zlé, že byl národem židovským postaven za Barabáše, lotra a vražedníka, nýbrž sám se ponižil, stav se poslušným až k smrti. Co na to řekneš, duše křesťanská, bude se ti líbit, když máš před sebou tak veliký příklad pokory, vynášeti se nad nějakého člověka nebo s někým zápasit o přednost? — Avšak tato dvě slova, ponižil sebe — poněvadž totiž nikdo ho nemohl přinutit, aby podstoupil smrt kříže, kdyby se nebyl sám chtěl ponižít — napomínají mne, abych přistoupil k druhé části zamyšlené úvahy.

Rozvrhli jsme si dvě části, z nichž bylo dokázati, že máme oplakávati Kristovo utrpení. První částí byla úvaha o utrpení Kristově ne jako o minulém, nýbrž jako o přítomném. Druhá část jest úvaha o jeho utrpení, ne jak jest v sobě, nýbrž pokud jest účinkem našich provinění. A poněvadž o první části bylo již dosti řečeno, jest přistoupiti k druhé a krátce ukázati, že nebylo mezi lidmi moci, která by mohla Krista podrobiti utrpení, kdyby nebyl sám chtěl. A to není nesnadno dokázati. Neboť kdo kdy měl takovou moc, aby mohl Syna Boha nejvyššího podrobiti tolika mukám, ba i smrti? Zda setnina vojáků a židovští služebníci? Ti ustoupili a padli k zemi, když uslyšeli slovo Syna Božího: Já jsem. Zdali náčelník Judeje Pilát? Ten jest prach a popel, přirovná-li se ke Kristovi, jenž jest síla Boží. Zdali císař římský? Vždyť i ten je pouhý červík pozemský. Zda moc ďáblova? Ďábly přece Kristus vymítal slovem. Zda spravedlnost Boží? Kristus byl přece nevinný, svatý, neposkvrněný, oddělen od hříšníků, povýšenější než nebesa a čistší andělů. Co tedy Syna Božího zbičovalo, přibilo na kříž, zabilo? Moje bezbožnost, Otcova láska a Synova poslušnost. Pro nešlechtnost lidu svého udeřil jsem ho (Iz. 53; 8), pravil Otec skrze Izaiáše; a Apoštol dodal: Ponižil Syn sebe sama, stav se poslušným až k smrti, a to smrti kříže. (Fil. 2; 8.) A tak hříchy mé, hříchy tvé, hříchy Adamovy a všech jeho synů byly příčinou utrpení a smrti Syna Božího. Ani trny, byť nejostřejší, nebyly by mohly proniknouti onu hlavu, před níž se třesou mocností nebeské, kdyby jim nebyla dodala síly má pýcha. Nebylo by mohlo bičování, jakkoli hojné, vysíliti ono tělo, kdyby mu nebyly napomáhaly mé choutky tělesné. Nebyly by mohly železné hřeby, byť sebetvrdší, pro-bodnouti ony ruce a nohy, kdyby je nebyly zarážely má lakota a mé výstřelky. Konečně ani sama smrt by se nebyla odvážila přistoupiti k potlačení života, kdyby jí k tomu nebyla otevřela přístup má nepravost. Což tedy mají hříchy lidí takovou sílu, že přemáhají i Syna Božího? Neučinily to samy hříchy, nýbrž nenávisť Boží k hříchům, láska Otcova k pokolení lidskému a Synova poslušnost k Otcí. Avšak přičítáme to hříchům, a právem přičítáme, poněvadž nebyti jich, nebylo by bývalo ani utrpení Páně. Pročež by Syn Boží mohl právem přičítati své utrpení našim hříchům; poněvadž však jest mírný a dobrotivý, přičítá své utrpení nikoli našim hříchům, nýbrž své lásce a milosrdenství. Neboť tak

sám mluví v Evangelii: Nikdo jej (život) neodnímá ode mne, nýbrž já jej dávám sám od sebe. (Jan 10; 18.) A Apoštol praví za sebe a za nás všechny: Kristus miloval nás a vydal sebe sama v oběť, a to v krvavou oběť Bohu k vůni líbezně. (Efes. 5; 2.)

Co tedy dáš, duše má, Pánu za všechno to, co on dal tobě? Což nenabídneš nic takovému dobrodinci, který, aby zahladil tvé hříchy a očistil tě, vydal sám sebe na smrt, aby byla jeho smrt krvavou obětí Bohu k vůni líbezně? Obětuji srdce zkroušené a pokorné, obětuji slzy pokání na znamení nenávisti k hříchu, obětuji konečně ochotnou vůli ke všemu, co se mu zlíbí ode mne žádati. Žádej tedy, Pane, neboť už ti nebudeme moci nic odepřít, neboť jsi poranil naše srdce svou přílišnou láskou. A co myslíš, duše, že bude Pán žádati kromě spásy tvé duše? Neboť to žádal, když na kříži pravil: Žízním. Což tak, tak velice překypuje, Pane, tvá láska, že trpěl za nás až k smrti, a to smrti kříže, nežádáš jiné odměny, než abychom spolupracovali o spáse svých duší? Toť zajisté vzor nejopravdovější lásky. Dej tedy, Pane, co žádáš, a žádej, co chceš. Neboť tak se naplní tvá vůle a naše poslušnost k naší spáse a k tvé slávě.

KAPITOLA IV.

O čtvrtém prameni slz, jímž jest úvaha o pronásledování Církve

Církev katolická, jakožto pravá holubice lkající, nebude nikdy, dokud je ve vyhnanství a na cestě do vlasti, zbavena pronásledovatelů, jakož praví Apoštol: Všichni, kdož chtějí zbožně žiti v Kristu Ježíši, budou pronásledováni. (II. Tím. 3; 12.) Jsou pak pronásledování Církve někdy zjevná, někdy skrytá. Neboť kdykoli přestávají zjevná, ihned vznikají skrytá, jež se zdají závažnější. Neboť na ně vykládá svatý Bernard ona slova: Ejhle, v pokoji trpkost má nejtrpčí. (Řeči na Píseň písní 33.) A tak má Církev stále zapotřebí lkání, a kdož jsou její legitimní synové, poznávají se nejvíce podle toho, že cítíce se svou matkou, sami neustávají v úpění a slzách. Projděme, je-li libo, období Církve. První doba byla od příchodu Páně až po časy císaře Nerona. V té době se rozmohlo pronásledování židovské, jež samého Pána přibilo na kříž, později pak ukamenovalo svatého Štěpána; svatého Jakuba usmrtilo skrze Heroda, svatého Petra uvrhlo do žaláře, samo pak všechny apoštoly zbičovalo; svatého Jakuba Menšího svrhlo s vrcholku chrámového; apoštola Pavla pětkrát zbičovaného často se pokoušelo usmrtit; a co nemohli Židé provést sami, pokoušeli se vykonati skrze pohany. Neboť podněcovali pohany proti bratřím, jak svědčí ve Skutcích svatý Lukáš. (Sk. 14.) Když byli Židé soudem Božím velmi přísně potrestáni, zčásti pobiti, zčásti rozehnáni, a když bylo vyvráceno město Jerusalem a zcela jim odňato království: nastalo pronásledování pohanské,³⁰ nejprve za Domitiana a pak za ostatních císařů až po Konstantina Velikého, kteříž postupovali proti křesťanům s největší krutostí. První pohanský pronásledovatel byl Nero; ten však začal pronásledovati křesťany ještě za pronásledování židovského, ještě než byl Jerusalem vyvrácen a zatím co Židé ještě jásali. Protože však pohanské pronásledování střídavě hned zuřilo, hned zase ponechávalo křesťanům trochu pokoje, povšimli si svatý Cyprián a Eusebius Cesarejský,³¹ že v oněch přestávkách vždycky se rozmáhalo skryté pronásledování skrze neřesti, jež tak popouzelo hněv Páně, že sám Pán dovolil, aby vypuklo nové pronásledování jeho lidu. Slyšme však jejich vlastní slova.

³⁰ „pronásledování pohanské“: Obyčejně se rozeznává (podle Orosia a svatého Augustina) desatero pronásledování křesťanů v době římské (za císařů Nerona, Domitiana, Trajana, Marka Aurelia, Septimia Severa, Maximina Thraxe, Decia, Valeriana, Aureliana a Diokleciana).

³¹ Eusebius Pamphili, biskup cesarejský, (n. k. 263, z. 339), napsal díla dogmatická (v nichž se kloní k ariánským názorům), apologetická i exegetická; největší význam má však jeho veliké dílo historické: Dějiny Církve v deseti knihách, jež si zaslouží označení „sbírka pramenů prvního řádu“.

Svatý Cyprián praví v Kázání o odpadlících: Pán chtěl vyzkoušet svou rodinu; a protože kázeň nám božským řízením svěřenou porušil dlouhý mír, ležící, málem bych řekl spící víru postavilo na nohy nebeské pokárání; a ačkoli jsme si svými hříchy zasloužili více trpěti, Bůh svrchovaně shovívavý vše řídil tak, že všechno, co se stalo, vypadalo spíše jako zkouška než jako pronásledování.

Eusebius Cesarejský praví v Historii:

Vpravdě, když jsme upadli pro jakousi přílišnou nevázanost do choulostivé změkčilosti a lehkomyšlné ochablosti; a když začali jedni druhým záviděti, pomluvami se napadati a málem sami mezi sebou bojovati nevázanými jazyky jako zbraněmi a potupná slova vrhati jeden na druhého jako kopí, a když začali představení obcí církevních navzájem podlamovati svou moc a podněcovati povstání národa proti národu; a kdy líčená a předstíraná maska svatosti, již nelze řečí vylíčiti, a předstírání zakrývané zevnějškem ponenáhlu dospěly k nesmírné nepravosti; dokud ještě všude bylo velké množství křesťanů, začala nás božská pomsta trestati mírně a nepatrně. Když však jsme jako zbaveni smyslů neměli žádnou péči o to, abychom usmířili božskou vůli, tu teprve podle Jeremiáše zatemnil Pán v hněvu svém dceru Sionskou, atd.

Později pak, když pronásledování pohanské z velké části ustalo, povstalo pronásledování heretické. Ačkoli totiž od samého počátku rodící se Církve se vyskytovaly nečetné herese jako koukol v pšenici, přece taková byla vzteklost ariánů, kteří povstali za časů Konstantinových, že prvotní heretické stěží mohli býti zváni pronásledovateli Církve. A tak se může říci, že za časů téhož Konstantina byly potřeny boje pohanů proti křesťanům a povstaly boje heretiků. Tento boj pak trvá dosud a bude trvati až do Antikrista. Neboť tehdy vznikne poslední pronásledování, jež, jak bude ze všech nejkratší, tak také bude ze všech nejhroznější. Já však zamýšlím uvažovati jen o naší době, abych viděl, zdali nám sluší úpěti v dnešní době pro nějaké pronásledování nebo se spíše radovati a veseliti nad pokojem a mírem naší doby. Pakli se tuze nemýlím, vidím, že v naší době není Církev soužena tím nebo oním pronásledováním, nýbrž všemi současně, kromě onoho jediného, jež podníti poslední Antikrist.

Za prvé nám nechybí pronásledování židovské. Neboť jednak Židé všude škodí křesťanům lichvou, jednak kde mohou ukládají křesťanům a podvádějí je; někde pak skrytě šíří svou nevěru pod podobou křesťanství. Pronásledování pohanské pak obnoveno od Turků a Saracénů,³² zuří nejen v Asii a Africe, nýbrž i v Evropě. A neoplakáváme denně jen škody časné, nýbrž i duchovní, kdyžť nemálo křesťanů odpadá k Mohamedovi. Konečně právě teď k tomu přistupuje pronásledování v Japonsku,³³ nejednou obnovené, jež v zuření pohanského vzteku zalilo krví onu nejmladší církev. Co se pak týče pronásledování heretického, nevím, bylo-li kdy větší a hroznější, ať co do množství sekt, nebo co do starosti o to, aby byli katolíci odvráceni od pravé víry, či co do ukrutností páchaných na pravověrných křesťanech, zejména kněžích, kteří jsou s neslýchanou zuřivostí týráni a zabíjeni. Na Východě a na Jihu dosud trvají staré herese Nestoriova a Eutychova;³⁴ na Západě a na Severu, kromě nesčetných heresí nedávno

³² „Pronásledování od Turků a Saracénů“: Míni se zde utrpění křesťanů jednak pod arabskými dobyvateli v Palestině (na příklad za kalifa Hákima Biamril-láha, kdy byly téměř všechny křesťanské chrámy pobořeny) a v Africe, jednak v Malé Asii a jihovýchodní Evropě za válek tureckých, jež v době svatého Roberta Bellarmina pustošily Evropu již třetí století a ohrožovaly i sám střed Evropy: Turci byli tehdy pány větší části Uher a za několik desítek let ještě měli oblehnouti po druhé samu Vídeň.

³³ „Pronásledování v Japonsku.“ Od roku 1547, kdy pronikl do Japonska jako první misionář sv. František Xaverský, rozvíjely se křesťanské misie v Japonsku nějakou dobu bez překážek; roku 1587 však začalo za šoguna Taikosamy krvavé pronásledování, jež trvalo až do roku 1640 a skončilo téměř úplným vyhlazením křesťanů. V letech 1612—1614, tedy nedlouho před tím, než svatý Robert psal své Úpění holubice, bylo za hrozných trýzní umučeno mnoho misionářů a věřících, z nichž 205 bylo později blahověčeno (1867).

³⁴ „Herese Nestoriova a Eutychova“: Nestorius, patriarcha cařihradský (5. stol.), popíral hypostatickou (osobní) jednotu Bohočlověka; Panna Maria nebyla podle něho Bohorodička, nýbrž zrodila jen člověka Krista, jemuž se teprve později dostalo spojení s Bohem. Eutyches je původcem herese zabíhající zase do opačného extrému, monofysitismu; učil, že Kristus nebyl skutečným člověkem, nýbrž že jeho božská přirozenost pohltila jeho přirozenost lidskou.

vymyšlených³⁵ nechybí těch, kdož usilují obnoviti ariánství a dogmata Ebionova a Cherintova,³⁶ zašlá a pohřbená před třinácti sty lety. A tak pronásledování od heretiků, jež bují za našich časů, zdá se převyšovati samo jediné všechna dřívější pronásledování. Pročež, jsme-li zbožní a jsme-li počítáni k živým a pravým údům holubice, je zajisté nezbytné, abychom prolévali slzy soucítění nikoli skrovně, nýbrž co nejhojněji. Jakže! Což není hodna slz záhuba tolika tisíc duší, jež jsou denně svrhovány do pekel pro falešná dogmata? A stejně to, že v tolika provinciích je úcta Boží buď zmenšena nebo docela odstraněna? Co však řekneme o skrytém pronásledování neřestmi? Nazývám je totiž skrytým, poněvadž je poháněno pronásledovateli, jež není vidět, totiž nečistými duchy, knížaty a mocnostmi tohoto vzduchu, jichž ohnivě střely zasazují rány tím vážněji a tím častěji, čím nepřipravenější jsou ti, jež zasahují.

Za starých dob našich Otců, jak jsme slyšeli u Cypriána a Eusebia, ustávalo jedno pronásledování, když zuřilo jiné, poněvadž Bůh, v jehož ruce jsou všechny věci, vzbuzoval nebo dopouštěl pronásledování pohanské, aby bylo utišeno pronásledování neřestmi. Ted' však trpíme všechna pronásledování zároveň, a přece ani ted' se ještě ne-probouzíme ze spánku a nechápeme, že je to přísná ruka Boží, jež nás tísni a bičuje. Ale snad aspoň nezuří v této době pronásledování neřestmi. Kéž by se aspoň to dalo pravdivě říci! Neboť vím, že v této části Evropy,³⁷ která je milostí Boží prosta pronásledování od Turků a heretiků, je nezřídka slyšeti rouhání proti Bohu a svatým, jaká neslychati ani mezi Turky. — A jakým jest zločinem rouhání? Takovým, že svou závažností převyšuje ostatní hříchy, jak vskutku tvrdí svatý Tomáš (S. theol. II—II, 13; 3); a ve Starém Zákoně bylo podle příkazu Božího trestáno smrtí bez jakéhokoli milosrdenství. V některých místech je křivopřísežnictví, jež není příliš vzdáleno rouhání, tak časté a obvyklé, že mnozí lidé se nestydí i v nejpatrnějších věcech křivé svědectví potvrzovati přísahou. Hrozím se co říci o tělesných neřestech, o vraždách, o krádežích, o pomluvách, na nichž všech se naplňuje slovo Oseáše proroka: Zlořečení a lež a vražda a krádež a cizoložství rozvodnila se a krev krve se dotkla. (Os. 4; 2.) Ono slovo: rozvodnila se znamená, že množství hříchů všeho druhu je jako množství vody, když ji nemůže už pojmout řečiště a ona se vylévá mimo břehy a zaplavuje sousední pole. Také ono krev krve se dotkla označuje totéž množství hříchů. Krev totiž bývá často v Písmě výrazem pro hřích, a praví se, že krev se dotkla krve, tehdy, když není kapka krve na tomto místě a jiná na jiném, nýbrž když všude tekou potoky krve a spojeny v jedno tvoří jakoby řeku nebo jezero. Co říci o přepychu a nádheře a marnivosti? Zda nevzrůstají každým dnem, jako bychom se nebyli na svatém křtu odřekli d'ábla a jeho nádhery? Co říci o chtivém hromadění zlata a stříbra, rozmnožování jmění a důchodů, o připojování domu k domu, pole k poli, jak praví Izaiáš (5; 8), jako by nebylo na světě chudých, jimž by bylo možno darovati přebytečné? Ať si přečtou biskupové list svatého Bernarda Jindřichovi, arcibiskupovi senskému; ať si přečtou klerici proslov téhož autora na slova: Hle, my jsme opustili všechno. Ať si přečtou všichni, klerici i laikové, třiatřicátou řeč téhož autora na Píseň písní, a pak ať rozhodnou, jak mají smýšlet o křesťanech naší doby. A poněvadž to poslední místo je nejkratší, neváhám uvést jeho vlastní slova: Ejhle, praví, tyto doby jsou sice prosty z milosrdenství Božího obojí té zloby, totiž pohanů a heretiků, kteří byli podle jeho nauky míněni nočním strachem a šípem za dne létajícím; ale zato jsou zřejmě zohyžděny věci procházející se v temnotách. Běda tomuto pokolení pro kvas farizejský, jenž jest pokrytectví; může-li se vůbec nazývati pokrytectvím to, co se pro hojnost již

³⁵ „kromě nesčetných heresí nedávno vymyšlených“: Míni se protestantské nauky a sekty německé a anglické, vzniklé z nauky Lutherovy a Kalvínovy.

³⁶ „dogmata Ebionova a Cherinthova“: herese, popírající božství Kristovo. Ebion byl domnělý zakladatel židovsko-křesťanské sekty ebionitů („chudých“), jež přijímala částečně křesťanskou nauku, ale zároveň hlásala i závažnost židovského zákona. Cherinthos nebo Cerinthus byl židokřesťan z 1. stol. po Kr., spřízněný naukově s ebionity, ale ovlivněný i gnosticismem.

³⁷ „v této části Evropy“: t. v Itálii.

nemůže skrývat. Prolézá dnes tělo Církve hnilobná nákaza, čím širší, tím beznadějněji, a tím nebezpečněji, čím hlouběji. Neboť kdyby povstal zjevný nepřítel heretik, byl by vyvržen ven a zašel by; teď však koho vyvrhne nebo kam se skryje? Všichni jsou přátelé a všichni nepřátelé; všichni nezbytní a všichni škůdci; všichni domácí a žádní pokojní; všichni nejbližší a všichni hledají svůj prospěch. Služebníci Kristovi jsou a slouží Antikristu; poctíváni jsou statky Páně lidé, kteří Pánu nevzdávají poctu. Odtud ten největší lesk, herecký šat, královská nádhera, jež můžeš denně vidět. Odtud zlato na uzdech, nosítkách a ostruhách, a více se skví ostruhy než oltáře. Odtud nádherné tabule, jak v pokrmech, tak v nápojích. Odtud hodování a pitky, cithara, lyra a píšťala; odtud přetékačí lisy a plné zásobárny, oplývající na všech stranách; odtud barvířské kádě, odtud naplněné měšce. Pro tyto věci chtějí býti chrámovými probošty, děkany, arciděkany, biskupy a arcibiskupy. Kdysi bylo předpověděno, a teď nastává čas vyplnění těch slov: Hle, v pokoji hořkost má nejtrpčí. Trpká kdysi při vraždění mučedníků, trpčí v srážce s heretiky, nyní nejtrpčí pro mravy domácích. (Reč 33.) Tolik svatý Bernard, jemuž chceme jako průvodce přidati svatého Cypriána. Ten praví v kázání O odpadlících, chtěje vysvětliti, proč Bůh dopouští pronásledování: Každý se staral o rozmnožení svého jmění, a zapomínajíce, co činili, dokud věřili nebo dokud byli pod vedením Apoštolů, nebo co vždy měli činiti, hořice nenasytnou žádostí, zaměstnávali se rozmnožováním statků. Nebylo u kněží oddané nábožnosti, nebylo u služebníků nedotčené věrnosti, nebylo v činech milosrdenství, nebylo v mravech kázně; zhyžděný vous u mužů, nalíčená tvář u žen. Po rukou porušeny oči, vlasy nabarveny lží; potměšilí lsti k oklamání srdcí prostáčků, lstivé zámysly k oklamání bratří; přísahati nejen opovázlivě, nýbrž docela křivě; v naduté pýše pohrdati představenými; zlořečiti si navzájem ústy plnými jedu; nesváty se navzájem vytrvalým záštím, zatím co biskupové, kteří mají býti jiným k napomínání i k příkladu, opovrkující božskými záležitostmi, stávající se obstaravatelé záležitostí časných a opustivše svou stolicí i svůj lid, potulují se po cizích provinciích, shánějíce se po výnosných obchodech na tržištích, ale nechťice podporovati v Církvi hladovějící bratry; chtít mít hojnost peněz, úskočnými podvody uchvacovati pozemky, mnohonásobnou lichvou množiti úrok: jsouce takoví, čeho bychom si nezasloužili trpěti za takové hříchy? Tolik svatý Cyprián.

Nechť tedy lidé naší doby uváží, zdali to, nad čím naříkají oni svatí mužové v mravech své doby, není ve všem podobno hříchům našich časů, pro něž bychom i my měli neustále lkáti a naříkati. A nadto, jako oni staří národové měli své Cypriány a Bernardy, kteří předcházeli ostatním životem a příkladem, a proto byli bez omluvy, kdož před těmi světly zavírali oči: tak i my jsme za našich dnů měli nemálo přesvatých mužů, jichž mravy a život mohly býti všem pravidlem dobrého života. Avšak zejména my duchovní jsme měli svatého Karla,³⁸ jako svítílnu hořící na temném místě, a to ne pod kbelcem, nýbrž na nejvyšším svícnu, odkud svítila všem, kdož jsou v domě Božím.

Jaký pak byl, snadno se vyrozumí ze srovnání s těmi, jež kárají svatí Otcové Cyprián a Bernard. Oni opustili stolicí, to jest úřad vyučování lidu, který je vlastní biskupům; on neopustil svůj stolec, dokud ho neopustil život. Oni nestarajíce se o lid, potulovali se po tržištích v cizích provinciích; on nikdy neopustil lid sobě od Boha svěřený, leč když ho k tomu přiměl prospěch nebo nutná potřeba jeho lidu. Oni se nestarali o chudé bratry, nýbrž libovali si ve velkém majetku; on s radostí rozdíl svůj vlastní majetek, aby měl z čeho štědře podporovati chudé. Oni se nestyděli mnohonásobnou lichvou rozmnožovati úrok, on se slitovával nad nuznými, aby si zakládal úrok u Boha, věda, že je psáno: Na úrok půjčuje Pánu, kdo se slitovává nad chudými. (Přísl. 19; 17.) Oni mnoho nepracovali, ježto nebylo u kněží oddané nábožnosti, u služebníků

³⁸ „Měli jsme svatého Karla“ — miní se svatý Karel Borromejský (1538—1584), arcibiskup milánský, který si získal nesmírné zásluhy o církevní obnovu v celé Itálii.

neporušené věrnosti, v mravech kázně; on bděl dnem i nocí, aby byla v jeho církvi obnovena dřívější církevní kázeň kléru i lidu. Proto máme od něho tolik příštím pokolením odkázaných konstitucí, nařízení a připomínek. Tolik ze svatého Cypriána. Připojme něco málo z Bernarda. Biskupové, jež kárá svatý Bernard, byli poctíváni statky Božími, aniž sloužili Bohu; on na veřejnosti Tížíval oděvu, jehož vyžadovala hodnota, ale v soukromí nosil laciné a obnošené šaty; Pánu pak sloužil tak, že jsa stále oddán slovu Božímu a modlitbě, nezřídka ztrávil noc beze spánku. Oni chtěli mít skvělé tabule co do pokrmů i pohárů; on užíval obyčejné tabule a obyčejných, ani zlatých ani stříbrných pohárů. Oni se oddávali hodování a pitkám; on se často postil a spokojoval se nejčastěji chlebem a vodou. Oni používali u hostin cithar a lyr a fléten; u jeho stolu zaznívala jen slova svatých Písem. Oni měli rozkoš z přetékačích vinných lisů, z plných zásobáren, barvířských kádí a zejména z naplněných měšců; on miloval skromnost a chudobu Kristovu, a jsa boháčem, stal se nuzákem, a nejen že rozdal jmění chudým, ale vzdal se ze své vůle i mnohých tučných církevních obročí, jimiž byl obdařen od Velekněze, svého to uje, dav tak nový příklad. O, blažený biskup a učedník Kristův vpravdě milující a následující! Blaze nám, kdybychom nebyli líní následovati toho, ježž nás těší chváliti! Ó, nás ubohých a hodných býti oplakánu všemi prameny slz, jestliže, majíce před očima takový příklad a jakoby nejjasnější zrcadlo dokonalého života, neuvidíme, co nás zohyžďuje, a nebudeme usilovati co nejpilněji o polepšení.

KAPITOLA V.

O pátém prameni slz, jímž jest uvažování o řádu kněžském

Ačkoliv jsem v předešlé kapitole uvažoval obecně o bédách Církve katolické a dotkl jsem se zvlášť některých věcí o představených i podřízených — přece, poněvadž je velmi důležité, když se uvažuje o nemocech a ranách Církve, abychom podle sil používali k jejich vyléčení léku slz, uzdalo se mi napsat ještě zvlášť o jednotlivých údech Církve, co Pán ráčí vnuknouti.

Jsou tři hlavní údové Církve. První jsou ti, o nichž se říká, že jsou ve stavu dokonalosti dosažené, a to jsou biskupové, církevní knížata a učitelé; k těm připojujeme prosté kněze a jejich pomocníky. Druhým jsou ti, kdož jsou v stavu dokonalosti, jež má býti dosažena, totiž ti, kdož opustivše svět a světské péče, vyznávají, že chtějí směřovati k dokonalosti života křesťanského, jako jsou všichni řeholníci, ať eremité nebo cenobité, mužové i ženy. Třetí jsou laikové, kteří se věnují péči o rodinu, manželku, děti, nebo i kteří spravují obec a obstarávají to, co přísluší k míru nebo válce. A abychom začali od prvního údu, vyložím krátce, čeho žádá Učitel národů od biskupů, kteří jsou nástupci apoštolů; z kteréžto nauky bude každý moci sám od sebe rozsouditi, zdali tento úd churaví do té míry, aby potřeboval balzámu slz. Jaký pak má býti církevní představený, učí Apoštol oněmi úvodními slovy listu k Římanům: Pavel, služebník Ježíše Krista, povoláný apoštol, vyvolený ke kázání Evangelia Kristova. V těchto slovech jsou totiž zahrnuty tři vlastnosti apoštolů a těch, kteří jsou jejich nástupci, totiž biskupů a jiných, kteří jsou buď rovni biskupům nebo jsou nad ně, a svým způsobem i kněží. Neboť to jest důvod, proč týž Apoštol, když poučuje hierarchy, nejprve oslovuje biskupy a pak přechází k jáhnům; o jiných neříká nic, protože s biskupy poučoval i kněze (presbytery), kteří jsou na druhém místě v řádu kněžském; a s jáhny, kteří jsou první mezi kněžskými pomocníky, poučoval i podjáhný a všechny ostatní pomocníky.

Nuže, první vlastností biskupů a všech ostatních příslušníků stavu kněžského jest, že jsou služebníky Kristovými, a to služebníky Kristovými ne v jakémkoli smyslu, nýbrž ve vlastním, to

jest, že mají býti zcela oddáni službě Kristově, aby, jsouce zbaveni vši ostatní péče a starosti, měli jediný úkol: slouží ti Kristu získáváním duší. Címkoli totiž je sluha, v tom náleží svému pánu; cokoli má, má pro svého pána; cokoli může, může pro svého pána. Že takoví byli apoštolé, je zřejmo ze slov svatého Petra: Hle, my jsme opustili všechno a šli jsme za tebou. (Mt. 19; 27.) A ze slov svatého Pavla: Snášej utrpení jako dobrý voják Ježíše Krista. Nikdo, kdo slouží Bohu, nezaplétá se do záležitostí světských; aby se zalíbil tomu, od koho jest vyvolen. (II. Tim 2; 3.) Konečně to poznáváme i z života a skutků apoštolů. Víme přece, že apoštolé se nezabývali získáváním ani konáním jakýchkoli časných věcí, nýbrž že svou práci a snahu i sám život věnovali zcela úsilí o slávu Kristovu a o spásu duší. Také víme, že apoštolé svěřili správu časných statků, jež Církev měla, jiným lidem, aby se sami mohli věnovati věcem duchovním, jež nejvíce náležely k jejich úřadu. Nesluší se, praví apoštolé, abychom opouštěli slovo Boží a přisluhovali stolům. (Sk. 6; 2.) A že totéž mají činiti biskupové, nástupci apoštolů, učí čtvrtý koncil karthaginský³⁹ těmito slovy: Biskupové ať na sebe neberou žádnou péči o hmotné statky, nýbrž ať se oddávají toliko četbě, modlitbě a hlásání slova Božího. (Cl. 20.) O té věci mluví svatý Bernard v knize O rozjímání takto: Co je pro biskupa potupnějšího než starat se o své svršky a svůj majeteček? Prohlížet všechno, vyptávat sena jednotlivosti, hrýzti se podezřením, rozrušovat se nad každou ztrátou nebo nedbalostí? Tak si nepočínal onen Egyptan, jenž svěřiv všechno Josefovi, nevěděl, co má v svém domě. Ať se zastydí křesťan, jenž nechce křesťanovi svěřit svůj majetek. Člověk bez víry přece měl důvěru v otroka, ustanoviv jej nade všemi svými věcmi, třebaže to byl cizinec. Divná to věc: mají biskupové po ruce více než dost lidí, jimž by svěřili duše — nenalézají však, komu by svěřili svůj majetek. Výteční to jistě oceňovatelé věcí, kteří mají velkou starost o věci nejmenší, malou nebo žádnou o ty největší. Aby však bylo dáno jasně na srozuměnou: trpělivěji neseme ztrátu Kristovu než svou vlastní. Denní výdaje bedlivě podrobujeme každodennímu zkoumání; a neustálé škody stáda Božího neznáme. O cenách pokrmů a počtu chlebů se denně dohadujeme se sluhy, velmi zřídka však se koná s kněžími porada o hříšících lidu. Padne oslice, a najde se, kdo by ji zvedl; hyne duše, a není, kdo by o tom uvažoval. Není divu, když si neuvědomujeme ani své vlastní neustálé nedostatky. (Kn. IV., kap. 9.) Tolik svatý Bernard.

Jedna z hlavních příčin toho, proč málokterí církevní představení mohou býti nazváni pravými služebníky Kristovými, je to, že nedbají, jsou-li povoláni od Boha, což jest druhá vlastnost biskupa, aby mohli říci se svatým Pavlem: Povolán apoštol, to jest, povolán Bohem k apoštolátu. Bylo by jistě divné, kdyby ti, kdo se vtírají nebo rozhodně se snaží a usilují o to, aby byli postaveni v čelo církevní obce, hledali to, co jest Ježíše Krista, a nikoli spíše to, co jest jejich. Ti pak, kdož hledají svůj užitek, zajisté nejsou služebníky Ježíše Krista, nýbrž otroky svých žádostí. Ani ti, kdož nežádají sami od sebe biskupského úřadu, ale přijímají jej od jiného ne proto, že jsou schopnější a hodnější ostatních a užitečnější Církvi, nýbrž proto, že jsou pokrevně spřízněni neb že mají za protektory významné muže, nejsou povoláni od Boha, nýbrž od těla a krve; a nestávají se služebníky Ježíše Krista, nýbrž služebníky lidí, a proto není divu, jestliže se zcela neoddávají službě Kristově, kdyžť nejsou povoláni pro Krista, nýbrž pro rozhojnění majetku nebo povznesení rodin. Proto právem napomíná svatý Bernard papeže Eugenia ve čtvrté knize O rozjímání: Někdo doporučuje jiného, druhý dokonce sám sebe. Ten, koho doporučuješ, je podezřelý; kdo se sám nabízí, již jest odsouzen. A dále: Proto nepřijímej ty, kdo jsou ochotni, ani ty, kdo sami přicházejí, nýbrž ty, kteří váhají, kteří se zdráhají; ty i nu a přiměj, aby vešli.

Co pak je úřadem povolanych od Boha, vysvětluje Apoštol v následujících slovech: Vyvolený ke kázání Evangelia Kristova; což jest třetí vlastnost aneb podmínka. Neboť základním úkolem biskupa jest hlásání Evangelia. To je zřejmo především z toho, že Pán praví apoštolům:

Jako Otec poslal mne, tak já posílám vás. (Jan 20; 21.) K čemu pak poslal Otec svého Syna, týž Syn prohlásil z proroctví Izaiášova, řka: Duch Páně nade mnou; proto mě pomazal, poslal mě zvěstovati evangelium chudým. (Lk. 4; 18 — Is. 61;1.) Hle, úřad Kristův; hle, úřad těch, kdož působí jako poslové Kristovi. A tento úřad vykonával Kristus tak pilně, tak přesně, tak ustavičně, že neustále procházel městy a městečky, hlásaje království Boží. Nejen ve chrámě a synagogách, nýbrž i v polích, v pustinách, na horách, na moři, v soukromých domech, sedě u stolu, kráčeje po cestě, konečně vždy a všude pamatoval, že byl poslán ke kázání Evangelia. Za druhé prohlásili apoštolé, jichž nástupci jsou biskupové, svůj vlastní úkol, když pravili: My vytrváme při modlitbě a službě slova. (Sk. 6; 4.) A apoštol Pavel praví v prvním listě ke Korintským: Neposlal mne Kristus křtítí, nýbrž kázati evangelium. (1; 17.) A opět: Hlásám-li evangelium, nemám se čím chlubití, neboť je mi to nutností. Neboť běda mi, nebudu-li kázati. (I Kor. 9; 16.) A napomínaje biskupa Timothea, praví: Hlásej slovo, naléhej včas i nečas, usvědčuj, domlouvej, kárej se vši trpělivostí a moudrostí. (II Tim. 4; 2.) A co mám říci o svatém Janovi? Ten pokládal pro sebe úřad kazatelský za tak nezbytný, že když již v sešlém věku sotva mohl býti donášen do kostela na rukou učedníků a nemohl již promluvití souvislejší řeč, nic jiného neměl ve zvyku pronášeti při jednotlivých kolektách než: Synáčkové, milujte se vespolek, jak to dosvědčuje svatý Jeroným ve třetí knize Komentáře k listu ke Galatským. A tak chtěl milovaný učedník Páně a pilný následovník svého Mistra až do posledního dechu, jak mohl, plniti úkol kazatelský. Totéž prohlásil čtvrtý koncil karthaginský, uče, že biskup se má věnovati toliko četbě, modlitbě a hlásání slova Božího. (Kan. 17 a 20.) S tím se shoduje svatý Řehoř, když praví: Biskupovi náleží neustále uvažovati o úřadu kazatelském. (Listy kn. 2., list ³⁹.) Konečně pak, že dávní biskupové po mnohá staletí to dobře chápali, dosvědčují jejich spisy. Vždyť větší část spisů Cypriána, Athanáše, Basilia, Nazianského,⁴⁰ Zlatoústého, Ambrože, Cyrila,⁴¹ Augustina, Maxima,⁴² Lva, Řehoře a jiných nejsou nic jiného než kázání, jež mívali k lidu. Teď však, řekne se, jsou jiné časy, jiné mravy. Ano, jsou jiné časy, jiné mravy, nikoli však jiný závazek. Vždyť proč se i teď říká při svěcení biskupů: Přijmi Evangelium, jdi, kaž lidu sobě svěřenému? Zda se nemají biskupové takto vysvěcení báti, aby při Soudu neuslyšeli: Proč jsi přijal úřad kazatelský, když jsi jej nechtěl plniti? A kdyby teď byl jiný závazek, proč by bylo výslovně řečeno na všeobecném koncilu, konaném za našich časů,⁴³ že úkol kazatelský je jeden z hlavních úkolů biskupských? (Zasedání 5. a 24.) A proč se i teď vztyčuje v kostelích pro biskupy povýšená stolice, ne-li, aby s povýšeného místa poučovali lid? Nezabývali jsme se — řeknou — posvátnými Písmy, nýbrž právy; nejsme zběhlí v kázání, nýbrž v soudech. Avšak ani svatý Ambrož a svatý Řehoř se nezabývali kázáním, nýbrž veřejným soudnictvím; a přece, byvše povoláni na místa církevních představených, ihned se začali zabývatí četbou Písma a kázáním slova Božího. Totéž učinil za našich časů svatý Karel, kardinál;⁴⁴ ten se dříve zabýval právnictvím a nebyl zběhlý v kázání, a ještě k tomu mu činil nesnáze i jazyk; a přece láskou ke Kristu a touhou plniti svůj úřad přemohl všechny nesnáze a ustavičně i s nejhojnějším užitkem kázal Evangelium až do smrti. Konečně, řeknou, je v této době hojnost kazatelů z řad řeholníků. To je pravda; ti však jsou povoláni, aby

³⁹ Čtvrtý koncil karthaginský — rozumí se provinciální koncil biskupů afrických, z roku 256.

⁴⁰ Svatý Řehoř Nazianský, Učitel Církve (n. k. 330, z. k. 390), vynikal zároveň jako theolog i jako básník. Z jeho díla je dochováno 45 řečí, jež jsou mistrovskými díly řecké výmluvnosti, přes dvě stě listů a četné básně obsahu dogmatického a historického.

⁴¹ Míni se tu svatý Cyril Jerusalemský, Učitel Církve (k. 315 - k. 386), autor proslulých Katechesí, kromě nichž se uchovaly z jeho literární činnosti jen zlomky.

⁴² Myslí se tu pravděpodobně svatý Maximus, biskup turínský (k. p80 - k. 485), od něhož máme zachováno přes dvě stě homilií a řečí kromě krátkých výkladů na texty Evangelia.

⁴³ „na všeobecném koncilu, konaném za našich časů“: na koncilu tridentském (1545—1563).

⁴⁴ „svatý Karel kardinál“ — t. sv. Karel Borromejský.

pomáhali biskupům, a ne, aby jim překázeli v jejich vlastním úkolu; a také se neříká, že je mu pomáháno, o někom, kdo sám nic nedělá, a Kristus sám vyslal dvanáct apoštolů a dvaasedmdesát učedníků, aby kázali a aby mu tak jakýmsi způsobem pomáhali v tomto úkolu; a přece sám proto nepřestal ustavičně kázat, a o Pastýři praví: Slyší hlas jeho a následují ho. (Jan 10; 4.) A tak, jsou-li biskupové pastýři, jakož má rozhodně býti, jest jim nezbytně plniti i to, aby ovce slyšely jejich hlas a následovaly jejich života a příkladu.

Z toho také zřejmě vyplývá, že jsou zavázáni výslovně sídliti u svého stáda. Vždyť jak budou slyšeti ovce hlas pastýře nepřítomného? A jak jej budou následovati, když ho nebudou vidět? Ještě jiné věci však musí pastýř dbáti: aby nevkládal ruce ukvapeně, o čemž týž Apoštol dává napomenutí Timotheovi. (I Tím. 5; 22.) Jako totiž jest sám povolán k úřadu pastýřskému, tak má i sám povolávati pomocníky, jež uzná za vhodné; a nemá lehkovážně vkládati ruce. Z ukvapeného vkládání rukou totiž vzešlo, že za našich dob je téměř nekonečný zástup kleriků, z nichž většina chce přijmouti svěcení ne proto, aby byl Pán jejich údělem, nýbrž aby unikli světské moci nebo aby si sháněli hmotné zaopatření, nebo aby někdy dosáhli církevních poct. A odtud se stává, že mnozí z nich se potulují k velké úhoně církevní důstojnosti špinaví a téměř nazí, žebrajíce po domech o groš; jiní pak, což je mnohem vážnější, jako kněží svou vinou se nalézají ve veřejných vězeních nebo řetězy připoutáni na gale jich jsou neustálým bitím nuceni vládnouti vesly s nejhorší lidskou spodinou. Dovolávejme se slz Jeremiášových, praví svatý Řehoř, a rceme: Kterak se zatmělo zlato, proměnila se barva nejlepší? (17. hom. na evangelia; Pláč Jer. 4; 1.) Kdysi se nedovolovalo kně-žím konati veřejné pokání pro úctu ke kněžskému posvěcení; a jestliže měli býti přísně potrestáni, bývali posíláni do klášterů, aby tam konali pokání; a teď se dopouští, aby byli drženi s lotry a zločinci ve veřejných žalářích nebo dokonce posíláni na galeje. Neříkám to, abych káral soudce, nýbrž abych oplakával bídu naší doby, jež zrodila nemálo tak ničemných kněží, že je třeba je pozna-menávati veřejnou a nejtěžší potupou, spojenou se svrchovanou bolestí.

Ještě jiná věc však je hodna býti oplakávána nejhojnějšími slzami — že totiž pro nedbalost nebo bezbožnost některých kněží přesvatá tajemství jsou slavena tak nenáležitě, že se zdá, jako by ti, kteří je konají, nevěřili, že je přítomna v nich vznešenost Páně. Tak totiž někteří konají svatou oběť bez ducha, bez citu, bez bázně a chvění s neuvěřitelným spěchem, jako kdyby věrou neviděli Krista Pána nebo jako by nevěřili, že on je vidí. Pomímám to, že leckde jsou posvátné nádoby a roucha, v nichž se slaví mystéria, laciná a špinavá, naprosto nevhodná, aby byla používána k strašlivým mystériím. Ale snad jsou ti, kteří jich používají, chudí. To může být; nemohou-li však opatřiti drahé věci, mohou opatřiti aspoň čisté a spořádané. A přitom jsem já sám kdysi viděl, když jsem na cestách byl hostem u jistého vznešeného a velmi bohatého biskupa, v sále plno skvělého stříbrného nádobí a stůl naplněný všemožnými výtečnými pokrmy; i ubrousky a všechno ostatní bylo úpravné a šířilo příjemnou vůni. Když jsem však na druhý den časně zrána zašel do kostela sousedícího s palácem, abych sloužil svatou oběť, našel jsem všechno v opačném stavu, totiž laciné a špinavé, že jsem se sotva odvážil na takovém místě a s takovou přípravou sloužiti božská mystéria. Víím, že nechybí v Církvi Boží množství výtečných a svrchovaně zbožných kněží, kteří s čistým srdcem a pěknou přípravou slaví božská mystéria; ale zároveň jest také oplakávati prameny slz neméně početné kněze, kteří vnější nízkostí a špinou dosvědčují nečistotu a špinu svého ducha.

KAPITOLA VI.

O šestém prameni slz, jímž jest úvaha o řeholních řádech

Jako řeholní řády v svých dobrých údech skýtají všem věřícím látku k oslavě a chvále Boží, tak také naproti tomu v svých špatných údech nám otvírají pramen bezútešných slz. Pravdivě píše svatý Augustin, že nevidí lepších lidí nad ty, kteří v klášteřích prospívají, ani horších nad ty, kteří v klášteřích ztroskotali. (List 137.) Řeholníci se podobají Jeremiášovým fikům, z nichž ty, které byly dobré, byly velmi dobré, a ty, jež byly špatné, byly velice špatné. Uvedu z několika svědectví čtyř vynikajících Učitelů, jací byli kdysi mniši, a pak přejdu k oplakávání zkázy a žalostného pádu mnohých.

Svatý Řehoř Nazianský praví v Obraně svého útěku, když líčí přednosti mnichů své doby: Takový jest podíl Kristův, takový plod Kristových utrpení, jež přináší se země Otcí. Vpravdě sloup křesťanského náboženství, ozdoba lidu, základ světa, soupeřící téměř ušlechtilostí s krásami nebeskými.

Svatý Jan Zlatoústý mluví takto: Přejde-li teď někdo na poušť egyptskou, uvidí celou tu pustinu důstojnější ráje a spatří nesčíslné sbory andělů, skvějící se v tělech smrtelných. Neboť jest viděti po celé oné krajině rozptýleno vojsko Kristovo a ono podivuhodné stádo královské, a obcování nebeských ctností, zářící uprostřed země. (8. hom. na ev. sv. Matouše.)

Sv. Jeroným praví v listu k Heliodorovi: O pustino, pučící květy Kristovými! Ó poušti, v níž se rodí kameny, z nichž se ve Zjevení buduje město velikého Krále! Ó poušti přátelská, radující se Bohu!

Svatý Augustin praví v knize O mravech Církve: Nic nepravím o těch, kteří zcela skryti jakémukoli pohledu lidí, spokojující se toliko chlebem a vodou obývají nejpustší krajiny, těšíce se rozmluvou s Bohem, k němuž přilnuli čistými myslmi, a majíce svrchovanou rozkoš v rozjímání jeho krásy, již nelze postřehnouti leč rozumem světců. A o něco dále: Komu by se však z vlastního popudu nezdálo vhodno obdivovati a ctíti tak vynikající důstojnost svatosti, jak by se mu to mohlo uzdatiznaší prosté řeči? (Kn. I., kap. 31.) Tolik o svatosti poustevníků.

Aby se však nezdálo, že jest pokládati jen poustevníky za svrchovaně hodné vši chvály, připojím dvě svědectví o cenobitech. Svatý Jeroným popisuje v listu k Eustochium o ostříhání panenství celý řád cenobitského života, z něhož vysvítá, že obcování tehdejších mnichů bylo vskutku andělské. Nebudu to zde vypisovati doslovně, poněvadž líčení je velmi obšírné. Také svatý Augustin, když byl v knize O mravech Církve vyprávěl o poustevnících to, co jsme před chvílí uvedli, přidává toto o cenobitech: Jestliže však tato věc (to jest samotářský život) přesahuje naši sílu, kdo by neobdivoval a nerozhlašoval ty, kdož pohrdnuvše nástrahami tohoto světa a opustivše je, prodlévají pospolu shromáždění k společnému životu přečistému a přesvatému, žijíce v modlitbách, ve čtení, v rozmluvách, nezjitřeni žádnou pýchou, nevzrušení žádnou zarputilostí, neztrpkli žádnou závistí, nýbrž skromní, stydliví, pokojní jsouce, život svrchovaně svorný a k Bohu zaměřený nabízejí nejlepším darem tomu, od něhož si zasloužili býti schopni těch věcí. Nikdo nemá nic vlastního; nikdo není nikomu na obtíž. Otcové nejen přesvatí co do mravů, nýbrž i svrchovaně vynikající v božské nauce, bez jakékoli pýchy radí těm, jež nazývají syny, majíce v rozkazování velkou autoritu, jako synové zase mají upřímnou vůli poslouchati. Konečně po mnoha jiných věcech, jež by zde bylo zdlouhavo uváděti a mezi nimiž je i to, že pod jedním Otcem se shromáždí nejméně tři tisíce mnichů, uzavírá takto: Tyto mravy, tento život, tento řád, toto zřízení kdybych chtěl chváliti, ani bych to nedovedl jak náleží, a bojím se, aby se nezdálo, jako bych soudil, že se to nemůže líbit samo o sobě z pouhého výkladu, budu-li pokládat za nutné přidati k vypravěčově prostotě ještě kothurn chvalořečníka.

Co však svatí Otcové Naziánský, Zlatoústý, Jeroným a Augustin praví o mniších své doby, můžeme i my říci o počátcích všech řeholních řádů. Neboť i synové a vnukové svatého Benedikta, svatého Dominika, svatého Františka a všech ostatních svatých, kteří založili řeholní řády, žili po mnoho let tak svatě, zbožně a dokonale, že buď všichni nebo většina jich se zaskvěla svatostí. Potom se však začali množit řeholníci bez počtu, a mnozí z nich naplnili kláštery nikoli povolání od Boha, nýbrž přivedeni jinými důvody; a naplnilo se ono slovo Izaiášovo: Rozmnožil jsi národ, nezvětšil jsi radost. (9; 3.) Z toho vznikla vážná a mnohonásobná pohoršení, všem známá, jež skýtají holubici přehojnou látku ke lkání a oplakávání ochabnutí, abych neřekl zkázy, řeholních řádů. Jakkoli totiž není řádu, v němž by se nenašlo několik opravdu zbožných a svatých, přece nelze popřít, že v některých řádech se nalézá veliké množství vlažných. A snad se v naší době naplňuje to, co se stalo řádu svatého Pachomia.

A poněvadž je to věc velmi hrozná a já o ní nemohu mluvit bez veliké hrůzy, uvedu vlastní slova autorova. Autor je tu Dionysius Exiguus,⁴⁵ opat římský, vynikající spisovatel, který přeložil věrně z řečtiny do latiny život svatého Pachomia. Ten tedy mluví v kapitole 45. této historie takto: Když se scházeli mniši k jídlu, ctihodný stařec Pachomius se odebral do malé cely, kde obvykle vzýval Pána; a zavřev dveře, modlil se úsilně a prosil Pána, aby mu oznámil, jaký bude příští osud mnichů nebo co se přihodí po jeho smrti v tak veliké pospolitosti. A vytrval v své naléhavé prosbě od hodiny deváté až po onu chvíli, kdy bratr, který vedl noční modlitby, pozvedl hlas a začal budit k obvyklému modlení. A když prosil naléhavěji, pojednou ušel kolem půlnoci vidění, jež ho podle jeho žádosti obšírněji poučilo o osudu těch, kteří budou po něm. Neboť zvěděl, že se jeho kláštery ještě více rozšíří a že někteří mnichové budou žiti zbožně a zdržlivě; a také poznal, že bude velmi mnoho nedbalých, kteří docela pozbudou spásy. Tak praví tento autor, jenž těmito slovy zřetelně prohlašuje, že z převelikého množství mnichů někteří, t. j. nečetní, budou žiti zbožně a budou spaseni, většina pak že bude nedbalá a pozbude spásy.

Potom přistupuje autor k výkladu o vlastním vidění: Viděl, praví, jak sám vyprávěl, množství mnichů, meškajících v jakémsi značně hlubokém a temném údolí; a viděl, jak se jedni snažili odtud vystoupiti nahoru, ale nesvedli to, protože se spolu sráželi, nemohli se navzájem poznati ani jakkoliv vyjiti z onoho hlubokého a temného místa. Jiné pak viděl, jak se po marném úsilí únavou zhroutili a dostali se do pekla; jiní pak ležíce lkali žalostným a plačtivým hlasem; několik málo jich pak s velkou námahou vystoupilo nahoru, a ty již při samém výstupu ozářilo světlo, v němž pak stanuvše vzdávali Bohu díky za to, že mohli uniknouti. To jest vidění svatého Pachomia. Z něho se vyrozumívá, že prvním počátkem ochabnutí řeholníků je slepota mysli, jak vykládá též Pachomius. Neboť, že množství mnichů bylo spatřeno v hlubokém, temném a mráкотném údolí, to se praví z toho důvodu, že množství kleslo s hory dokonalosti do hlubokého údolí přílišné uvolněnosti za doprovodu mráкотy mysli; nevedla je totiž hvězda k jeslím Kristovým, to jest, netáhlo je božské volání k následování pokory Kristovy, nýbrž tělesné smýšlení, jež mysl zaslepuje, vábilo je buď k pohodlnějšímu životu, ježto byli chudí, nebo k usilování o církevní pocty, ježto ve světě nenašli, jak by se mohli vyšvihnou ti; nebo oblekli posvátné roucho z nějakého jiného lidského záměru, nezměnili však mravy. A jaký div, že mnozí oblékají řeholní roucho a neoblékají řeholní mravy, když je do řeholního řádu nepřivedl duch Páně, nýbrž tělesné smýšlení? A odkud soupeření o úřady představených a nepřátelství i rozmlísky v domě Božím, jenž je domem pokoje, než odtud, že většina nebyla poslána od toho, jenž řekl: Vezměte jho mé na sebe a učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem (Mt.

⁴⁵ Dionysius Exiguus, mnich skythského původu, žil v letech okolo 497—540 v Římě; kromě překladů řeckých děl do latiny pořídil latinskou sbírku koncilárních a synodálních usnesení, známou pod jménem Dionysiana. Je také původcem dnešního letopočtu, jehož počátek ovšem omylem položil o pět let později, než je skutečné datum narození Kristova.

11; 29)? Pročež, chtějí-li představení řeholních řádů reformovati svůj řád a vésti z údolí na horu, sluší se, aby co nejpilněji bděli nad zkoumáním povolání těch, kdož si žádají roucha, a aby nezkoumali jen slovy, dotazující se, nýbrž aby své novice cvičili i skutky po dlouhý čas v umrtvování vášní. Pokračujme však ve vysvětlování vidění Pachomiova. V onom hlubokém údolí viděl svatý Pachomius čtyři druhy mnichů. První jsou ti, kteří se snažili vystoupiti, ale bylo jim v tom překáženo těmi, kteří se s nimi setkávali a s nimiž se navzájem nepoznávali. To znamená, že nechybí v uvolněných řádech mnichů, kteří touží vystoupiti na horu dokonalosti; je jim v tom však překáženo špatnými příklady jiných, kteří činy i slovy jaksi nutí upustiti od dobrého předsevzetí. Praví se pak, že se navzájem nepoznávají, proto, že jsou pokládáni za přátele a bratry, a zatím jsou nepřáteli a úkladníky.

Druhá skupina jsou ti, kdož se velmi usilovně namáhají vystoupiti, ale brzy se unaví a klesnou až do podsvětí. To znamená, že nechybí v pokleslých řádech ani těch, kdož nejen touží vystoupiti k dokonalosti a plnému zachovávání observance, nýbrž i začínají usilovati o překonání pokušení a vyhlazení žádostí; avšak přemoženi starým návykem přece jen upouštějí od dobrého úmyslu a řítí se k věčnému zahynutí.

Třetí jsou ti, kdož ležíce lkají a pláčí, to jest, kteří se ani nesnaží vystoupiti na horu a zpívají s jáсотem zpěv stupňový, nýbrž jen leží v svém hnojišti otupělí a neustále lkají a oplakávají nikoli své hříchy, nýbrž chudobu nebo potupu, či práci, k nimž jsou proti své chuti nuceni od představeného. Ó, žalostný to způsob života! Ti jsou zarmucováni bez božské útěchy a trpí těžkosti bez zásluhy, a tak přecházejí od útrap k bolesti a od trápení tělesného k smrti věčné; a přece, kdyby chtěli ochotně snášeti pro Krista to, co trpí proti své vůli, zakusili by na zemi jha sladkého a břemene lehkého a v nebi by získali nesmírnou odměnu.

Čtvrtý druh jsou ti, kdož se pouštějí vážně a s nezdolným duchem do výstupu z údolí slz na horu božské útěchy a překonávají všechny nesnáze silnou myslí, setrvávajíce až do konce v úsilí o dokonalost života. Ty ozařuje hojné světlo, poněvadž znenáhla se jejich srdce očišťuje od mlh omylů a je poznávána pravda, a pravda osvobozuje. Neboť tak mluví Pán: Poznáte pravdu, a pravda vás osvobodí. (Jan 8; 32.) Kdo totiž začne chápati, jsa očišťován a osvěcován Pánem, že nic není vpravdě velikého, nic opravdu sladkého, nic opravdu užitečného lidem, kromě milosti Boží v tomto smrtelném životě a života věčného po smrti — ten je snadno osvobozen od světské lásky a strachu, a vchází na cestu pokoje, po níž kráčí bezpečně a v radosti, dokud nedorazí k svatému městu Jerusalemu nebeskému. A poněvadž svědectví platí, je-li vydáno dvěma svědky, zejména takovými, jimž není rovných, připojme vidění svatého Františka, jež měl kdysi o dějinách svého řádu a jež se podobá tomu, jež bylo ukázáno králi Nabuchodonosorovi v podobenství o ohromné soše, jejíž hlava byla zlatá, hrud' stříbrná, břicho měděné, holeně železné, spodní část nohou zčásti ze železa, z části z hlíny. V tomto vidění se dočteme mnoha věcí o vynikající dokonalosti prvních Otců onoho řádu a o velikém úpadku pozdějších dob. Necht' nahlédne čtenář do Kroniky menších bratří. (I., 28—29.) Z toho všeho se vyrozumívá, že je třeba vzdávati s nesmírnou radostí díky Bohu za tolik svatých lidí, jež řeholní řády zrodily Církvi katolické a denně rodí; zároveň však, že je třeba i prolévati hojné slzy pro zohavení, jež utrpěla tak slavná část stáda Kristova. A zároveň je třeba i prošíti vytrvale Boha, aby obrátil srdce otců k synům a aby pokleslé syny přivedl zpět k duchovní opatrnosti a horlivosti spravedlivých otců.

KAPITOLA VII.

O sedmém prameni slz, jímž jest úvaha o stavech světských

Zbývá úvaha o stavech světských; a z tohoto uvažování tryská nemalý pramen slz, když pozorně uvážíme, jací by měli být všichni křesťané a jací v této době jsou. Jací mají býti všichni křesťané, i jsou-li laikové, učí Písmo prohlašujíc, že mají býti svatí, to jest čistí a neposkvrnění. V jistém smyslu totiž je pravdivé to, co říkají laikové klerikům a řeholníkům: My jsme ve světě a zabýváme se světskými záležitostmi, proto nemůžeme býti svatými; vám, kteří jste ze světa povoláni sloužit Bohu, náleží život svatý a duchovní. Klerikové a řeholníci totiž mají býti obdařeni větší dokonalostí svatosti než laikové, kteří na sebe berou péči o spoluzemšťáky, děti a stát. Ale přesto musejí i tito světšší lidé a laikové býti svatými, chtějí-li míti podíl v Království Kristově a Božím.

Nejprve totiž píše apoštol Pavel na samém začátku listu k Římanům: Pavel, služebník Ježíše Krista, povoláný apoštol... všem miláčkům Božím, povoláným svatým, kteří jsou v Římě, atd. (1; 1, 7.) Jako tedy o sobě řekl: povoláný apoštol, to jest, povoláním apoštol nebo povoláný k apoštolátu — tak také o jiných křesťanech praví: povoláným svatým, to jest povoláným k svatosti. Což vysvětluje jasněji v listě k Efeským: Vyvolil, praví, si nás v něm před ustanovením světa, abychom byli svatí a neposkvrnění. (1; 4.) A dále: Smilství a všeliká nečistota nebo lakota nebudiž ani jmenována mezi vámi, jak sluší na svaté; taktéž ani mrzkost a tlachání nebo vtípkování, jež nepatří k věci. (5; 3—4.) Zde Apoštol zajisté neoslovuje toliko kleriky nebo mnichy, nýbrž všechny křesťany, kteří mají býti podle jeho učení tak svatí, aby se nejen vystříhali smilství a veškeré nečistoty i lakoty, nýbrž aby též ani neznali názvy podobných zločinů nebo neřestí.

Podobně přikazuje Kníže apoštolů svatý Petr, když praví: Jako je svatý ten, jenž vás povolal, buďte i vy svatí ve všem svém obcování, neboť je psáno: Svatí buďte, neboť já svatý jsem. (I. Petr 1; 15—16.) Dále také nejen klerikové a řeholníci musejí vyjiti ze světa a nebýti ze světa, ani nemilovati světa. Vždyť píše svatý Pavel všem Korint'ánům, z nichž největší část byla laiků: Musili byste z tohoto světa vyjiti. (I Kor. 5; 10.) A svatý Jakub píše: Nevíte, že přátelství s tímto světem jest nepřítelství s Bohem? Kdo tedy chce býti přítelem tohoto světa, stává se nepřitelem Božím. (3; 4.) Ani svatý Jan nevyjímá laiky nebo světské lidi, když praví: Nemilujte světa ani těch věcí, které jsou ve světě. Miluje-li kdo svět, není v něm lásky Otcovy. (I Jan. 2; 15.)

Konečně Kristus Pán mluví ke všem, když praví: Jde-li kdo ke mně a nemá v nenávisti otce svého a matky své i manželky a dítek a bratrů i sester svých, ano i života svého, nemůže býti mým učedníkem. (Lk. 14; 26.) Nenávidět pak otce a matku a manželku a syny a bratry, ba i samu duši, to jest život, náleží k dokonalé duchovní lásce. Neboť jen taková láska je pravá, jež dovede učiniti, aby člověk byl připraven ztratiti svůj život i život svých blízkých s takovou hbitostí, jako kdyby je nenáviděl. To vysvětluje Apoštol, když praví v listě ke Korintským: Čas je krátký, zbývá, aby také ti, kdož mají manželky, byli tak, jako by jich neměli, a ti, kteří pláčejí, jako by neplakali, a kteří se radují, jako by se neradovali, a kteří kupují, jako by v držení nebyli, a kteří užívají tohoto světa, jako by neužívali; neboť tvářnost tohoto světa pomíjí. (I. Kor. 7; 29—31.) Směřujíc tato slova k tomu, aby zbavila člověka vši méně spořádané lásky k manželům, dětem a všem věcem tohoto světa jakožto věcem pomíjivým a vratkým, jež nesmějí svému držiteli brániti, aby nebyl naprosto ochoten ztratiti všechno, aby získal život věčný.

Máme tedy dosvědčeno z nauky Ducha svatého, hlásané nám ústy Krista a apoštolů, že nejen klerikové a mniši, ale i laikové jsou zavázáni k té dokonalosti, aby byli svatí a vyšli ze

světa a odřekli se světa a jeho žádostí, a konečně, aby planuli tak žhavou láskou, aby byli připraveni ochotně dáti všanc blízké osoby, všechnen majetek i sám život, tak jako kdyby to buď nebylo jejich nebo jako by to nenáviděli.

Než kolik je světských lidí a laiků, kteří by to chápali nebo o tom vážně přemýšleli, neřku-li kteří by to činem naplnili? Sotva osvědčení kněží a mnichové toho dosahují. Co tedy budeme očekávat od lidu, od obchodníků, od dělníků, od venkovanů? Za dob apoštolů bylo mnoho nemocných a slabých, mnoho těch, jimž bylo třeba mléka, nikoli pevného pokrmu (srv. I Kor. 11; 30 a 3; 2), a přece byli denně syceni chlebem života a vídali hrdinské příklady svatých. Co bychom tedy mohli říci o našich časech, kdy veliká část lidu je sycela jednou do roka pokrmem svatého Těla a jen zřídka vidí příklady svatých? K čemu však je třeba shledávat důkazy k dotvrzení, že život mnohých lidí světských dnešní doby jest oplakávaný prameny slz? Zdali denně nevidáme vraždy, krádeže svatokrádeže, cizoložství, křivopřísežnictví, utrhaní, úskoky a podvody? Co říci o přepychu, nádheře, o skutcích ďábových, jichž se odřikáme pij křtu? Co říci o množství nevěstek, jichž je plný svět? Bylo zajisté řečeno ve Starém Zákoně: Nebude nevěstky z dcer izraelských, ani smilníka Ze synů izraelských. (5. Mojž. 23; 17.) A Apoštol volá: Vezma tedy údy Kristovy, učiním je údy nevěstky? Nikoliv. (I. Kor. 6; 15.) A přece tato nečistota, tato hanebnost, tento přehrozný puch ovládá daleko široko všechno uprostřed lidu křesťanského

Víme, že mnozí z biskupů a kněží dospěli k té svatosti života, že zasloužili býti veřejným svědectvím Církve vpočtení mezi svaté, a víme také, že i z řeholníků rozličných řádů nemenší počet dosáhl téže slávy. Z laiků, pokud víme, bylo veřejným rozhodnutím Církve prohlášeno za svaté tak málo, že se v historiích dočteme sotva o jednom nebo o dvou v jednotlivých větších provinciích, odečteme-li mučedníky. V naší době zajisté počítáme zčásti mezi biskupy, zčásti mezi řeholníky, nemálo zapsaných do seznamu světců; a neméně jich tak se skvěje zázraky, že jest doufat, že i oni vbrzku dosáhnou stejné slávy. O světských lidech a laicích vládne podivné mlčení. Kéž by tato úvaha přiměla krále a knížata, aby zatoužili napodobiti svatého Ludvíka, krále francouzského, svatého Kazimíra, krále polského, svatého Eduarda, krále anglického a svatého Štěpána, krále uherského,⁴⁶ a ostatní podobné světce, a aby se snažili dospěti k výsostem slávy nade všechny ostatní největší! Kéž by prostí laikové četli život a napodobili mravy svatého Homobona Kremonského,⁴⁷ jenž, třebaže byl připoután k manželce a byl otcem rodiny, přece vedl tak bezúhonný a zbožný život, že byl nezvyklým způsobem hned po smrti prohlášen Inocencem III., velemoudrým papežem, za blahoslaveného a svatého! To je však možno spíše si přát než doufati.

Pročež necht' Církev jako holubice lká pro všechny a po příkladu Anny, matky Samuelovy, necht' poroučí svou neplodnost, zejména pokud jde o laiky, v modlitbě Bohu; mocen jest totiž Pán nejen způsobiti, aby neplodná porodila mnohé (I. Král. 2; 5), nýbrž i aby z kamenů byli vzbuzeni synové Abrahamovi. (Lk. 3; 8.)

⁴⁶ Svatý Ludvík IX., král francouzský (1215—1270), podnikl poslední dvě křížové výpravy proti africkým Arabům. Svatý Kazimír, syn polského krále Kazimíra IV., byl zvolen oposicí proti Matyáši Korvinovi za krále uherského, ale ve skutečnosti nevládl. Eduardem Anglickým se tu míní buď svatý Eduard Mučedník (z. 978) nebo svatý Eduard Vyznavač (z. 1066). Svatý Štěpán, první král uherský, žil 969—1038.

⁴⁷ Svatý Homobonus, kupec z Kremony (z. 1197) proslul příkladným rodinným životem a skutky zbožnosti a milosrdenství; byl prohlášen za světce již dva roky po své smrti.

KAPITOLA VIII.

O osmém prameni slz, jímž jest uvažování o bédách pokolení lidského

Oplakávali jsme dotud duchovní bědy Církve a jejích hlavních částí. Je teď na řadě, abychom uvážili časné bědy pokolení lidského, jež jsou společný Církvi s jinými sdruženími lidskými. Jsou, jak se zdá, tři bědy, společné celému pokolení lidskému, všem známé: nemoc, chudoba a služebnost čili poddanost. Jsou však jiné tři větší bědy, jež málokdo pokládá za bědy: zdraví, hojnost statků a vláda čili lesk cti a důstojnosti. Z těch všech, jsou-li pozorně uvažovány, se otevírá bohatý zdroj slzi soucitu s bližními.

Nemoc je věc všem známá buď z vlastní zkušenosti, buď z cizí. Sídla nemoci jsou všechny údy těla lidského. Ustrojení lidského těla je totiž svrchovaným Tvůrcem tak opatřeno a ozdobeno rozličnými nástroji a jakoby stroji k vykonávání mnohých a rozmanitých prací, že je nesnadno je děle udržeti nedotčené a neporušené. A na začátku postavení lidského sice Bůh připojil svému přirozenému dílu jakousi nadpřirozenou ochranu,⁴⁸ a dokud ta trvala, nemohlo býti přirozené ustrojení lidského těla zmařeno, ba ani utrpěti poruchu; zásluhou prvotního hříchu však byla tato podivuhodná ochrana, jíž byly nemoc a smrt zadržovány, odňata a tělo lidské se vrátilo do svého přirozeného stavu, a tak byla otevřena brána smrti a nesčertným chorobám. Tak totiž hrozil Bůh člověku nedlouho po jeho stvoření: V kterýkoli den bys pojedl ze zakázané jabloně, smrti zemřeš. (I. Mojž. 2; 17.) A pak, když pojedl, pravil: Pamatuj, že prach jsi a v prach se obrátíš. (Tt. 3; 19.) Od té chvíle počaly člověka zraňovati všechny živly a všichni živočichové. Samo slunce, jež bylo dáno k životu nejen lidem, nýbrž všemu živému, jak mnohým škodí svým přílišným teplem v nejjvznešenější části, jež slově hlava! Nejměkčí živel, vzduch, jak mnohé přijímá škodlivé výpary, z nichž vznikající mnohonásobné choroby napadají houfně lidská těla! Voda nemálo lidí buď pohlcuje a dusí nebo jim škodí přílišnou vlhkostí. Sama země, již ne matka, nýbrž macecha, rodí tmí a bodláčí, jež mnoha lidem ubližují pícháním; dává růsti jedovatým bylinám, jež mnohé usmrcují škodlivou šťávou. Ba i živočichové, třeba poddání vládě člověka, často se bouří a buď drápy, buď zuby nebo kopyty, nebo i pouhým dechem způsobují, že mnozí lidé buď těžce churaví nebo i zaměňují život za smrt. I sami lidé mezi sebou vedou války, zraňují se a usmrcují. A nejen nepřátelé od nepřátel, ale i přátelé od přátel jsou nuceni trpěti těžké trýzně. Když totiž soudcové trestají provinilce či zločince kroucením nebo napínáním údů, pálením, bičováním, utínáním údů nebo jazyka a jinými mukami, nečiní to jako nepřátelé nebo protivníci lidí, nýbrž jako nepřátelé a protivníci neřestí, aby se napravili, jsou-li s to se napravití, nebo nemohou-li, aby přestali škoditi nevinným. A tak to činí nikoli z nená vstí k osobám, nýbrž z lásky k dobru obecnému. Ostatně kolika mukami trýzní lékaři nemocné, jež přece milují a jichž uzdravení si přejí! Zajisté jsou ty léky, jichž lékaři používají k léčení chorob, často obtížnější než samy nemoci.

Z toho se může vyrozuměti, jak veliké je v tomto údolí slz množství nemocných, malátných, bědujících, nařikajících. Mnozí churaví na nohou, mnozí na hlavě, mnozí na očích, mnozí na uších, mnozí na prsou, mnozí na žaludku, mnozí na ledvinách, mnozí na pištěl, mnozí postižení na celém těle leží v nemocnicích nebo na ulicích, nebo venku v polích; ve srovnání s nimi je málo těch, kdož leží ve vlastních domech a na vlastních ložích. A tak se mi zdá velká část okrsku zemského podobná bravnímu rybníku, v jehož podloubích ležela velká množství chorých, slepých, zchradlých, kteří čekali na pohyb vody. (Srv. Jan 5; 1 násl.) Neboť co jiného může

⁴⁸ „Bůh připojil svému přirozenému dílu jakousi nadpřirozenou ochranu“: Bůh stvořil Adama a Evu s dokonalým tělem a dokonalou duší, ale nadto ještě jim udělil mimopřirozené dary, jež záležely v tom, že prarodiče byli nesmrtelní, prosti utrpení a prosti žádostivosti. Nejvzácnější byly ovšem dary nadpřirozené, t. j. nadpřirozená milost, jež zaručovala člověku věčnou blaženost přímého patření na Boha.

očekávají tak nesmírné množství chorých než pohyb slz z bratrské soustrasti? Vždyť je-li podle výroku Spasitelova vskutku každý člověk naším bližním, ba i bratrem z téhož otce Boha a z téže matky země, proč se také modlíme: Otče náš, jenž jsi na nebesích: zda by neměl každý z nás někdy v myšlenkách projít množstvím našich bližních a bratří churavějících a bědujících i dovolávajících se milosrdenství a z plna srdce s vnitřním lkáním doporučení Bohu všechny, kdož jsou v tomto stavu? Zajisté by dobrotivý Bůh vyslyšel slzy svých synů, vycházející z pramene lásky, a nejen by oněm chorým poskytl nějakou úlevu, ale ani nám by nechybělo odměny za dobrý skutek. Jestliže ani ten, kdo podá svému bližnímu pohár studené vody, nepřijde o svou odměnu (Mt. 10; 42), tím spíše ten, kdo podá pohár vody horké, to jest slz, prýštících z výhně lásky, neztratí svou odměnu. A neříkám to proto, že by slzy postačily, jestliže můžeme nešťastným pomoci návštěvou, povzbuzením, almužnou. Mluvili jsme toliko o onom množství nepřítomných, jimž můžeme přispěti jen modlitbou a slzami.

Přejděme k druhé pohromě. Chudoba je snad nemenší pohroma než nemoc. Mudřec zajisté prosil Boha: Žebroty ani bohatství mi nedávej; uděl mi toliko věci potřebné k živobytí. (Přísl. 30; 8.) Je to věc svrchovaně krutá, záviseti na milosrdenství a vůli jiných lidí, když nastává nezbytnost získati pokrm, zakrytí nahotu nebo se uchýliti pod střechu pro nepohodu počasí nebo pro jiná hrozící nebezpečí. A kolik je takových ubohých lidí na zemi! Jistě nesčíslný počet. Přihází se to pak ze tří příčin.

Nejprve z lakoty nebo marnotratnosti boháčů; potom z lehkomyšlnosti a nedbalosti chudáků; konečně z malé nebo žádné důvěry jak chudáků, tak boháčů v prozřetelnost a lásku Boží. Nejprve tedy lakomí boháči, nepamatujíce na přikázání Boží a zejména na ono, jímž se nám káže milovati bližního jako sebe sama, schraňují to, co mělo býti rozděleno chudým; marnotratní boháči pak promarnují statky Bohem jim svěřené a plývají jimi na nevěstky, na hostiny, na zbytečnosti, na nádheru tohoto světa, již se odřekli na křtu, na drahé a četné a tím nadbytečné šaty. Z toho se stává, že na nezbytné potřeby chudých nic nezbyvá. Neboť Bůh svou prozřetelností vždycky dává zemi vydávati tolik plodin, kolik v hojné míře postačí všem lidem i všem zvířatům. Avšak lakota nebo marnotratnost některých způsobuje, že mnohým se nedostává prostředků k výživě a slušnému životu. Slyšme však, co praví o této lakotě nebo marnotratnosti bohatých svatí Otcové. Svatý Basilius v Kázání k bohatým na text evangelia Zničím sýpky své praví: A zda nejsi lupičem ty, jenž pokládáš za vlastní to, co jsi dostal k rozdělení? Hladovému náleží chléb, jež ty zadržuješ; nahému košile, kterou máš uloženu v komoře, bosému obuv, která se u tebe sesychá, nuzným peníze, jež máš zakopány; proč činíš bezpráví tolika chudým, kolik bys jich mohl podělit.

Svatý Ambrož praví v kázání jedenaosmdesátém: Pravíš však: Jaká nespravedlnost je v tom, když pečlivě uschovám svůj vlastní majetek, aniž usiluji o cizí? O, nestoudné slovo! Vlastní pravíš? Co to je? Z jakých skrýší jsi to vynesl na tento svět? A dále: Není menším zločinem vzítí majícímu než odpírati potřebným, když bys mohl uděliti a máš přebytek.

Svatý Jeroným praví v listě k Hedibii k první otázce: Máš-li více, než potřebuješ k výživě a odění, rozdej to a pokládej se v tom za dlužníci.

Svatý Jan Zlatoústý praví v homilii třicáté čtvrté k lidu antiochijskému: Zdaž od nás žádá něco těžkého nebo obtížného? Chce, abychom proměnili v nezbytné to, co přesahuje nezbytnou potřebu; a chce, aby bylo dobře rozděleno to, co je uloženo nadarmo a bez užitku. A dále: Svého vlastního majetku, ó člověče, jsi správcem, o nic méně než ten, kdo spravuje majetek Církve. A ještě dále: Nepřijal jsi k tomu, abys utrácel v rozkoších, nýbrž abys rozdal v almužnách; máš-li pak vůbec co svého? Majetek chudých ti byl svěřen, ať jsi jej získal poctivou prací či dědictvím po otci. Tolik svatý Jan Zlatoústý, jenž mluví o přebytku, nikoli o tom, co je nezbytné pro vlastní potřebu nebo pro rodinu.

Svatý Augustin praví ve výkladu žalmu 147: Přebytky bohatých jsou nezbytné pro potřeby chudých; cizí majetek má v držení, kdo má přebytky. Týž autor praví v osmé homilii padesáté knihy homilii toto: Bůh tě poctívá a jako by ti říkal: Sám dříve vezmi ze společného majetku, co postačí potřebám tvého domu; co zbude, dej Kristu. Konečně v padesáté promluvě na evangelium svatého Jana praví: Pro tebe jsou to nadbytky, ale pro nohy Páně (chudé) to jsou nezbytné potřeby.

Svatý Lev praví v kázání pátém o mešních sbírkách: Také pozemské a tělesné statky pocházejí ze štědrosti Boží, aby právem požadoval počet z toho, co svěřil neméně k spravování než k držení.

Svatý Řehoř praví v třetí části Správy pastýřské v napomenutí dvaadvacátém: Ti, kteří ani neusilují o cizí ani nerozdílejí ze svého, mají býti napomenuti, aby si řádně uvědomili, že země, z níž byli vzati, je všem lidem společná a proto také plodí věci k výživě pro všechny společně, a nadarmo se pokládají za nevinné ti, kdož si společný dar Boží osobí sami pro sebe.

Svatý Bernard mluví v listě čtyřicátém druhém k Jindřichovi, arcibiskupu senskému, takto: Nám patří, volají chudí, to, co rozhazujete, nám je krutě odnímáno to, co vy zbytečně utrácíte. Tak praví svatý Bernard. Nejinak učí i lepší učitelé scholastičtí.

Svatý Tomáš, který vyniká nade všechny ostatní, totiž praví: Věci, které někteří lidé mají v nadbytku, patří z přirozeného práva chudým. (Summa theol. II—II, ot. 66. čl. 7.) Podobně dále: Pán přikazuje udíleti nejen desátek, nýbrž všechny přebytky. (Tt. ot. 87. čl. 1. ad 4.) Konečně v komentáři ke 4. kn. Sentencí⁴⁹ dosvědčuje, že takový je obecný výrok theologů. (4. Sent. d. 15, 2, 4.) Tolik se nám zdálo vhodným krátce uvést z nauky svatých a veleučených Otců, aby se někdo nedomníval, že jsem mluvil příliš stroze a přísně o sdílení majetku s chudými.

Neméně však sami chudí jsou často příčinou své nouze i nouze svých blízkých. Co totiž vydělají za týden prací svých rukou, to všechno někdy utratí ve sváteční dny hrou a pitím v krčmách. Mimo to odívají své manželky hedvábnými šaty, jako by se styděli za svůj šat a hanbili se následovati chudého Krista, který jsa bohat, stal se pro nás chudým (II. Kor. 8; 9); a to, co» by mohlo dostačit k skromnému živobytí a prostému odění, je utráceno na drahé šaty a prázdnou okázalost.

Avšak hlavní příčina, proč mnozí chudí jsou ubíjeni neblahou nouzí a proč mnozí boháči ukrývají své peníze a raději volí býti trýzněnu hladem a žízni, než aby zmenšili svou hromádku peněz, je ta, že nemají důvěry v Pána, který jest bohatý v milosrdenství. (Efes. 2; 4.) A je to vskutku podivné, že Pán u Matouše tak rozhodnými a jasnými důvody a podobnostmi ukázal, že Bůh Otec se o nás stará a že nám nemůže nic chyběti ani co do výživy, ani co do oděvu, jestliže v něho máme důvěru — a přece o tom přesvědčil tak málo lidí, jež přesvědčil o těch nejvyšších a nejnesnadnějších dogmatech. Co je jistějšího nebo zřejmějšího nad onen důkaz Páně: Jestliže Bůh živí ptactvo nebeské, jež neseje ani nežne, a odívá lilie polní, jež nepracují ani nepředou (Lk. 12; 24, 27), čím spíše poskytne vše potřebné k životu a výživě i ošacení oněm lidem, jež stvořil k svému obrazu a skrze Ducha svatého přijal za syny! A jestliže jim Bůh připravil království nebeské, jak by jim odpíral přitom to, co je nezbytné k dokonání života? Konečně je osvědčenou pravdou, že Bůh může, chce-li, nejen v okamžiku opatřiti potřebné, nýbrž i udělat žebráka boháčem. Neboť to učí výmluvnými slovy Duch svatý skrze Siracha, když praví: Snadné jest před očima Božíma náhle poctíti chudého. (Sir. 11; 23.) Při čemž se zde slovem poctíti rozumí obohatiti, jak má řecká verse. Neboť v téže kapitole čteme, že od Boha jest

⁴⁹ „v komentáři ke 4. knize Sentencí“: Čtyři knihy sentencí, jejichž autorem byl Petr Lombardus, byly nejproslulejší středověké kompendium theologické. Komentář k Sentencím je vedle Summy proti pohanům a Summy theologie jedním ze tří hlavních systematických děl sv. Tomáše Akvinského.

život i smrt, dobro i zlo, čest i chudoba, staví se tedy proti sobě jako opačné věci čest a chudoba podobně jako život a smrt a dobro a zlo. Označuje se pak bohatství jménem cti, protože bohatství činí člověka ctěným a váženým, nouze opomíjeným a povrženým. Rovněž je osvědčenou pravdou, že Bůh chce svým přátelům v něho důvěřujícím opatřovati aspoň to, co je nezbytné k živobytí, ježto jest psáno: Nemají nedostatku ti, kdož se ho bojí. (Ž. 33; 10.) A jinde: Neviděl jsem spravedlivého, aby byl opuštěn, ani semene jeho, že by hledalo chleba. (Ž. 36; 25.) A zase: Vězte, že žádný, kdo doufal v Pána, nebyl zahanben. (Sir. 2; 11.) Z těchto dvou výroků zjevně vyplývá, že hlavní příčina, proč tak mnozí chudí bídne hynou, je ta, že nedůvěřují v Pána, nýbrž ve svou chytrost. Proto však nemá bratrská láska zdržovati buď ruce v udílení těm, jimž může udílet, nebo oči od vylévání slz před Bohem za ty, jimž nemůže. Neboť téměř nekonečné množství žebráků je tím hodnější milosrdenství, čím více přemnoží z nich netrpí jen nedostatkem tělesných užitek, nýbrž i nedostatkem víry a důvěry a poznání Boha, Otce nejlepššího, nejvíce milujícího, nejmoudřejšího a nejvšemocnějšího. Vždyť tato nouze duchovní je mnohem více hodna slz soucitu než všeliká největší a nejkrajnější žebráckost tělesná.

Zbývá třetí bída, jež jest potupa služebnosti, zejména služebnosti otroků, kteří se málo liší od dobytčat. Všechna služebnost je sice neblahá, ježto každý člověk se rodí svobodou a klade svobodu nade všechny věci; avšak bída otroků, kteří jsou odsuzováni na galeje nebo do rudných dolů, k pohánění mlýnů nebo k boji se zvířaty či k jiným pracím toho druhu, je téměř nekonečná. Jako dobytčata postrádají veškerého odpočinku a občerstvení a biči jsou poháněni k neustálé nejnamáhavější práci; a při tom jsou syceni chlebem úzkosti a vodou soužení, a ještě za živa prožívají jakési peklo ne v podsvětí, nýbrž na světě. A přece to jsou lidé, a často lidé nevinní, a přece jsou nuceni sloužiti provinilým. Bude-li zajisté někdo chtít v myšlenkách projiti okrsek světa a začne pozorně uvažovati tak nesnesitelné neštěstí svých bratří, nebude s to se zdržeti slz, i kdyby chtěl; ale nebude ani smět chtíti, je-li zbožný a bude-li chtít společnému Pánu v modlitbě svěřiti tak nesmírnou bídu a pohromu a obětovati mu oběť soustrasti.

Přicházím teď k jiným třem bédám, opačným než předešlé: k dobrému zdraví, hojnému bohatství a moci vlády. Nechci snad pochybovati, že ty tři věci jsou dobré, a dodám ještě, že jsou to dary Boží a že se mohou snášeti se zbožností, a ne-popírám, že mohou býti užitečné k zasloužení dober věčných. Rozhodl jsem se však počísti je mezi bědy a nebál jsem se tvrdit, že jsou to bědy větší než tři předešlé, protože k dosažení a obdržení života věčného, jenž je dobro nejvyšší a cíl, k němuž jsme stvořeni, je často větší překážkou zdraví než nemoc, bohatství než nouze a moc vlády než ponížení služebnosti. Srovnej zdraví s churavostí: kdo je zdrav, zřídka pamatuje na svého Pána, jako by ho příliš nepotřeboval; je ochoten k páchání hříchů, zejména tělesných; veselí se, hraje, žertuje, tančí; příjemno jest mu jisti, píti a spáti; těžké a trpké modlit se, postit se a bdít; naproti tomu nemocný, který buď leží zesláblý a v bolestech na loži nebo zápasí s bolestmi a zármutkem, nemyslí na rozkoše ani na hostiny a tím méně na hru a žert, nýbrž na bídu tohoto života a na slávu života budoucího, na blízkost smrti a na to, že bude nutno skládati účty Bohu i z každého prázdného slova. Proto nejen se nedopouští mnohých hříchů, jež by snad spáchal jsa zdrav, nýbrž koná i mnoho dobrých skutků, jež by snad ve zdraví nekonal. Píše svatý Řehoř ve čtvrté knize Rozmluv (kap. 14. a 15.), že za jeho časů byl v Římě nějaký muž jménem Servulus, ochrnutý na celém těle, a nějaká zbožná žena jménem Romula, soužená po mnoho let podobným neduhem. O Servulovi praví, že trpěl ochrnutím až do smrti do té míry, že se nikdy nemohl zvednouti z lože nebo zvednouti ruku k ústům, ani se obrátit na druhý bok. O Romule tvrdí podobně, že po dlouhou dobu ležela na lůžku, neschopna naprosto užívati svých údů. Jakou však žeň ctností a zásluh oběma přinesla tak dlouhá a vážná choroba, ukazuje týž Řehoř na božských znameních, jež se zaskvěla při smrti obou. Neboť o skonání Servulově píše, že byly slyšeny při jeho smrti zpěvy andělů a ihned po smrti že se rozšířila podivuhodná vůně.

Podobně o smrti Romulině vypráví, že nejprve se zjevila v její komůrce přeskvělá záře a shůry se rozšířila přelíbezná vůně, a potom bylo slyšeti dva sbory andělů střídavě pějících před vchodem do komůrky. A proč, prosím, byla oněm ochrnutým prokázána tak zvláštní privilegia? Zajisté pro nic jiného, než že ona dlouhá a neustálá ochrnutost oddalovala všechnu příležitost k hříchu a zároveň poskytovala hojnou látku k pěstování kajícnosti a k tomu, aby se v ustavičné modlitbě zabývali Bohem a sebou. Sama úhona údů, praví svatý Řehoř, se proměnila v rozhojnění ctností. Neboť se tím horlivěji věnovali pěstování modlitby, čím více nebyli s to konati naprosto nic jiného. A kdybych začal uvádět příklady těch, kdož u příležitosti choroby se navrátili k svému srdci, a z milovníků světa se stali milovníky Boha a z hříšníků světci, nemělo by to vyprávění konce. Jest totiž tělesná nemoc jakýmsi spasitelným bičem, jehož Bůh užívá k obrácení hříšníků podle onoho slova žalmistova: Když je hubil, hledali ho; a vraceli se a na úsvitě přicházeli k němu. (Ž. 77; 34.) A podle slov Izaiášových: A toliko samo trápení dá rozum sluchu. (Iz. 28; 19.) Vždyť nejčastěji ti, kdož jsou zdraví a plni sil, slýchají sice často od kazatelů mnoho o smrti, o soudu, o pekle, ale nezdají se rozumět, o čem se to mluví, ježto nenásleduje žádné polepšení mravů. Když však Bůh začne soužití člověka nějakou vážnou chorobou nebo smrtelnou ranou, tu soužení dá rozum sluchu. Neboť nemocný začne vážně mysli ti na smrt, na soud, na peklo; a často nemoc těla zplodí zdraví ducha.

A co říci o bohatství? Lidé je sice nazývají dobrým a žádoucím a něčím, co má býti rozhojňováno, ale Duch svatý, jenž jest Duchem moudrosti a rozumu, vynesl nad bohatci a bohatstvím ve svrchovaně pravdivé a jisté knize Boží tak těžký rozsudek, že mám hrůzu, i když jen to mám uvést.

V Knize přísloví čteme: Dvě věci jsem žádal od tebe, neodpírejž mi jich, prve než umru: žebroty ani bohatství mi nedávej; uděl mi toliko věcí potřebných k živobytí. (30; 7—8.) Ten, jenž takto mluví, nedlouho předtím o sobě řekl: Vidění, jež mluvil muž, s nímž jest Bůh a kterýž Bohem s sebou přebývajícím posilněn dí: (Tt. v. 1.) Ten tedy, jenž mluví ta slova a jenž úsilně žádá, aby nebyl zahrnut bohatstvím, není žádný člověk hloupý nebo nezkušený, nýbrž muž od Boha osvícený a svrchovaně moudrý. Který moudrý člověk by se tedy odvážil prosit od Boha bohatství nebo je shromažďovati s velkým úsilím, neřku-li si je získavati podvodem a nespravedlností? Také Sirach, spisovatel velemoudrý a mající při psaní Ducha Božího, promlouvá takto: Budeš-li bohatý, nebudeš bez viny. (Sir. 11; 10.) Jak vážný a jak strašný je to výrok! Kdo by si žádal bohatství, jež má takové spojení s vinou, to jest s nepřítelstvím vůči Bohu? Může ovšem být někdo bohatý a zároveň přítel Boží, jako byl Abraham a Izák a Josef i David; taková je však náchylnost bohatého k provinění, že Mudřec pronáší bez výhrady: Budeš-li bohatý, nebudeš bez viny. To proto, že bohatí snadno zpychnou, snadno pohrdnou chudými, byť lepšími sebe, snadno opominou dávati chudým, co přebývá; snadno utrácejí bohatství ukojováním svých žádostí, snadno zatouží v šílené chtivosti ještě více zbohatnouti a hromaditi bohatství dovoleným i nedovoleným způsobem. Pán přirovnal v Evangelii spásu bohatých k zázraku, když pravil: Snáze je projiti velbloudu uchem jehly než bohatci vejiti do království nebeského. A tento strašný výrok dosvědčují tři svědkové nad jiné větší, Matouš, Marek a Lukáš, pisatelé plní Ducha svatého. (Srv. Mt. 19; 24, Mk. 10; 25, Lk. 18; 25.) Vyskytne se tedy moudrý muž, který by se odvážil vydati svou věčnou spásu v tak veliké nebezpečí? Avšak, řekneš, bohatci nazývá Pán ty, kdož milují bohatství a mají je, aby ho užívali pro sebe, nikoli, aby je obraceli k potřebným a zbožným účelům. Tak jest, ale jak málo je takových! Proto aspoň pro jejich vzácnost byla správně přirovnána spása bohatých k zázraku. Týž Pán podle svědectví svatého Lukáše nazval bohaté nešťastnými, řka: Avšak běda vám bohatým, neboť již máte potěšení své. (Lk. 6; 24.) Ono běda totiž znamená neštěstí a pohromu a je stavěno proti slovu blahoslavený, jež znamená štěstí. A protože bohatí se sytívají vybranými pokrmy a proto vedou

příjemný a veselý život, připojil Pán: Běda vám, kteří jste nasyceni, neboť budete lačněti. Běda vám, kteří se nyní smějete, neboť budete kvíleti a plakati. (Tt. v. 25.) Hle, jak soudí Mistr Bůh o prospěšnosti bohatství. Ten, jenž učinil bohatství a jenž ví ze všech nejlépe, co v něm jest, chtěl býti nuzný a chudý, a prohlásil skrze svého tajemníka: Běda bohatým, a rovněž jeho ústy: Blahoslavení chudí. A najde se ještě nějaký člověk křesťan, který by ničemně miloval bohatství? Najdou se lidé křesťanští, kteří by soudili, že bohatí jsou šťastní, a kteří by jich spíše nelitovali a neoplakávali jejich nebezpečství?

Slyšme však svatého Pavla apoštola, jenž uchvácen do třetího nebe poznal nejlépe ze všech, co je pravé dobro a zdali bohatství více pomáhá ke spáse než zdržuje cestu k spáse. V prvním listě k Timotheovi píše takto: Kdo chtějí zbohatnouti, upadají v pokušení a osidlo ďáblovo a množství žádostí nerozumných a škodlivých, jež vrhají lidi ve zkázu a záhubu. (I. Tim. 6; 9.) Nemluví o těch, kdo mají bohatství a vládnou jím, podrobují si je a vynakládají jen na skutky Bohu milé — a těch je málo; nýbrž o těch, kdo se chtějí stát bohatými, to jest, kdož milují bohatství a proto neustále dychtí si je uchovati a rozhojnit a kteří jsou jakýmisi služebníky a otroky bohatství. O těch Apoštol prohlašuje, že upadají do pokušení, to jest že jsou vystaveni velikým pokušením ctižádosti, přepychu, páchání bezpráví, utlačování protivníků, přivlastňování čehokoli bez ohledu na právo, i když jde o věc nedovolenou. Neboť k tomu všemu jsou nevhodnějším nástrojem peníze. A protože je příliš nesnadné překonat tak velká pokušení, prohlašuje za druhé Apoštol, že bohatí upadají do osidel ďáblových; kdokoli totiž povolí pokušení, stávají se tím samým zajatci ďáblými a jsou voděni podle jeho rozkazu jako psi na řetěze. A co je ubožšího než býti otrokem ďábla, nejukrutnějšího nepřítele? Za třetí dodává Apoštol, že bohatý takto ďáblem spoutaný a svázaný jeho osidlem a sítí nejen setrvává v přítomných zločinech, nýbrž každodenně je zachvacován novými touhami po proviněních vážnějších, zčásti neuzitečných, zčásti škodlivých. Neuzitečné jsou totiž touhy po marnostech, nádheře, hrách, škodlivé pak touhy po cizoložství, vraždě, porušení smlouvy, loupeži a jiných zločinech a mrzkostech toho druhu, jež jsou páchány těmito otroky ďáblými beze studu a strachu. Pročež se podle soudu Apoštolova lidé takového rázu nakonec zřítí do zkázy a záhuby; do záhuby totiž věčné, již se ztrácejí všechna dobra minulá, přítomná i budoucí.

Když je tedy tomu tak, je zřejmo, že přebytek bohatství je podoben nikoli příznivému vanutí větrů, jež vede do přístavu, nýbrž větrům protivným a prudkým, jež vyvolávají bouře a odvádějí daleko od přístavu, a po utrpeném ztroskotání pohruží loď s posádkou do propasti a záhuby. Kdo by tedy popřel, že bohatí jsou nešťastní a že je třeba je oplakávat slzami milosrdenství a ustavičně je doporučeti se lkáním Pánu Bohu našemu?

Zbývá vláda a moc, kteroužto jedinou věcí se nejvíce lidé chvástají a honosí, jako by se již byli povznesli nad úděl smrtelníků. Avšak sama ta moc, čím výše vynese, tím nebezpečněji hrozí svržením; tak mluví svatý Bernard svému Eugeniovi,⁵⁰ když byl z pokorného mnicha učiněn Veleknězem: Uvažuji o stupni, a bojím se pádu; uvažuji o výši důstojnosti, a shlížím na tvář propasti, otvírající se dole. Pozoruji vysokost pocty, a obávám se nebezpečí s ní sousedícího. (List 237.) A dále: Vystoupil jsi na místo vyšší, ale nikoli bezpečnější; vznešenější, ale nechráněnější. A to se může říci o všech stupních hodností, ať církevních či světských. Neboť všichni, kteří vládnou jiným, jsou ve velikém nebezpečí a zaslouží svrchovaně, aby všichni jejich podřízení vyprošovali pro ně vážně a ne bez mocného lkání božskou pomoc.

Slyš, jak strašlivě proti nim zaznívá polnice Ducha svatého: Hrozně a brzce se vám ukáže: nebo nejtvrďší soud na těch, kteří jsou představeni, vykonán bude. Nepatrnému se zajisté propůjčuje

⁵⁰ „tak mluví svatý Bernard k svému Eugeniovi“ — t. k papeži Eugeniovi III., svému dřívějšímu duchovnímu synovi, pro nějž napsal dílo *De consideratione*.

milosrdenství: ale mocní budou trpěti mocné muky. Nevyjmet Bůh osoby nižádného, aniž se bude ostýchati něčí velikosti: nebo malého i velkého on učinil a jednostejně pečuje o všechny. Ale silnějším silnější nastává trápení. (Moudr. 6; 6—9.) Ó, kdyby to uvážili lidé, nelnuli by tak prudce ke kralování a vladařství. Ale jaký je důvod, že Bůh hrozí mocným tak těžkým soudem? Nejzávažnější se zdá ten, že hříchy vladařů bývají nesrovnatelně větší než hříchy prostých občanů. Prostí občané kradou grošíky, vládcové kradou hrady, města, říše. Soukromníci snad mají jednu souložnici; velcí vladaři chtějí jich míti více: Šalomoun jich měl tři sta, kromě sedmi set žen; a císař Maxencius nešetřil cti žádné matrony římské, byť sebe vznešenější. (Eusebius, Dějiny církve, kn. 8. k. 22.) Soukromníci bojují s nepřítelem v jednotlivých soubojích, velcí vládcové vodí proti nepříteli velká vojska. A je-li příčina války nespravedlivá, kdo spočte hříchy, jež s sebou přináší nespravedlivá válka? Zajisté všechny vraždy, loupeže, vylidnění měst, pustošení polí a vinic, požáry domů a chrámů, strašlivé svatokrádeže, znásilňování panen a žen i jeptišek a jiné přetěžké zločiny bez počtu, jež vyplývají z nespravedlivé války, padnou na hlavu toho, kdo bez spravedlivé příčiny rozpoutal válku. A protože takový vládce nikdy nebude moci tak nesmírné škody nahradí ti, zúčtuje s ním velespravedlivými tresty Bůh, jenž jediný může vynajít tresty rovnocenné všem zločinům. Není tedy nic divného, že Duch svatý volá, řka: Nejhorší soud na těch, kteří jsou představeni, vykonán bude. Divné však jest, že ti, kdož jsou představeni, se netřesou, a podivnější jest, že vůbec jsou lidé, kteří se ucházejí o představenství. A jestliže Bůh tak těžce pokutuje hříchy vladařů světských, mnohem tíže bude pokutovati hříchy vladařů duchovních, čím cennější jest před Bohem duše než tělo a život věčný než život časný. Jestliže kdo to vše pozorně uváží, nebude moci necítit mocnou soustrast se všemi vladaři jak duchovními, tak světskými a neobětovati za ně oběť modliteb s výběrkem slz. To pak, co jsme řekli, že totiž jest třeba více míti soucit s vládcí než s prostými občany, může býti potvrzeno z výroku svatého Augustina, jenž v knihách O státě Božím zjevně praví, že více musejí snášeti otcové, že rozkazují, než sluhové, že slouží. (Kn. 19. k. 16.)

KAPITOLA IX.

O devátém prameni slz, jímž jest úvaha o očistci

Ony duše, jež dlí v očistci, poskytují nám dosud na zemi žijícím nemálo látky k slzám, takže právem se může úvaha o očistci nazvati přehojným pramenem slz.

Nuže, v trestech očistcových lze uvažovati o čtyřech odděleních, z nichž si bude možno vytvořit představu o velikosti těch trestů, aby z této velikosti bylo možno vyvoditi, že právem mají věřící prolévati slzy ze soustrasti s našimi bratry, kteří jsou mezitím trýzněni oněmi tresty.

První jest, že tresty očistcové jsou bolestnější všech trestů, jež zakoušíme v tomto životě; druhé, že očistcové tresty ponejvíce trvají déle než tresty tohoto života; třetí, že duše, jež dlí v očistci, si nemohou samy pomoci; konečně, že těch duší je velmi mnoho a jsou téměř nesčíslné. Z toho je jasně zřejmo, že ony duše jsou velmi ubohé a proto svrchovaně hodny veškerého soucitů; a že jsou velmi pošetili ti, kdož nechtějí v tomto čase činili zadost za svá provinění a raději chtějí sestoupit ti do oněch míst trestu, než aby byli v tomto čase zbaveni trochy rozkoší.

Za prvé tedy musíme míti za prokázáno, že očistcové tresty jsou krutější všech trestů, jež zakoušíme v tomto životě. Neboť tak učí výmluvnými slovy svatý Augustin ve výkladu žalmu sedmatřicátého, když praví: Pane, v prchlivosti své mne netrestej. ať nejsem mezi těmi, jímž řekneš: Jděte do ohně věčného. Aniž mne kárej v hněvu svém: abys mne očistil v tomto životě a učinil mne takovým, jakému již není třeba ohně nápravného, kromě těch, kteří budou spaseni, ale

jakoby ohněm. A o něco dále: A protože se praví: Bude spasen, nedbá se na onen oheň. Zajisté, třebaže budou spaseni ohněm, přece bude horší ten oheň než vše, cokoli může člověk trpěti v tomto životě. A víte, jak mnoho zde vytrpěli zlí a mohou vytrpěti; přece však trpěli tolik., kolik mohli trpěti i dobří. Neboť co vytrpěl podle zákona kterýkoli přestupník, lotr, cizoložník, zločinec, svatokrádežník, aby to nebyl vytrpěl mučedník při vyznávání Krista? Tedy to, co je zde zlem, je mnohem snazší. A přece, vizte, jak lidé konají, cokoli se poroučí, jen aby to netrpěli. Čím více budou činiti, co poroučí Bůh, aby nemuseli trpěti ony mnohem těžší věci? Tolik svatý Augustin, jehož v tomto výroku následují mnozí Otcové. Svatý Řehoř praví ve výkladu třetího žalmu kajícího: Pane, v prchlivosti své mne netrestej, aniž mne kárej v hněvu svém. Jako by říkal: Vím, že v budoucnosti po skonání tohoto života jedni budou očišťováni plameny očišťovacími, jiní podstoupí ortel věčného zatracení. Protože však pokládám onen přechodný oheň za nesnesitelnější vši strážně přítomné, nejen že si žádám, abych nebyl zahrnut do hněvu věčného zavržení, nýbrž hrozím se toho, že bych měl býti očištěn hněvem přechodného trestu. Totéž má ctihodný Beda⁵¹ ve výkladu týchž veršů a svatý Anselm⁵² ve výkladu třetí kapitoly prvního listu ke Korintským a sv. Bernard v Řeči o smrti Humbertově.

Tyto svaté Otce pak nejen následuje svatý Tomáš Akvinský ve čtvrté knize Sentencí (rozd. 30, ot. 1, čl. 2), nýbrž i dodává, že ten nejmenší trest očišťovací je mnohem těžší než ten nejkrutější trest na tomto světě. A přece se opovažují oním trestem pohrdati lidé, kteří nedovedou snést přítomné bolesti. To je však slepota, kterou je třeba přede všemi jinými oplakávati v tomto údolí slz.

Dokazuje pak svatý Tomáš svůj výrok z toho, že je jistou a osvědčenou pravdou, že trest ztráty je těžší než jakýkoli trest smyslů; a že neméně jisté a osvědčené jest, že všichni, kdo jsou v očišťci, zakouší trest ztráty. Ale snad někdo namítne, že věčný trest ztráty, jaký je v pekle, je pravým trestem, nejtěžším ze všech; že však nedostatek patření na Boha, jaký je v očišťci, se nezdá být pravým trestem, nebo aspoň že není rozhodně těžší než to, co trpí v tomto životě mučedníci. Neboť i my, dokud žijeme zde na zemi, nevidíme Boha, a přece se o nás nepraví, že zakoušíme trest ztráty, neboť svým časem uzříme Boha, jestliže se přičiníme o očištění srdce, jak náleží. Nadto ani staří svatí Otcové, patriarchové a proroci, kteří očekávali spásu v limbu, neviděli Boha, a přece nebyli trýzněni trestem ztráty, poněvadž jej měli spatřiti v určený čas. Neboť tak odpověděl Abraham hodovníkovi: Synu, rozpomeň se, že jsi dostal své dobré ve svém životě a podobně Lazar zlý; nyní pak on se zde těší, ty však se trápíš. (Lk. 16; 25.) Neřekl Abraham: Lazar je trýzněn trestem ztráty, nýbrž: těší se a proto není trápen. A svatý Si-meon, když pravil: Nyní propouštíš služebníka svého v pokoji (Lk. 2; 29), nemínil tím, že po smrti půjde vstříc přetěžkému trestu, nýbrž svrchovaně radostnému pokoji. Konečně svatý Řehoř tvrdí v třinácté knize Moralií (k. 22), že staří Otcové nesnášeli v limbu žádná muka, nýbrž tam našli pokoj.

Na tuto námitku je snadná odpověď. My zde na zemi totiž nepoznáváme plně, jak kruté jest nevidět ti Boha, jednak proto, že skrze tělesné představy a používání smyslů chápeme jen nejasně vše, co chápeme, jednak proto, že poznamenání tělesnými požitky oddáváme se jim a nedbáme mnoho o duchovní věci. Staří Otcové pak nebyli trýzněni trestem ztráty, i když neviděli Boha, poněvadž věděli, že nejsou oddalováni od vidění Boha pro nějakou vlastní vinu, nýbrž poněvadž ještě nenadešel čas pro ono veliké dobro. Avšak ti, kdož jsou odsuzováni k očišťci po

⁵¹ Svatý Anselm, arcibiskup canterburský (n. k. 1034, z. 1109), Učitel církevní, je významným předchůdcem scholastické filosofie a theologie svou methodou, jež se neopírá již jen o důkazy z Písma a z Otců, nýbrž i o filosofickou spekulaci a kontemplaci („fi-des quaerens intellectum“). Hlavní spisy: Monologium, Prologium, jež se obírají naukou o Bohu; Proč se Bůh stal člověkem; O pravdě, O svobodě vůle a j. v.

⁵²

příchodu Kristově, nemohou netrpěti co nejkrutěji, že nemohou viděti Boha; neboť nemajíce těl a smyslů, nemohou se více kochati tělesnými předměty, pokrmem a nápojem, bohatstvím a počtami, ukájením tělesné žádosti, nýbrž se cele obracejí ke kontemplaci první pravdy a k užívání svrchovaného dobra, k němuž, jak chápou, byli stvořeni jakožto k poslednímu cíli. Nadto ještě velmi dobře vědí, že věřícím je již otevřeno království nebeské a že již jim nic nebrání kromě výčitky trestu způsobeného jejich vlastními hříchy. Odtud se beze vší pochyby duše hněvají samy na sebe a trpí bolest i muka, protože si samy byly příčinou oddálení tak velikého dobra. Zdají se mi velmi podobnými člověku velmi hladovějícímu a žíznícímu, který má před sebou stůl, pokrytý nejlepšími pokrmy a nejlepšími víny i nejčistší vodou, a přece se nemůže ničeho dotknout, aniž mu v tom brání co jiného než že si sám způsobil tento průtah. Dodejme, že sv. Otcové Augustin, Řehoř, Beda, Anselm a Bernard nemluví o trestu ztráty, jež všichni uznávají za největší, nýbrž o trestu ohně; a o onom trestu zřetelně tvrdí, že je strašnější než jakýkoli trest v tomto životě. Jakkoli totiž zde na zemi nechybí trestu ohně, přece onen oheň, který není živěn dřívím nebo olejem, nýbrž jako nástroj spravedlnosti Boží stále plane a mučí duše, je beze vší pochyby nejkrutější. Pročež i kdybychom nepřipustili, že dočasný trest ztráty, jaký je v očistci, je těžší než všechny tresty tohoto života, přece by to bylo nutno připustiti z autority tolika Otců o trestu ohně.

A poněvadž mnozí lidé se nesnadno dají přivést k tomu, aby věřili v něco, co nikdy neviděli, zlíbilo se občas Bohu vzkřísit z mrtvých některé své sluhy a poručiti jim, aby oznámili živým, co viděli. Z množství takových, abych tak řekl očitých svědků, kteří viděli tresty očistcové, zdálo se mi vybrati dva, muže a ženu, od nichž máme svědectví přímo nevyrovnatelná. První jest Drithelmus Anglus, jehož příběh napsal ctihodný Beda, jenž to vypravuje jako věc sobě dobře známou a vzbudivší svého času svrchovaný úžas. Píše tedy takto v páté knize Dějin národa Anglů:

V těch časech se udál v Britanii pamětihodný zázrak, podobný starým zázrakům. Neboť aby byli živí vzkříšeni ze smrti duševní, byl vzkříšen jeden člověk již nějakou dobu mrtvý k životu tělesnému a vyprávěl mnoho pamětihodných věcí, jež byl viděl, z nichž jsem uznal za vhodné některé krátce zde zmíniti. Byl v krajině Nordan Humberských⁵³ jeden hospodář, který vedl se svým domem nábožný život. Ten onemocněl, a když nemoc den ze dne vzrůstala, nakonec zemřel na začátku noci. Na úsvitě však oživil a náhle se posadiv, všechny ty, kdož seděli plačíc u mrtvoly, obrátil na útěk, zachvácené nesmírným děsem. Toliko manželka, která jej více milovala, zůstala, třebaže byla plna strachu a celá se třásla. On ji utěšil a řekl jí: Neboj se, neboť jsem opravdu byl vzkříšen ze smrti, jež mne zachvátila; a bylo mi opět dovoleno žiti mezi lidmi, jest mi však od této chvíle žiti ne již podle starého navyklého způsobu, nýbrž způsobem zcela nepodobným. A ihned vstal a odešel do modlitebny té vesničky a setrvav tam až do rozednění na modlitbách, hned potom rozdělil všechn svůj majetek na tri díly: jeden z nich dal manželce, druhý synům, třetí ponechav sobě, ihned rozdál chudým. Nedlouho potom, zproštěn světských starostí, uchýlil se do kláštera Mailrosu. Přijav tam tonsuru, odebral se do skrytého útulku, jež mu byl připravil opat, a tam setrval až do dne své smrti v takové zkroušenosti mysli i těla, že i kdyby jazyk byl mlčel, život by byl vyprávěl o tom, že ten muž viděl mnohé věci, ať hrozné či žádoucí, jež jiným zůstaly skryty. Vyprávěl totiž takto o tom, co byl viděl. Ten, který mne vedl, pravil, byl skvoucího vzezření a jasného roucha. Přišli jsme pak k údolí veliké šířky a hloubky, nekonečné pak délky, jež ležíc nám po levici jevilo jednu stranu děsící velmi žhoucími plameny, druhou, neméně nesnesitelnou, zuřícím krupobitím a mrazivostí sněhu vše pronikající a smetající. Obě strany pak byly plny lidských duší, jež bylo vidět, jak jsou zmítány sem a tam jakoby nárazy bouře. Když totiž nemohly vydržeti prudkosti nesmírné výhně, vrhaly se nešťastně doprostřed

⁵³ „v krajině Nbrdan Humberských“ — t. v Northumberlandě, nejsevernějším ze sedmi starých anglosaských království.

nevraživé mrazivosti; a když ani tam nebyly s to nalézt ani trochy klidu, vrhaly se zase doprostřed neuhasitelných plamenů. A když v tomto neblahém střídání, pokud jsem mohl dohlédnouti, bez jakéhokoli přerušení odpočinku bylo daleko široko trýzněno nesčíslné množství ohyzných duchů, začal jsem si myslit, že tohle je asi peklo, o jehož nesnesitelných mukách jsem častěji slyšel vyprávět. Mému uvažování dal odpověď můj vůdce, který šel přede mnou, řka: Nedomnívej se, tohle není peklo, které máš na mysli.

A potom, když bylo vyloženo vidění pekla a ráje, které tu pomíjím, abych se vyhnul rozvlácnosti, dodává: Víš, praví, co je to všechno, co jsi tu viděl? Odpověděl jsem: Ne. I pravil: To údolí, které jsi spatřil, strašné zhoubnými plameny a mrazivým chladem, to ono místo, na němž mají býti vyzkoušeny a napraveny duše těch, kteří nedbajíce o vyznání a napravení zlých skutků, jež spáchali, přece na smrtelném loži se utíkají k pokání a tak odcházejí z těla; kteří však přece dojdou v den Soudu království nebeského, poněvadž vykonali zpověď a pokání, byt v hodině smrti. Mnohým pak pomáhají prosby živých a almužny, posty a nejvíce sloužení mši, aby byli osvobozeni ještě přede dnem Soudu. K tomu dodává ctihodný

Beda, že když ten člověk trýznil své tělo neuvěřitelnou strohostí a na řekách mrazem zamrzlých se modlil a pěl žalmy, při čemž mu druhové říkali: Je div, bratře Drithelme, že můžeš vůbec snést takovou mrazivou zimu, on odpovídal: Viděl jsem mrazivější. A když říkali: Je to div, že chceš zachovávat tak krutou zdrželivost, odpovídal: Viděl jsem krutější věci. Tak krotil stařecké tělo v neúnavné žádosti nebeského dobra za denního postění až do dne svého povolání a mnohým byl slovem i obcováním ke spáse. (Kn. 5, k. 13.)

Nepochybuji, že tento příběh je svrchovaně pravdivý jak proto, že se shoduje s Písmem, jež praví v knize Job: Do náramného horka nechť přejde od vod sněžných (24; 19), tak proto, že máme za svědka Bedu, muže výtečného a vyprávějícího příběh udály v jeho době, a konečně proto, že z onoho vidění vyplynul užitek, jež Bůh vyžaduje z takových věcí: nikoli zvědavost, nikoli ješitnost, nýbrž spása mnohých duší skrze obrácení k pokání.

Přistupuji k svědectví podivuhodné ženy, jež se zvala Kristina⁵⁴ a jejíž život sepsal Tomáš z Chantimpré⁵⁵ z řádu svatého Dominika, muž svrchovaně důvěryhodný, který žil v její době. Jemu přistupuje za spolusvědka ctihodný Jakub z Vitry,⁵⁶ zbožný a učený kardinál, jenž v předmluvě k svému dílu Život a činy blahoslavené Marie z Oignies vzpomíná několika svatých žen a zvláště podivuhodné Kristiny, jejíž příběh uvádí ve stručném výtahu. Tato panna tedy o sobě mluví takto, když vstala z mrtvých před očima mnohých svědků: Ihned, jak jsem vyšla z těla, ujali se mé duše služebníci světla, andělé Boží, a zavedli ji na jakési místo tmavé a strašlivé, naplněné lidskými dušemi. Muka pak, jež jsem spatřila na tom místě, byla tak děsná a krutá, že by to nikdo nemohl slovy vyložit. Viděla jsem tam nemálo zemřelých, kteří mi za života nebyli neznámí. Majíc pak velikou soustrast s těmi bědnými dušemi, tázala jsem se, jaké je to místo; domnívala jsem se totiž, že je to peklo. Moji průvodci mi odpověděli, že to místo je očištec, kde jsou hříšníci, kteří sice za života litovali hříchů, ale neučinili zadost za svá provinění zaslouženými tresty. Potom mne zavedli k místu muk pekelných, kde jsem opět poznala některé, které jsem znala za života. Potom jsem byla přenesena do ráje až k trůnu božského Majestátu, a když jsem tam spatřila Pána, an mne vítá, zaradovala jsem se nadmíru, neboť jsem se domnívala, že od té chvíle tam už zůstanu po všechny věky s Pánem. Avšak on ihned odpověděl na mou

⁵⁴ Svatá (blahoslavená) Kristina Belgická, zvaná též Kristina Podivuhodná (Christina Mirabilis), narodila se k. 1150, zemřela 1224 v klášteře svaté Kateřiny v St. Trond v Belgii.

⁵⁵ Tomáš z Chantimpré (Cantipratensis), středověký hagiograf a přírodovědecký spisovatel, nar. 1201, zemřel mezi lety 1263—1280.

⁵⁶ Jakub z Vitry (n. k. 1170, z. 1240), napsal významné dílo *Historia occidentalis*, obsahující důležité zprávy ze současného náboženského života; podobný význam mají jeho listy. Jeho Život bl. Marie z Oignies (n. k. 1177, z. 1213, vynikala přísnou askesí a mystickými dary) je důležitým příspěvkem k dějinám mystiky v 13. století.

touhu, řka: Vpravdě, nejsladší dcero, budeš zde se mnou; teď ti však dávám na vybranou, zdali chceš raději hned od této chvíle se mnou zůstat na věky, nebo se vrátit na zemi a tam ve smrtelném těle bez jeho úhony trpěti tresty a těmi osvoboditi a vyprostiti všechny ty duše, jichž jsi litovala v očištění, jakož i způsobiti, aby lidé dosud trvající v těle, příklady tvé kajícího života ke mně obráceli, ustáli od svých zločinů a činili pokání; a po tom všem se vrátit ke mně, obohacena mnohonásobnými zásluhami. Já pak jsem bez váhání pod podmínkou mně navrženou řekla, že se chci vrátit do těla; a dobrotivý Pán poroučí, aby má duše byla navracena svému tělu, děkuje mi za to, že mne shledal tak ochotnou. Při vykonávání té věci je slušno obdivovati se neuvěřitelné rychlosti blažených duchů; neboť v tu chvíli, kdy se ve mši za mě sloužené říkalo po prvé Agnus Dei, má duše stanula před trůnem božského Majestátu; a když se to opakovalo po třetí, oni mne navrátili v tělo. Tak se to má s mou smrtí, životem i navracením k životu; pro napravení a polepšení lidí jsem byla vrácena životu. Proto vás nadále prosím, abyste se neznepokojovali tím, co na mně uvidíte. Nebot převyšší lidské chápání to, co se se mnou bude dít, a nebylo nikdy slýcháno mezi smrtelníky o takových věcech. (U Suria, Život, k. 3.)⁵⁷ To jsou její slova. Autor Života potom dodává v kapitole šesté: Potom vskutku začala konati to, k čemu byla od Pána poslána: vstupovala do žhavých pecí a v nich byla plameny trýzněna, takže pro úzkost a bolest vyrážela strašlivé výkřiky. Jakmile pak odtud vyšla, nebylo na jejím těle viděti ani stopy po spálení. A v kapitole sedmé pokračuje takto: V zimě, když všechno tuhlo mrazem, často a dlouho trvala ponořena ve vodě řeky Maasy, zůstávajíc tak šest i více dní. A o něco dále: Někdy, modlíc se ve vodě, byla zároveň s ní zanesena na mlýnské kolo a strašlivým způsobem jsouc takto s ním otáčena, vyšla s neporušenými údý. A v kapitole deváté praví autor: Vstávala někdy uprostřed noci a štvouc na sebe všechny psy města St. Trond, běžela před nimi jako nějaká zvěř, zatím co ji pronásledovali, a jsouc takto hnána přes nečeští a skrze husté křoví a trní, byla od nich tak kousána a drásána, že žádná část jejího těla nezůstala bez rány; a přece ačkoli ztratila mnoho krve, nebylo na jejím těle viděti žádných stop po ranách.

Tolik vypráví tento autor. Jak pravdivé a jisté věci vyprávěl, je zjevno jak z toho, že má za spolusvědka, jak jsem řekl nahoře, velevážného muže, biskupa a kardinála Jakuba z Vitry, tak z toho, že vypráví věci, jež se udály v jeho době a v téže provincii, v níž on sám bydlil, ježto tam byl sám biskupem a sufragánem arcibiskupa kambrayského, jakož i že se ta věc sama veřejně rozhlašovala — že totiž měla tělo božským řízením tak uzpůsobené, že trpělo bolest od ohně a přijímalo rány i prolévalo krev, a hned potom nebylo vidět stopy ran; a nežila tak několik dní, nýbrž dvaatřicet let po svém vzkříšení; a konečně z toho, že mnohé lidi obrátila k pokání a po smrti se zaskvěla zjevnými zázraky. A tak chtěl Bůh zavřítí ústa pochybovačům, kteří se nestydí někdy říkati: Kdo se může vrátit z podsvětí? Kdo viděl tresty pekelné nebo očišcové? Hle, máme přece spolehlivé svědky, muže a ženu, kteří viděli neobyčejně kruté a svrchované muky pekla a očištců — aby byli zřejmě neomluvitelní ti, kdo to nevěří, a ještě neomluvitelnější ti, kteří věří a přece tím povrhu jí a pro své rozkoše zanedbávají zadostčiniti Bohu v postu, pláči a nářku. Přejděme však k dalším oddělením.

Druhé oddělení jest dlouhé trvání očišcových trestů. Ačkoli se totiž vyskytl spisovatel jinak vynikající a velkého jména, který mínil, že nikdo není trápen v očištcích déle než dvacet nebo deset let, přece jinému učí zvyk Církve, jež sloužívá za duše zemřelých mše svaté nejen deset let, nýbrž i sto a ještě více. Konečně v onom vidění, jež jsme uvedli ze ctihodného Bedy, se dosti zjevně naznačuje, že mnohé duše budou trápeny v očištcích až do dne Soudu. To lze potvrditi slovy

⁵⁷ Kartuzián Vavřinec Surius (1522—1578) vynikl rozsáhlou spisovatelskou činností jako překladatel, kompilátor i vydavatel. Jeho hlavním dílem jest *De probatis Sanctorum historiis* (Ověřené příběhy světců), výtah ze starší hagiografické literatury, jímž se stal nejdůležitějším předchůdcem sbírky *bollandistické*.

starobylého spisovatele Tertulliana,⁵⁸ který praví v knize O duši, v kapitole sedmnácté, když mluví o očištcí pode jménem podsvětí: At tě uvrhne do žaláře podsvětí, odkud nebudeš propuštěn, třebas pro malý přečin, dokud nevyprší lhůta vzkříšení. A svatý Cyprián, mluvě zřetelněji o- dlouhém trvání trestu očištcového, praví: Něco jiného jest dlouhotrvajícími mukami býti za hříchy očištván ohněm, a něco jiného jest všechny hříchy shladiti mučednickou smrtí. To se také potvrzuje z vidění blažené Ludgardy,⁵⁹ přesvaté a přeslavné panny, jejíž život sepsal týž Tomáš ze Chantimpré, který napsal život podivuhodné Kristiny. A protože je to veliká věc a může prospěti jako příklad pro církevní představené, vypíši na tomto místě vlastní slova autorova, jež jsou zapsána v druhé knize Života svaté Ludgardy u Suria v třetím svazku k šestnáctému červnu. Asi v téže době, praví autor, vyšel z tohoto života po dokonání lateránského koncilu⁶⁰ papež Inocenc III.,⁶¹ a nedlouho potom se zjevil viditelně Ludgardě. Ona pak, když jej uviděla obklopeného nesmírnými plameny, tázala se, kdo jest. Odpověděl jí, že jest papež Inocenc. A ona praví s nářkem: Jak to, že společný otec nás všech je tak krutě trýzněn? On odpovídá: Jsem takto trápen ze tří příčin, jež by mi byly též spravedlivě přivodily věčné tresty, kdybych nebyl na přímluvu nejdobrotivější Matky Boží v hodině smrti vzbudil lítost. Věčné smrti jsem sice unikl, ale budu trýzněn nejhroznějšími mukami až do dne Soudu. Ze pak jsem mohl přijít k tobě prosit o modlitbu, vymohla mi na svém Synu Matka. Po těchto slovech ihned zmizel. Ludgarda pak vyjevila sestřím jeho potřebu, aby mu přispěly na pomoc. A sama, cítíc nad ním velikou bolest, působila si pro něho podivuhodná muka. Věz, čtenáři, že nám Ludgarda prozradila ony tři příčiny, ale že o nich nechceme mluvit pro úctu k tak velkému Veleknězi. Tento příklad mne často dojí má velikým strachem a chvěním. Vždyť jestliže tak chvályhodný Velekněz, který platí před očima lidí nejen za poctivého a moudrého, ale i za svatého a svrchovaně hodného následování, tak těsně unikl pecku, a má býti až do dne Soudu trestán tak nejstrašnějšími plameny, který prelát by se nechvěl? Který z nich by co nejbedlivěji neprozkoumával skryté hlubiny svého svědomí? Neboť docházím snadno k tomu, že tak veliký papež nemohl se dopustiti smrtelných hříchů, leč byl-li k tomu sveden pod zdáním dobra od pochlebňáků a domácích lidí, o nichž se v Evangelii praví: Nepřátelé člověka domácí jeho. (Mt. 10; 36.) Naučme se tedy z tohoto tak velikého příkladu všichni bedlivě zkoumati své svědomí, aby snad nebylo bludné, zatím co se nám zdá pravé a zdravé. Vraťme se však k základu, z něhož jsme odbočili. Není pochyby, že tresty očištcové mohou trvati déle než deset nebo dvacet a možná i sto a tisíc let. Ale dejme tomu, že trest očištcový skončí do deseti nebo dvaceti let; kdo by mohl snést svrchovaně krutý trest bez přestání a bez odpočinutí? Neboť že onen trest působí bez přerušování a bez odpočinutí, to se může poznati z vidění, jež jsme před chvílí uvedli z Bedy Ctihodného. Kdyby zajisté si byl někdo jist, že bude po dvacet let trpět bolestí nohou nebo žaludku nebo hlavy či zubů nebo kamének bez přerušování do té míry, že nebude moci usnout ani si oddechnouti, raději by si přál zemřít než takto žiti; a kdyby měl na vybranou, chce-li takto žiti tolik let nebo se vzdáti všeho jmění, co nejochotněji by odvrhl všechn majetek, aby byl zbaven tak strašné a vytrvalé bolesti. Čím spíše by tedy měl každý moudrý člověk raději zvoliti kajícnost s jejími užitky, jež jsou bdění, modlitby, posty, almužny a nejvíce ze všeho slzy, jež jsou známkami nejpravdivější kajícnosti!

⁵⁸ Quintus Septimius Florens Tertullianus, vynikající církevní spisovatel 2.—3. století, přiklonil se později k montanistické heresi a stal se zakladatelem sekty tertullianistické.

⁵⁹ Svatá Ludgarda (Luitgard, Liutgard) z Tongern (1182—1246), proslula asketickým životem a viděními.

⁶⁰ „po dokonání lateránského koncilu“ — t. IV. koncilu I., jehož cílem bylo vyhlášení nové křížové výpravy a obecná reforma Církve.

⁶¹ Papež Inocenc III. (zvolen 1198, z. 1216) byl jedním z největších středověkých papežů; moc a vážnost papežství byly za jeho pontifikátu neobyčejně posíleny. Kromě obtížných úkolů, jež naň kladly současné události církevně-politické v Německu, Francii a Anglii, staral se horlivě o misie, o potírání kacířů a uskutečnění nové křížové výpravy.

A jestliže k pronikavosti bolestí a dlouhému trvání trestů přistupuje ještě třetí neštěstí, že si totiž duše v očistci nemohou samy pomáhati, zajisté se tím nemálo zvyšuje bída oněch duší. Neboť zde na zemi sotva se najde někdo tak ubohý, aby se nemohl aspoň z nějaké části zbavit svých utrpení tím, že uprchne nebo že se brání, že se uteče k přátelům nebo odvolá k jinému soudu, či že se dovolá milosrdenství soudcova nebo nějakým jiným prostředkem. V očistci však nemohou dělat nic jiného než trpělivě snášeti muka. Mohou sice svatí lidé žijící v těle za zesnulé konati modlitby a obětovati Bohu za ně almužny a jiné zadost činící skutky; jim samým však není dovoleno leč ze zvláštní výsady, udílené jen zřídka a nečetným duším, zjeviti se lidem a žádati na nich pomoci.

Přeubohý je tedy stav oněch duší, jež v takových mukách nemohou pomoci žádným způsobem ani sobě ani duším otce, syna, bratra, matky, sestry nebo manželky nebo přítele v očistci. Ale snad je málo těch duší, meškajících v očistci, a proto není třeba přeceňovati jejich muka? Ve skutečnosti jsou ty duše nespočetné, že už sám počet tak ohromný by stačil pohnouti k soucitu, i kdyby byla muka lehčí. Neboť před malou chvílí jsme zvěděli z příběhu ctihodného Bedy, že Drithelmus viděl v očistci nespočetné množství duší; a z života blahoslavené Kristiny rovněž jsme zvěděli, že místo očistce, nesmírně rozsáhlé, bylo plno duší. A nemůže ani být jinak, ježto do království nebeského není připouštěno nic poskvrněného a před tvář Boha, jenž jest světlo, v němž není temnot, a na místo nekonečné čistoty mohou proniknouti jen ti, kdož jsou vpravdě svatí a neposkvrnění a přísluší k oné slavné Církvi, na níž není poskvrnny ani vrásky. (Efes. 5; 27.) Takoví však jsou velmi vzácní; proto všichni ostatní, kteří náležejí k počtu vyvolených, procházejí ohněm očistce. A když je tomu tak, je nezbytno, aby holubice ustavičně lkala nad tak mnohými svými údy, kteří nesmírným zanícením touží po vlasti nebeské a zároveň jsou zadržováni v nesnesitelném ohni a trápení nejkřutějšími tresty.

KAPITOLA X.

O desátém prameni slz, jímž jest úvaha o lásce k Bohu

Láska k Bohu jest dešť shůry, jímž splývají sladké slzy, dávající vzklíčiti v zahrádce lidského srdce semenům všech ctností. O těchto slzách praví svatý Augustin ve výkladu žalmu sto sedmadvacátého: Sladší jsou slzy modlících se než radovánky divadel. Rozděluje se pak tento nebeský pramen ve tři jakoby ručeje, jež jsou tři touhy, vycházející z lásky k Bohu, totiž touha po slávě Boží, touha po naší blaženosti a touha po milosti, již se dosahuje blaženosti; kteréžto tři touhy se zdají dosti zjevně vyjádřeny prvními třemi prosbami Otčenáše. Vždyť kdo se modlí, aby se posvětilo jméno Boží, žádá tím, aby byl Bůh oslavován a chválen a vyvyšován ode všech andělů i lidí a svým způsobem i ode všech stvořených věcí. A kdo žádá, aby přišlo království Boží, žádá, aby se království Boží, jež bude společno Kristu se všemi svatými, rychle objevilo; což se stane v den poslední, až se dokoná blaženost svatých, když se oslavená těla připojí k blaženým duším. Konečně kdo žádá, aby se stala vůle Boží jako na nebi, tak i na zemi, žádá, aby nám byla dána milost plniti přikázání Páně, tak jako andělé v nebi stále činí vůli Boží.

Počněme od první touhy, již planou všichni praví přátelé Boží. Bůh náš nemá zapotřebí našich dobrých věcí, neboť má v sobě všechna dobra a sám jest svrchované a nekonečné dobro. Zlíbilo se však jeho dobrotě stvořiti svět, aby jakýmsi způsobem vylil mimo sebe svou dobrotu, nikoli jí pozbýváje, nýbrž sdíleje ji s jinými, jako pramen vody vytváří řeku, sám nic neztrácej. Co tedy jiného mohly stvořené věci, jež maličko předtím ještě nebyly, náležitě vzdáti tak dobrotivému dárci, než aby se celé obrátily v chválu Stvořitele? A vyplňují také věci bezduché,

nebo obdařené životem a smysly, ale nemající rozumu a svobodné vůle, ustavičně svůj úkol. Neboť neustále vypravují nebesa slávu Boží a hory i pahrbky se veselí před Bohem, a všechno ostatní mu slouží a plní slovo jeho. Na andělech a lidech, kteří jediná, jsou obdařeni duchovním chápáním a svobodnou vůlí, mohli Stvořitele poznávat i milovat, chtěl ukázat Bůh za prvé, co zmůže jejich svobodná vůle, a za druhé, co zmůže dobrodiní jeho milosti i soud spravedlnosti, jak moudře učí svatý Augustin v knize O káráni a milosti (kap. 10). A poněvadž četní andělé se svým knížetem d'áblem naplnění pýchou a zneužívající svobodné vůle Boha neoslavovali, neunikli spravedlivým Božím soudem výroku věčného zavržení. Ostatní, pokorně poddaní Pánu Bohu a spojení zbožnou láskou, dosáhli slávy blaženosti a ustavičně ho chválí a oslavují, řkouce: Svatý, svatý, svatý Pán Bůh zástupů. Zbývají jediná lidé, jichž daleko největší část, nedobře užívající svrchované svobody vůle, nečiní to, k čemu jsou lidé stvořeni; a ačkoli nechybí milosti Boží, jež probouzí, pomáhá, osvěcuje, přece jsou spravedlivým Božím soudem vydáni smyslu zvrácenému, slouží spíše stvoření než Stvořiteli.

Nechybí ani těch, kteří sice Boha znají, ale neoslavují ho; a také nechybí těch, kdož praví, že Boha znají, ale skutky ho popírají. Pro tyto lidi tedy ti nečetní, kteří vroucně Boha milují, nemohou téměř snést klidně tak velké bezpráví vůči Bohu, tak velikou nevděčnost a nepravost, souží se v nitru horlivostí a snaží se aspoň poněkud hojnými slzami zmírnit touhu po slávě Boží, již planou. Jeden z nich, prorok David, praví: Zchřádl jsem pro horlení své, že zapomněli moji nepřátelé na slova tvá. (Ž. 118; 139.) A o něco dále: Viděl jsem přestupníky a soužil jsem se, poněvadž neostříhali tvých výroků. (V. 158.) A jinde: Zdali jsem neměl v nenávisti ty, kdož tě nenáviděli, Pane, a nesoužil jsem se nad tvými nepřáteli? (Ž. 138; 21.) A vskutku, uváží-li kdo pozorně, jakým rouháním, utrhaním, zlořečením je Bůh denně od lidí urážen a jak mnozí urážejí, porušují, přestupují bez jakéhokoli strachu a hanby jeho neposkvrněný a prospěšný, nad zlato žádoucnější a nad med sladší zákon; a kolik je dosud pohanů nebo heretiků, kteří neznají pravého Boha, nýbrž uctívají a vzývají jako Boha buď "kámen nebo dřevo či přeludy svého mozku — miluj e-li vskutku Boha, nebude moci naprosto zůstat na duchu klidným, nýbrž zvolá a řekne s Jeremiášem: Kdo dá mé hlavě vody a mým očím studnici slz, abych oplakával urážky Pána, stvořitele mého, jemuž patří všechna čest a sláva, dokud mi slzy nevyschnou? Když přece Matatiáš a jeho synové (jak je psáno v první knize Machabejských) roztrhli roucho své a oblekli se v žíně a plakali velmi, protože pohané znesvětili chrám Páně a poskvrnili ona mystéria, jež byla stíny věcí budoucích: co by měl činiti zbožný křesťan v této době, kdy mohamedáni a luteráni a kalvínci a ostatní nepřátelé Boha a Církve na mnohých místech nejen zbořili chrámy, nýbrž vyhladili všechnu úctu Boží a veřejně znesvětili nejsvětější mystéria.

Božská láska podněcuje převroucí touhu viděti Boha a modlití se neustále s mnohými slzami a říkati: Přijď království tvé. Království Boží pak se v Písmě rozumí ve trojím smyslu: jakožto království, abych tak řekl, přirozené, jako království milosti a jakožto království slávy. Království přirozené sluje vláda, kterou má Bůh přirozeně nade všemi věcmi stvořenými, jež stále řídí a spravuje podle své vůle; a žádná věc se mu nemůže stavěti na odpor. O tomto království mluví David, když praví: Království tvé jest království všech věků. (Ž. 144; 13.) Na toto království se nemůže vztahovati ona žádost: Přijď království tvé, neboť toto království vždycky bylo a bude; a není třeba žádati na Bohu, aby přišlo to, co přišlo už na počátku světa. Království milosti je ono, jímž Bůh skrze milost kraluje v srdcích zbožných a řídí je i spravuje a líbezně podrobuje své božské vůli. O tomto království mluví Apoštol, když praví: On nás vytrhl z moci temnosti a přenesl nás do království milovaného Syna svého. (Kol. 1; 13.) Ani o tomto království se nezdá, že by se o něm mohlo rozuměti ono Přijď království tvé. Vždyť toto království milosti začalo se začátkem světa, jakož i Kristus sluje Beránkem zabitým, od počátku

světa (Zjev. 13; 8), poněvadž pro jeho předviděnou smrt byla dána milost všem, kteří byli spravedliví, ve všech dobách. Království slávy jest věčná blaženost, jež začala v duších blažených od smrti Krista, jenž umíraje, řekl lotrovi: Ještě dnes budeš se mnou v ráji. (Lk. 23; 43.) Bude však naplněno v den poslední, kdy blažení duchové dostanou oslavená těla a uslyší od krále slávy: Pojd'te, požehnaní, vládněte královstvím pro vás připraveným. (Mt. 25; 34.) Neboť tehdy vpravdě nadejde království Boží, když po zrušení veškeré moci smrtelníků a nečistých duchů bude vládnouti jediný Bůh a jeho vyvolení s ním. A to jest obecnější výklad Otců, Tertulliana a Cypriana v knize O modlitbě Páně, Chrysostoma a Jeronýma ve výkladu šesté kapitoly Matouše, Cyrila v páté katechesi mystagogické,⁶² Augustina v druhé knize O kázání Páně na hoře, Jana Kassiana v deváté Rozmluvě a jiných.

Poznamenává pak svatý Augustin ve dvacátém kázání na žalm stý osmnáctý, že před příchodem Kristovým všechny touhy světců směřovaly k vtělení Kristově; po vtělení, utrpení, vzkříšení a nanebevstoupení Kristově všechny touhy světců směřovaly k slavnému příchodu Kristovu, při němž všichni svatí dojdou dokonalé a věčné blaženosti. Neboť tak se naplní ono: A přijde Žádoucí všechněm národům. (Agg. 2; 8.) O první touze svatých jsou ona slova: Mnozí proroci a králové si přáli viděti, co vy vidíte, a neviděli. (Lk. 10; 24.) A tato slova: Nyní propouštíš, Pane, služebníka svého, nebot viděly mé oči spásu tvou. (Lk. 2; 29—30.) Anebo: Kéž bys protrhl nebesa a sestoupil! (Iz. 64; 1.) O druhé touze je řečeno: Uložena jest mi koruna spravedlnosti, kterou mi dá v onen den Pán, spravedlivý soudce; a nejen mně, ale všem, kteří milují jeho příchod (II. Tím. 4; 8), totiž těm, kteří milují cudnou láskou snoubence a proto touží, aby rychle přišel a nezpozd'oval svůj slavný příchod. Avšak cizoložnice, jež nemiluje svého chotě, bojí se jeho příchodu a chtěla by, kdyby to bylo možné, aby nikdy nepřišel. Snoubenka pak praví v závěru Zjevení: Přijď. A snoubenec odpovídá: Ano, přijdu brzy. (Zjev. 22; 17, 20.) A snoubenka zase: Přijď, Pane Ježíši. (Tt.) Také prorok David volá, prahna vroucně po obojím příchodu Páně a zejména po onom, při němž bude Bůh viděn tváří v tvář: Jako jelen dychtí po pramenech vod: tak dychtí má duše po tobě, Bože. Žíznila má duše po Bohu silném, živém: kdy přijdu a ukáži se před tváří Boží? Byly mi mé slzy chlebem dnem i nocí, když mi říkají každého dne: Kde je tvůj Bůh? (Z. 41; 2—4.) A jinde: Jedno jsem žádal od Pána, to budu hledati: abych přebýval v domě Páně po všechny dny života svého, abych viděl rozkoš Páně. (Z. 26; 4.) Kdo totiž miluje opravdově a ze srdce, nemůže trpělivě snášet nepřítomnost milovaného; nýbrž ať jí nebo pije nebo činí cokoli, vždycky myslí na milovaného a při myšlení vzdychá a pláče. A jestliže snad usne, i ve snu ho bude vidět a důvěrně s ním rozmlouvat. A jestliže se to přihází těm, kdož jsou ovládnuti láskou k věcem smrtelným a mrzkým, co učiní ti, kteří jsou ovládnuti láskou ke kráse nekonečné a věčné? Těm jsou opravdu jen slzy chlebem dnem i nocí, neboť jen slzami se občerstvují a v nich nalézají spočinutí; všechny ostatní věci jsou obtížnými utěšiteli, jak praví svatý Job. (16; 2.) Proto svatý Pavel, jenž uchvácen do ráje viděl aspoň zčásti krásu Páně a chápal, že jen zeď těla mu brání, aby se netěšil s Kristem, volal, řka: Kdo mne vysvobodí z těla této smrti? (Řím. 7; 24.) A zjevněji: Toužím ode-brati se a býti s Kristem. (Fil. 1; 23.) A blažený mučedník Ignác⁶³ praví v listě k Římanům: Všechna muka d'áblova ať na mne přijdou, jen když se budu těšit z Krista. Co říci o Marii Magdaleně? Ta, když poznala při poslední večeři v Bethanii, že Kristus jí bude odňat, smáčela jeho nohy slzami a utírala svými vlasy. (Jan 12; 3.) Daleko jiné byly tyto slzy než ty, jimiž začala umývati jeho nohy v domě Šimonově a utíratí je svými vlasy. (Lk. 7; 38.) Ty totiž vytryskly ze vzpomínky na hříchy a z přehořké zkroušenosti; ty

⁶² „v druhé katechesi mystagogické“ — t. v jedné z pěti katechesi, udílených až po vykonaném křtu a pojednávajících o přijatých svátostech.

⁶³ Svatý Ignác, biskup antiochijský, jeden z t. zv. Otců apoštolských (přímých žáků sv. apoštolů) podstoupil mučednickou smrt v Římě za Trajana; jeho sedm dochovaných listů je krásným svědectvím ducha, proniknutého vroucností víry i žhavou touhou po mučednictví.

druhé z touhy zadržeti milovaného; takové byly též ty, jimiž oplakávala u hrobu jakoby nepřítomného, domnívajíc se, že byl odnesen. A jaké, jak vytrvalé, jak vroucí, jak líbezné byly ony slzy, jež prolévala o samotě, trávíc toliko v rozjímání o milovaném dny i noci? Ó, jestliže by kdo byl okusil touhy slz po božské kráse s Davidem, s Pavlem, s Magdalenou, dodejme i s Augustinem, s Bernardem, s Františkem, zajisté by byl pohrdl všemi radostmi tohoto světa a všemi rozkošemi i radostmi jeho. Protože však hladovíme a žízníme, a neznáme pokrm a nápoj nebeských slz, obracíme se k tělesným touhám a radostem tohoto světa.

Zbývá třetí touha, pocházející z božské lásky, kteroužto touhou puzeni žádáme a pravíme: Buď vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi. Touto prosbou žádáme milost Boží, již bychom byli s to zachovávatí Boží přikázání. Neboť je psáno: Chceš-li vejiti do života, zachovávej přikázání. (Mt. 19; 17.) Ta tedy láska, jež v nás budí touhu po patření na Boha, jež jest život věčný, a nutí nás neustále lkáti, dokud k němu nedospějeme — táž láska nás nutí toužiti po dokonalé poslušnosti božského zákona; dokonalou poslušnost pak prokazují Bohu andělé v nebi, o nichž zpívá svatý David: Dobrořečte Bohu všichni andělé jeho: mocní v síle, kteří činíte slovo jeho, k slyšení hlasu řeči jeho. Dobrořečte Bohu všechny mocnosti jeho: služebníci jeho, kteří činíte vůli jeho. (Z. 102; 20—21.) Vyslovuje pak na tomto místě Prorok dokonalou poslušnost, kterou andělé prokazují Bohu. Neboť když praví: mocní v síle, kteří činíte slovo jeho, znamená to, že jako jsou opravdu nesmírně mocní, tak také účinně a rychle konají, co Bůh rozkazuje. A když dodává: k slyšení hlasu řeči jeho, naznačuje, že andělé neposlouchají Boha z žádné jiné příčiny, než aby poslouchali a osvědčili se před Pánem jako opravdu poslušní služebníci. Neboť lidé často poslouchají hbitě a pilně svého pána, ne tak, aby poslouchali, jako, aby tím získali nějakou výhodu nebo čest nebo požitek; a proto jsou nedbalí a zdoluhaví v poslouchání, když si z toho neodnášejí žádný zisk. Velice jsou zajisté vzdáleni svatí andělé od oné nedokonalé poslušnosti, vynucené sebeláskou. A bychom se snad nedomnívali, že toliko andělé posledního kůru, kteří se ve vlastním smyslu nazývají anděly, naplňují bedlivě a hbitě vůli Boží, připojuje Prorok: Dobrořečte Bohu všechny mocnosti jeho. Kdež se mocnostmi rozumějí všechny hierarchie a všechny řády a konečně všechny jeho zástupy. Neboť tak je psáno v hebrejském kodexu a tak to překládá svatý Jeroným: Dobrořečte Pánu všechny zástupy jeho. Tuto dokonalou poslušnost, jež vylučuje všechen hřích a jež se líbí Pánu nade všechny oběti, touží napodobiti lidé, kteří opravdu milují; a protože vidí, že toho sami ze sebe nemohou dosáhnouti, s úpěním praví: Buď vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi. Touhou toužíme tobě, Pane, pilně, rychle a beze vší nedokonalosti sloužití a tebe poslouchati zde na zemi, jako ti slouží a tebe poslouchají svatí andělé v nebi; protože však nám v tom mnoho věcí překáží, voláme s tvým služebníkem Augustinem: Dej, co kážeš, a kaž, co chceš. A jestliže stav našeho vyhnanství nedopouští takovou dokonalost, přijmi oběť modlitby a touhy naší, volající k tvým uším: Buď vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi. A jestliže i sama touha je nedokonalá příliš, slyš lkání toužícího touhou velikou a nařikajícího s Prorokem a řkoucího: Zachtělo se duši mé žádati spravedlností tvých v každém čase. (Ž. 118; 20.) Kdo si totiž žádá toužiti po pravé a plné poslušnosti přikázání, již touží, avšak touhou nedokonalou, po samé poslušnosti přikázání; a jestliže neumdlí v modlitbách a v žádání plném lkání, zajisté bude vyslyšen a dosáhne touhy dokonalé, s níž také dosáhne dokonalé poslušnosti přikázání, jaká může býti na této zemi. A odtud se pak stane, že dojde nebeské vlasti a bude se svatými anděly mocně a pilně ve všem a skrze vše konati slovo Páně a naplní všechna chtění jeho.

KAPITOLA XI.

O jedenáctém prameni slz, jímž jest úvaha o nejistotě spásy

Velikost dobrých věcí, jež v sobě zahrnuje věčná blaženost, je tak značná, že jako naděje na její získání rodí převelikou radost, tak také strach z její ztráty přináší takovou bolest, že kdo o ní vážně přemýšlí, nezdrží se slz. Kdyby se zajisté někdo, jsa obžalován z hrdelního zločinu, zmítal uprostřed mezi nadějí a strachem, zatím co se jeho pře projednává před vladařem, nemohl by se vůbec radovati ani potlačiti pláč, dokud by nebyl zpraven o spravedlivosti své pře nebo aspoň o vladařově shovívavosti. Kdo by tedy mohl ustati od strachu a lkání, když uváží, že je dosud nerozhodnuta pře buď o jeho věčnou spásu nebo o věčnou smrt a neštěstí? I když totiž si třeba někdo není vědom ničeho, proč by se měl báti věčného zatracení, přece, když uvažuje, že je to Bůh, jenž nás bude soudit, jenž může v nás viděti mnohé, co my sami nevidíme — jak by si mohl slibová ti bezpečí? Je to Kristův apoštol a nádoba vyvolená, jenž o sobě píše: Ničeho si nejsem vědom, ale tím nejsem ospravedlněn; ten však, jenž mě soudí, jest Pán. (I. Kor. 4; 4.) A Job byl podle svědectví Ducha svatého muž sprostný a upřímný, boje se Boha. (Job 1; 1.) A sám o sobě píše: Netresce mne srdce mé v celém mém životě. (T. 27; 6.) A přece se tak obával Božího soudu, že pravil: Co bych učinil, kdyby povstal Bůh k soudu? A kdyby se vyptával, co mu odpovím? (T. 31; 14.) A abychom uvedli příklad z naší doby: blahoslavený Alois Bertrand,⁶⁴ muž vynikající svatosti, nejednou byl nalezen, an vzlyká a pláče, a když se ho dotazovali, jaká že je příčina tak velikého žalu a tak nesmírné záplavy slz, odpovídal: Proč bych přehořce neplakal, když nevím jistě, zdali budu účasten věčné spásy? (Viz jeho Život, sepsaný od F. M. Justiniana, k. 4.) Jsou pak dvě příčiny této nejistoty, jež činí zbožné lidi silně starostlivými. Jedna je ta, že nikdo nemůže býti jist, leč z božského zjevení, jež se jen zřídka přihází, bude-li Bohu milý a opravdu spravedlivý, i když se v očích lidí zdá svatým a spravedlivým a ani sám na sobě nenalézá nic, pro co by ho káralo buď jeho srdce nebo jeho svědomí; vždyť jsou tak srozumitelná slova Šalomounova v knize Přísloví: Kdo může říci: Čisté je srdce mé, čist jsem od hříchu? (Přisl. 20; 9.) A otevřeněji je to řečeno u Kazatele: Jsou spravedliví a moudří, a jejich skutky jsou v ruce Boží; a přece neví člověk, zdali lásky či nenávisti je hoden, ale všechny věci jsou chovány do budoucna nejisté. (Kaz. 9; 1.) Na toto místo píše svatý Jeroným tento výklad: Smysl jest: shledal jsem, že sice skutky spravedlivých jsou v rukou Božích, ale přece že nemohou věděti, zdali jsou milováni od Boha či nikoli, a kolísají v nejistotě, zdali jsou uchováváni k ospravedlnění nebo trestu. V budoucnosti se to tedy dovědí. A tak, když se praví: Neví člověk, je-li hoden lásky či nenávisti, nemluví se o lidech zjevně bezbožných; neboť ti mohou snadno věděti, že jsou svrchovaně hodni nenávisti; nýbrž o lidech, kteří se zdají spravedliví a moudří, to jest o těch, jichž skutky jsou chvályhodné. O těch je nejisto, zdali jsou hodni nenávisti nebo lásky, ježto se neví, zdali jejich skutky vycházejí z pravé lásky. Jak obtížná je lidem opravdu zbožným tato nejistota, může se poznati i z toho, že když byla svatému Františkovi, brzy po obrácení, probírajícímu svůj život v hořkosti duše, zjevena jistota odpuštění všech hříchů, byl týž František naplněn náhle neuvěřitelnou radostí, jak dosvědčuje svatý Bonaventura v jeho Životě (kap. 3.); a zjevněji se totéž vypráví v Kronice. Ačkoli pak je tato nejistota krutá pro milovníky Boha, přece nebyla ustanovena božskou Prozřetelností bez veliké moudrosti Boží i užitku lidí. Děje se tak, aby spravedliví neustále bděli a s bázni a chvěním pracovali o své spásy, aby se neodvážili vynášeti se nad bezbožné; a hříšníci zase aby nezoufali nad spásou a neoddávali se neřestem beze

⁶⁴ Alois Bertrand — vl. Ludvík Bertrand (1526—1581), dominikánský misionář mezi Indiány jihoamerickými, který se vyznačoval neobyčejnou mírností a laskavostí i duchem hluboké kajicnosti.

vší uzdy a rozvahy. Jiná příčina, proč nemůžeme být v tomto životě jisti dosažením spásy, je nejistota vytrvalosti; i když totiž máme za jisté, že jsme dnes spravedliví a Bohu milí, přece nevíme a nemůžeme vědět, leda z božského zjevení, co přinese příští den; neboť denně vidáme, jak se lidé odvracejí od svatého obcování k nejhorším neřestem a hříchům. A abychom začali shora, první anděl beze vší pochyby obdržel samým svým stvořením milost Boží s moudrostí a přechetnými jinými dary. O něm napsal podle výkladu svatého Řehoře Ezechiel: Ty znamení podobnosti, plný moudrosti, a dokonalý v kráse, byl jsi v rozkoších ráje Božího; všeliký kámen drahý přikrytí tvé. (Ezech. 28; 12—13.) A dále: Dokonalýs byl na cestách svých ode dne stvoření svého, dokud se nenašla na tobě nepravost. (Tt. v. 15.) A svatý Augustin píše velmi jasně o všech andělech, že v nich Bůh zároveň stvořil přirozenost i vlil milost. A není pochyby, že andělé a především náčelník andělů poznali, že jsou obdařeni pravou milostí Boží a pravou láskou. Andělé totiž vidí sebe samy a z božského osvětlení poznávají všechny dary Boží, jež mají v sobě. Onen tedy kníže andělů, obdařený moudrostí a milostí Boží, neobstál v pravdě, a tudíž nevytrval v přijaté milosti, a jako blesk, jak praví Pán, to jest nesmírnou rychlostí, padl s nebe a z anděla světla se proměnil v knížete temnot. Jeho napodobil první člověk, jenž dosáhnuv milosti Boží při samém svém stvoření s prvotní spravedlivostí, brzy potom jí pozbyl. Píše totiž svatý Řehoř Nazianský (v kázání o velikonocích) a svatý Jan Zlatoústý (16. hom. na Genesi), že Adam může být nazván pozemským andělem, pozůstávajícím z ducha a těla, z ducha pro milost, z těla pro přirozenost. Jestliže tedy první anděl a první člověk si nebyli jisti vytrvalostí a také skutečně pozbyli milosti, a to veliké milosti: kdo se podívá, že ani my po pádu Adamově nemáme jistoty vytrvalosti? Pro tu věc i Saul, první král Izraelitů, vyvolený Bohem, ježto byl pokorný v jeho očích a tak dobrý, že v celém národě nebylo nad něho lepšího, přece nedlouho poté se stal zavržencem. A co Šalomoun? Ten byl vpravdě nejmoudřejší a od mládí tak milý Bohu, že Bůh o něm řekl Davidovi: Já mu budu otcem a on mi bude synem. (II. Král. 7; 14.) A svatý Jeroným nazývá Šalomouna v listu Paulínovi o studiu Písma milovaným Páně. A přece do té míry nevytrval, že jsa v stáří zkažen ženami, vzýval všechny jejich modly a nemálo velmi významných autorů má za to, že byl zavržen. To mu výmluvnými slovy předpověděl jeho otec David v první knize Paralipomenon těmito slovy: Ty pak, Šalomoune, synu můj, znej Boha otce svého a služ mu srdcem dokonalým a myslí ochotnou. Nebot všechna srdce zpytuje Pán a všechněm úvahám myslí rozumí. Budeš-li ho hledati, nalezneš ho; pakli ho opustíš, zavrhne tě na věky. (I. Par. 28; 9.) Strašlivá hrozba, jež se vyplnila do písmene; neboť opustil Šalomoun Boha, a Bůh ho zavrhl na věky.

Co řeknu o zrádci Jidášovi? Zdali i on nebyl milován Kristem, když byl dobrý nebo rozhodně samým povoláním byl učiněn dobrým a hodným nejvyššího stupně; a přece vkrátce porušen láskou k penězům zasloužil být od téhož Pána nazván ďáblem! Zdali, praví, jsem nevyvolil vás dvanáct? A jeden z vás je ďábel. (Jan. 6; 71.) A jinde: Lépe by mu bylo, kdyby se byl nenarodil. (Mt. 26; 24.) K tomu přistupují ještě dva veleučení a vynikající kdysi učitelé Církve, jeden Řek — Origines —⁶⁵ druhý Říman, Tertullián. Oba v mládí neobyčejně toužili po mučednictví, oba byli milovníci postu a zdržlivosti, oba výteční spisovatelé nejen v kontroverzi s pohany, ale i s heretiky; a přece oba v stáří klesli a vymyslili nové herese a zasloužili si být jmenováni mezi heretiky. Kdo by se tedy odvážil slibovati si vytrvalost, když takové věže padly? Pomíjím nesčetné jiné. Jednoho však nemohu pominouti. Je to poustevník Heron, který žil padesát let na poušti ve svrchovaném odříkání a zdržlivosti, mlčení a pěstování dokonalého života; a přece potom oblouzen ďáblem vrhl se do přehluboké studny, jako by pro záslužnost

⁶⁵ Origenes, řecký církevní spisovatel (k. 185. - k. 254), byl jedním z největších theologů křesťanského starověku, třebaž nebyl prost omylů věroučných.

ctností a námah nemohl podléhati žádnému úrazu; a byv odtud bratřími vytažen polomrtvý, ani pak nechtěl se káti a skončil život v své zatvrzelosti. Dosvědčuje to jako skutečnost Jan Kassian v druhé Rozmluvě, pojednávající o rozeznávání; kterýžto Kassian potvrzuje, že se ta věc udála v jeho době a že byla známa přemnohým lidem. Těmito příklady je dostatečně prokázáno, že ani poctiví a svatí lidé nemají zajištěnu vytrvalost a proto mohou i po mnohých zásluhách a úsilí pozbyti věčné blaženosti.

Když je tomu tak, málo zajisté cení věčný život a věčné tresty, kdož jsouce postaveni v nejistotě tak veliké úhony, ještě se smějí a hrají nebo i chrápou na ložích či hodují u stolů; neboť jak mohou mít zdravý rozum nebo vůbec býti lidmi a ne zvířaty, jestliže nevidí tak veliké nebezpečí? A jestliže si je uvědomují, jak to, že se na celém těle nechvějí a celým duchem nehrozí? Proč nepláčou? Nekvílejí? Nehořekují? Proč se nestarají, jak napomíná apoštol Petr (II. Petr. 1), aby si zajistili své povolání a vyvolení? Když ještě není rozhodnut tak veliký soud, v němž jde o všechno, to jest o všechny statky, o čest, o hlavu, ba o věčný a šťastný život nebo o věčnou smrt a věčná muka — proč se nestarají o to, aby se obraceli k přátelům, vyhledávali obhájce, vzývali samého Soudce vzdechy a slzami? Neboť v tomto nebezpečí více platí pokorná a úpěnlivá modlitba a otevřené doznání a prohlášení naší viny než jakákoli sebe výmluvnější a podrobnější obhajoba. Sluší se často z celého srdce a ne bez nevýslovného lkání žádati od Boha milost nejopravdovější a nejžhavější lásky k samému Bohu i k bližnímu; a zároveň milost vytrvání v dobrých skutcích až do konce; neboť vytrvalost, jež dokonává dílo a zakončuje práce, je darem Božím, ale není odpírána těm, kdo žádají, jak náleží. Velmi užitečné naučení k dosažení daru vytrvalosti podává svatý Augustin, když vykládá ona slova žalmu pětadesátého: Požehnaný buď Bůh, který neodvrhl modlitbu mou a milosrdenství své neodňal. (V. 20.) Když uvidíš, praví, že ti nebyla odňata tvá prosba, buď jist, že ti nebylo odňato jeho milosrdenství. Tolik svatý Augustin, který velmi pravdivě učí, že dar modlitby je nejlepší a neomylné znamení daru milosrdenství. Neboť těm, jimž Bůh ukládá, aby se stále modlili a jimž dává zároveň ducha stálé modlitby a žádosti setrvati v božském milosrdenství až do konce — těm bez vší pochyby neodejme své milosrdenství až do konce a milosrdně způsobí, že vytrvají až do konce. Neboť jako kdyby někdo z nás poručil člověku chudému, aby od něho prosil denně almužnu, nemohl by prosícímu odepřít každodenní almužnu: tak rozhodně nejtědřejší Pán, jenž pravil: Je potřebí stále se modliti a neustávati (Lk. 18; 1), a jenž dává svým přátelům vůli stále se modliti a modliti se, jak náleží, zajisté je vyslyší a udělí jim své milosrdenství, dokud je nebude korunovati v nebeské vlasti milosrdenstvím a slitováním a dokud nenaplní jejich žádost dobrými věcmi. (Z. 102; 4—5.)

KAPITOLA XII.

O dvanáctém prameni slz, jímž jest úvaha o pokušeních, překážejících, v cestě k životu

Zbývá úvaha o pokušeních, z kteréžto úvahy jako z pramene tryská nemalý ručej slz. Kdo totiž vroucně miluje Boha a touží jej viděti, velmi obtížně snáší rozmanitá pokušení, jež překážejí v běhu k věčnému životu; a proto s neustálým lkáním pracuje o jejich zapuzení a jakoby násilí trpě, je trýzněn a volá k Bohu: Neuved' nás v pokušení, ale zbav nás od zlého. Abychom však řekli něco málo podle pořádku o tomto nesmírném nebezpečí, pojednáme krátce nejprve o pokušitelích, potom o nástrojích, to jest o sítích a osidlech pokušení. Hlavní pokušitelé jsou ďáblové, a nejsou jen pokušitelé, nýbrž i žalobci. Nejprve totiž navádějí k páchání hříchů; potom

nás u Soudce obviňují ze spáchaných hříchů; a proto jsou naši nejsvrchlejší a nejkrutější nepřátelé. Ze jsou ve vlastním smyslu našimi pokušiteli, dosvědčuje Evangelium, když praví: Přistoupil pokušitel (Mt. 4; 1.). Dosvědčuje to apoštol Pavel: Zdali snad vás nepokoušel, praví, ten, jenž pokouší. (I. Thes. 3; 5.) To jest: ten, jehož vlastní činností jest pokoušeti. Dosvědčuje to apoštol Petr: Proč pokoušel ďábel srdce tvé? (Sk. 5; 3.) Dosvědčuje apoštol Jan: Ďábel uvrhne některé z vás do vězení, abyste byli pokoušeni. (Zjev. 2; 10.) Ze oni jsou našimi žalobci, dosvědčuje též apoštol, když ve Zjevení praví: Byl svržen žalobník bratrů našich, jenž na ně žaloval před Bohem naším dnem i nocí. (Zjev. 12; 10.) Vykládaje tato slova, praví svatý Řehoř v druhé knize Moralií: Žaluje ve dne, když nám vnuká užívati špatně věcí prospěšných; žaluje v noci, když ukazuje, že v protivěnství nemáme trpělivosti. (Kap. 5.) Tak žaloval na svatého Joba, když pravil: Zdaliž se Job darmo bojí Boha? Zda jsi ho ty neohradil i dům jeho i všecken statek vůkol, dílu rukou jeho jsi nepožehnal a vladařství jeho nevzrostlo na zemi? Ale vztáhni maličko ruku svou a dotkni se všeho, co má, nebude-li v tvář dobrořečiti tobě. (Job. 1; 9—11.) Na tomto místě slovo dobrořečiti se chápe v opačném smyslu v této kapitole i v následující. A abych vynechal přechetná zjevení, v nichž byl viděn ďábel, jak zápasí se svatým andělem a z mnohých věcí obviňuje člověka již umírajícího: velmi dobře je známa ze života svatého Antonína od svatého Athanáše prudká žaloba démonů proti svatému Antonínovi a obhajování téhož Antonína od andělů. Úhrnem, ďábel a jeho nohsledové jsou nesmiřitelní nepřátelé pokolení lidského a škodí mu tím hůře, když chtějí buď ukazovati skryté poklady nebo sloužiti láskám nestoudných lidí. Jací a jak četní jsou tedy tito naši pokušitelé a žalobci? Nejprve jsou nesmiřitelní lstiví a zchytří, že ve srovnání s námi mohou býti nazváni vlky naproti holubicím, ať už uvážíš vznešenost a jemnost přirozenosti či velmi dlouhý zvyk a zkušenost. Proto je svatý Pavel, jemuž nebyla neznáma jejich úskočnost, nenazývá úskočnými nebo ničemnými, nýbrž duchy ničemnosti v povětří. (Efes. 6; 12), to jest jmenuje přímo ničemnost, úskočnost nečistých duchů, obývajících vzdušné nebe, odkud pohodlněji mohou pozorovati, co činí lidé na zemi. Mimo to jsou ti podsvětní duchové mocni v síle, že kdyby Bůh dopustil, mohli by téměř v mžiku způsobiti lidem svrchované škody. Nebot proto je Apoštol na zmíněném místě nazývá knížaty a mocnostmi a vládci světa. A svatý Petr je nazývá lvy řvoucími (I. Petr. 5; 8) a svatý Jan ve Zjevení jmenuje draka velikého. (Zjev. 12; 3.) Není pak šelem divočejších a silnějších nad lva a draka. Konečně v knize Jobově se praví o ďábloví: Není na zemi moci, která by se přirovnávala jemu, jenž byl učiněn, aby se žádného nebál. (Job. 41; 24.) A kolik je jářku těch velemocných a velezchytřilých pokušitelů? Zřejmě nesčíslné množství; neboť ovzduší, obklopující zemi, je plno démonů, takže kdyby měli těla, zatemnilo by slunce o polednách. Slyš svatého Jeronýma v Komentáři k šesté kapitole listu k Efeským: To, praví, jest názor všech Učitelů, že onen vzduch, který rozděluje uprostřed zemi od nebe, jest nazýván prázdňným, je plný nepříznivých mocností. A tomuto výroku starých autorů podivuhodně odpovídají vidění svatého Antonína, jež líčí Athanáš. Je-li tomu tak, kdo z nás by se nezděsil, kdyby nám bylo dáno tělesným očima spatřiti ony bludy, svrchované proti nám nevražící? Kdo by nezbledl? Kdo by úplně neustal od her a žertů? Kdo by se vážně neoddal modlitbě a slzám? A což, kdybychom kromě toho spatřili zemi plnou osidel nebo sítí, jak ji kdysi uzřel svatý Antonín: zdali by nesmiřitelně nevzrostl strach a zděšení? Zdali by ze všech končin nestoupal křik a nárek do nebe k Bohu, který nás jediný může vytrhnouti z takových nebezpečí? Ale tyto věci nejsou o nic méně pravdivé nebo věrohodné, protože je nespátřujeme tělesným očima.

Protože však jsme řekli něco o pokušitelích, povězme již o nástrojích, to jest o léčkách, jimiž nás lapají jako zvěř nebo ptáčky, nebo aspoň se pokoušejí nás vlákati a polapiti. Obecně je tolik druhů léček, kolik je v nás mohutností vnímajících a chápajících. Avšak počet jednotlivých léček je, jak jsme již řekli, téměř nekonečný. Nebot všechna stvoření, jak praví Mudrc, učiněna

jsou pokušením duším lidským a pastí nohám pošetilých. (Moudr. 14; 11.) A Sirach napomíná, řka: Uprostřed osidel budeš choditi. (Sir. 9; 20.) První schopnost v člověku jest rozum, jež následuje rozumná vůle. Léčkou této schopnosti jest čest; neboť zvířata, jež nemají rozumu, nejsou vnímavá pro čest. Jakou tedy léčkou jest čest? A jak nesmírné zlo jest pýcha, jež ctí čest jako modlu? Slyš Siracha: Jako koroptev bývá uvedena do klece a jako srna v osidlo, tak i srdce pyšných. (Sir. 11; 32.) A Apoštol napomíná starostlivě Timothea v prvním listě k němu, aby v čest biskupa neuváděl novověrce, aby zpyšně, neupadl v soud a v léčku ďáblou. (3; 6.) V tuto léčku první ze všech upadl ďábel; a proto, aby měl mnoho společníků v trestu, usiluje polapiti touž léčkou, koho jen může. Co však činí moudří? Prchají před touto léčkou, jako vskutku prchali, pokud mohli, svatí Otcové, Ambrož, Augustin, Chrysostomus, Řehoř, jimž ona čest nebyla léčkou, nýbrž křížem, jež vzali na sebe ne z touhy, ale z poslušnosti. Pošetilci pak a hlupáci, jichž nelze spočítat, neprchají před léčkou, nýbrž ji vyhledávají a zápasí se spoluuchažeči, kdo si bude moci první z nich léčku navléci. O lidská slepota, hodná býti oplakána vším pramenem slz! Vpravdě totiž jest představenství pastí nohám pošetilých, kteří, nedovedouce sami sobě vládnouti, pachtí se po vládě nad množstvím, jako když slepý veda slepé, upadne s nimi do jámy.

Neméně zhoubnou léčkou jsou peníze, jež podněcují lakotu; a k rozumu nenáleží o nic méně než čest. Neboť zvířata, jsouce spokojena pokrmem a nápojem, pohrdají penězi a tím, co se za peníze kupuje, paláci, pozemky, oděvy a jinými věcmi toho druhu. Také potvrzuje Apoštol v prvním listě k Timotheovi, že peníze jsou léčkami ďáblouými, řka: Kdo chtějí zbohatnouti, upadají v pokušení a v osidlo ďáblou. (I. Tim. 6; 9.) A láska k penězům zachází až tak daleko, že se peníze uctívají místo Boha; odtud Apoštol nejednou nazývá lakotu modloslužebnictvím. (Srv. Efes. 5; 5, Kolos. 3; 5.) Této léčky pak se lidé nevystříhá jí do té míry, že ji velmi horlivě vyhledávají a za šťastnější jsou považováni ti, kdo jsou obklopeni větším množstvím takových léček. Kéž by bylo možno přesvědčit lidi, kteří touží po velikém zisku, o tom, k čemu napomíná Apoštol, když praví: Velikým ziskem jest pobožnost se spokojeností (I. Tim. 6; 6), to jest zbožnost s přesvědčením, že stačí člověku to, co má, ať je to mnoho nebo málo. Neboť to je význam řeckého slova autarkeia,⁶⁶ jehož užil svatý Pavel. A tak je velice bohatý a velikého zisku dosáhl ten, kdo má zbožnost, to jest opravdu synovskou lásku k Bohu. Neboť kdo chápe, co to jest býti synem Boha, Krále králů všech, a kdo k němu lne synovskou láskou, plní jeho přikázání, důvěřuje v něho, srovnává se s jeho vůlí: ten aťsi má cokoli, mnoho či málo, s jistotou věří, že mu to stačí, neboť nepochybuje, že svrchovaně milující Otec mu vždycky udělí, co mu postačí na ten čas, a že by mu neprospělo míti více nebo méně. O, vpravdě veliký zisk, ale málokomu známý! Vždyť kdo je i podle názoru pohanů opravdu bohatý, ne-li ten, kdo po ničem netouží? A kdo netouží po ničem, ne-li ten, jenž ví, že má Otce nejbohatšího a nejláskyplnějšího, který udělí, co postačí v tomto vyhnanství, a uchovává plné dědictví pro onen čas, kdy nic nebude moci býti ztraceno nebo porušeno, a pro ono místo, kde se zloděj nepřibližuje ani mol nekazí? (Lk. 12; 33.) Přístupme však k výkladu léček, jež ještě zbývají. Třetí léčka jest mocný požitok z tělesných rozkoší, zprostředkovaných představivostí. Neboť touto léčkou se ďábel snaží polapiti i ty, kdož meškající daleko od světa bydlí na pustých místech, kde nevidí žádné lidi a neokoušejí žádných slastí nebo rozkoší. A dovede zajisté ďábel ty věci představovati s takovým uměním, že se zdají krásnějšími a sladšími než vskutku jsou, a často obrazy těch věcí působí více, než by působily věci samy, kdyby byly přítomny; neboť věci, ať sebe krásnější a líbeznější, mají vždycky přimíšenu nějakou nečistotu nebo hořkost, avšak na obrazech umělostí ďáblou vyvolávaných v představivosti není nic nečistého, nic nepřijemného, nýbrž jsou představovány obraznosti jen jako

⁶⁶ řecké autarkeia = soběstačnost.

příjemné. Proto není divu, že působí neobyčejně prudce na žádostivost. Tohoto druhu léčky použil pokušitel vždycky k polapení těch nejsilnějších mužů, jež nebylo možno polapiti ani léčkou cti ani sítí peněz; tuto léčku nastražil Satan apoštolu Pavlovi poté, co byl uchvácen do třetího nebe, a Bůh to dopustil, aby byla zachována Pavlova pokora. Neboť tak to sám líčí: A abych se pro nesmírnost zjevení nevyvyšoval, byl mi dán osten pro tělo, anděl to satana, aby mě políčkoval; pročež jsem třikrát prosil Boha, aby odstoupil ode mne. (II. Kor. 12; 7—8.) Tuto léčku nastražil velikému Antonínovi, nejosvědčenějšímu ze všech mnichů, o němž mluví takto svatý Athanáš v jeho Životě: Jakmile ďábel poznal, že ho Antonín svou vytrvalostí přemáhá a povaluje svou velikou vírou, obvyklými proti mladým lidem zbraněmi na něho dorážíje znepokojoval ho nočními nástrahami. Ponoukal ho necudnými myšlenkami, on však je zase zapuzoval modlitbami. Polehtával ho, on však jako zardívaje se věrou a modlitbami i posty ohrazoval své tělo. Dáblu se nestýskalo ani přestrojovati se v noci za ženu a napodobiti všechny posušky, aby Antonína obloudil; on však o Kristu rozjímaje a uvažuje urozenost, která se jím nabývá, a duchovnost duše, zhášel uhel jeho šalby. Tu zase nepřítel ponoukal ho slastí rozkoše, on však rozhněvanému i zarmoucenému se podobaje, o hrozícím ohni a červu trápení rozjímal a stavě si to před sebe, beze škody všecko přecházel. Touž léčku nastražil svatému Hilarionovi, o němž píše svatý Jeroným takto v jeho Životě: Dráždil jeho smysly a dospívajícímu tělu vnukal obvyklý žár rozkoší. Byl nucen učedníček Kristův mysliti na věci, jež neznal, a přemítati v duchu o skvělosti věci, o níž se mu nedostalo zkušeností. Rozhněván tedy sám na sebe a tluka se pěstmi do hrudi, jako by mohl myšlenky vyhnati údery rukou, pravil: Já tě naučím, osle, abys nevyhazoval; nebudu tě krmit ječmenem, ale slámou; hladem a žízní tě zmořím, těžkým zatížím břemenem, horkem a zimou tě uštvu, abys myslel spíše na jídlo než na necudnosti. Tolik svatý Jeroným, jehož také ďábel neušetřil, nýbrž mu nastražil léčku podobnou jako Antonínovi a Hilarionovi; neboť tak mluví sám o sobě v listě k Eustochii⁶⁷ o ostříhání panenství: O, kolikrát já sám, meškaje v samotě a v oné nesmírné pustině, jež vysmahlá žářem slunce skýtá strašlivé obydlí mnichům, domníval jsem se, že se účastním římských rozkoší! Sedával jsem o samotě, protože jsem byl naplněn hořkostí; zdrsňely žíní zohyžděné údy a zanedbaná kůže dostala nádech ethiopské pleti. Denně slzy, denně lkání; a jestliže někdy vzpírajícího se přemohl dotírající spánek, na holou zem jsem složil kosti sotva držící pohromadě. O pokrmech a nápoji pak pomlčím, neboť i neduživí pijí jen studenou vodu a pojistí něco vařeného je přepychem. Já tedy, jenž jsem se sám odsoudil ze strachu před peklem k takovému žaláři, jsa společníkem jen štirů a šelem, často jsem byl přítomen kolovým tancům dívek; rty byly zbledlé postěním a mysl prahla touhami ve studeném těle, a zatím co tělo již zemřelo dříve než člověk, kypěl již jen žár žádostí. A tak, jsa zbaven vši pomoci, ležel jsem u nohou Ježišových, smáčel je slzami, osušoval vlasy a vzpurné tělo jsem podmaňoval týdenním hladověním. Tolik svatý Jeroným. Podobné věci bych mohl uvést i o svatém Benediktovi, jenž podle svědectví svatého Řehoře (Rozmluvy kn. II., kap. 2.), aby vyvrhl nečisté myšlenky ďáblem vnuknuté, válel se nahý v trní; rovněž o svatém Bernardovi, který podle svědectví Vilémova⁶⁸ v jeho Životě (kn. I, kap. 3), ponořiv se do mrazivě studené vody jezera, tak dlouho snášel chlad v těle, až uhasil plamen žádosti v mysli. Konečně, abych pomínil jiné, mohl bych totéž uvést i o svatém Františkovi, jenž podle svědectví svatého Bonaventury v Životě sv. Františka (kap. 5) plamen chlípnosti, vložený ďáblem v jeho ducha, utlumil nejprve krutým bičováním, potom tím, že se v nočním čase válel nahý v hromadě sněhu.

⁶⁷ Svatá Julia Eustochium (k. 368—420), dcera svatě Pavly Římské, náležela k oněm ženám z patricijských římských rodů, jimž vštěpoval sv. Jeroným zásady přísného asketického života; zemřela v Betlemě. Jsou jí věnovány četné listy svatého Jeronýma i některé menší traktáty.

⁶⁸ „podle svědectví Vilémova“: myslí se tu Vilém ze St. Thierry (n. k. 1080, z. 1149), mnich cisterciácký, který napsal první životopis sv. Bernarda z Clairvaux, sahající do roku 1130.

A toto málo jsem uvedl o velikých hrdinech; kdybych však chtěl z příběhů uvést počet těch, kteří lapeni touto léčkou zahynuli, nemělo by to konce. Kdo by tedy právem netruchlil nad bédami tohoto vyhnanství, v němž jsme pekelnými lovci tak podváděni a šáleni, že svrchovaně svatí lidé nejsou před jejich osidly bezpečni ani na místech pustých? Avšak ani to ještě není konec léček obraznosti a mysli. Jedny totiž ďábel lapá a trýzní béd-nými úzkostmi skrupulí; jiné naopak tak klame skrze široké a bludné svědomí, že mnozí se dostanou do pekla dříve, než mohli poznati a oplakati své hříchy. Obojí pak jsou nešťastní svou vinou; neboť ti první, kteří jsou zmítáni skrupulemi, měli by se spokojit radou jiných, zejména představených, o nichž Pán praví: Kdo vás slyší, mne slyší (Lk. 10; 16), a neměli by chtít býti vedeni vlastním úsudkem, zejména, když snadno mohli usoudit, že nemohou býti dobrými soudci ve vlastní při a dobrými lékaři své vlastní nemoci; ti druhí pak by se neměli při vzdělávání svědomí, jakožto věci svrchovaně důležité, na níž závisí život a smrt, spokojovati jen vlastním úsudkem nebo úsudkem leccjakých lidí, nýbrž měli by slyšeti muže zároveň učené i zbožné, kteří znají pravdu a nebojí se ji vyjevit.

Přicházím k léčkám smyslů tělesných. Velikou léčkou je krásná žena očím mužů a krásný muž očím žen. Slyš Kazatele, muže přemoudrého: Všechno jsem prošel myslí svou, a našel jsem, že trpčí než smrt jest žena, která jest osidlo lovců a vrše srdce její; ruce její jsou okovy. Kdo se líbí Bohu, varuje se jí; ale kdo je hříšník, bude od ní lapen. (Kaz. 7; 26, 27.) A co se praví o ženě k mužům, může býti řečeno o muži k ženám; nebylat' méně pevně lapena žena Putifarova osidlem žádosti při spatření svatého Josefa než starci při pohledu na Zuzanu. To však je vůbec neblahé a hodno mnohých slz, že ta léčka není odmítána leč od několika málo spravedlivých, nýbrž že jest pilně vyhledávána a často i kupována velikými penězi. Kdo opláče tuto slepotu, jak náleží? Kristus volá a praví: Kdo pohlédne na ženu, aby jí požádal, již s ní zcizoložil v srdci svém. (Mt. 5; 28.) A opět dodává: Pohoršuje-li tě oko tvé pravé, vylup je a vrz od sebe; neboť ti více prospěje, aby zahynul jeden z tvých údů, než aby celé tvé tělo sestoupilo do pekla. (T. v. 29.) Křesťan, který buď nevěří Kristu nebo povrhne jeho slovy, nepotká krásy, aby na ni neupřel zrak. A nebylo by to ještě tolik, kdyby upíral oči jen na to, co potká, a kdyby nešel dále, kde doufá najiti takovou léčku. Kdo by však pokládal za snesitelné, že nechybí ani lidí, kteří přímo v posvátném domě, zatím co se slaví svatá tajemství nebo koná kázání k lidu, vyhledávají očima léčky, očima mluví a podle výroku Božího očima a srdcem smilní? Když jednou u Antiochie svatý Jan Zlatoústý poznal, že někteří lidé při svatých obřadech spolu mluví a smějí se, tak se rozhorlil, až pronesl, že se diví, proč blesk s nebe ne-usmrtí všechny v kostele přítomné. A jsou-li hodni blesku ti, kdo se v čas svaté Oběti v kostele baví nebo smějí, jakého trestu budou hodni ti, kdo v tž čas znesvěcují chrám tím, že zcizoloží nebo smilní očima a srdcem?

Přejděme k léčce jazyka, již je lapán sluch. Jak správně se radoval Sirach, že byl osvobozen z osidla jazyka nepravého (Sir. 51; 3), mohou dosvědčiti ti, kdož unikli otráveným jazykům heretiků. Dosvědčuje zajisté sv. Epifanius⁶⁹ o Árioví, že měl tak lahodnou výmluvnost, že řečí v krátkém čase svedl mnohé kněze a biskupy, sedm set zbožných panen a mnoho lidí všeho druhu. (O her. 69.) O Faustovi Manicheovi⁷⁰ píše svatý Augustin (Vyznání, kn. V., kap. 3), že byl velikým osidlem ďábovým a že mnozí byli od něho polapeni v nadidlem výmluvnosti. Totéž můžeme říci my o dnešních původcích bludařstev a zejména o otci mnoha heresiarchů M. Lutherovi, který byl nejvýmluvnějším člověkem v své rodné němčině. Co mám říci o jazyku těch, kdo utrhají svým bližním? O jazyku lichotném a pochlebném? O jazyku lživém? O jazyku

⁶⁹ Svatý Epiphanius, biskup salamský (n. k. 315, z. 403), napsal m. j. spis Panarion (lékařská skříňka), který se obyčejně cituje jako Haereses.

⁷⁰ Manichaeus, vl. Maní (n. k. 216, z. 275), je původce manicheismu, synkretistické herese, která zamořovala ve 3. a 4. století Blízký Východ. Jeho nauka je založena na dualismu božského světa dobra (světla) a démonického světa zla (temnot), jež jsou v člověku spolu „smíšeny“. K vykoupení je podle něho člověku třeba, aby poznal, co náleží k světu světla, a vyloučil všechno, co náleží k světu temnot (k němuž ovšem podle něho náleží i manželství). Vykoupení osobní viny a pokání M. nezná; Kristus přišel podle něho na zemi jen ve zdánlivém těle.

pomluvačném? Povstává zajisté tolik hříchů ze slov zle pronášených, že svatý Jakub nazval jazyk souhrnem nepravostí, zlem nepokojným, plným jedu smrtonosného a že jej žádný člověk nemůže zkrotit. (Srv. Jak. k. 3; 6, 8.)

Dále jsou léčkou smyslu čichového vůně, jimiž jsou jemní lidé tak upoutáváni, že utrácejí mnoho peněz na drahé masti a voňavky, aby jimi líbezně voněly rukavice, šaty a celý dům. K čemu však takové výdaje na věci příliš pomíjivé? Neboť co jiného je vůně, ne-li dým nebo výpar, který nemá nic pevného a ihned vyprchává?

Mnohem nebezpečnější osidlo jsou chutné pokrmy a drahá vína, jimž otročí hrdlo a z nichž vzniká obžernost a opilost, škodící zároveň tělu i duši a stravující majetek. Volá náš Mistr a Pán: Mějte se na pozoru, aby se vaše srdce neobtěžila nestřídmostí a opilstvím. (Lk. 21; 34.) A nepraví: Vaše těla nebo váš žaludek, nýbrž: vaše srdce. Neboť ačkoli nestřídmost a opilství nemálo škodí zdraví těla, přece se může tělu snadno dáti lék zdrželivostí od jídla a pití. Avšak nestřídmost a opilství zatěžují srdce, to jest mysl, a snižují ji k tomu, aby pomýšlela jen na pozemské věci, takže je pak velmi nesnadné přivést mysl k pečování o to, co je nezbytno k spáse. Velmi krásné přirovnání je u Šalomouna v Příslovích; píše totiž Šalomoun, že člověk oddaný obžerství a opilství je podoběn lodnímu kapitánovi, jenž ztratí kormidlo uprostřed moře, rozjařen a klímaje z hojného popíjení vína, nechává loď unášeti větrem k zjevnému ztroskotání. A budeš, praví, jako spící uprostřed moře a jako kormidelník, jenž usnuv, pustil kormidlo. A řekneš: Bili mne, ale nebolelo mne; tahali mne, já nic necítíl. Kdy procitnu a znovu najdu víno? (Přisl. 23; 35.) To je pravé vylíčení nesmírných běd, jež zachvacují ty, kdož si libují v nestřídmosti a opilství. Zatemňuje se jejich soudnost, uhasíná jaksí jejich mysl, takže byla-li by duše raněna smrtelnou ranou, nepocítí to; je olupována o milost Boží a necítí to; hrozí ztroskotání, v němž zajde všechno dobré, a on se tomu směje, jako by to byla hra; konečně se blíží smrti a pospíchá již k peklu, a přece, mysle jen na víno, praví: Kdy procitnu a r^aleznu zase víno? Avšak, ó ty ubožáku, nenajdeš vína, nýbrž takovou nouzi o všechno dobré, že budeš s hodovníkem toužiti po jediné kapce vody, a nedostaneš ji. To je tedy konec těch, kdo se dávají polapiti léčkou hrdla a jejichž Bohem je břicho. A přece jsou přemnozí lidé tak hloupí, že nečekají na lovce, kteří kladou léčku, nýbrž sami předbíhají ďábla a sami od sebe běží k osidlu a s velikou rozkoší si je navlékají jako zlatý řetěz.

Zbývá léčka poslední, ale ze všech nejosudnější, jež náleží k smyslu hmatovému a může se nazvati tělesnou rozkoší. Zvěděli jsme již dříve ze Siracha, že žena je osidlem lovců a již pouhým pohledem poutá; proto je psáno o Holofernovi, že uzřev Judit, jat jest očima svýma. (Jud. 10; 17.) A jestliže žena jímá, když se na ni pohlíží, čím více jímá, když je dotýkána a když se smilným obětím tak spojuje, že se stávají dva jedním tělem a již nejsou dva, nýbrž jedno tělo? Proto tedy volá Duch svatý skrze svatého Pavla k lidem: Střežte se smilství. (I. Kor. 6; 18.) A je-li třeba se vyhýbati smilství, čím více to platí o cizoložství, krve-smilství, svatokrádeži? Jak jsme však řekli o ostatních léčkách, tak můžeme říci i o této: Čím více nás Písmo napomíná, abychom se střežli, tím více přemnozí lidé jsou podněcováni, aby vyhledávali léčky a zaplétali se do nich a hynuli. Kdyby zajisté jen tato jediná léčka byla kladena lidem, byla by lidská bída hodna celých řek slz. Neboť žádné zlo není častější, žádné obecnější, žádné potupnější, žádné zhoubnější. Bylo kdysi řečeno Mojžíšem pro toto zlo: Všeliké tělo porušilo cestu svou. (I. Mojž. 6; 12.) A že Bůh, vida, že země je porušena, pravil: Líto mi, že jsem učinil (člověka) (6; 7), strašlivou záplavou potopy zničil pokolení lidské a zemi jaksí omyl. Neměl by tak veliký důkaz hněvu Božího nad těmi hřichy tělesnými a více než zvířecími všechny zastraší ti? Neměl by je přinutit k cudnosti aspoň manželské? A jestliže pohané, kteří nepoznali Krista, se porušují v těch tělesných věcech neřestmi a zločiny, zdali by neměli alespoň křesťané, kteří ctí Krista panického a syna Panny i nejrůcnějšího milovníka čistoty, prchatí před puchem prostopášnosti a vyhýbati se mu? A

jestliže Učitel národů káže, aby neřesti toho druhu nebyly mezi námi ani jmenovány, odkud to, že tak mnozí nejen ze světských, ale i z těch, kdož se zavázali slibem čistoty, necouvají před tou hanebností? Přejde, přijde potopa, ne vody, nýbrž ohně; a očistí okrsek země; a všichni nečistí, kteří nebyli očištěni křtem slz, ohněm budou spáleni, jak praví Izaiáš, a budou pokrmem ohně (6; 18,19); a to, jak praví týž Izaiáš, ohně, který nehasne a na věky neuhasne. (Is. 66; 24.)

KNIHA TŘETÍ

KAPITOLA I.

O prvním ovoci slz, jímž jest bezpečná naděje na odpuštění hříchů

Otevřeli jsme s pomocí Boží dvanáctero pramenů slz; teď je naším úmyslem vésti z oněch pramenů potoky k záhonům vonných bylin, abychom tam sbírali květy nebo plody rozmanitých duchovních darů. Bude pak dvanáctero plodů podle počtu pramenů. A snad to je těch dvanáctero plodů, jež se rodí na stromě života, zavlažovaném nebeskou řekou, jak čteme ve Zjevení svatého Jana (kap. 22); neboť vpravdě nebeskou řekou se může nazvati řeka slz, jež berou počátek z Ducha svatého.

Nejprve tedy slzy pokání, jež vycházejí z pramene úvahy o velikosti hříchů, plodí jistou naději na odpuštění a smíření s Bohem, z níž vzniká v duši kajícího člověka veselí a radost nesrovnatelná. Jakkoli totiž opravdová zkroušenost srdce a upřímné vyznání s úmyslem zadostučinění spolu s kněžským rozhřešením dosahují od Boha odpuštění a shla-zují hříchy, přece slzám děkujeme za jakousi živou naději na odpuštění hříchů a jakoby záruku usmíření. Neboť tak mluví David v žalmu šestém: Ustávám v úpění svém, smývám každé noci lože své, slzami svými smáčím postel svou. (V. 7.) A pak připojuje: Odstupte ode mne všichni, kteří pášete nepravost; neboť vyslyšel Pán hlas pláče mého. (V. 9.) Tu vidíš, že byl vyslyšen spíše hlas pláče než hlas slov. Neboť účinněji promlouvají k tiším Božím slzy než slova. Totéž vyplývá ze slz svaté Marie Magdaleny. Neboť ona projevila bolest nad hříchy nikoli slovy, nýbrž slzami; slzami, nikoli slovy vyznala své hříchy; slzami, nikoli postem nebo modlitbou či almužnami dala zadostučinění. A přece uslyšela: Odpouštějí se ti hříchy tvé. (Lk. 7; 48.) A: Odpouštějí se jí hříchy mnohé, neboť milovala mnoho. (Tt. v. 47.) Mnohé milování pak dosvědčovaly slzy; že totiž si mnoho ošklivila hříchy, což ukazovaly slzy, bylo zjevné znamení, že je od ní mnoho milován Kristus, jenž přišel sejmouti hříchy světa a zničit díla ďáblova, což jsou hříchy. Ze taková je síla slz, že smývají hříchy, dosvědčuje svatý Jan Zlatoústý, abych pomínil jiné Otce, v šesté homilii na evangelium Matoušovo, kdež píše, že slzy ruší rozsudek věčného Soudce, vnesený nad hříšníky; slzy že spojují duši s Bohem, od něhož byla hříchem odloučena; slzy že dávají klid duši, jež byla znepokojena výčitkami svědomí. Týž Jan Zlatoústý píše v prvním kázání o Lazarovi a v páté homilii o pokání, že taková je síla slz kajícího člověka, že uhasí oheň pekelný. Týž konečně nazývá v druhé homilii na žalm padesátý slzu lékem hříšnickým a přirovnává ji k mučednictví; neboť jako mučedník prolévá krev, tak kající člověk prolévá slzy. K tomuto přirovnání bychom mohli připojiti, že jako je mučedník drásán a trhán na těle, tak trhá a trýzní pravý kající člověk své srdce podle přikázání Páně: Roztrhněte srdce svá (Joel. 2; 13) a podle svědectví Prorokova: Srdcem pokorným a zkroušeným, Bože, nepohrdneš. (Z. 50; 19.) Mimo to, jako mučedník přináší Bohu nejlibější oběť své smrti k dosvědčení víry, tak i pravý kající člověk přináší Pánu přijemnou oběť ducha zkormoučeného a srdce zkroušeného na svědectví nenávisti k

hříchu a lásky k Bohu. Konečně jako mučedník vzlétá bez očiště rovnou k nebi, tak i pravý kajícník, prolévající pro dokonalý odpor k hříchu a dokonalou a vroucí lásku k Bohu hojné slzy, obdrží někdy úplné odpuštění hříchů nejen co do odpuštění viny, ale i co do prominutí trestu. Vynikající příklad toho máme v historii života svaté Kateřiny Sienské,⁷¹ kterou sepsal velmi významný muž, Raimund Kapuánský, zpovědník téže panny; a co dosvědčuje svrchovanou závažnost věci, tento příklad se týká osoby samého Raimunda. Řečený Raimund tedy kdysi prosil svatou pannu Kateřinu, aby svými prosbami vymohla na Bohu bullu plnomocných odpustků (tak se mu zdálo to vyjádřit), jíž by on, Raimund, získal jistotu, že mu byly odpuštěny všechny hříchy. Svatá panna Kateřina slíbila, že bude žádati na Pánu takovou bullu. Na druhý den, když se byla napřed pomodlila k Bohu o bullu, navštívila svatá Kateřina Raimunda; a zatím co mluvila o nevděčnosti lidí k Bohu, Raimund dotčen Duchem svatým uzřel před sebou tak jasně množství a velikost svých hříchů, že ihned z nejtrpčí zkroušenosti vylil takovou sílu slz a propukl v takové vzlyky a vzdechy, že bylo nebezpečí, aby mu nepukla hrud' a srdce. Tu panna řekla: To jest ta bulla odpustků, kterou ti poslal Pán; buď tedy vděčen za milost Boží. Potom odešla a on mohl podivuhodným způsobem říci s královským prorokem: Sluchu mému dáš radost a veselí; a zplesají kosti ponížené. (Ž. 50; 10.) To jest moc svatých slz, vycházejících z pravé zkroušenosti srdce, že zjasňuje a uklidňuje duše hříšníků po dlouhém děsu a hrůze, zřejmě tímž způsobem, jímž dešť, spouštějící se po vichřici a temnotě hustých mraků, zanechává po sobě vzduch jasný a čistý. Příčina této věci je, zdá se, v tom, že skrze zkroušenost slz vydává Duch svatý svědectví našemu duchu, že jsme synové Boží, jimž se již opravdově hnuší hříchy, a že mír Boží jása v našich srdcích, poněvadž jsme totiž přijali od nebeského Otce polibek míru a roucho nové a prsten dokonalého usmíření.

O, kdyby lidé hříšní mohli okusiti, jak sladké a jak líbezné je smíření s Bohem, zajisté by pochopili, že není tělesné líbeznosti, jež by se dala srovnati s onou líbezností, a zvolali by se svatým Augustinem: O, jak sladkým se mi pojednou stalo býti zbavenu daremných sladkostí; a čeho jsem se bál dříve pozbyti, již mi bylo radostí opustiti; zapuzoval jsi je totiž ode mne ty, pravá a svrchovaná líbeznost, a vstupoval jsi na jejich místo, sladší nad všechnu rozkoš, jasnější nad všechno světlo, vznešenější nad všechnu čest. (Vyznání kn. 9, kap. 1.) To říkal svatý Augustin, když přetrp-kou zkroušeností a velikým deštěm slz oplakával své hříchy. Dávno předtím však prorok David, pamětliv ospravedlnění a usmíření, jichž dosáhl usilovným lkáním a skrápěním svého lože slzami, plesal a povzbuzoval svého ducha k díkůčinění, zpívaje a říkáje: Dobrořeč, duše má, Pánu, a všechno, co ve mně jest, jeho svatému jménu. Dobrořeč, duše má, Pánu a nezapomínej na všechna jeho dobrodiní. (Ž. 102; 1—2.) A jaká to jsou dobrodiní, ne-li, že odplatil dobrým za zlé? Kterýž jest milostiv, praví, všem nepravostem tvým; který uzdravuje všechny nemoci tvé, který vysvobozuje ze zahynutí život tvůj, který tě korunuje milosrdenstvím a slitováním. Který naplňuje dobrými věcmi žádost tvou; obnoví se jako orlici mladost tvá. (Tt. v. 3—5.) Hle, jaké osení radosti vzešlo z hořkého pramene slz. Bůh se slitoval nade všemi nepravostmi, odpustiv a prominuv je; uzdravil všechny nemoci, vyléčiv choroby všech neřestí; vysvobodil duši ze zahynutí, vliv milost ospravedlňující a oživující; korunoval milosrdenstvím a slitováním, v naději totiž odevšad obklopil korunou slávy; obnoví tvou mladost v den poslední, kdy tvé tělo, zaseté v nemoci, povstane v slávě jako orlice, jež stářím zemdlena obnovuje své mládí. K těmto dvěma svědkům přidám i třetího, aby se nezdálo, že ženy jsou pomíjeny. Svatá

⁷¹ Svatá Kateřina Sienská (1347—1380) se vyznačovala hloubkou mystického života a nadpřirozenými dary zázraků, vidění a obracení hříšníků neméně než úspěšnými zásahy do současného církevního života (návrat papeže z Avignonu do Říma, uznání Urbana VI. v Itálii). Její životopis od Raimunda z Capuy náleží k nejkrásnějším dílům středověké hagiografie.

Marie Egyptská, jejíž život sepsal Sofronius,⁷² biskup jerusalemský, a vyložil Pavel Diákon,⁷³ byla žena nade všechny ženy nestoudnější; neboť nežádala odměnu, jako jiné nevěstky, nýbrž sama dávala odměnu, aby někdy mohla ukojiti svou nenasytitelnou chlípnost. Ba je hrůza čisti, v jak hluboké propasti hanebnosti a zločinů všeho druhu bídne vězela; když pak navrátil se k sobě, vynořila se z oné propasti běd. odešla na poušť, na níž po sedmačtyřicet let neuzřela člověka, a majíc za vůdce toliko Ducha svatého, přímluvou přesvaté Panny Matky Boží Marie dospěla k takové svrchované dokonalosti přesvatého života, že se již zdála nikoli ženou, nýbrž pozemským andělem. To všechno pak si koupila jen za cenu slz. Začátek obrácení byl učiněn řekou slz; potom všechna pokušení, jichž v poušti zakoušela velmi mnoho a strašlivých, zahlazovala modlitbou se záplavou slz. Jakých pak se jí dostalo od Boha útech, jež byly s to snadno přemoci minulé rozkoše, to dokazuje skutečnost, že mohla tak dlouhou dobu sama vytrvat v děsné pustině, a to nikým nejsouc nucena, nýbrž sama si dobrovolně vyvolivši ten neobyčejně tvrdý a nade vši míru drsný život; kde neměla k jídlu nic kromě bylin polních, kde na celém těle nahá v létě byla sžihána palčivostí slunce a v zimě ledem a sněhem; kde neměla společníka kromě démonů a zvířet; kde bez lože a beze střechy neustále trpěla všemi drsnostmi podnebí. Tito tedy svědkové nade vši výjimku významnější by snadno mohli přemluvit všechny lidi, aby v bezpečí se snažili smýti své hříchy slzami zkroušenosti, poněvadž beze vši pochyby se všecken žal promění v radost a všecken pláč v smích nejpříjemnější, již i v tomto životě a vyhnanství synů Adamových; neboť ve vlasti nebeské setře Bůh všelikou slzu s očí jejich. (Zjev. 21; 4.)

KAPITOLA II.

O druhém ovoci slz, jímž jest bázeň před peklem

Druhé ovoce pochází z úvahy o trestech pekelných, jež byla druhým pramenem slz; vyvolává totiž tato úvaha, byla-li vážná a hluboká a svlažená vroucími slzami, bázeň Páně, jež jest jedním ze sedmi převzácných darů Ducha svatého. A že úvaha o pekle vyvolává svatou bázeň, je věc sama sebou známá a námi zjevně dokázaná v druhé knize v kapitole druhé ze svědectví Písma a svatých Otců; k těmto svědectvím se nám zde líbí připojiti svědectví prvních čtyř Učitelů Církve. Sv. Ambrož píše v řeči jedenadvacáté na žalm stoosmnáctý, že mučedníci, postavení mezi dvojím strachem, bázni z katanů a bázni z pekla, pohrdli bázni z katanů pro bázeň z pekla. Svatý Jeroným píše v listě k Eustochii o ostříhání panenství sám o sobě: Já jsem sám, sebe odsoudil k onomu žaláři, to jest žaláři strašné pouště, pro strach z pekla. Sv. Augustin v knize O milosti a svobodné vůli v kapitole osmnácté a svatý Řehoř v druhé knize v devatenácté homilii na Ezechiela neváhají tvrditi, že bázeň z věčného trestu je jedním ze sedmi darů Ducha svatého.

Když jsme toto předeslali, zbývá zde vyložiti toliko dvě věci: co je to ta bázeň, kterou vyvolává úvaha o pekle, a jaká i jak veliká je prospěšnost této bázně. Pokud jde o první věc, rozeznávají theologové pateru bázeň: přirozenou, lidskou, otrockou, synovskou, počáteční. Přirozená bázeň je člověku společná se zvířaty a není morálně ani dobrá ani špatná, nýbrž je přirozeně dobrá a je vložena Bohem v přirozenost k vystříhání zlých a škodlivých věcí. Lidská bázeň, která také bývá nazývána bázeň světská, je ta bázeň, již se lidé bojí více zla trestu než

⁷² Svatý Sofronius, patriarcha jerusalemský, žil k 560—638; v novější době byly vysloveny pochybnosti o tom, že by byl autorem Života Marie Egyptské pro stylové rozdíly mezi tímto dílem a mezi ostatními Sofroniovými spisy.

⁷³ Pavel Diákon: míní se tu nikoli životopisec sv. Řehoře, nýbrž jáhen Pavel z Neapole, který přeložil do latiny dvě kajčnické legendy: Eutyčianovu legendu o Theofilovi a Sofroniův Život Marie Egyptské.

viny, nebo škody časné a tělesné více než škody duchovní a věčné; a tato bázeň je špatná, jsouc neuspořádána a škodlivá a kořen přemnohého zla. Bázeň otrocká je ta, jež se bojí trestu, zejména věčného, a proto odvádí od hříchu; kdyby však nebylo nebezpečí trestu, snadno by byl hřích spáchán. Tato bázeň je dobrá a je od Boha, ačkoli se nalézá u hříšníka spojená se zlou vůlí, totiž s vůlí hřešiti, kdyby to bylo možno beztrestně; neboť tato bázeň není příčinou ani účinkem zlé vůle, nýbrž ji potlačuje a ovládá aspoň co do vnějšího úkonu, a pořádá ji ke zbožnosti a k dokonalosti obrácení; a o ní jest psáno: Počátek moudrosti bázeň Páně. (Ž. 110; 10.) Čtvrtá jest bázeň synovská, cudná a uctívá, ta jest nejlepší a je to veliký dar Ducha svatého; touto bázní se totiž bojíme dopustiti se viny a jsme ochotni raději cokoli trpěti, než abychom urazili Boha; ba ani bychom jej neurazili, ani bychom nezhřešili, i kdybychom to mohli učiniti beztrestně. Nazývá se pak tato bázeň synovskou, protože je vlastní synům; a cudnou, protože náleží choti, nikoli cizoložnici; a uctívá, protože náleží příteli nepatrnému, který ochotně ctí lepšího; a tato tři jména mohou se soustřediti v jedné osobě; jsme totiž syny Božími, protože jsme se skrze ducha přijetí stali dědici; a naše duše jsou nevěstami Kristovými podle onoho slova Apoštolova: Zasnoubil jsem vás muži jednomu, abych mu vás představil jako pannu čistou. (II. Kor. 11; 2.) A jsme přáteli Krista, jenž praví: Již vás nenazývám více služebníky, ale přáteli. (Jan 15; 15.) A tak ona synovská a cudná bázeň nepředchází zbožnost, jako bázeň otrocká, nýbrž ji provází a spojuje se s ní jako rodná sestra, neboť je zrozena z téže matky lásky; to je důvod, proč se ve svatém Písmě často označuje slovy bázeň a zbožnost táž věc, jako v onom žalmu: Blahoslavený muž, který se bojí Boha; v příkázáních jeho dychtí velmi. (Ž. 111; 1.) A u Izaiáše, kde se klade sedmero darů Ducha svatého, je v hebrejském textu jen šest jmen, avšak poslední jméno, totiž zbožnost, se opakuje dvakrát (srv. Is. kap. 11); avšak náš vykladač, aby ukázal, že tím jedním názvem jsou označovány dvě věci, nazval šestý dar zbožností a sedmému dal jméno bázeň. Pátá bázeň se nazývá počáteční a je smíšená ze dvou předchozích; neboť kdo má tuto bázeň, bojí se viny i trestu, více viny než trestu. Je pak nazývána počáteční, protože ten, kdo je obdařen touto bázní, učinil již počátek v dokonalosti lásky a zbožnosti, ale ještě nedošel k onomu nejvyššímu stupni dokonalosti, jenž vylučuje všechn strach z trestu; o této dokonalosti mluví svatý Jan v prvním listě, když praví: Kdo se bojí, není dokonalý v lásce, neboť láska dokonalá ven vyhání bázeň. (I. Jan. 4; 18.) Neboť dokonalá láska je tak unášena k Bohu, že zapomíná vlastního prospěchu a dobývá u Boha takové důvěry, že se již nebojí ničeho než urážky Boha. Tato dokonalost tak vznešená byla u Panny Bohorodičky, u svatého Jana Křtitele, u apoštolů Páně a u některých jiných velikých přátel Páně; ponejvíce však zbožní a spravedliví lidé nepostrádali bázně z pekla, jak je zřejmo z toho, co jsme uvedli ze svatých Otců Basilia, Ambrože, Rehoře a Bernarda, ba i z Davida, jenž o sobě praví: Bál jsem se soudů tvých. (Ž. 118; 120.) A z Joba: Co bych učinil, kdyby povstal Bůh k soudu? (Job. 31; 14.) Konečně, jestliže sám Pán radil budoucím mučedníkům, aby se báli pekla, řka: Bojte se toho, jenž může duši i tělo zatratiti do pekla (Mt. 10; 28), kdo z nás by se odvážil říci, že mu není třeba báti se věčných muk? Již tedy, bychom se dostali k věci, když je otázka, která je to ta bázeň, kterou vyvolává lkání a pláč vznikající z velmi pozorné úvahy o pekelných mukách, snadno lze odpovědět, že je to bázeň otrocká a bázeň počáteční, jež jsou obě dobré.

Nyní jest nám vysvětliti užitečnost této bázně, jež vzniká z úvahy o pekelných trestech; a ta je celkem čtverá. První užitečnost je v tom, že i otrocká bázeň, jež je nejnižší mezi dobrými bázněmi, je počátkem moudrosti; což je zajisté velký užitek, a kdyby jej bylo možno koupit za peníze, prospělo by všechno prodá ti a koupiti si tuto bázeň, jež otvírá cestu k nejcennější věci. A že bázeň Páně je počátkem moudrosti, to píše David v Žalmech (Ž. 110; 10), syn jeho Šalomoun v Příslovích (1; 7), Sírách na počátku své knihy (1; 16). Praví se pak, že bázeň Páně je počátek moudrosti, protože člověk začne býti moudrým a opravdu užívatí rozumové soudnosti i dobře a

moudře rozvíjet i své chápání tehdy, když si začne ceniti věcí opravdu velikých a opomíjeti věci opravdu malé. A co to jsou ty věci opravdu veliké, ne-li věci věčné, blaženost a peklo? Co věci opravdu malé, ne-li věci časné, bohatství, tělesné rozkoše, světské pocty? Slyš Mudrce: Srdce moudrého jest po pravici jeho, ale srdce blázna po levici jeho. (Kaz. 10; 2.) Kdož mají srdce obráceno k věčnému, což jest pravá strana, na níž budou ovce v den Soudu, ti jsou moudří; kdo mají srdce obráceno k časnému, což jest levá strana, na níž budou kozlové, ti jsou svrchovaně pošetilí, protože jejich srdce je nesmrtelné, a přece lpí na věcech pomíjivých, jež je opustí, když se toho nejméně nadají. Zdali by nebyl ode všech pokládán za velikého hlupáka člověk, který máje po celý rok cestovati v pustině nebo na moři, nakoupil by za velké peníze pokrmů, jež se rychle kazí, jako čerstvého masa nebo jablek? Zajisté by tomu tak bylo, i když by se mohl zdát moudrým těm, kdož nevědí, k čemu mají ty věci sloužit. Neboť kdyby byl moudrý, nakoupil by velkou zásobu sucharů a soleného masa i jiných věcí, jež dlouho vydrží. Ó lidské pošetilsti! Mají lidé žiti po věky věků, a žiti na místech, kde nemůže vydržeti bohatství peněz, nýbrž toliko bohatství zásluh; a přece jsou tak slepí, že si opatřují jen bohatství peněz, které nemohou vzít s sebou a které i zde zloději vykopávají a kradou; a nic se nestarají o bohatství zásluh, jako kdyby s tělem zanikal i duch. A jako si Apoštol stěžuje na některé, že tvrdí, že znají Boha, ale skutky to popírají: tak bychom si i my mohli stěžovati na ony, že říkají, že znají nesmrtelnost ducha, ale skutky to popírají. Veliká je tedy užitečnost bázně, i otrocké, protože převádí lidské srdce z levé strany na pravou a uzdravuje nemoc pošetilsti, jež se zdává nevyhléditelnou; a konečně uzpůsobuje k ospravedlnění, jak praví Sirach: Bázeň Páně zapuzuje hřích; neboť kdo je bez bázně, nebude moci býti ospravedlněn. (Sir. 1; 27—28.) Jakým způsobem pak bázeň před peklem uzpůsobuje k ospravedlnění a uvádí lásku, učí svatý Augustin v devátém traktátu na list svatého Jana přirovnáním k žíni a tkanici nebo k jehle a niti. Když se totiž šije šat, prochází dříve jehla a pak nit; a nemůže býti nit provlečena jinak, než že jehla proniknuvši látku otevře niti cestu; jehla však neprochází, aby zůstala, protože kdyby nebyla vytažena, neměla by nit kudy projít. Takto tedy láska, spravedlnost, zbožnost, věci to křehké a jemné, neproniknou srdce tvrdé a uvyklé lásce k věcem tělesným, jestliže je nepředchází bázeň z trestu, jež se jako jehla zabodává a proniká a otvírá cestu lásce; a potom vychází ven, protože dokonalá láska zapuzuje bázeň. A nejen že bázeň z pekla se zabodává jako jehla, nýbrž i děsí a sráží jako blesk a hrom. Baví se někdy lidé na ulicích a v bezpečí sedí nebo i spí; náhle vyjde z nebe blesk se zahřměním, a ihned se probudí, přijdou k sobě, znamenají se znamením kříže a vyzývají pomoc Boží. Zrovna tak, když někteří spí v hříších nebo se baví a pohrdají hněvem Božím, opilí přítomnými rozkošemi — náhle Bůh ze svého velikého milosrdenství sešle blesk do srdce hříšníkova, a v tom světle mu ukáže nebezpečí věčné smrti; a zároveň jakoby hromem zkuší jeho srdce bázní, aby si umínil prchnouti před nastávajícím hněvem a vrátit se k Bohu se srdcem zkroušeným.

Jiný užitek bázně jest, že nejen zapuzuje hřích již spáchaný a připravuje k ospravedlnění, nýbrž i chrání před nebezpečím hříchu a uchovává získanou milost. Svatí Otcové vysvětlují tento užitek různými podobenstvími. Svatý Basilius přirovnává v řeči na první kapitulu Knihy přísloví bázeň Páně k ostrým hřebům, jež udržují člověka přibitého na kříži, aby se nemohl pohnouti, protože totiž pohybem těla se rozrušují rány a bolest roste. Tak také ten, kdo je přibit hřeby bázně před soudy Božími a mukami pekelnými, neodvažuje se vztáhnouti ruce k špatným skutkům, ba ani oko k vidění nebo tiši k slyšení, nebo srdce k pomýšlení. Odtud David říkával: Zbodni bázní svou tělo mé, nebo soudů tvých jsem se bál. (2. 118; 120.) Jakmile totiž vyvstane pokušení k hříchu, vyvstane i bázeň a bodá paměť, aby si připomněla mstící plameny, jež očekávají hříšníky v podsvětí. Svatý Jan Zlatoústý přirovnává v patnácté homilii k lidu antiochejskému bázeň Boží k ozbrojenému vojínovi hlídajícímu u vchodu do paláce a nedovolujícímu vejiti nepříteli nebo lotru. Jiní ji přirovnávají k soli, jíž jest maso vysušováno, aby se zabránilo hnití. Konečně Duch

svatý zahrnuje v svých knihách bázeň nesmírnými chvalami, jako by bázeň zahrnovala všechny ctnosti a i samu blaženost. Neboť tak mluví Job: Aj, bázeň Páně, tot jest moudrost. (Job. 28; 28.) A David: Blahoslavený muž, který se bojí Pána. (Ž. 111; 1.) A Šalomoun: Blahoslavený muž, který se vždycky bojí. (Přísl. 28; 14.) A Sirach: Plnost moudrosti jest báti se Boha. (Sir. 1; 20.) A opět: Všeliká moudrost jest bázeň Boží. (19; 18.) Alzaiáš: Bázeň Páně, tent bude poklad jeho. (Is 33; 6.) Konečně, chtěje v knize Judith vylíčiti Judith jako ženu ozdobenou chvalami všech ctností, Duch svatý praví: Byla mezi všemi nejslovutnější, neboť se bála Pána velmi. (Jud. 8; 8.) To všechno pak se praví o bázni ne že by vskutku zahrnovala všechnu moudrost a ctnost a blaženost v svém klínu, nýbrž proto, že jest počátkem a strážkyní moudrosti a ctností i blaženosti, a že bez ní nemohou býti drženy ani uchovány; bez ní všechny hynou, s ní jsou všechny chráněny.

Třetí užitek bázně, byť i otrocké, je ten, že osvobozuje od bázně lidské čili světské. Neboť vpravdě stěží se najde nemoc obecnější a nevyлéčitelnější než bázeň lidská. Ta se s námi rodí, s námi dospívá, s námi setrvává až do stáří. Hoši sotva dospěví k užívání rozumu se již učí lháti pro bázeň z hanby nebo potupy; starší lidé nejen často lhau, ale i křivě přísahají, aby si zachovali vážnost. Všechno lichocení plodí bázeň lidská, všemu přátelskému napomínání bázeň lidská zabraňuje; a proč se mnoho lidí neodvažuje nedbati potupných slov proti sobě pronesených nebo nemstí křivdy a nespláceti kletbu za kletbu a ránu za ránu, ne-li pro bázeň lidskou, aby totiž nebyli pokládáni za nepatrné a bázlivé? A proč se konečně mnozí lidé nezdržují hry, přepychu, nákladných hostin, utrácení peněz a podobných věcí, ne-li pro bázeň lidskou, aby nebyli pokládáni za lakomce nebo za příliš skromné a nábožné, jako by šetrnost, skromnost a nábožnost byly neřestmi a ne ctnostmi? Tuto bázeň lidskou tedy, tak škodlivou a tak rozšířenou, potlačuje bázeň Boží, jako Mojžíšův had pozřel hady egyptských mágů; neboť větší bázeň přemáhává bázeň menší; bázeň z věčných muk, má-li vskutku místo v srdci člověka, nedovoluje v témž srdci přebývati bázni ze ztráty lidské vážnosti; a bázeň před Božím soudem a onou svrchovanou hanbou, již zakusí v den posledního soudu všichni hříšníci přede všemi anděly a lidmi, snadno vylučuje bázeň před soudem lidským a nepřipouští, aby se uvažovalo: Co budou smýšlet, co budou mluvit lidé, učiním-li nebo opominu-li to nebo ono? To je ostatně příčina, proč svatí mučedníci snášeli s veselým duchem urážky a potupy, když naplňovali slovo Páně: Budete v nenávisti u všech lidí (Mt. 10; 22) a budou mluvíti všechno zlé proti vám (Tt. 5; 11) — protože totiž bázeň před peklem a věčnou hanbou jim nedovolovala dbáti hanby chvilkové a nepatrné.

Čtvrtý a poslední užitek bázně Páně je v tom, že ačkoli nás lidská křehkost činí na každém místě a v každém čase náchylnými k páchání zlého a opomíjení dobrého, zejména dokud jsme v tomto údolí slz, odevšad obklopeni nepřáteli a uprostřed nebezpečí — bázeň Páně, jestliže opravdu vládne naším srdcem, bude uzdou zlého a ostruhou dobrého. A proto nás napomíná Mudrc, řka:

Blahoslavený muž, který se stále bojí. (Přísl. 28; 14.) To jest, který se každého času, v každém slově, v každé myšlence, v každém skutku bojí a vystřihá prohřešení. To je také důvod, proč se u Izaiáše praví o ostatních darech: Spočine na něm duch Páně (11; 2), o bázni však: Naplní ho duch bázně Páně. (Tt. v. 3.) Tato slova, pokud se vztahují na Krista, nemají toho smyslu, v jakém my mluvíme o bázni počáteční nebo otrocké, jichž u Krista nebylo; pokud však se vykládají u svatého Bernarda v Řečích na Píseň písní o těle Kristově, což jest Církev, mají své místo u mnohých údů Církvě. Sluší se totiž, aby slabé a hříchům podléhající údy Kristovy ponaáhlu prospívaly v bázni Páně, dokud se zcela nenaplní, tak, aby oči, uši, jazyk, ruce, nohy, srdce, mysl, všechny schopnosti, všechny údy se naplnily touto bázní, aby mohly říci se svatým Jobem: Bá! jsem se všech skutků svých. (9; 28.) Člověk takto naplněný bázní Páně bude totiž blahoslavený, protože se bude vždycky báti. A abych uzavřel tuto část s přemoudrým Kazatelem:

Konec mluvení všichni slyšme vespolek: Boha se boj a přikázání jeho ostříhej; nebot to jest všečen člověk. (Kaz. 12; 13.) Nebot každý člověk, je-li opravdu člověk a nikoli nejnepřátelné zvíře, bude mysliti na svůj cíl a na prostředky k cíli. Cíl jest život věčný; nezbytným prostředkem jest zachování přikázání, jak praví Pán: Chceš-li vejíti do života, zachovávej přikázání. (Mt. 19; 17.) Bázeň Páně způsobuje zachování přikázání, jak praví Prorok: Blahoslavený muž, který se bojí Pána; v přikázáních jeho bude žádostiv velmi. (Ž. 111; 1.) Tedy ten jest vpravdě člověkem, ba blahoslaveným člověkem, kdo se stále bojí. (Přísl. 28; 14.)

KAPITOLA III.

O třetím ovoci slz, jímž jest následování ctností Kristových

Na stromě svatého kříže visí mnoho plodů výborných, přesladkých, velmi zdravých, jež však neobčerstvují ani nesytí, když se na ně jen hledí, nejsou-li též utrženy, podány k ústům a dopraveny až do žaludku. Co znamená dívat se na plody svatého kříže, ne-li rozjímati o utrpení Páně a ze soucitu slzeti? Co znamená trhati a jisti ony plody, ne-li následovati ctností Ukřižovaného a z jejich následování býti živěn k duchovnímu životu a růsti i tučněti, to jest vospěti v dokonalého muže a státi se Kristu co nejpodobnějším? K tomuto následování nás vybízí apoštol Petr, když praví: Kristus trpěl za vás, zůstává vám příklad, abyste následovali jeho šlépějí. (I. Petr. 2; 21.) K témuž nás vybízí jeho spoluapoštol Pavel, řka: To smýšlení mějte v sobě, které bylo i v Kristu Ježíši, jenž... ponížil sebe sama, stav se poslušným až k smrti, a to k smrti kříže. (Fil. 2; 5, 8.) K témuž nás vybízí apoštol Jan slovy: On položil za nás svůj život; i my máme položit život za bratry. (I. Jan. 3; 16.) K čemu však je potřebí rozmnožovati svědky, když sám Pán nás všechny vybízí, řka: Učte se ode mne, nebot jsem tichý a pokorný srdcem. (Mt. 11; 29.) A jinde: Příklad jsem dal vám, abyste i vy činili tak, jak jsem já učinil vám. (Jan 13; 15.) A opět: Kdo nenese kříž svůj a nejde za mnou, nemůže býti mým učedníkem. (Lk. 14; 27.) Chceme-li tedy, aby nám pozorování utrpení Páně a proud slz, který odtud tryská jako z pramene, opravdu prospěly, sluší se, abychom se opásali k následování ctností, jež jsou spatřovány v utrpení Páně. A jaké jsou to ctnosti, jež nejvíce se zaskvěly na ukřižovaném Pánu? V předešlé knize jsme ukázali ty ctnosti, jež jsou: trpělivost, láska, poslušnost a pokora, jež nám snadno znázorní už sama podoba kříže, pozoruje-li kdo na kříži délku, šířku, výšku a hloubku.

Aby se tedy v nás zrodily tyto ctnosti a abychom jimi, až dospějeme, následovali Pána, sluší se, aby slzy soucítění, jež proléváme pozorujíce vysokým nazíráním ukřižovaného Pána, nepadaly na zem a nehynuly, nýbrž aby byly bedlivě odváděny k uhašení žáru žádosti, jež odporuje oněm ctnostem. Jakým způsobem pak se to musí činit, naučí pomazání Ducha svatého ty, kdož se vážně starají o svou spásu. Vy, praví svatý Jan, máte pomazání od Svatého a znáte všechno. (I. Jan. 2; 20.) A dále: Nepotřebujete, aby vás kdo učil; nýbrž jako to pomazání vás poučuje o všem, tak zůstávejte v něm. (Tt. v. 27.) Přece však zde něco málo přidám jako příklad pro začátečníky. Pozoruji Pána světa ukřižovaného a vidím ho jakoby přítomný přítomného, nahého, zkrhlého, lačnějšího a žíznivějšího. Vidím hlavu korunovanou tmím, tvář pokrytou slinami, ruce a nohy vylévající potoky krve; pozoruji tělo celé pokryté ranami od chodidla nohy až k hlavě. Všimám si, co on sám zatím činí: zdali se hněvá na pronásledovatele, zdali jim spílá, zdali aspoň s netrpělivostí snáší tak veliká muka. Slyším Pána se modliti za ukřižovatele, utěšovati matku a učedníka, jež miloval, slibovati účastenství ráje lotrovi, který s ním visí na kříži. Nepozoruji žádné znamení netrpělivosti, neslyším žádnou stížnost na nepřátele a pronásledovatele, žádné hrozby. A tak spolucítě bolesti a podivuje se trpělivosti prolévám slzy a

ptám se ho, proč musí trpět takové muky ten nejnevinnější člověk? Zdali to trpí proti své vůli nebo dobrovolně? Slyším ho odpovídat: Byl jsem obětován, protože jsem tak sám chtěl; nikdo mí neodnímá život, nýbrž já sám jej dávám. (Srv. Is. 53; 7, Jan 10; 18.) A tak ty věci snáším nikoli proti vůli, nýbrž dobrovolně. — A jaká byla toho příčina, že jsi dovolil, aby tvé přenevinné tělo bylo trýzněno tak velikými a tak mnohými bolestmi? — Láska to učinila, abych tě vytrhl z pekelných plamenů a zároveň abych tě naučil trpělivosti a lásce, pokoře a poslušnosti, jež jsou ty pravé stezky k životu věčnému, k němuž jsem si tě od věčnosti určil za společníka. Poznal jsem totiž, že slova mého Písma a hlasy mých poslů tě nestačí pohnouti, abys odložil netrpělivost a zášť, pýchu, zatvrzelost, zlé žádosti a lásku k světu; proto jsem vyvolil sám přijít a se stolice kříže tě učiti nikoli slovy, nýbrž příkladem. — Co na to řekneš, duše? Co odpovíš? Nebudeš zdrcena, i kdybys byla železná nebo démantová? Zdali se ti pak ještě bude zamlouvat netrpělivě hledat pomstu za každou urážku? Nebo spíše upřímně a ochotně promineš všem nepřítelům činícím ti bezpráví? Zdali ti potom příklad mé trpělivosti nevyváží všechny důvody, jaké jen by ti svět mohl uvést proti tomu? Ano, Pane, ustupuji tvé lásce, přiznávám svou porážku; poranil jsi mé srdce a zjihlo žářem tvé lásky; slibuji ti věrně, že nejen už nebudu splácet zlým dobré, nýbrž že budu splácet dobrým za zlé; a nejen že si nebudu žádat pomsty nad svými pronásledovateli, nýbrž naopak se budu modliti za ty, kteří mne pronásledují a pomlouvají, a budu prokazovati, pokud mohu, dobrodiní těm, kteří mne nenávidí, jen když mne neopustí tvá ochrana. — Pokračuje milovník duší Kristus v svém napominání s katedry kříže a praví: Já jsem se pro tebe ponížil až k smrti, a to smrti kříže; jak abych tě tímto pokořením vykoupil, tak abych tě příkladem takové pokory naučil nebýti pyšný, nesmysletí povýšeně, netoužiti po vyšších stupních, usedati na posledním místě, ustupovati všem ostatním; neboť to jest ta pravá cesta k pravé vznešenosti, jíž požívají v nebi učedníci kříže. Rozhodni se, co chceš z toho dvojího: buď býti se mnou ponížen na zemi, abys byl povýšen v nebi; nebo býti nepatrně povznesen na zemi s ďáblem, který je králem všech synů pýchy, abys byl na věky ponížen v pekle. — ó Pane, před tak velikým tvým ponížením nás mohl ďábel oklamati a přemluviti nás, abychom hledali povýšení na zemi a všemi způsoby usilovali o vysoké hodnosti a veliké počty; když však jsi ty sám, jenž jsi pravda a moudrost Boží, učil pokoře slovem i příkladem, byl bych příliš pošetilý, kdybych se ne-sklonil pod nohy všech; neboť ty jsi Syn Boha živého, já jsem prach a popel; ty jsi Král králů, já tvůj služebníček a syn tvé služby. O jedno tě žádám, aby mě tvá milost uchovala v tomto svatém úmyslu až do konce; neboť taková je lidská křehkost a taková je úskočnost našich nepřátel démonů, že kdyby nad námi nebděla tvá ochrana, nic bychom se neodvážili si slibovati o své stálosti nebo vytrvalosti. Pokračuj však, snažně žádám, Pane, v přeúčitečném a mým uším přeslaském svém kázání. — Já, praví Pán ukřižovaný, jsem byl poslušen svého Otce ve věci ze všech nejnesnadnější, což jest smrt kříže; a byl jsem poslušen nejen Boha Otce, nýbrž i Matky a Pěstouna svého, jak jest psáno, že jsem jim byl poddán. (Lk. 2; 51.) A neposlouchal jsem jen zbožných rodičů, nýbrž vzal jsem na sebe dobrovolně i poslušenství císaře, když jsem mu chtěl odvésti za sebe daň. Konečně pak jsem prokázal samovolnou poslušnost i nejnižším služebníkům Pilátovým, když mně kázali natáhnouti se na kříž a položití ruce a nohy na místa, kde měly býti vbity hřeby. To vše pak jsem učinil, nejen abych tě naučil ochotně a hbitě poslouchati Boha a legitimních mocí, nýbrž i aby sis vždycky vyvolil, kdybys měl na vybranou, raději poslouchati než poroučeti. Neboť pravdivý jest výrok mého služebníka věrného, svatého Františka: V poslušnosti zisk, v představenství nebezpečí. Chceš-li tedy se své strany splatit mou lásku, nedávej ničemu přednost před posloucháním Boha a nedej se svést ani zastrašováním ani dobrodiním k tomu, abys neposlouchal Boha. Neboť pře-pravdivě řekl můj Apoštol: Více sluší poslouchati Boha než lidí. (Sk. 5; 29.) Když pak rozkaz legitimního nadřízeného neodporuje příkázání Božímu, pak jsi povinen poslouchati lidí jako Pána, a ne jako lidí, jak jiný můj apoštol

neméně pravdivě napsal (srv. Efes. 6, Kolos. 3); neboť pověření k poroučení jest od Boha, a kdo tedy poslouchá zástupce Božího, prokazuje poslušnost Bohu, kdo pak pohrdá příkazem člověka majícího od Boha moc, nepohrdá člověkem, nýbrž Bohem. Co pak jsem tě učil s této své katedry o trpělivosti, pokoře a poslušnosti, totéž chci, aby bylo rozuměno o královně všech ctností lásce, a to ještě s větší oprávněností. Neboť pro přílišnou lásku svou jsem já miloval vás lidi i tehdy, když jste mi byli nepřáteli, a tak jsem miloval, že jsem sám sebe dal v oběť krvavou Bohu k vůni líbezně (Efes. 5; 2); a tuto oběť, jakkoli jest jinak velmi bolestná a trpká, mně učinila sladkou svrchovaně vroucí láska, jíž jsem toužil po vaší spáse. Chci tedy, abyste i vy mne nejvíce následovali v této věci, a tak jako já jsem dal za vás život ne pro nějaký svůj užitek, nýbrž z čisté, opravdové a převroucí lásky, a nedal jsem život nějakou lehkou smrtí, nýbrž (jak vidíš) vise na kříži, velmi krutou a zdoluhavou bolestí všech údů ztrýzněn a všechnu svou krev vyliv: tak abyste i vy byli připraveni dáti život za Boha a za bratry, a abyste mnohem více otevírali útroby lásky vůči všem bližním, a to nikoli ze smutku nebo z nutnosti, ani v očekávání odměny; o mé údy, to jest o chudé, nemocné, zarmoucené, abyste pečovali a v jejich nouzi abyste nejen štědře vydávali své peníze, nýbrž i sami sebe. Ó Pane, příliš nesnadné a těžké se může zdáti to, co nyní učíš, kdybys to neučil s této katedry; ježto však příkladem učíš více než slovy, ty, jenž jsi Pán a Mistr: jak se odvážíme my služebníci a žáci odporovati? Ze je svrchovaně pravdivé, co pravíš, a svrchovaně spravedlivé, co kážeš, to přece dosvědčuje ten kříž, s něhož mluvíš; dosvědčuje ta krev, jež přehojně plynouc má svůj hlas, jímž mocně volá; dosvědčuje konečně sama smrt: když ta mohla roztrhnouti oponu chrámovou odtud vzdálenou i velmi tvrdé skály, jak by nemohla tím více roztrhnouti srdce tvých věrných a nakloniti je k poslušenství?

Poněvadž jsi nás tedy, Pane, tak miloval, i my toužíme ti láskou spláceti; a ne-li dosud láskou k tobě, jež je v nás dosud nedostatečná, tedy aspoň láskou k lásce dychtíme tě následovati; a potáhneš-li nás za sebou, poběžíme za vůni tvých mastí. A netoužíme jen tebe milovati a následovati, nýbrž i zamýšlíme a pevně si umiňujeme pohrdnouti úplně s pomocí tvé milosti světem a vším, co je ze světa, a utéci před tím, zejména, kdyžtě vidíme, že ty, náš Vůdce, jsi od narození až do smrti pohrdal rozkošemi světa. Vidíme tě totiž, an pracuje k smrti neležíš na loži, nýbrž visíš na dřevě; neokoušíš jiného pokrmu a nápoje kromě žluči a octa; a jakkoli jsi vpravdě Král, vidíme přece, že nemáš jiného trůnu kromě šibenice; že nenesíš jiné koruny kromě trnové, že nejsi oděn v jiný purpur kromě nahoty zrudlé vlastní krví; že nemáš jiné družiny kromě dvou bídníků, visících na šibenici. I my tedy, podníceni tvým královským příkladem, odříkáme se světa a jeho nádhery i rozkoší, a vloživše si kříž na ramena, umiňujeme si následovati jen tebe samého po cestě úzké a poseté trním a hloží; toliko ty sám, jenž jsi dal příkázání, předcházej nás svou pomocí, a když jsi nám ukázal příklad, dej nám i síly k následování.

KAPITOLA IV.

O čtvrtém ovoci slz, jímž jest milosrdenství k bližním

Nyní je třeba podle pořádku vyložití ovoce, jež přináší úvaha a soucit nad těžkostmi, jež v tomto čase trpí naše matka Církev. Jaké jsou to těžkosti, ukázali jsme ve čtvrté kapitole předešlé knihy. Z této žalostné a truchlivé úvahy se rodí nikoli nepatrný užitek, umí-li kdo zavlažiti půdu svého srdce zbožnými slzami; neboť duch je rozněcován k milování bližního a opásán k nikoli nedbalému konání duchovních skutků lásky; a tyto skutky nejen že prospívají potřebným k získání milosti, nýbrž i dobrým konatelům prospívají k rozmnožení zásluh a slávy. A které to jsou ty dobré skutky, k jichž konání nás nutká nouze a nesnáze Církev? Kázání, psaní, modlitba,

příklady svatého a spasitelného života. Hlásání pravdy proti omylům nevěřících a špatným mravům věřících je naprosto nezbytné. Avšak láska a milosrdenství vůči nebezpečně ohroženým nebo v nástrahách hynoucím se neroznítí, dokud dříve nevzplane oheň v rozjímání a dokud slzy soustrasti nepobídnou k pomoci ohroženým nebo hynoucím; když totiž láska je vychladlá, ti, kdož mají dar slova, raději se chtějí namáhati s kázáním na takových místech, kde doufají bez ohrožení života získati přízeň a pocty, ba i peníze, než na místech, kde nemají k očekávání nic kromě obrácení duší, avšak za cenu pronásledování a útrap, ba i s nebezpečím života tělesného. Takovou horlivost měli kdysi proroci, kteří byli téměř všichni pro hlásání pravdy zabiti od lidu tvrdé šíje nebo od králů. Izaiáš byl rozřezán na kusy, Jeremiáš ukamenován, Ezechiel s'at, Zachariáš zabit mezi chrámem a oltářem. Konečně svatý prvomučedník Štěpán shrnuje všechno do jediné věty, řekl předním osobám židovským ve veřejném shromáždění: Kterého z proroků nepronásledovali otcové vaši? Ano i usmrtili ty, kteří předpovídali příchod spravedlivého. (Sk. 7; 52.) Téhož ducha zdědili apoštolé Kristovi, kteří byli všichni s výjimkou svatého Jana Evangelisty po přčetných obráceních duší a po mnohých pronásledováních a útrapách zabiti, hlásající Evangelium mezi nevěřícími. A ani svatý Jan, ačkoli neskončil násilnou smrtí, neunikl mnohým a velikým pronásledováním a útrapám. Nechybí však, řekneš, ani v této době těch, kdož hlásají slovo v témž duchu. To je pravda, nechybí však takto hlásajících právě proto, že nechybí těch, kdož pozorují těžkosti Církve a oplakávají nebezpečí duší. A to je ovoce, jež plodí Duch Boží v srdcích truchlících a plačících. Kéž by i mezi samými věřícími, kde se není báti pronásledování ani žalářů, ani smrti, uvážili kazatelé slova Božího, jak mnozí lidé leží v nečistotě zločinů a neřestí, kteří by vstali a byli spaseni, kdyby oni sami, oděni v útroby milosrdenství, hledali spíše ovoce duší než přízeň davů!

Jiné dobré dílo, jež se rodí z žalostné úvahy o hynoucích nevěřících nebo i věřících, je spisování, jímž se vyvracejí omyly nebo napravují neřesti či poučují nezkušení. A ani tohoto dobrého díla nikdy Církvi nechybělo; a proto jí ho nechybělo, že se vždycky najdou zbožní mužové, kteří planou láskou a slitovávají se nad ohroženými dušemi. Svatý Hilarius, biskup poitierský,⁷⁴ byl obrácen na víru již v pokročilém věku, jak lze vyrozuměti z první knihy O Trojici, a byl vzdělán toliko v knihách filosofů, přece však pohnut milosrdenstvím nad množstvím hynoucím pro jed ariánské bezbožnosti, jenž napadl téměř celý svět, první z Římanů zvedl pero proti této heresi a s pomocí Pána, který neopouští své zápasníky, najednou se stal takovým Učitelem, že byl svými spisy postrachem bludařů a celé Gallii prospěl podivuhodným způsobem. Totéž bychom mohli říci o svatém Ambroži; jsa po dlouhou dobu předtím, než přistoupil ke křtu, zaměstnán správou provincií, jakmile se stal proti své vůli biskupem, i on byl jat slitováním nad množstvím těch, kdož opustili víru katolickou, oklamáni ariány, a začal vykládati Písmo svaté; a začav spisovati, osvobodil téměř celou Itálii od toho moru. Co řeknu o svatém Augustinovi, který ne bez příčiny byl nazván kladivem bludařů? Neboť ačkoli i on velkou část života věnoval světským naukám a dosti pozdě přijal křest, obrácen na katolickou víru z manicheismu: přece V zplanul takovou horlivostí Ducha svatého, že napsal tolik knih proti ariánům, manichejcům, donatistům a pelagiánům,⁷⁵ až je to podivuhodné, a s takovým prospěchem, že téměř celou Afriku osvobodil od těch tak četných a tak ohybných heresí. Pomínám svatého Učitele Církve východní a svatého Jeronýma, svatého Řehoře a přemnohé jiné

⁷⁴ Sv. Hilarius, biskup poitierský, Učitel Církve, žil v letech okolo 315—367; jeho veliké dílo O Trojici je nejlepším spisem protiaríánským. Pro historickou vědu je cenné jeho dílo O synodách čili o víře východních křesťanů. Z exegetických spisů je zachován komentář k evangeliu svatého Matouše a část traktátů o žalmech.

⁷⁵ „proti donatistům a pelagiánům“: Donatisté, schismatici ze čtvrtého a pátého století, učili, že svatost Církve závisí na svatosti jejích údů („církve čistých“) a platnost svátostí na svatosti jejích udělovačů. Pelagiáni byli heretikové, kteří učili, že člověk může dojíti spásy svou vlastní silou, a popírali existenci vnitřní, osvěčující a přetvářející milosti nadpřirozené.

vynikající mistry Církve západní, kteří podněcováni touž horlivostí pomáhati duším a týmž duchem, nemění zisk přinesli Církvi, než sobě nashromáždili zásluh u Boha. Kéž by nebylo mezi věřícími těch, kteří kazí mládež knihami oplzlými nebo všetečnými a kteří to, co jiní vzdělali spasitelnými spisy, podvracejí jedovatými a smrtonosnými knihami! Avšak milovník duší, Kristus, který chtěl pro jejich spásu zemřít, zajisté nenechá tyto zrádce bez trestu, nýbrž ukáže jim buď v tomto čase, buď v příštím, jakých trestů jsou hodni ti, kteří se snaží nej sprostší bezbožností zmařiti vykoupení duší. Potom prosby a povzdechy k Bohu za nebezpečí duší, jimž bludaři kladou nástrahy s nemění téměř lstivostí než duchové pekelní, ty jsou dobrým dílem společným všem věřícím, ať mužům, ať ženám, ať učeným, ať neučeným, ať veřejně navštěvujícím kostely, ať skrytým v klášterech nebo samotách. Neboť tak píše svatý Augustin v první knize O mravech Církve v kapitole jedenatřicáté: Některým lidem se zdá, že poustevníci opustili více než se sluší lidské záležitosti, nepomyslili však na to, jak velice nám prospívá jejich duch modlitbami. A císař Justi-nián praví v Novellách⁷⁶ v konstituci třiatřicáté, že říše, vojsko, ba i pozemky a cokoli mají lidé svěští, je uchováváno modlitbami svatých poustevníků. A za naší doby svatá Terezie,⁷⁷ jak se čte v druhé knize jejího Života v kapitole první, často hojně prolévala v modlitbách slzy za ty, kdož bojovali kázáním nebo spisy proti luteránskému bludařství, a k témuž také podněcovala své sestry. Ba k tomuto hlavnímu cíli vlastně zakládala kláštery řeholnic, aby měla družky k boji proti heresím a aby modlitbou a slzami, když to jinak pro slabost pohlaví nebylo možno, byl mor heresí odvrácen od krajín katolických. Konečně společným dobrým dílem všech věřících je neposkvrněný život; neboť ten často zmůže příkladem a leskem ctností více k navrácení ztracených lidí na správnou cestu, než kázání nebo disputace. Tak svět, praví Pán, světlo vaše před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré a velebí Otce vašeho, jenž je v nebesích. (Mt. 5; 16.) A apoštol Petr praví v prvním svém listě: Ved'te život dobrý mezi pohany, aby v tom, v čem vám nyní utrhají jako zločincům, pro dobré skutky vaše, pozorující je, velebili Boha v den navštívení. (I. Petr. 2; 12.) A jeho spolu-apoštol Pavel praví: Všechno čiňte bez reptání a bez rozpakování, abyste byli bez úhony a čisti, neposkvrněnými dítkami Božími uprostřed pokolení nešlechtného a převráceného, mezi nimiž svítíte jako světla na světě. (Filip. 2; 14—15.) A opět apoštol Petr podobně mluví o zbožném životě žen: Zeny buďtež poddány svým mužům, aby i nevěřili-li někteří slovu, životem svých manželek byli beze slova získáni, pozorující čistý život váš v báni. (I. Petr. 3; 1.) O tom píše svatý Augustin v deváté knize Vyznání, že se to vyplnilo na jeho matce; žilať tato svatá žena s mužem nevěrcem tak poslušně a věrně, že příkladem svého života ho získala, to jest přivedla muže k víře a ke křtu, a již neoplakávala na věřícím, co snášela na nevěřícím. Totéž lze říci o Klotyldě,⁷⁸ královně francké, jež jsouc křesťankou a pojavši za chotě pohana Chlodvíka hlavně s tím úmyslem, aby pohanského krále přivedla k svatým věcem Kristovým, nakonec ho přivedla k víře Kristově ne tak hlásáním slova jako příkladem obcování, a on potom přijal křest od svatého Remigia, arcibiskupa remešského. (Srv. Aimonius kn. I. k. 15—16.)

⁷⁶ „Novellae“ je jedna ze tří sbírek římského práva (Codex Justinianus, Digesta, Novellae), jež dal poříditi východořímský císař Justinian I. (n. 483, z. 565).

⁷⁷ Svatá Terezie z Ježíše (Avilská, Veliká, 1515—1582), jedna z nej větších postav křesťanské mystiky, kterou papež Pius X. označuje jako „mistra psychologie mystiky“ pro hloubku a pronikavost, s níž vystihuje osobně-duchovní stránku mystických zkušeností. Byla blahověčena roku 1614, tedy dvě léta před napsáním „Úpění holubice“.

⁷⁸ Svatá Klotylda (Chlothilde), dcera Chilperichova a choť franckého krále Chlodvíka, žila v letech 474 až 545. Aimonius n. Aimoin, mnich z kláštera St. Germaindes-Pres, žil v druhé polovině 9. století a napsal několik hagiografických spisů v duchu své doby, mezi nimi spis O zázracích svatého Germana.

KAPITOLA V.

O pátém ovoci slz, jímž jest reforma kléru

Z pátého pramene slz, je-li jím srdce církevních představených pilně a vytrvale zavlažováno, rodí se výborné ovoce reformy celého kléru. Neboť dej mi biskupa, který chce vážně plniti svůj úřad a ze strážné věže, na niž ho Pán postavil, pozorně si všímá, jací jsou a jak si počínají nejprve kanovníci, kteří jsou jeho poradci, potom faráři, jimž náleží péče o duše, dále ostatní kněží, kteří byli ustanoveni buď aby zpívali s kanovníky v chóru chvály Boží nebo aby sloužili svatou obětí, a konečně jáhnové, podjáhnové a ostatní pomocníci: a uvidíš, že jeho diecése v krátké době odvrhne všechny neřesti a bude kvésti všemi ctnostmi. Neboť jak by bylo možné, aby biskup, jenž miluje krásu domu Páně a pozoruje vady a nemoci údů své diecése, nebyl podnícen k použití léků? Původ zla je totiž v tom, že někteří biskupové (vyjímám vždycky ty dobré, jichž nikdy v Církvi obecné nechybí) nebdí nad tím, jak si vede jejich kléru, nýbrž buď jsou vzdáleni své diecése, takže nemohou bdíti, když nedlí na své strážné věži, nebo sice bdí, ale nad poli a vinicemi a zahradami nebo nad tím, jak by mohli zvětšiti církevní příjmy nebo jak by svůj dům vyzdobili nádherným zařízením či obohatili své příbuzné nebo sami dosáhli vyšších hodností. Co divného tedy, jestliže jejich diecése docela znehybněly? Jestliže se chvály Bohu vzdávají bez pozornosti a zbožnosti? Jestliže se božská mystéria slouží se špinavými nádobami a rouškami? Jestliže se nebeskými svátostmi přísluhuje nehodným nebo nehodně? Jestliže nedbalostí farářů věřící lid nemá potuchy, co je nezbytno k spáse, a tak hynou duše, pro něž zemřel Kristus? Jestliže konečně kléru svými porušenými a zkaženými mravy ponouká lid k napodobení a tímto způsobem kazí ty, jež měl uzdravovati? Ať si všimnou ti, kdož dávají špatným životem pohoršení, co praví Pán v Evangelii: Kdo by pohoršil jednoho z maličkých těchto, kteří ve mne věří, lépe by mu bylo, aby byl mlýnský kámen zavěšen na jeho hrdlo a cm byl pohroužen do hlubiny mořské. (Mt. 18; 6.) A jestliže je lépe pro kohokoli z lidu, aby byl pohroužen do hlubiny mořské, než aby pohoršil maličké, co budeme moci říci o kléru pohoršujícím svými špatnými mravy lid, zatím co měl tento lid naopak uchovávat před pohoršením? Zajisté by takovému klerikovi bylo užitečnější vyžebrávat si chléb nebo si vydělávat na živobytí kopáním než žiti z oltáře v tak nesmírném nebezpečí nebo i skrze kněžská svěcení dosahovati bohatství a hodností. Vždyť co prospěje člověku, kdyby získal celý svět, duši své však uškodil? Posvátné zaměstnání kleriků a zejména kněží a biskupů není podobné zaměstnání kupců tohoto světa. Neboť kupci mohou někdy obchodovati tak, že ani nic nezískají ani nic neztratí. Biskupové však a kněží musejí výločně buď dobývati hojného zisku nebo trpěti velikou ztrátu. Neboť s velikou horlivostí pečuje Kristus o duše věřících, za něž dal cenu krve; proto ti, kdož se pilně starají, jak se sluší, o duše věřících, obdrží nehynoucí korunu slávy, kdo však konají svůj úřad nedbale, takže jejich vinou zhyne třeba jediná duše, o těch je hrozné říci, jak kruté tresty je stihnou v pekle. Necht' tedy všichni biskupové česají se stromu života vzácné ovoce převroucí touhy po reformě svého kléru, necht' zůstávají na svém strážném místě a necht' bdí nejen nad stádem laiků, nýbrž mnohem více nad společenstvím kněží a všech kleriků, aby i po tomto životě sklidili slavné ovoce plné a věčné odměny.

KAPITOLA VI.

O šestém ovoci slz, jímž jest reforma řeholníků

Oplakávali jsme v předešlé knize úpadek řeholních řádů. Nyní je čas, abychom ukázali, jaké ovoce je možno skliditi z této žalostné úvahy. Ovocem pak jest, a to ovocem nejlepším a nejsladším, reforma pokleslých řeholí; toto ovoce však mají sklízeti nejvíce ti, kdož jsou hlavami řeholí; neboť jim přísluší úkol navštěvovati a čistiti svou vinici. Ačkoli totiž je v Písmě svatém přirovnávána celá Církev k vinici, o níž praví Prorok k Bohu: Navštiv tu vinici a dokonej ji, kterou štípila pravice tvá. (Ž. 79; 15—16), a o níž mnoho předpověděl Izaiáš i vyložil Pán ve svém Evangelii — přece i řeholní řád lze velmi vhodně přirovnati k vinici; on jest jakási vybraná část veliké vinice, jež jest Církev obecná. Abych tedy podle své schopnosti přispěl představeným oněch vybraných vinic, vyložím krátce, jaký má být řád reformovaný k prvnímu svému původu čili založení. Vinice má mít hlavně šest dobrých vlastností, jimiž jest znázorněno šestero dobro řeholníků: pokora, chudoba, čistota, poslušnost, pěstování modlitby a dokonalost lásky. Vinice se skládá z vinných keřů; ty pak jsou rostliny ze všech nejpovrženější, malé, zkřivené, křehké, plazící se po zemi, vyschlé; o nich mluví takto prorok Ezechiel: Co se stane dřevu vinného keře ze všeho dřeva hájového, kteréž jest mezi dřívím lesním? Zdali z něho bude vzato dřevo, aby bylo uděláno dílo, aneb udělají z něho kolík, aby na něm visela jakási nádoba? Aj, ohni bude v pokrm. (Ezech. 15; 2—4.) Tato první vlastnost vinného keře znamená pokoru Kristovu, ponížení a opovržení, v němž si má libovati každý pravý řeholník, který neslyšel hluchýma ušima Krista, učícího: Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem. (Mt. 11; 29.) Proto řeholníci, kteří dychtí po úradech představených a kteří si pokládají za urážku, když se jim nařizuje ustoupí tí na nižší místo nebo se prou s jinými řeholníky mezi sebou o přednost, musejí býti reformováni a navraceni k pravému způsobu pokory Kristovy, o němž se nikde nečte, že by byl s nějakým člověkem soupeřil o přednost; a když povstala mezi učedníky rozepře, kdo z nich se zdá větší, Pán řekl: Kdo je mezi vámi největší, budiž jako nejmenší, a kdo jest v čele, budiž jako služebník. (Lk. 22; 26.) Avšak, řeknou, my nesoupeříme pro vlastní čest, nýbrž pro čest svého řádu; jenž podle toho, jak je starobylejší, má míti také přednější místo. Je-li tomu tedy tak, bude muset být řeholník pokorný, řehole pyšná. Schvaluji ovšem, aby ten, komu náleží přidělovati řeholníkům místa, dával starobylejším řádům důstojnější místo; nemohu však schvalovat rozepře mezi řeholníky pro tuto věc. Dále se vinné keře musejí pečlivě čisti ti a přebytečné ratolesti je třeba ořezávati. Tak i Otec nebeský, jak praví Pán v Evangelii, každou ratolest, jež nenese ovoce, odstraní a každou, která nese plody, očistí, to jest odřeže zbytečné výhonky, aby nesla více ovoce. (Srv. Jan 15; 2.) Bude-li někdo pozorovati vinné keře, když je rolníci čistí, a nebude znáti důvod toho, bude se divit krutosti rolníka, který takto nechává vinný keř zohyžděný a zmrzačený; on však ví, co činí, a myslí nikoli na přítomné zohyždění, nýbrž na budoucí plodnost. To jest svatá a Kristu i jeho přesvaté Matce milá chudoba, kterou by praví řeholníci nevyměnili za Kroisovo bohatství. Dále záleží řeholní chudoba především v tom, že nikdo nemá nic svého, podle onoho slova ze Skutků apoštolských: Obec věřících pak měla jedno srdce a jednu duši; nikdo z nich nenazýval svým cokoli z toho, co měl, nýbrž všechno jim bylo společné. (Sk. 4; 32.) Pročež jako nastalo v kláštrech uvolnění tehdy, když se tam uplatnil soukromý majetek, tak se zase sluší, má-li být reforma opravdová, aby vlastnictví bylo úplně vyloučeno. A kdyby zajisté vlastníci uvážili, jakou pomstou stihl Bůh Ananiáše a Safiru, kteří byli knížaty vlastníků, a naproti tomu jaké duchovní radosti okoušejí a jakou naději mají u Boha složenu ti, kdož mohou říci s apoštolem Petrem: Hle, my jsme opustili všechno a šli jsme za tebou (Mt. 19; 27): nepokládali by si za nesnadné celým srdcem si oškliviti jakékoli vlastnictví. Nemohu však zde

pominouti, za jak veliký zločin pokládali svatí Otcové vlastnictví u mnichů. Píše svatý Jeroným v listě k Eustochii, že v jakémsi klášteře v Nitrii⁷⁹ byl nalezen mnich již umírající, který si ponechal nevím kolik solidů,⁸⁰ pročez se uzdalo svatému Makariovi a jiným shromážděným svatým mužům, aby byly peníze pohřbeny zároveň s mrtvým, zatím co všichni volali: Tvé peníze at jsou s tebou v zatracení. Také svatý Řehoř píše v čtvrté knize Dialogů v kapitole pětapadesáté, že u jednoho z jeho mnichů již umírajícího byly nalezeny tři zlaté mince a že on rozkázal, aby ten mnich nebyl uložen do hrobu, nýbrž do hnojiště i se svými mincemi, zatím co všichni volali: Tvé peníze at' jdou s tebou v zatracení. Strašný zajisté, avšak spravedlivý to trest majetníků; jestliže ten jimi nepohne, zejména když se připojí nenadálá smrt Ananiáše a Safíry, kterou jsme před chvílkou připomněli, bude se na ně hodit slovo Exodu: Zatvrdilo se srdce faraonovo. Za třetí vinné keře pře-snadno usychají a zaněcují se. To je symbol čistoty, kterou vyznávají všichni řeholníci a skrze niž se přibližují nejtěsněji k řádu andělů. Neboť andělé se v nebi ani nesnoubí, ani si neberou manželky. K uchování čistoty však nic není užitečnější nebo i nezbytnější než vysušením tělesných šťáv nabýti jakési suchosti pomocí postů a jiných umrtvování těla, aby i duše byla naplněna výběrkem a tukem zbožnosti, i starý aneb zevnější člověk, jaksi vysušen trestáním těla, naučil se se svatým Hilarionem žádati si pokrmu, ne rozkoše. Z toho také pochází, že člověk takto zdravě vysušený přesnadno bývá zaněčován božskou láskou a již mu nečiní obtíže upustit od myšlenek na tělesné věci, nýbrž je mu se svatým Augustinem sladké postrádati oněch sladkostí, protože již našel a ochutnal sladkosti větší, totiž nebeské. Mezitím však, usiluje-li se opravdu o reformu, je nutno odříznouti řeholníkům všechny příležitosti, jež by mohly uvést v nebezpečí poklad čistoty. Za čtvrté jsou vinné keře ve vinici uspořádány v jakémsi pořádku, aby vinice vypadala jako uspořádaný šik tábora. Neboť i Básník,⁸¹ mistr rolnictví, zpívá: Uspořádej vinné keře. Tento řád je pak do té míry nutný, a abych tak řekl, podstatný v řeholních družinách, že samy družiny šlovou řády. Rád pak záleží v tom, že všichni následují tutěž řeholi, at' psanou, at' živou, jíž je představený, at' už je nazýván opatem, převorem, ministrem nebo otcem. Ty družiny pak jsou opravdu reformované, v nichž, jak mluví svatý Augustin v knize O mravech Církve, představení jsou nadáni velikou autoritou v rozkazování a podřízení velikou vůlí v poslouchání. (Kap. 30.) A jak praví svatý Bernard v knize O příkázání a dispensaci, kde všichni jako učitele následují řeholi, aby se od podřízených nedálo vůbec nic proti řeholi, nic proti vůli představeného, jenž jest živou řeholí, leč že by se snad objevilo, že to, co nařizuje představený, odporuje zjevně příkázání Božímu; neboť tehdy je třeba svobodně říci s Apoštolem: Více sluší poslouchati Boha než lidí. (Sk. 5; 29.) Za páté se réva plazí po zemi, není-li přivázána k jilmu⁸² nebo ke kůlu či k jiné pevné opoře. To však znamená, že mnich musí v tak nesnadném a dokonalém způsobu života chovati naprostou nedůvěru ve vlastní síly a velmi důvěřovati v pomoc Páně, pamětliv slov Páně: Beze mne nemůžete činiti nic. (Jan 15; 5.) A slov Apoštola: Všechno mohu v tom, jenž mne posiluje. (Fil. 4; 13.) Neboť tak se stane, že pohroužen vždy v modlitbu a zvedaje zrak k Pánu, nepadne pode jhem poslušnosti ani se neunaví, nýbrž zakusí, že jho Páně je jho sladké a břímě lehké. Konečně, ačkoli je réva nevhledná, křehká, zkroucená a téměř ve všem neužitečná, přece rodí velmi cenný a lahodný plod, totiž víno, jež obveseluje Boha i lidi (Soude. 9; 13); jestliže však nenese tento plod, bývá odsuzována do ohně jako dřevo neužitečné. Tak i člověk řeholní, je-li takový, jaký má být, a koná-li řádně svou povinnost, přináší ovoce velmi vítané Bohu i lidem, protože ve všem díle a na každém místě i v každém čase

⁷⁹ Nitrie je kraj v Egyptě.

⁸⁰ solidus byla zlatá římská mince v hodnotě 25 denárů.

⁸¹ „Básník" — t. Vergilius.

⁸² „není-li přivázána k jilmu": U starých Římanů byla réva vedena na vinicích po pních jilmů.

oslavuje Boha a přináší mu oběť poslušnosti. Neboť poslušnost, která se prokazuje představeným pro Boha, je prokazována samému Bohu, jak praví Pán: Kdo vás slyší, mne slyší, a kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá. (Lk. 10; 16.) Dále, že poslušnost je oběť, a oběť Bohu nejmilejší, učí Samuel, když praví: Lepší je poslušnost než oběť. (I. Král. 15; 22.) A svatý Řehoř to odůvodňuje, říká: Neboť při obětech se zabíjí cizí tělo, v poslušnosti vlastní vůle. (Moralia kn. 35, k. 10.) Necht' tedy rozmyslí a uváží, kdo může, jak nesmírnou spoustu zásluh si získá u Boha nábožný řeholník, který vše, co koná, koná z poslušnosti a tím přináší denně tolik obětí, kolik vykoná skutků; a naproti tomu ať rozmyslí a uváží, jaký poklad zásluh ztrácí špatný řeholník, který buď poslouchá představeného s nechutí nebo, maje zalíbení ve vlastní vůli, zpěčuje se uposlechnou ti rozkazu představeného, to jest rozkazu samého Krista.

Kdyžtě je tomu tak, prosím i zapřísahám všechny představené řeholních řádů, aby, oplakávají-li upřímně pohromy svých řádů, jež vznikají z uvolnění kázně, celým srdcem a všemi silami se věnovali reformě; a ti, jež první Otcové zplodili v Kristu jako syny, necht' sami znovu s apoštolem Pavlem pracují k porodu, dokud se v nich neobnoví Kristus chudý a cudný a poslušný. Získají si totiž, učiní-li to, před Bohem i před lidmi věčnou slávu; jestliže pak snad zanedbali tak potřebné dílo, budou z toho odpovídati Pánu; a kéž by nebyli vinni všemi hříchy, jež jsou páchány za uvolněné kázně od řeholníků jim podřízených, a vším pohoršením, jež pro jejich špatný příklad zakouší lid křesťanský; a nejen lid křesťanský, nýbrž i národy turecké a heretické, u nichž je pro nás rouháno jménu Páně a nauka Kristova má nejhorší pověst.

A abych uspořádal ve čtyři hlavy, co možná nejkratší, co je nutné k reformě: První jest, aby nebyli připouštěni k obláče leč ti, kdož ukazují známky pravého povolání. Za druhé, aby probace se dala co nejvážněji a ti, kdož neosvědčí v probaci božské povolání, necht' nejsou připuštěni k profesi. Neboť čím jest dokonalost křesťanského života vyšší, tím menšímu počtu lidí přísluší. Ať si přečtou ti, jichž se to týká, Jana Cassiana ve čtvrté knize O zřízení cenobií kapitoly třetí, dvaatřicátou, třiatřicátou a čtyřiatřicátou. Za třetí, ať jest co nejpilněji pěstováno šestero ctností shora jmenovaných a představení ať předcházejí svým příkladem ve všelike ctnosti. Konečně ať se všemožně přičiní, aby bylo zachovááno ono přeospěšné a svrchovaně nezbytné ustanovení koncilu tridentského, že nemá býti do řádu přijímáno více lidí, než kolik jich lze uživit z příjmů nebo z pravidelných almužen. (Sez. 25; pl. 3.) Neboť tehdy budou moci představení právem přiměti své poddané, aby prchali před veškerým vlastnictvím a měli je v ošklivosti, jestliže jim sám řád poskytne všechno, čeho jednotlivci nutně potřebují. Proto, totiž, jak píše svatý Jeroným, nebylo starodávným mnichům dovoleno něco žádati, poněvadž představení se s velkou prozíravostí a láskou starali o potřeby jednotlivců. (List k Eustochii o ostříhání panenství.)

KAPITOLA VII.

O sedmém ovoci slz, jímž jest náprava mravů v lidu

Jako je množství laiků daleko větší než množství kleriků a řeholníků, tak také má mnohem více světských lidí, kteří by se o ně starali, než mají klerikové nebo řeholníci. Neboť mají krále a knížata, kteří zachovávají buď osobně nebo skrze soudce jimi ustanovené hojnost a mír mezi národy; toho si žádal David od Boha, když pravil: Budiž pokoj v moci tvé a hojnost ve věžích tvých. (Ž. 121; 7.) Dále mají tytéž krále a soudce, aby trestali provinilce a chránili i ostříhali spravedlivé, podle slov téhož Proroka: Bože, soud svůj králi dej a spravedlnost svou synu královu; aby soudil lid tvůj v spravedlnosti a chudé tvé v právu. (Ž. 71; 2.) Mimo to mají

biskupy a pastýře, od nichž by byli spravováni a vedeni ve věcech nauky o víře a dobrých skutků, jimiž se dobývá království nebeského. Mají konečně mnichy a jiné řeholníky, kteří jim poskytují nemalou pomoc modlitbami, kázáním a přísluhováním svátostí jako jacísi pomocníci biskupů. Poněvadž však přemnozí světší lidé, byť obklopeni všemi těmito záštitami, svými zkaženými mravy hubí sebe i jiné a svým pěstounům poskytují dosti mnoho látky k slzám: snadno budou moci zbožní vladaři a svatí církevní hodnostáři i řeholníci vpravdě bohabojní získati ze svých slz nemalý užitek, jestliže se odějí v útroby milosrdenství a majíce lítost nad záhubou tolika tisíc duší, vzchopí se v úsilné péči k tomu, aby poskytli pomoc. Tu poskytnou nejprve příkladem svého života, potom tím, že budou bdít nad mravy a skutky lidu. Znamé a ústy všech slavené jest ono slovo Sirachovo: Jaký jest správce města, takový jsou i jeho obyvatelé. (Sir. 10; 2.) A slovo básníkovo: ... celý svět se zařizuje podle příkladu krále.

A platí-li to o králi časném, čím více to bude pravda o duchovních představených, jimž praví apoštol Petr: Opravdovým příkladem jsouce stádu. (I. Petr. 5; 3.) A apoštol Pavel: Sám sebe poskytuj jako příklad dobrých skutků. (Tit. 2; 7.) A k Timotheovi: Buď vzorem věřících ve slově, v obcování, v lásce, ve víře, v čistotě. (I. Tim. 4; 12.) Je k víře nepodobno, jak snadno by se lid odvrátil od přepychu, od nádhery, od hostin příliš nákladných, od hry v kostky a ostatních neřestí, kdyby viděl, že si jeho vladaři a duchovní představení libují v umírněnosti ve všech věcech a že se varují nadbytečné nákladnosti při stole, v šatě, v drahocenném zařízení, v zlatém a stříbrném nádobí. A kdyby urození mužové a zejména knížata, jak je tomu v některých zemích, nikdy neopominuli o svátcích nejen býti přítomni slavné mši svaté, nýbrž i účastniti se odpoledne nešpor s projevy opravdové zbožnosti, zajisté by si i lid pokládal za čest nezahálet o svátcích na náměstí, a tím méně popíjet v krčmách, nýbrž navštěvovati chrámy, oddávati se modlitbě, slyšeti slovo Boží a vykonávati jiné úkony řádného křesťana. Konečně, kdyby knížata, jak světská, tak duchovní se silně starala o to, aby očistila obec od nejrůznějších neřestí a ozdobilá je opačnými ctnostmi, aby kárala nepokojné a napomínala malodušné, trestala zločince, odměňovala dobré a zdobila chválami zasloužilé — zajisté by nebylo nesnadné obrátit na cestu spásy mnoho prostého lidu, který jinak, nejsou-li správcové bdělí, spěje do pekla. A jako praví apoštol Pavel o svých podřízených: Radost má a koruna má (Filip. 4; 1), protože v duchu zřel, že je mu připravována nesrovnatelná radost a nejzářivější koruna onou starostlivostí, jež získala tolik duší Kristu; tak vůbec nesmějí dobří představení a dobří vladaři pochybovati, že budou obdařeni od Boha svrchovanou radostí a nejdrahocennější korunou, jestliže svou svědomitostí a pečlivostí přivedou jeho lid do přístavu spásy. Ale na druhé straně se musejí báti trestu horšího a strašnějšího, než lze vysloviti, jestliže jejich nedbalostí zhynou duše, pro jejichž spásu Kristus prolil krev.

KAPITOLA VIII.

O osmém ovoci slz, jímž jest mnohonásobné dílo milosrdenství

Napsali jsme v poslední knize, že tento život je údolím slz, ježto tak oplývá přetěžkými a přemnohými bédami, že se zdá, jako by kromě béd neobsahoval nic jiného. Neboť co je v tomto životě prosto bídy, jestliže nemoci, chudoba a poníženost nebo služebnost jsou veliké bědy, a jejich protivy, zdraví, bohatství a hodnosti i vláda jsou často větší bědy než ty první? Přece však, jestliže ony bědy v nás vzbudí slitování, jakož obyčejně budí slitování, jestliže se o nich pozorně uvažuje, vzchází z toho mnohý a převeliký užitek; neboť slitování rodí jako přéúrodný strom ovoce almužen chudým, útěchy nemocným, povzbuzení vězňům a sklíčeným, vroucích proseb za odvrácení nesmírných nebezpečí, jež hrozí bohatým, zdravým a všem, kdož zaujímají vysoké

postavení. Svatý Job praví sám o sobě: Od dětinství mého rostlo se mnou slitování, a z života matky mé vyšlo se mnou. (Job. 31; 18.) Slyšme teď, jaké ovoce vydalo toto slitování. Odepřel-li jsem, praví, co chtivali, chudým, a oči vdovy nechal-li jsem čekati; jedl-li jsem skývu svou sám a nejedl-li z ní sirotek; pohrdal-li jsem hynoucím, protože neměl oděvu, a chudým bez přikrytí; nedobrořečila-li mně bedra jeho a z vlny ovec mých nebyl-li zahříván; necht odpadne rameno mé od svého kloubu a rámě mé s kostmi svými necht se zláme. (Tt. v. 16, 19—20, 22.) A jinde: Okem byl jsem slepému a nohou kulhavému. Otcem jsem byl chudým a na při, již jsem byl nepovědom, velmi pilně jsem se vyptával. Stíral jsem čelisti nepravého a z jeho zubů jsem vytrhoval kořist. (T. 29; 15—17.) Tak mluví Job, který nejen pomáhal chudým, sdíleje ses nimi o svůj majetek, pokrm, oděv a jiné věci toho druhu, nýbrž i dáváje jim rady; neboť takový má smysl ono Okem jsem byl slepému a nohou kulhavému; ano i tím, že je hájil proti utiskovatelům a pomluvačům, jako by rval kořist ze zubů šelem. Jakou zásluhu pak mají skutky slitování u Boha, o tom poučují přebohaté sliby v Písmě svatém; neboť almužna má svědectví od mudrců, proroků, apoštolů, andělů i od Boha. Velemoudrý Šalomoun mluví v knize Přísloví takto: Kdo dává chudému, nebude míti nouzi. (Přísl. 28; 27.) To potvrzuje svatý Basilius v Promluvě k bohatým výstižným podobenstvím o studnicích: jestliže se z nich často čerpá voda, tryská stále hojněji a je stále čistší; nechává-li se však stát, hnije a ztrácí se. Sám Tobiáš, muž velmi moudrý, praví: Ze statku svého dávej almužnu a neodvracej svou tvář od žádného chudého, neboť tak se stane, že ani od tebe nebude odvrácena tvář Páně. Almužna vysvobozuje od všelikého hříchu i od smrti a nedopouští duši jiti do temností. (Tob. 4; 7,11.) Dobrý Bože, jaký to slib! Avšak týž Tobiáš dodává: Doufání veliké bude almužna před nejvyšším Bohem všech-něm, kdož ji dávají. (Tt. v. 12.) To podpisuje svatý Cyprián v Řeči o almužnách, řka, že almužna je veliká útěcha věřících a spasitelná záštita naší bezpečnosti. Daniel mluví takto k nevěřícímu králi: Hříchy své almužnami vykupuj a nepravosti své milosrdenstvím k chudým; snad odpustí Bůh tvé hříchy. (Dan. 4; 24.) Izaiáš prorok praví: Lá-mej lačnému chléb svůj a nuzné i pocestné uved do domu svého; když uziš nahého, přioděj ho, a tělem svým nepohrdej. Tehdáž vyrazí jako jitro světlo tvé a zdraví tvé rychleji vzejde, a bude předcházeti tvář tvou spravedlnost tvá, a sláva Páně shromáždí tě. Tehdy vzývati budeš a Pán tě vyslyší; volati budeš, a řekne: Hle, zde jsem. (Iz. 58; 7—9.) Tolik Izaiáš. Tento slib obsahuje vpravdě podivuhodnou útěchu. Slibuje totiž Bůh těm, kdož milosrdně uštědřují almužny, pro jejich ducha božské světlo takové, jaké tělesným očím přináší slunce ráno vycházející; rovněž vůli duchovní zdraví, to jest očistění od choroby hříchu. Mimo to dobré skutky, jež vyplývají z ospravedlnění, a slávu i chválu, jež z toho vzhází u Boha a u lidí. Neboť to znamenají ta slova: Bude předcházeti tvou tvář spravedlnost tvá a sláva Páně shromáždí, to jest obklíčí tě. Konečně se slibuje, že Bůh bude vrchovatě ochoten vyslyšeti prosby; což zřetelněji vykládá vydání Sedmdesáti Vykladačů,⁸³ jež čte takto: Tehdy zvoláš, a Bůh tě vyslyší; ještě nedomluvíš a řekne: Hle, zde jsem. To jest, ještě než dokončíš prosbu, již bude Bůh přítomen, aby ji vyslyšel. Apoštol Pavel zahrnuje krátkým výrokem v prvním listě k Timotheovi mnohé věci, když napomíná bohaté, aby lehce dávali a udíleli a shromažďovali si dobrý základ pro budoucnost, aby dosáhli pravého života. (6; 18—19.) Zde rozumí almužnu tím vzácným základem pravého života, jenž nastane po tomto životě. Neboť klásti základ pravému životu není nic jiného než získávati za několik penízků nesrovnatelný poklad, který postačí k položení nebo připravení základů, na nichž by spočívala budova věčnosti nebo věčného života, jenž je jediným pravým životem; neboť ten, jež teď žijeme, není nic než pára života nakrátko se

⁸³ „Vydání Sedmdesáti Vykladačů“: t. Septuaginta, nejstarší řecký překlad Starého Zákona, vzniklý v Alexandrii ve 4.—2. století př. Kr. Název je odvozen z pozdější pověsti, podle níž byl překlad proveden dvaasedmdesáti učenci, jež k tomu cíli poslal králi Ptolemaiovi Philadelphovi velekněz Eleazar z Jerusalema.

ukazující a ihned mizející. (Jak. 4; 15.) Slyšme teď svědectví anděla Rafaela, mluvícího k Tobíášovi: Almužna vysvobozuje od smrti; a ona to jest, jež očišťuje od hříchů a způsobuje, že nalézáme milosrdenství a život věčný. (Tob. 12; 9.) Tak mluvil svatý anděl, který nás nemůže klamati, ježto vidí pravdu v jejím zdroji a miluje nás nejupřímnější láskou. Konečně Kristus, jenž jest moudrost Boží, a jest Bůh, na různých místech Evangelia slibuje převeliké odměny za almužnu: Jdi, praví, prodej, co máš, a dej to chudým, a budeš míti poklad v nebi. (Mt. 19; 21.) Kdo pochopí, jaký je to zisk, za několik chlebů nebo mincí, jež stejně při smrti musíme opustiti, nabýti v nebesích pokladu, který nikdy nepomine? Týž Pán slibuje dáti na Posledním soudu království nebeské zejména těm, kdož udíleli pokrm nebo nápoj nebo šat nebo pohostinství, nebo kteří navštěvovali v nemoci či ve vězení. (Mt. 25; 31—40.) A abychom porozuměli, že tyto skutky milosrdenství mu byly nejmilejší a zasloužily si odměnu nevýslovnou, připojuje: Cokoli jste učinili jednomu z těchto mých bratří nejmenších, mně jste učinili.

To jsou tedy božská a svrchovaně jistá svědectví o zaslíbení odměn, jež se získávají skrze skutky milosrdenství. Z čehož se může poznati, jaký je užitek pravého milosrdenství k bližnímu, jež vzbouzí v srdci rozjímajícího úvaha o nouzi, chorobách a jiných tělesných útrapách. Nemenší užitek milosrdenství však vzchází, jestliže kdo pozorně uvažuje o nebezpečích ohrožujících bohatce a knížata lakomců. Těm prvním je ovšem třeba prokazovati tělesné skutky milosrdenství, těmto druhým duchovní, jež jsou: napomenutí, rada, modlitba. Neboť oni, jak praví Pán o Martě (Lk. 10; 41), pečují a znepokojují se o mnohé, že stěží nalézají pokdy čisti nebo slyšeti nebo přemýšletí o tom, co se týká života věčného. A proto potřebují rozumného napominatele, jenž by jim ve vhodnou chvíli připomněl, jak velice je prospěšné často mysl obracet k tomu, co mají na dosah. Mnozí bohateci jsou totiž zaměstnáni úplně uchováváním a rozmnožováním majetku, kdežto kdyby někdy vážně pomyslili na to, že byli Bohem stvořitelem stvoření k daleko vyšším úkolům, to jest k získávání daleko většího bohatství, snad by si řekli se Šalomounem: Když jsem se ohlédl na všechny skutky, které učinily ruce mé (totiž paláce, zahrady, rybníky, na rozmnožení zlata, stříbra, na dobytek, na velká stáda ovcí, na pole, vinice, luka a lesy), při nichž jsem se nadarmo potil, uzřel jsem ve všech těch věcech marnost a trápení ducha, a že nic netrvá pod sluncem. (Kaz. 2; 11.) A je mnoho vladařů, církevních i duchovních, kteří jsou tak zaneprázdněni řízením a spravováním jiných, neřku-li zvětšováním pravomoci nebo vlády, že zapominají na vlastní duši a na věčnou spásu; kdyby ti dostali z veliké dobrotivosti Boží moudrého napominatele, jako byl svatý Bernard vůči papeži Eugeniovi, možná že by i obce šťastněji spravovali, i o vlastní duši pilněji pečovali a pro časné statky by neztráceli věčné. Co se pak týče rady, je velikým skutkem milosrdenství nepřikyvovat vysoce postaveným mužům, nemluvit to, co se jim líbí, nýbrž dávatí upřímnou radu. A snad žádné věci nepotřebují významní mužové tak jako věrného rádce, který se nebojí mluvit pravdu a který se více bojí být zbavenu milosti Boží než milosti knížete. O tom mluví Sirách takto: Měj mnoho pokojných a rádce měj z tisíce jednoho. (Sir. 6; 6.) Málo se totiž najde rádců, kteří by uměli a chtěli dávatí užitečné rady, jak týž Sirach obšírněji učí na jiném místě. Tam dává mimo jiné přednost radě svatého muže před radami mnoha mudrců. Duše muže svatého, praví, pronáší někdy pravdivější věci než sedm strážných, kteří sedí na vyvýšeném místě na stráži. (37; 18.) A na témž místě autor moudře napomíná, abychom nepřijímali rady od těch, kdož mohou pro nedostatek nebo pro jinou příčinu pokroutit svou radu k vlastnímu užitku. Před rádcem, praví, ostříhej duši svou. Nejprve poznej, jaká je jeho potřeba, neboť i on bude myslit na sebe. (Tt. v. 9.) To jest, nepřijímej radu snadno, nejsi-li jist rádcovou bezúhonností. Nejprve zjisti, není-li tísněn nějakou nouzí rádce, který se ti nabízí; neboť ten bude snadno myslit na to, jak by rady využil pro sebe. A tak je velikým skutkem duchovní lásky dávatí vladařům správné rady, a veliké štěstí má vladař, který si vybral věrné

rádce. A nejsou vladaři u Boha omluveni, jestliže pro nevěrnost rádců a správců nespravují dobře stát; neboť byli povinni bedlivě zkoumati, jací jsou ti, jichž používají k radě a k správě věcí.

Zbývá modlitba k Bohu, což jest skutek milosrdenství společný všem a bezpečný i snadný. O tomto úkolu mluví Apoštol v prvním listě Ti-motheovi, řka: Napominám předem, aby se konaly prosby, modlitby, přimluvy, děkování za všechny lidi, za krále i za všechny, kteří jsou v důstojenství, abychom vedli život tichý a pokojný. (I. Tim. 1; 2.) Tu Apoštol, když byl řekl: za všechny lidi, připojuje: za krále atd., protože kdo se modlí za krále a ostatní v důstojenství, nemodlí se jen pro užitek nebo potřebu samých vladařů, nýbrž pro užitek nebo potřebu všech lidí. Vždyť na rozvaze a poctivosti vladařů závisí dobrá správa a tím i klid a pokoj, mír a hojnost, zbožnost k Bohu a láfeka k bližním a tak i veškeré lidské štěstí. Mimo to však je ještě zvláštní důvod k modlitbě za vladaře, ať světské, ať duchovní, totiž nesmírné nebezpečí, jemuž jsou vydáni všichni, kdo jsou v důstojenství. Neboť kdo sedí nebo kráčí na vysokém místě, snadno je zachvácen závratí a spadne; a čím vyšší je sráz, tím horší zkázu nese s sebou. Kdybychom zajisté viděli provazolezce nějakého s vysoké věže přecházejícího na jinou stejně vysokou po provaze, z přirozeného soucítění bychom zvolali: Pane, pomoz mu, a na provazolezce bychom volali: Hleď, abys krácel opatrně. A bychom uvedli vážnější a stavu vladařů a prelátů vhodnější přirovnání: kdyby někdo byl nucen jíti přes velmi úzký most bez zábradlí, pod nímž by tekla hluboká a strašná řeka, že by bylo lze velmi lehko spadnout dolů a velmi těžko se dostat na povrch, nikdo by zajisté se nemohl dívat na takovou scénu bez nesmírné soustrasti a hrůzy, aniž by na něho volal, aby krácel opatrně, aniž by volal k Bohu, aby ho vysvobodil z takového nebezpečí. Ten uzoučký most je život spravedlnosti a ctnosti; neboť ctnost je jakoby nerozdělitelná linie, od níž není dovoleno se uchýliti nalevo nebo napravo, která však nemá žádné šířky, nebo téměř žádné; odtud sám Pán učil, že cesta k životu věčnému je úzká, řka: Jak těsná jest brána a úzká cesta, která vede k životu; a málo je těch, kteří ji nalézají! (Mt. 7; 14.) A přitom prostí občané sice krácejí po cestě úzké, ale umístěné na zemi v úrovni půdy, takže nehrozí nebezpečí, že je vítr smete, ani že dostanou závrať, jež zeslabuje hlavu a puď k pádu; avšak prelátů a vladařů jdou po vysokém a strmém mostě, kde i vítr pýchy vane, i hlava obtížená přílišnými starostmi podléhá závratí; jestliže snad klopýtnou, nepadnou vedle na zemi, nýbrž velkou rychlostí se zřítí dolů do řeky, vinni tak velikými omyly a zločiny, že se náramně snadno ponoří do nejhlubšího pekla. A kdo by si tedy přál takového povýšení, leč by byl šílený? A kdo by necítil útrpnost nad tak nebezpečným stavem, leda by byl z kamene nebo ze železa? A přece je nezbytno jak v Církvi, tak ve státě, aby byli lidé, kteří by se vystavovali takovým nebezpečím. Pročž jest na nás, abychom neustále lkali pro takové osoby a abychom z pravé útrpnosti sklízeli to ovoce, že budeme ve vroucí lásce za ně volati k Bohu, který má moc je vysvoboditi z každého nebezpečí, čině je pokornými ve vysokém postavení, trpělivými v námahách, nehledající svého prospěchu, nýbrž prospěchu poddaných; konečně zbožné vůči Bohu, spravedlivé k lidu, střízlivé k sobě samým.

KAPITOLA IX.

O devátém prameni slz, jímž jest úleva zemřelým

Shora jsme již ukázali, že na místech očistcových dlí velmi mnoho, ba téměř nesčetně duší zesnulých věřících, a že jsou trýzněny po velmi dlouhou dobu téměř neuvěřitelnými mukami. Nyní chceme uká-zati užitek, jenž může býti vytěžen z této úvahy. Nikdo zajisté nemůže pochybovati, že z té úvahy, je-li vážná, důkladná a pozorná a je-li přijímána v plné víře, vzniká velmi silná a hrůzy plná soustrast. A nikdo nemůže pochybovati, že z takové soustrasti v

nás vzniká nesmírná touha pomoci těmto duším dobrými a ospravedlňujícími skutky, modlitbou, posty a almužnami, a především obětováním svatosvatého těla a krve Páně. Je pak přímo podivuhodné, jak výnosný a přitom spravedlivý a počestný obchod nám to přináší. Neboť je to takový obchod, jako kdyby někdo dal touž částku peněz více kupcům na úrok a od každého by dostal celý výtěžek. Vyložme to krátce. Modlí se někdo za zemřelé z lásky, pozorně, zbožně, s vírou a důvěrou ve vyslyšení. Takový si získává skrze zásluhu věčný život. Modlitba je totiž dobrý skutek a tím zaslouží věčný život, děje-li se z lásky. O tomto zisku mluví Pán v Evangelii, kdž praví: Když však ty se modlíš, vejdi do pokojíka svého, zavři dveře a modli se k Otci svému v skrytě; a Otec tvůj, který vidí v skrytě, odplatí tobě (Mt. 6; 6), a to mzdou, která odpovídá zásluze. Dále prospívá táž modlitba jako zadostučinění za duši zesnulého, pro něhož je vylévána. Neboť modlitba je jedním ze skutků pracných a tudíž zadostčinících; a komu je podle učení a zvyku Církve přivlastňována, tomu prospívá. Konečně skrze dosažení prospívá zase zesnulému, jehož vysvobození nebo aspoň posilnění od Boha žádáme.

Neboť co spravedliví žádají na Bohu skrze Krista, toho snadno dosáhnou, jak praví Pán: Proste a bude vám dáno. (Lk. 11; 9.) A opět: Začkoli budete prošiti v modlitbě, věřte, že to dostanete, a stane se vám to. (Mk. 11; 24.) A zase: Budete-li zač prošiti Otce ve jménu mém, dá vám. (Jan 16; 23.) Hle, trojí zisk z modlitby za zemřelé. Můžeme však připojiti i čtvrtý. Vždyť duše, za které se modlíme, nebudou nevděčné, když přijdou do nebeské vlasti, nýbrž odplatí se nám tím, že se budou modliti za nás. Také půst, přivlastněný zemřelým, přináší mnohonásobný zisk; neboť jako skutek záslužný prospívá postícímému se, podle slov Páně: Když však ty se postíš, pomaz si hlavu a tvář si umyj, aby nebylo zjevno lidem, že se postíš, nýbrž Otci tvému, jenž vidí v skrytě; a Otec tvůj, jenž vidí v skrytě, odplatí tobě. (Mt. 6; 17—18.) Týž půst jakožto skutek činící zadost, přivlastněný zemřelému, prospívá tomuto zemřelému. Ne bez příčiny totiž David, když uslyšel o zahynutí Saulově a Jonathanově a velikého množství lidu Božího, postil se se vši svou družinou až do večera. (II. Král. 1.) Konečně prospívá jiným způsobem člověku, který se postí, poněvadž duše zemřelých, když přijdou do království Božího, nezapomenou na své dobrodince, nýbrž budou za ně prošiti a jejich prosba bude vyslyšena, protože vychází z pravé lásky.

Také almužna však přináší trojnásobný zisk. Neboť nejprve prospívá chudým, jimž se udělují almužny, a činíme si z nich přátele, aby nás přijali do věčných stánků, až zemřeme. Za druhé almužna, přivlastněná duším zemřelých, jim přináší úlevu a tím dobrodiním si činíme přátele i ze zemřelých, kteří mají právo na království nebeské a nepochybně nás budou podporovati svými prosbami. Za třetí činí almužna i Boha naším dlužníkem, jak praví skrze Šalomouna Duch svatý: Na úrok půjčuje Bohu, kdo se slitovává nad chudým. (Přísl. 19; 17.) Což potvrzuje Kristus v Evangelii, řka: Když dáváš almužnu, at nezví tvá levice, co činí tvá pravice, aby tvá almužna byla v skrytě, a Otec tvůj, který vidí v skrytě, odplatí tobě. (Mt. 6; 3—4.) Konečně je dobře známo o nejsvětější oběti, že její obětování prospívá obětujícímu jako dar Bohu nejmilejší, prospívá živým věřícím a prospívá i věřícím zemřelým. Je známo také z věrohodných vidění, že zemřelí věřící si ničeho více nežádají a po ničem více netouží, než aby pro jejich úlevu nebo vysvobození byla Bohu přinesena nebeská oběť Těla a Krve Kristovy. O tom třeba čísti Dialogy svatého Řehoře, knihu čtvrtou, kapitolu sedmapadesátou a další. Také třeba čísti Historii Anglů od ctihodného Bedy, knihu pátou, kapitolu třináctou; a listy svatého Petra Damiana⁸⁴ k Desiderovi, a konečně Život svatého Mikuláše Tolentinského⁸⁵ u Vavřince Suria ve svazku pátém

⁸⁴ Svatý Petr Damián (Petrus Damiani), Učitel Církve (n. k. 1007, z. 1072), hrál významnou úlohu v boji o reformu Církve a v obraně jejich práv; jeho spisy zahrnují kázání, životy svatých, menší traktáty asketického, historického, apologetického a dogmatického obsahu.

⁸⁵ Svatý Mikuláš Tolentinský (z. 1305) vynikl zvláště skutky lásky k bližnímu.

k desátému září. Tomuto svatému knězi totiž bylo kdysi ukázáno nesmírné množství duší, jež prosebným a lkajícím hlasem na něm žádalo sloužení svatosvatého tajemství jakožto hlavní lék pro tresty očištcové. Máme tedy jisto, že můžeme dosáhnouti nesrovnatelného zisku, jestliže ustavičně vyléváme prosby za zemřelé nebo udílíme pro jejich úlevu chudým almužny, činíme pro ně zadost postem či jinými kajícími skutky nebo za jejich osvobození přinášíme Bohu obět' Mše. Jsou však mnozí lidé, kteří se sami pokládají za rozumné a kteří tomu nevěří nebo na to nedbají; a proto pomíjejíce tento velmi výhodný obchod, své peníze buď ukládají, nebo utrácejí své peníze špatným způsobem, a tak pozbývají peněz i sami hynou; a bohatství, jež se jim mohlo státí stupni výstupu do nebe, stává se jim stupni sestupu do pekla. Řeknou však: Takový obchod se nám zdá pomyslný, kdežto naše peníze lze vidět a lze se jich dotýkat a je jich používáno k mnohým a velikým užitkům lidským. To je řeč lidí, kteří všechno měří tělesnými smysly. Řekni mi však, kdokoli jsi člověk tělesný, zdali neztrácíš pšenici, kterou vidíš, když ji zaseješ; a přece čekáš, že o žních sklidiš úrodu, kterou teď nevidíš. Vidím ji však — řekneš — aspoň v naději, když ne ve skutečnosti. Tak i já ti pravím, že zbožný křesťan vidí v naději neocenitelný užitek z malé almužny, která se zde dává chudým; v tom je však ten veliký rozdíl, že tvá naděje je nejistá, protože může býti zmařena přílišným suchem, přílišnými dešti, červy, kobylkami a mlhami; a pšenice již sklizená a uschovaná v sýpkách může býti ukradena zloději, sežrána myšmi, zkažena vlhkostí. Avšak naděje zbožného muže, který půjčuje Pánu, když se smilovává nad chudým, je naprosto jistá a nemůže býti zkažena žádným způsobem, jestliže ji on sám nezkazí hříchem. Neboť slovo Páně trvá navěky. A abychom mluvili výrazy vzatými z půjčování peněz, dáš-li třeba obchodníkovi tisíc zlatáků, aby jimi obchodoval ve svůj a ve tvůj prospěch: zdali nevystavíš své peníze mnohým nebezpečím? Zdali se nemůže státí, že se ten kupec se vším zbožím utopí v moři nebo bude oloupen piráty či cestuje po souši padne mezi lotry, nebo tě sám v naději na větší zisk podvede a ožebračí tě? Zajisté jsou taková nebezpečí na denním pořádku, a ne jeden nebo dva, nýbrž spousta lidí, doufajících nabýti obchodováním velikého bohatství, musí pozbýti jmění a upadá do veliké nouze. Avšak z obchodování s Bohem netřeba se báti žádného nebezpečí; čteme, že dosud nikdo nebyl uveden v nouzi ani pro dávání almužen, ani pro pomoc nuzným nebo úlevu zemřelým; neboť Bůh, který nedopouští, aby byl od nás překonán štědrostí, rozmnoží podivuhodným způsobem jmění těch, u nichž vidí štědrost k chudým. Příklad toho nám ukázal Spasitel v rozmnožení chlebě a ryb. (Jan. 6.) Poněvadž totiž apoštolé ochotně obětovali na pokrm chudým v zástupu těch pět chlebě a dvě ryby, jež byly to jediné, co měli, způsobil Kristus svou všemohoucností, že zástupy byly hojně nasyceny a ještě zbylo dvanáct košů, plných zbytků chleba a ryb, jež mohly učedníkům vystačiti k pokrmu na mnoho dní. V životech svatých můžeme nalézt mnoho podobných příkladů; jako jejich ukázkou však lze uvéstí historii svatého Leontia biskupa, v níž se líčí život svatého Jana Almužníka.⁸⁶ Zdá se totiž, jako by byl Bůh s tímto svatým mužem vstoupil v závod, zdali bude moci Jan více rozdati chudým, než bude moci Bůh uštedřiti Janovi, aby měl vždycky z čeho rozdávatí. To však by již mohlo postačiti o užitku milosrdenství prokazovaného zemřelým.

⁸⁶ Míni se tu sv. Leontius, biskup neapolský, (Nemosia na Cypru), který žil asi v letech 590—668 a od něhož máme několik hagiografických spisů, mezi jinými též životopis jeho přítele sv. Jana Almužníka, patriarchy alexandrijského (v letech 611—619) a obránce pravověrnosti proti heresi monofysitské.

KAPITOLA X.

O desátém ovoci slz, jímž jest pohrdání světem a láska k Bohu

Ze slz, jež tryskají z lásky k nejvyššímu dobru, když horoucně toužíme viděti tvář Boží, v čemž záleží věčné blaho a pravé štěstí, rodí se dvojí ovoce, pohrdání světem a neustálá péče, abychom se líbili Bohu. O tom pak pohrdání světem, jež vzniká z horoucí lásky k Bohu, je to věc svrchovaně zřejmá a jistá. Za prvé totiž máme o tom Kristův výrok v Evangelii: Nikdo nemůže sloužiti dvěma pánům; neboť buď bude jednoho nenáviděti a druhého milovati, anebo se jednoho přidrží a druhým pohrdne. (Mt. 6; 24.) Kdo pak to jsou ti páni, učí, když dodává: Nemůžete sloužiti Bohu a mamoně. Mamonou pak rozumí bohatství nebo spíše žádost bohatství. Totéž se také může říci o žádosti tělesných rozkoší a o žádosti poct a hodností. Z těch tří žádostí se totiž skládá svět, ne ovšem svět, který obsahuje nebe a zemi a jiné věci od Boha stvořené, o němž je řečeno: A svět skrze něho jest učiněn (Jan 1; 10), nýbrž svět, o němž týž svatý Jan dí: Všechno, co jest ve světě, je žádost těla a žádost očí a pýcha života. (I. Jan 2; 16.) A o něco předtím: Miluje-li kdo svět, není v něm lásky Otcovy. (V. 15.) A tak jsou dva páni, Bůh a svět; kdo miluje Boha, nenávidí svět a pohrdá jím; kdo miluje svět, nenávidí Boha a pohrdá jím. A naprosto právem by se mohlo o těchto dvou láskách říci, co praví svatý Augustin o lásce k sobě a lásce k Bohu: Dvě obce způsobila dvojí láska: obec pozemskou učinila láska k sobě až do pohrdání Bohem, a obec nebeskou učinila láska k Bohu až do pohrdání sebou. (O státě Božím, kn. 14, kap. 28.) Neboť láska k sobě čili sebeláska znamená totéž co trojí žádost, žádost těla, bohatství a poct. Láska k sobě je totiž kořenem, z něhož vyrůstají ony tři otrávené ratolesti, totiž tři žádosti. Je tedy zřejmo z nauky nejvyššího Mistra, že z lásky k Bohu se rodí pohrdání světem a z lásky k světu pohrdání Bohem. Z toho plyne, že ti, kdož vroucně milují Boha, také horoucně nenávidí svět a pohrdají jím a za nic jej nemají. Totéž, co učí Kristus, učí též příklady světců; neboť nebylo žádných opravdových svatých, kteří by nebyli silně pohrdali světem. Sám Kristus, Král a Kniže všech svatých, nechtěl mít nic společného se světem, ani rozkoše, ani nádheru, ani jaký přepych, nýbrž neustálé útrapy a přeukrutné bolesti. Přesvatý předchůdce Páně, bydle na místech pustých, nejen že neměl bohatství a rozkoše, neměl ani lidského domu, ani šatu, ani pokrmu, spokojuje se šatem z velbloudí srsti místo oděvu a kobyilkami i lesním medem místo pokrmu. A což apoštolé? Zdali neřekl svatý Pavel o všech svých spoluapoštolech: Myslím, že Bůh nás apoštoly představil jako poslední, jako k smrti určené. A o něco dále: Až do té chvíle trpíme hlad a žízeň i nahotu a býváme políčkováni a bez stálého obydlí. (I. Kor. 4; 9, 11.) A ještě dále: Stali jsme se povrhelem všech (v. 13), to jest odpadky a bezcennými věcmi, jež jsou vyhazovány a pošlapávány. Hle, jak velice byli vzdáleni světské slávy, kteří byli pokládáni za smetí tohoto světa, zatím co měli svrchovanou vážnost u Boha a jeho andělů. Pomínám příklady biskupů, svatého Martina a jiných, kteří, následující Kristovy chudoby, nechtěli mí ti nic společného se světem. Pomínám poustevníky, Antonína a jemu podobné, kteří odloučení od světa sotva sháněli nezbytné živobytí, stejně jako cenobity, Benedikta, Františka a nesčetné jiné, kteří se zdáli mezi sebou soupeřiti v chudobě a pokoře, jako se soupeří o bohatství a slávu, jež náleží světu. Pomínám i ostatní svaté, kteří z lásky božské přechoťně povrhli světskými rozkošemi a slávou. Konečně přistupuje i ten zjevný důvod, že těm, kdož něco velmi milují, se to zdá tou nejlepší a nejkrásnější věcí, a všechno ostatní se jim zdá sprostým, jako by to bylo nepatrné, ohyzdné a povržené. Svatý Augustin píše o příteli a vrstevníkovi, jež jediného miloval: Byl mi sladký nade všechny sladkosti mého života. A potom dodává, co činil, když zemřel: Bolestí se zatemnilo mé srdce, a na cokoli jsem pohlédl, byla smrt. A byla mi vlast mukou a dům otcovský čirým neštěstím. Pátraly po něm všude mé oči, a neukazoval se mi; a nenáviděl jsem všechny věci, protože v nich

nebyl on. (Vyznání, kn. 4, kap. 4.) Dosti zřetelně zde praví, že pro lásku k zemřelému příteli nenáviděl všechno ostatní, protože v tom nebyl on. A jestliže toto činila láska přátelská, co by byla činila prudší a a vytrvalejší láska tělesná? A jestliže toto činila láska k věci stvořené, co bude činiti láska k Bohu, který je krása, líbeznost, vznešenost, výsost, hojnost, dobrota sama? To zakoušejí ti, kdož vzdálení vnější činnosti ve svaté prázdni jsou shledáváni hodnými, aby čistou myslí a očištěnými očima srdce přijali paprsky onoho světla. A nedivím se ani tak tomu, že upadají do duchovního vytržení, jako tomu, že po onom vytržení snesou vůbec ještě pohlížeti nebo mysliti na něco jiného. Veliký je to zajisté užitek slz, který dovede lidskou mysl osvoboditi od přilnavého lepu světské žádosti. Avšak neméně vzácným užitekem je péče, abychom se líbili Bohu. Neboť kdož nemilují nebo málo milují Boha, málo se starají, zdali to, co konají nebo mluví nebo provádějí, je od Boha schvalováno či nikoli; proto přidávají denně hřích k hříchu; kdo však si cení Boží milosti a vroucně ho milující touží navzájem od něho býti milováni, ti se neustále starají, jak by se i se vším, co jim náleží, zalíbili Bohu. Že to Bůh chce, připomíná Micheáš, říká: Oznamím tobě, člověče, co je dobrého a čeho si Pán žádá od tebe. Zajisté, abys činil scmd a miloval milosrdenství a pečlivě chodil s Bohem svým. (6; 8.) Dokonalou ctností jest spojovati spravedlnost s milosrdenstvím, protože spravedlnost bez milosrdenství se zvrhá v krutost a milosrdenství bez spravedlnosti v nevázanost. Aby však kdo zachoval neporušenu spravedlnost s milosrdenstvím, k tomu není nic tak užitečné, jako pečlivě choditi s Bohem svým, to jest míti Boha neustále přítomného před očima srdce a pečlivě zkoumati na každém slově a skutku, co se mu líbí. To rozkázal Pán svému příteli Abrahamovi, říká: Chod' přede mnou a buď dokonalý. (I. Mojž. 17; 1.) To naplňoval Eliáš, když říkal: Živi jest Pán, před jehož obličejem stojím. (III. Král. 17; 1.) O tu věc pečoval Apoštol, když pravil: Máme dobrou vůli raději býti v cizině od těla a býti přítomni Pánu; a proto usilujeme, at' vzdálení, at' přítomni, abychom se jemu líbili. (II. Kor. 5; 8—9.) Vpravdě totiž nic tak nepodně-cuje péči o to, abychom sloužili a líbili se Pánu, jako pravá a veliká láska k Bohu a touha dojiti k němu a v něm naléztí věčný klid a nejpravější štěstí.

KAPITOLA XI.

O jedenáctém ovoci slz, jímž jest bázeň Boží, cudná a synovská

Poslední dva prameny slz, jež jsou nejistota přítomné milosti a příští vytrvalosti, vydávají velmi zdravé ovoce, totiž bázeň a strach, jež jsou nezbytné k získání blaženosti. A nemluvíme na tomto místě o bázni otrocké nebo počáteční, nýbrž o svaté a cudné bázni, kterou má snoubenka, jež miluje přítomnost snoubence a bojí se jeho nepřítomnosti; ne o takové, kterou má cizoložnice, jež miluje nepřítomnost manžela a bojí se jeho přítomnosti. O této svaté bázni praví Apoštol: Pracujte s bázní a třesením o své spáse. (Filip. 2; 12.) A o mnoho předtím prorok David: Služte Pánu s bázní a s třesením plesejte jemu. (2. 2; 11.) A na jiném místě: Bojte se Pána všichni svatí jeho. (Ž. 33; 10.) A: Blahoslavený muž, který se bojí Pána; v příkázáních jeho bude chtivý velmi. (Ž. 111; 1.) Z žádné jiné příčiny nechtěl také Bůh, aby byla nejistá přítomnost milosti a vytrvalost v dobrém, leč k odstranění otupělosti a k vštípení bázně i k vystříhání povýšenosti a k pěstování pokory. O tom mluví svatý Augustin v knize O kárání a milosti (kap. 13): Mnoho lze říci pro užitečnost této tajnosti, aby se snad někdo nevynášel, nýbrž aby všichni, i když dobře běží, zůstávali v bázni, dokud zůstává tajno, kam dospějí. Ačkoli však zde v putování nelze mí ti jistotu o přítomnosti milosti a o vytrvalosti, nemají proto býti zbožní mužové příliš úzkostliví a

jakoby naklonění k zoufání. Nechybí totiž těm, kdož s dobrým svědomím a dobrou péčí slouží Bohu, mnohých znamení nebo důvodů, aby měli důvěru a radovali se v naději, že jsou Bohem milováni a že vytrvají s pomocí Boží až do konce. Neboť tak mluví svatý Bernard v první řeči na neděli Devítník: Kdo by mohl říci: Já patřím mezi vyvolené, mezi předurčené k životu? Jistotu zajisté nemáme, ale důvěra naděje nás utěšuje. A v listě proboštu Tomášovi: Je možno mít jakousi předtuchu o vlastní budoucí blaženosti, že jakož od věčnosti bylo skryto v ospravedlňujícím, tak se plněji zjeví v oblažujícím; avšak tímto již osobně získaným vědomím se lze honositi zatím jen v naději, nikoli v jistotě. A nejen svatý Bernard v celém tom listě podivuhodně utěšuje ty, kdož se stravují přílišným smutkem nad nejistotou milosti nebo vytrvalosti, nýbrž i Duch svatý učí v Písmě svatém, že z dobrého svědomí, ze zkroušenosti, ze skutků lásky, z trpělivosti v protivěnství se rodí radost a veliká naděje na spásu a podobné záruky, jež stačí zprostiti ducha přílišné bázně. Neboť o dobrém svědomí píše apoštol: To jest naše chloubka: svědectví dobrého svědomí. (II. Kor. 1; 12.) A svatý Jan praví: Neobviňuje-li nás srdce naše, máme důvěru k Bohu. (I. Jan. 3; 21.) O zkroušenosti píše Šalomoun: Srdce, které zná hořkost duše své, v radost jeho nepřimísí se cizí. (Přisl. 14; 10.) Vpravdě totiž neuvěřitelná radost vzniká z toho, když někdo cítí, že přehořce oplakává své hříchy. Dále láska nic neplodí dříve než mír a radost. Tak totiž mluví Apoštol: Plodem Ducha jest láska, radost, pokoj. (Gal. 5; 22.) Konečně z trpělivosti vzhází přepevná útěcha. Soužení, praví Apoštol, působí vytrvalost, vytrvalost osvědčení, osvědčení naděje; naděje však nezklame. (Rím. 5; 3—5.) A: Jsem naplněn útěchou, překypuji radostí při všech souženích svých. (II. Kor. 7; 4.) A svatý Jakub praví: Za veškerou radost mějte, bratří moji, když upadnete v rozličná pokušení, věduce, že zkoušení vaší víry působí trpělivost; trpělivost pak má skutek dokonalý. (Jak. 1; 2—4.) A před těmito všemi řekl prorok David: Podle množství bolestí mých v srdci mém útěchy tvé rozveselovaly duši mou. (Ž. 93; 19.) Těch několik řádek jsem chtěl připsati, aby čtenáři pochopili, že bázeň je od nás chválena jako nejlepší plod slz jen tak, že nevylučujeme důvěru; a že chválíme pláč a vzdechy, aniž bychom vylučovali radost a veselí. Neboť naděje a radost ducha pocházejí od téhož Ducha svatého, od něhož pochází bázeň Boží a úpění holubice.

KAPITOLA XII.

O dvanáctém ovoci slz, jímž jest snadné dosažení božských darů

Poslední ovoce slz jest jejich hodnota a cena; stěží totiž lze uvěřiti, jakou moc mají slzy u Boha. To se dá nejprve dokázati ze slov a ze způsobu mluvy Písma svatého. V první Knize králů se Anna, matka Samuelova, po dlouhé neplodnosti modlila k Bohu a vyprosila si potomka, a to velmi znamenitého, totiž Samuela, proroka a soudce celého národa, muže přesvatého a převznešeného. A aby Písmo naznačilo, jaká byla hlavní příčina vyslyšení, dodává: plačíc velmi. (I. Král. 1; 10.) Nemodlila se tedy jen Anna, nýbrž modlila se plačíc velmi; a to byl dešť, jenž dal vzklíčiti neplodnému poli. V žalmech často David praví, že Bůh ani tak neslyšel modlitbu jako viděl slzy, nebo že uslyšel hlas slz. Položil jsi, praví, slzy mé, před obličejem svým. (Ž. 55; 9.) A jinde: Ušima vnímej slzy mé. (Ž. 38; 13.) Vykládaje toto místo, nebál se Cassiodorus⁸⁷ říci, že slzy jsou v modlitbách bouřlivé. Ezechiáš král podle svědectví Izaiášova byl k smrti nemocen; modlil se k Pánu a plakal velikým pláčem, a ihned Pán skrze Izaiáše odpověděl: Slyšel jsem

⁸⁷ Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus, státník a učenec, žil kolem r. 490—583; měl zásluhy o uchování latinských písemných památek, jež dával opisovati, a sám byl také literárně činný v oboru historie (Kronika, Dějiny Gothů, Dějiny Církve a Varia), exegese (Komentář k žalmům a j.) a encyklopedie (Institutiones divinarum et sacrarum litterarum).

modlitbu tvou a viděl jsem tvé slzy. Hle, přidám ke dnům tvým patnáct let. (Is. 38; 5.) Významné místo však je u Siracha: Nepohrdne Bůh prosbou sirotka ani vdovou, když bude vylé-vati řeč lkání. (Sir. 35; 17.) Vskutku je třeba se obdivovati moci, kterou mají slzy u Boha, když Duch svatý tak otevřeně slibuje, že vdova nezůstane u Boha nepovšimnuta, bude-li mluvíti spíše slzami než slovy. Pokračuje též Sirach: Zdaliž slzy vdovy nesestupují na líce a křik její na toho, kterýž je vyvolává? (V. 18.) To jest, slzy sice stékají na tvář, avšak volání vdovy skrze slzy vystupuje k Bohu proti tomu, kdo vyvolává slzy vdovy tím, že ji utlačuje. Jasněji se to vykládá v následujícím verši, který se zdá vysvětlením předešlého: S líce, praví, zajisté vystupují až do nebe, a Pán, jenž slyší, nebude v nich míti potěšení. To jest, slzy sestupují na zem, ale jejich síla vystupuje až k nebi, totiž k uším Pána Sabbaoth, jenž nebude v nich míti potěšení; nebo, jak mají jiné rukopisy, bude v nich míti potěšení. Obojí čtení je správné; vždyť se sice netěší Pán ze slz vdovy, pokud jest jejich příčinou krutost utlačovatele, ale těší se z nich, pokud jsou kořením modlitby. Neboť kdo se modlí se slzami, dosvědčuje, že se modlí vážně a že vzývá pomoc Nejvyššího celým srdcem. K tomu se vztahuje to, co se stalo matce svatého Augustina; když ustavičně a hojně plakala před Bohem, aby dosáhla jeho obrácení z manichejské herese na katolickou víru, řekl jí kterýsi zbožný biskup: Odejdi, nebot jako že žiješ, nemůže se státi, aby syn těchto slz zahynul! (Vyznání, kn. III., kap. 12.) Což ona přijala tak, jako by byla zazněla věštba s nebe. — Nakonec připojím slova svatého Athanáše v Životě svatého Antonína, kdež líče účinek slz svatého Antonína u Boha, praví: Při prvních slzách prosícího vyrazil na místě modlitby hojný pramen. Trpěli totiž mniši na poušti nedostatkem vody, ale svatý Antonín několika slzami dosáhl ihned vytrysknutí pramene.

Tolik tedy o účinnosti slz; kdyby se k tomu přidalo, co jsme napsali shora v první kapitole této knihy, bylo by s podivem, kdyby se čtenář mocně nepodivil moci a účinnosti slz.

Zbývá něco málo o ceně a hodnotě slz, což možno vyložití už jen ze svatého Řehoře. Ten totiž vykládá v poslední homilii na Ezechiela tajemství dvou oltářů, jež byly v domě Páně, z nichž jeden, měděný byl v předsíni, kde se spalovalo maso při obětech zápalných, druhý, zlatý, byl v samém stánku před archou a na něm se spalovaly vonné věci. Píše pak tento přesvatý Učitel, že měděný oltář jsou lidé kající, kteří prolévají slzy ze strachu před trestem; oltář zlatý pak že jsou mužové dokonalí, z jejichž srdce vytlačuje slzy láska božská. Slyšme však samého velikého Učitele: Co to znamená, praví, bratří nejmilejší, že venku se spaluje maso, uvnitř vonné látky, než to, co denně spatřujeme, že totiž jsou dva druhy zkroušenosti? Nebot jedni jsou ještě trýznění strachem, jiní pak se již kormoutí nářky z lásky. Mnozí totiž, jsouce pamětlivi svých hříchů, kormoutí se denně slzami, bojíce se věčných muk; oplakávají zlo, jež spáchali, a spalují ohněm zkroušenosti viny, jichž podněty ještě v srdci zakoušejí. Co jiného jsou tito než oltář měděný, na němž se spaluje tělo, protože ještě jsou jimi oplakávány skutky tělesné? Jiní však, osvobození od tělesných vin nebo dlouhým pláčem již zajištění, rozpalují se v slzách zkroušenosti plamenem lásky, pohlízejí očima srdce na odměny nebeské vlasti, vidí se již společníky obyvatelů výsosti; tvrdou se jim zdá služebnost, dlouhým trvání jejich pouti; touží spatřiti Krále v jeho slávě a láskou k němu neustávají denně prolévati slzy. Co jiného než oltář zlatý jsou tito lidé, v jichž srdcích se spalují vonné látky, protože v nich planou ctností? Tolik svatý Řehoř. Z jeho slov vyrozumíváme, že svaté slzy jsou obětí Bohu příjemnou, podle onoho slova Prorokova: Obět Bohu duch zkroušený. (Ž. 50; 19.) A slzy kajících jsou přitom obětí beránků a skopců, spalovaných na měděném oltáři v předsíni; avšak slzy lásky a touhy viděti Boha jsou obětí drahocenných vonných látek na oltáři zlatém v samé smírné síni kadidel. Nad tuto oběť nic není cennějšího, nic vznešenějšího, nic Bohu milejšího nebo příjemnějšího. Neboť oběť se přináší jedinému Bohu na znamení jeho svrchované moci; a o utrpení Kristově, jež smířilo svět s Bohem, praví Apoštol, že to byla oběť krvavá Bohu k vůni líbezná. (Efes. 5; 2.)

Ačkoli pak byly Bohu příjemné všechny pravé oběti, jakožto vyznání jeho naprosté svrchovanosti, přece nade všechny nejpříjemnější, jakožto nejvznešenější a nejčistší, byla mu oběť kadidla, kterou přinášel toliko velekněz jednou za rok ve velesvatyni na zlatém oltáři, jak vysvětluje Apoštol v listě k Židům (II. Mojž. 30; III. Mojž. 16; Žid. 9.) Uvaž tedy, jak milé jsou Bohu slzy kajících, jež se přirovnávají k oběti, a jakou cenu mají slzy dokonalých, vycházející z lásky a touhy, jež jsou přirovnávány k oběti kadidla ze všech nejvzácnější. Taková je tedy hodnota, taková výbornost, taková cena slz. Kdyby to smrtelníci uvážili a svědomitě promyslili, zajisté by pochopili, že blahoslavení jsou ti, kteří lkají a kteří by nevyměnili svaté slzy za žádné rozkoše nebo požitky světa.

Budiž zakončena tato kniha slovy sv. Vavřince Justiniani: (Strom života,⁸⁸ o modlitbě kap. 9.) Nikdo se nikdy neobrátí k Bohu s pláčem, aby nebyl obdržel, co žádal. Nikdo na něm nežádal v bolesti dobrodiní, aby jich nebyl dosáhl. Nebot on je to, jenž utěšuje plačící, léčí trpící, poučuje kající. O pokorná slzo, tvá jest moc, tvé jest Království. Nebojíš se stolice Soudce; žalujícím na tvé přátele ukládáš mlčení. Není nikoho, kdo by ti zakázal přístup k Bohu. Přistoupíš-li sama, nevrátíš se s prázdnou. Co více? Přemáháš nepřemožitelného, obměkčuješ Syna Panny, otvíráš nebe, zaháníš na útěk ďábla. Tys pokrm duší, posila smyslů, shlazení provinění, vykořenění neřestí, ukazatel ctností, průvodce milosti, občerstvení myslí a obmytí hříchů. Tys vůně života, pochoutka ducha, okoušení shovívavosti, zdraví vracející se nevinnosti, lahodnost usmíření, líbeznost uklidněného svědomí a mocná naděje věčného vyvolení. Kdo tě bude mít za průvodkyni své modlitby, necht se raduje, nebot po modlitbě odejde bezpečen. Amen.

OBSAH:

ŽIVOT A DÍLO SV. ROBERTA BELLARMINA.....	1
I.....	1
II.....	6
III.....	9
PŘEDMLUVA.....	10
KNIHA PRVNÍ.....	12
KAPITOLA I.....	12
O nezbytnosti lkání: z žalmů.....	12
KAPITOLA II.....	14
O nezbytnosti lkání: Z Písně písní.....	14
KAPITOLA III.....	15
O nezbytnosti lkání: z naučení Kazatele.....	15
KAPITOLA IV.....	17

⁸⁸ Svatý Vavřinec Justiniani (Lorenzo Giustiniani, 1381—1456), biskup castelský a později patriarcha benátský, vynikal prostotou života a zbožností; napsal několik asketických pojednání.

O nezbytnosti lkáni: z proroka Izaiáše	17
KAPITOLA V.....	18
O nezbytnosti lkáni: z Jeremiáše	18
KAPITOLA VI.....	20
O nezbytnosti lkáni: z proroka Ezechiela.....	20
KAPITOLA VII.....	22
O nezbytnosti lkáni: z proroka Joela.....	22
KAPITOLA VIII.....	23
O nezbytnosti lkáni: z evangelia svatého Matouše, Lukáše a Jana	23
KAPITOLA IX.....	25
O nezbytnosti lkáni: z apoštolů Pavla a Jakuba	25
KAPITOLA X.....	26
O nezbytnosti lkáni: z příkladů Písma.....	26
KAPITOLA XI.....	29
O nezbytnosti lkáni: z nauky a příkladů svatých.....	29
KAPITOLA XII.....	31
O nezbytnosti lkáni: z autority Církve.....	31
KNIHA DRUHÁ.....	32
KAPITOLA I.....	32
O prvním prameni slz, jímž jest uvažování o hříchu	32
KAPITOLA II.....	36
O druhém prameni slz, jímž jest úvaha o pekle	36
KAPITOLA III.....	41
O třetím prameni slz, jímž jest uvažování o utrpení Kristově.....	41
KAPITOLA IV.....	48
O čtvrtém prameni slz, jímž jest úvaha o pronásledování Církve	48
KAPITOLA V.....	52
O pátém prameni slz, jímž jest uvažování o řádu kněžském.....	52
KAPITOLA VI.....	56
O šestém prameni slz, jímž jest úvaha o řeholních řádech	56
KAPITOLA VII.....	59
O sedmém prameni slz, jímž jest úvaha o stavech světských	59

KAPITOLA VIII.....	61
O osmém prameni slz, jímž jest uvažování o bědách pokolení lidského.....	61
KAPITOLA IX.....	67
O devátém prameni slz, jímž jest úvaha o očištění.....	67
KAPITOLA X.....	73
O desátém prameni slz, jímž jest úvaha o lásce k Bohu.....	73
KAPITOLA XI.....	77
O jedenáctém prameni slz, jímž jest úvaha o nejistotě spásy.....	77
KAPITOLA XII.....	79
O dvanáctém prameni slz, jímž jest úvaha o pokušeních, překážejících, v cestě k životu.....	79
KNIHA TŘETÍ.....	85
KAPITOLA I.....	85
O prvním ovoci slz, jímž jest bezpečná naděje na odpuštění hříšců.....	85
KAPITOLA II.....	87
O druhém ovoci slz, jímž jest bázeň před peklem.....	87
KAPITOLA III.....	91
O třetím ovoci slz, jímž jest následování ctností Kristových.....	91
KAPITOLA IV.....	93
O čtvrtém ovoci slz, jímž jest milosrdenství k bližním.....	93
KAPITOLA V.....	96
O pátém ovoci slz, jímž jest reforma kléru.....	96
KAPITOLA VI.....	97
O šestém ovoci slz, jímž jest reforma řeholníků.....	97
KAPITOLA VII.....	99
O sedmém ovoci slz, jímž jest náprava mravů v lidu.....	99
KAPITOLA VIII.....	100
O osmém ovoci slz, jímž jest mnohonásobné dílo milosrdenství.....	100
KAPITOLA IX.....	103
O devátém prameni slz, jímž jest úleva zemřelým.....	103
KAPITOLA X.....	106
O desátém ovoci slz, jímž jest pohrdání světem a láska k Bohu.....	106
KAPITOLA XI.....	107

O jedenáctém ovoci slz, jímž jest bázeň Boží, cudná a synovská	107
KAPITOLA XII.....	108
O dvanáctém ovoci slz, jímž jest snadné dosažení božských darů.....	108

NIHIL OBSTÁT:
 Antonius Zgarbík S. J.
 IMPRIMATUR:
 Olomouci, die 7. Maii 1947,
 Ep. Dr. Stanislaus Zela, vicarius capitularis.
 Nr. 8020.

Svatého Roberta Bellarmma,
 Učitele církevního
 UPĚNÍ HOLUBICE
 O užitečnosti slz.
 Přeložil
 a úvodem i poznámkami opatřil
 Timotheus Vodička.
 Vyšlo na jaře roku 1948 v Olomouci
 jako 90. Svazek
 Dominikánské Edice Krystal,
 kterou řídí
 P. Dr. Silvestr Braito O. P.
 Vytiskla
 Valašská tiskárna ve Valašském Meziříčí
 v nákladu 2.500 výtisků.
 Cena brož. 55.— Kčs.